

HEREČKA

Emil Artur
Longen

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

41 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Městská knihovna v Praze

Herečka

Emil Artur Longen

Znění tohoto textu vychází z díla [Herečka](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Melantrich v roce 1972. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Emil Artur Longen: Herečka), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 21. 9. 2018.

OBSAH

Předmluva.....	6
I.....	7
II.....	16
III.....	21
IV.....	27
V.....	30
VI.....	57
VII.....	76
VIII.....	100
IX.....	113
X.....	131
XI.....	163
XII.....	175
XIII.....	188
XIV.....	220
XV.....	240
Nápověda k reáliím.....	247

Předmluva

Uplynulý život zjevuje se člověku v určitých chvílích obludnými obrysy maskarního mumraje, probíhajícího nejrozmanitějšími scénériemi, jež jsou proměnlivé a mizejí v neurčitém prostoru. Doba navrstvila na dekorace ztuhlý závoj prachu, do kterého jsou vryty matnými stopami nárazy i údery námahy a bojů o proniknutí.

Osoby zúčastněné v tom vířivém průvodu, ubíhajícím nazpět v zapomenutí, ty osoby osudem zaváté na životní cestu, přebíhají v různých scénériích, jsouce zakukleny v maskarní ústroj přilehlý na tělo a odpovídající jejich povahám.

Dekorace pozbývají důležitosti; upoutají pouze znaky doby; vyniknou stopy, vtisknuté v prach nastrádaný časem. –

V plné nahotě prochází Xena, nezahalena v masku –

Xeně!

Často jsi projevila přání, abych psal o Tobě nebo z našeho života.

I říkávala jsi:

„Což není náš život poutavé, spleťtí drama s komickými zápletkami? Nejsme zajímaví? A kolik žije bytostí nám příbuzných! Přála bych si, abys vylíčil náš život. A neohlížej se na vrstevníky, kteří snad nakrčí nos, že těžíš z našeho života – a myslí jen na příští generaci! Jsem přesvědčena, že to bude pro ty mladé silným ponaučením –“

Plním Tvoje přání –

Emil Artur Longen

Praha, dne 1. prosince 1928

I

*„Domov –? Kde složíš hlavu,
a přece nikde –“*

Otec Karem připojil „doušku“ k svému dopisu, kterým vybízel Xenu k návratu:

„Jsme bezradni. Očekáváme Tě toužebně jako lodní posádka za bouře svého velitele.“

To rozhodlo v Xeniných citech. Nával vzteku ustoupil výbuchu smíchu.

„Lod' pluje za bouře na moři a kapitán chlastá někde v přístavní krčmě, očekáván toužebně posádkou.“

Složila své věci do zavazadel a neuronila ani slzu lítosti, že musí opustit zákoutí slunných zahrad jižního města na úpatí strmých hor, kde okřála jako zázrakem a prožila nejbujnější chvíle naprosté svobody. Proměnila se v mechanickou loutku, která neuvažuje o tom, co ztrácí. Rezignovala, ale hluboko v nitru zachvěl se vzdor proti povinnosti k rodičům. Nebránila se podvědomému stavu klíčící nenávisti. Nebylo tomu poprvé, kdy tak cítila. Apaticky usedla do vlaku jako zajatec, jenž musí být poslušen rozkazů. Bránila se myslit nebo vzpomínat. Ani nevyhlédla z okna do ubíhající jižní krajiny: v duchu prozpěvovala si do hukotu kol.

*„Svět,
kraje exotiky,
obzory nespočetné
oblasti obnažené,
domov
bez hranic a stěn,
síly nespoutané,
neznámo –“*

Pojednou se zasmála.

„Že bych snad rozbrnkala básnickou strunu?“

Na přestupní stanici ubíhala již vesele k rychlíku, jakoby rozradostněna jízdou.

Z oken jednoho vagonu řvali námořníci, jedoucí na dovolenou z válečného přístavu do vnitrozemí. Silní, osmahlí z tropů, žádostiví ženského objetí i rvaček, pokřikovali opovržlivě po „krysách ze souše“ a lákali ženy, aby neváhaly sdílet cestu s „chlapci z moře“, že prý se děvušky pomějí jako na svatbě.

Žádná z žen na nádraží neodvážila se k vozu s „mariňáky“ ani přiblížit, ale Xenu vábilo takové dobrodružství.

S radostí přijala pozvání té hordy námořníků, kteří ji do vagonu téměř vynesli na rukou jako vítanou kořist.

Xena ocitla se ve svém živlu.

Spočívala v rohu vagonu, jako by se kolébala v rytmu jízdy a obdivu „synů moře“, chtivých lásky toho podivuhodného devatenáctiletého děvčete, a mazlila se s vědomím své odvahy, získávajíc sil ke „hře s ohněm“.

Divokým chlapcům zaplály zraky nezkrotným žářem.

Xena dobře postřehla dravčí pohledy.

„Kdo z nás první?“

A v každém „bouřliváku z moře“ zřela Xena odhodlání.

„Já chci být ten nejšťastnější!“

Xena vytušila nebezpečí hry, i podnikla sama výpad.

„Mám k vám plnou důvěru, přátelé, ale nemořte mě žádnými líbeznostmi nebo nadbíháním, které by přivedlo do vytržení nějakou hloupou Nánu nebo stárnoucí záletnici. Mně podobné mužské výlevy lechtají bránici a zbytečně byste si namáhali plíce. Ze srdce ráda dlím ve vaší společnosti, ale na vás záleží, abychom se rozešli u cíle jako dobří kamarádi.“

Tato neočekávaná sprcha zapůsobila úrodně.

Chlapci protáhli obličej, pohlédli si do očí a vyprskli v chechtot, neboť každý to zklamání druhovi přál.

Přátelství bylo uzavřeno, ačkoliv někteří horkokrevnější junáci nevzdali se naděje, že se některému z nich podaří „zabrat do hloubky“ či „ulovit ten pěkný kousek“, ale s ubíhajícími kilometry zvolna vychladly vášnivé touhy námořníků.

Xena rázně odbyla milostné náběhy a dvornosti několika pošetilců za posměchu ostatních chlapců, vysmívajících se postiženým. Zalíbilo se

jí sice v některých statných mladících a sladká vlna rozechvěla hřejivě její ženství, kdykoli se její veliké oči střetly s pohledy těch vyvolených, ale zaplašila každou myšlenku na sblížení; chtěla vystoupit na nádraží v hlavním městě jako královna s tělesnou stráží. A ten nápad ji rozveselil.

Námořníci kapitulovali. Spokojili se kamarádstvím děvčete a povýšili krásnou společnici na „lodní opičku“. To zvířátko bylo všem námořníkům na dreadnoughtu Maria Teresia nejmilejším druhem. I zahrnovali Xenu kamarádkou pozorností a péčí jako svoji lodní opičku na válečném obrněnci. Na každé stanici sháněli pro „roztomilou opičku“ občerstvení a večer postlali lavici houněmi, aby „slečna kamarádka“ spala jako v ráji.

A „lodní opička“, ukojena zadostiučiněním, že ty divochy zkrotila ženským vtípem v poslušné a dobré kamarády, které hravě dovedla „udržet na uzdě“, chovala se k nim nenuceně jako sestra.

Když námořníci hlasitě obdivovali srdnatost „lodní opičky“, že se nebojí spát s tlupou chlapů, kteří dovedou roztancovat svět, až stříká krev, tu se Xena rozhovořila.

„Proč bych se strachovala společnosti mnoha mužů? Naopak, cítím se mezi muži vždy bezpečná a klidnější než se ženami, které hledí jedna druhou ponížít nebo jinak jí ublížit. Žena žárlí na ženu i v nepřítomnosti muže. Každá by nejraději druhou zakousla jako myš. Jsem šťastna a bezpečna, nacházím-li se v mužském kroužku. Jedině se obávám samotného cizího muže. Někteří muži promění se ve zvíře, když se ocitnou se ženou o samotě. Zažila jsem už více takových případů a také jsem byla zklamána některými muži, kteří pojednou chtěli mého čistého přátelství využít. Navštěvovala jsem jako čtrnáctiletá žába svého bratra Lálu na venkově, kde vystupoval u divadelní společnosti. Lála je herec a byl mou chůvou, když jsem byla malá. Moji rodiče jsou také herci, ale matka už dlouho nehraje divadlo, protože – chudáček – trpí těžkou zádechou. Jsme herecká familie. I druhý bratr Dolda je herec a má teď svoji vlastní divadelní společnost. A já jsem rovněž hrála divadlo, již jako malá žabička, a dokonce jsem hrála s maminkou na jevišti Pannu orleánskou, než jsem se ještě narodila. Pak mne matka v noci porodila. Lálu jsem měla odjakživa strašně ráda, a proto jsem za ním jezdívala, když praštil s fotografickým řemeslem a utekl k divadlu. A hleďte, kamarádi, nebála jsem se nikdy sama cestovat. Vždycky jsem si usedla do vagonu, kde bylo hodně lidí, a tak jsem se dobře

bavila a nemusila jsem se ničeho strachovat. Jednou mne vyzval ve vlaku průvodčí, abych si přesedla do oddělení pro ženy, že se pro mne nehodí, abych byla pohromadě s kuřáky, a zavedl mne do malého prázdného kupé. Na nic zlého jsem nepomyslela, ale zanedlouho se konduktér vrátil, zavřel dveře, stáhl záclony, a dovedete si představit, co zamýšlel! Snad bych se mu byla stěží ubránila, ačkoliv jsem řvala, kopala, škrábala a kousala, ale naštěstí mi napadlo, že mi říkal Lála, abych zatáhla za záchrannou brzdu, kdyby se mi něco ve vlaku přihodilo. Vzchopila jsem se, vyrvala se chlapovi a popadla rukojeť brzd. To jste měli vidět toho lotra, jak ode mne upaloval! Pak jsem rychle utekla zpět do vozu, ze kterého mě ten padouch vylákal, ale nic jsem neprozradila. Jen jsem se hrozně rozplakala, protože mi bylo líto, že silný muž chce zneužít důvěry slabého děvčete. Od té doby se ukrutně bojím.“

Námořníci naslouchali ani nedutajíce. Myslili si, že je „opička“ po čertech hezké a svůdné děvče, které musí každému muži rozpálit hlavu a že zažije na své pouti životem ještě hodně nástrah, neboť muži jsou také zákešní, sledují-li dosažení jistého cíle, a těžko přemáhají svou vášeň.

Xena uhodla význam tichých úsměvů své „dvorní strážce“ a zaútočila na mužskou bezohlednost.

„Nenávidím muže, kteří předstírají ženě přátelství a někdy snad i lásku, aby si získali její náklonnost. Byla bych schopna vraždy, kdyby se některý muž podobně ke mně zachoval. Jen si představte, kamarádi, kdyby tak byl někdo učinil s vaší matkou! Jistě byste se s ním důkladně vypořádali, kdybyste zvěděli jméno toho hanebníka. A nezapomínejte, že se ženy rodí, aby se staly příštími matkami. Je hanebné, jedná-li muž s důvěřivou ženou jako s nevěstkou. Za to je každý trest malý.“

Xena se rozohnila, jako by hrála úlohu mstitelky ženské ctnosti tváří v tvář tlupě zdravých chlapů, kteří uvykli vybíjeti pohlavní chtíče po dlouhé abstinenci za plaveb na širém moři bez úvah o svém konání a ohledů k ženám.

„Sama jsem zakusila ohavnost mužů. Jakmile jsem trochu vyspěla, už mne obtěžovali. Těch návrhů na ulicích. A jak byli neodbytní a drzí. Policajtem jsem jim musila pohrozit. A nebylo mi ještě čtrnáct let, když mne velebníček ve škole požádal, abych po vyučování na něho počkala, že prý mu odnesu nějaké knihy domů. To byl vykutálený sluha Páně! Jen

jsem zavřela dveře, už mne sevřel v náručí, líbal mne jako bez rozumu a hekal: – Ach, ty moje děťátko, ach, ty holčičko přesladká, líbej mne, líbej, slyšíš? Buď hodná a tichá a pomazlíme se spolu hezounky. – Vrazila jsem velebníčkoví facku a utekla. A víte, že se mi ten mizera mstil? Vůbec si mě ve škole ani nepovšiml, nikdy mne nezkoušel a na vysvědčení mi dal čtyřku z náboženství. A takové případy mne naučily, jak se mám dívat na muže. Později už jsem se takovým nestydům vysmála do očí a veřejně jsem si z nich tropila šašky. A pak takový Don Juan nevěděl, jak by co nejrychleji zmizel. Před třemi roky navštívila jsem Lálu ve větším městě, kde působil jako komik u stálého divadla. To už byl ženatý; bydlila jsem vždy u bratrovy rodiny a opatrovala jeho malou dcerušku Hildu, neboť Lálova manželka také hrála u divadla. Tam jsem se seznámila s hercem Zánickým, který kamarádil s Lálou. Zánický hrál krásné bonvivanty a milovníky a přiznávám se, že jsem se do toho krasavce zamilovala. Věděla jsem, že měl mnoho milostných poměrů jako oblíbený herec, ale co naplat, viděla jsem v něm jevištního boha. Jednou mě k němu poslal Lála do bytu s dopisem, v němž ho zval na výlet. Chvěla jsem se na celém těle, když jsem vstoupila k němu do pokoje, a div jsem neupadla, neboť jsem zpozorovala, že Zánický tuší moji lásku. Odevzdala jsem mu dopis a chtěla ihned zmizet, ale Zánický mne zdržel, abych vypila skleničku vína, že zatím napíše Lálovi odpověď. Odešel do ložnice a já jsem seděla v pokoji jako na trní, protože jsem tušila něco podivného. A také se stalo. Po chvíli se prudce otevřely dveře a Zánický se objevil na prahu úplně nahý! Zkameněla jsem leknutím a hrdlo se mi sevřelo lítostí nad takovým ponížením. Ale vzchopila jsem se a začala se smát jako šílená: Jejej, pane Zánický, vy máte křivé nohy a otéká vám břicho. – Zánický vykulil oči a rázem byl ten tam. Rychle jsem odběhla, ale cestou jsem hořce plakala, jako bych na světě ztratila něco nejdražšího. Tím více jsem se pak vysmívala nízké vášni muže, která z něho dělá blbce.“

Námořníci klopili zraky a tvářili se, že podřimují. Druh druhovi skláněl hlavu na rameno, jako by byli svorni v myšlence, že „opička“ svět nepředělá, že ani jinak nelze být, protože muž má svaté právo, aby ukojil svůj pud.

Xena pozbyla nálady k dalšímu hovoru, vytušila, že nemluvila k srdcím „mariňáků“, kteří se tím jistě nepoučili ani nezmění. Zavřela oči a usnula klidně, jako na loži ve svém domově.

Ráno vynořil se z mlhy cíl před okny rychlíku.

Na nádrazí hlavního města očekávali Xenu otec Karem a Lála.

Tu si teprve Xena uvědomila, že jí nastává opět všední život, který ji tížil, i přivítala se s otcem a bratrem rozmrzele, předstírajíc únavu. Jen s námořníky rozloučila se vesele.

„Byli jste hodní, kamarádi, a nikdy nezapomenu na jízdu s vámi.“

Otec Karem div se nepokřížoval při pohledu na tlupu opálených chlapů, tisknoucích Xeně ruce jako „nějaké holce“. A poplašil se jejich křikem.

„Žijte blaze, naše roztomilá opičko!“

Rozhlédnuv se zoufale kolem sebe, jako by se styděl, že chodci pozorovali příjezd Xeny s námořníky, otec Karem vzdychl zhluboka jako raněný:

„To je nápad, Xeno, žes přivezla s sebou celou lodní posádku. Měla sis pomyslet, že nám taková scéna na cti nepřidá. Vždyť mě zde každý druhý člověk zná z divadla jako slušného člověka.“

Xena sjela otce pohledem, který vyjadřoval lehké opovržení i odhodlání čeliti všem „předpotopním názorům“.

„Pamatuj si, že dělám na světě vše výhradně pro sebe a nikdy pro nějaké idioty, kteří také nemají prázdného práva k hodnocení mé cti. Mohu pohlédnout každému hrdě do očí, nejsem si vědoma ničeho nečestného. A to stačí, myslím, abys mohl kráčet klidně po mém boku a neohlížel se po lidech jako postrašený zajíc.“

Tu zakročil Lála, jenž se domníval, že má vliv na sestru.

„Dobře, žes přijela, Xeno. Matce se přitížilo a nemůže se hnout z lůžka.“

Před Xenou se roztočila ulice a u srdce ji bodlo, že si při odjezdu z Gorice nevzpomněla na churavou matku, která potřebuje péči a zastání v domácnosti, že byla tak sobecká, a hněvala se na ty „dobráčky“, kteří jí umožnili dlouhý pobyt na jihu. Přitiskla se k Lálovi i otci a v přerývaném pláči žadonila, aby jí odpustili, že se sama už dříve nedovtípila, aby se vrátila, když je matka stále jako pára nad hrncem. I zlíbala otce. Pak otřela slzy a vybuchla nezadržitelným proudem dotazů na matku, poměry v domácnosti i u divadla.

Otec Karem, vysoké, nahrbené postavy, obtloustlý, s nachýlenou hlavou dobráckého výrazu jako veseloherní tatík, podle rčení Xeny „starostlivá hlavička“, vážně a zevrubně líčil běh života rodiny za Xeniny nepřítomnosti jako pedant, který má nezvratitelné zásady počestného člověka. Zaměnil holičské zaměstnání za herectví, žil setrvačně dále jako příčinlivý

řemeslník, úzkostlivě dbalý své cti, které si cenil i nad výsledky umělecké práce, neboť postrádal velkých uměleckých vznětů a aspirací. Utěšoval své zklamané naděje stárnoucího herce na předměstských divadlech zvučnými hesly.

„Čest člověka musí se skvít nad pozemskou slávou. Napřed člověk a pak teprve umělec.“

I svou bezpříkladnou spořivost, hraničící téměř s lakotou, omlouval „smyslem pro čest“. Pojem „mít groše v zásobě“ slučoval s pojmem „mít uchráněnou čest“. Na základě těchto zásad posuzoval lidi. Vážil si bohatců a věřil, že dbají své cti, chudákům se vyhýbal, usuzuje, že je chudás vždy v pokušení „nečestného skutku“, potřebuje-li v nouzi, a opovrhoval lidmi, kteří neukládali groše stranou na hromádku nebo žili nad poměry. U divadla vydobyl si jména „potřebného herce“ a úctyhodného člověka, jenž pevně svírá groše v hrsti.

Divadelní ředitelé neskrblili uznáním.

„Lojzíček je spolehlivý jako věrná kobyla.“

Svou ženu poznal otec Karem u divadla, ke kterému zahnal Anežku zlý osud rodiny obchodníka, jenž svůj majetek prospekuloval. V Anežce našel otec Karem věrnou manželku a tichou družku ve všech strastech klopotného života herce, úporně bojujícího o skrovnou existenci. Nikdy nereptala za psích dnů a mlčky snášela, co osud dal, i podivínství otce Karema, jenž se vyvinul v manželství v despotu. Ctila každé jeho slovo jako svaté a plnila všechna jeho přání jako důvěřivý voják, poslušný v bitvě i nesmyslných rozkazů svého velitele; nezapřela přísnou výchovu měšťácké dcery, třesoucí se od malička před autoritou hlavy rodiny; ruku v ruce se svým mužem přičiňovala se, aby Karemova rodina žila spořádaným životem měšťácků a dosáhla počestného blahobytu. Otec Karem obdivoval obětavé vlastnosti své ženy.

„Naše matka je vzorem žen. Nikdy neutratila zbytečně ani groš a dovede se uskrovnit jako málokdo na světě.“

Matka Karemová ukázala se hodna těchto slov. Když musila pro svoji záduchu opustit divadlo, začala překládat divadelní hry z cizích jazyků, aby přispěla nějakým grošem na živobytí. I v nejnnutnějším se omezovala; ani nevycházela na čerstvý vzduch, aby uspořila peníze za nové šatstvo. Ploužila se příbytkem jako nalomená, přemáhajíc záchvaty záduchy, dokud

ji nedonutily ulehnout na lůžko, a s poslední silou pomáhala v domácnosti, neboť v nitru chvěla se strachy, že by jí otec Karem mohl jednou vytknout její nemohoucnost. Pozbyla zájmu o věci a záležitosti tohoto světa, ulpívajíc výhradně na prospěchu rodiny.

Xena znamenala pro rodiče mnoho; více než Lála a Dolda, kteří se záhy osamostatnili, když se věnovali divadlu. Otec Karem nechtěl, aby jeho děti žily trpký úděl herců, ale ve výchově Xeny prohršel se proti zásadě, že žádný z jeho potomků nesmí překročit práh jeviště, a svolil, aby Xena již v útlém dětství hrála divadlo. Událo se tak náhodou, když mladistvá představitelka Malého lorda ochuravěla a ředitel předměstského divadla uprosil otce Karema, aby dovolil Xeničce vystoupit v té úloze.

Malá Xenička docílila na jevišti úspěchu přirozenou mluvou dítěte, svým půvabem a neodolatelnými pohledy velkých zraků, kterými si podmaňovala obecenstvo.

A otec Karem dal se zlákat honoráři za hru své dcerky, jež uvízla v zajetí divadla. Hrála nejrozmanitější dětské úlohy: nešťastné sirotky, komické uličníky, urozené lordy a prince, i žila své úlohy na jevišti s naprostým pochopením představovaných bytůstek i vrozenou životností hereckého projevu, zapomínajíc, že hraje divadlo. Získala si u předměstského obecenstva obliby jako „dětská divadelní hvězda“. Také herci uznávali její nadání.

„Herecké dítě nezapře svou krev.“

Později upozornila malá Xenička Karemová na sebe při zpěvu krásným hlasem a hudebním sluchem. I nastalo druhé období její kariéry v dětství. Zpívala na divadle dětské úlohy a vystupovala na koncertech.

Spokojen s Xeniččinými úspěchy a jejími výdělky, prohlásil otec Karem, že nebude litovat žádného nákladu, aby se jí dostalo patřičného vzdělání jako zpěvačce. To bylo silné slovo z úst spořivého otce Karema a svědčilo, že měl pěvecké umění ve velké úctě, nepovažuje herectví za valnou existenci.

„Herecké štěstí je náhodné jako výhra, ale zpěvák je neodvislý jako pták a náleží mu celý svět.“

A svému slovu dostál. Xenička učila se hře na klavír a zpěvu u vyhlášených učitelů. Její rychlé pokroky utvrdily otce Karema, že ji očekává skvělá budoucnost jako vynikající zpěvačku. Ani neočekávaná choroba, jež postihla Xenu v pubertě, nezviklala přesvědčení a naděje otce Karema. Pevně věřil, že chudokrevnost, způsobující nedomykavost hlasivek, je

pouze přechodného rázu, a že Xenička nabude opět hlasu ke zpěvu. Nikdo ze známých nepoznával spořivého herce, že neskrblí a dopřává své dceři dlouhého zotavení na venkově, ba dokonce u moře.

Xena dospívala v pochybách, že vynikne jako zpěvačka, neboť chorobný stav ji vždy přemohl, jakmile se vrátila do hlavního města; brzy bledla jako mramor, hlas při zpěvu selhával a slábl. Trpěla tím, neboť od dětství žila myšlence, že prožije svůj život na jevišti; mnohdy proplakala noci, zoufajíc nad zhoršením svého zdraví. Pomyšlení, že by se musila navždy vzdát divadelní kariéry, uvádělo ji v nepřítčnost. Zachvacovala ji podrážděnost, nevysvětlitelná okolí. Hrozila se, že by se musila spokojit existencí učitelky hudby. Takové představy způsobovaly prudké výbuchy rozmrzelosti.

Nikdo z blízkých nechápal tyto stavy a netušil jejich příčiny, neboť Xena nikdy o sobě nic neprozradila. Ani matka nedopátrala se podstaty jejích podivných „rozmarů“, kterým se snažil každý v rodině vyhovět. Tato ústupnost dráždila Xenu; domýšlela se, že ji všichni považují za nemocného tvora, s kterým nutno mít soucit. A ta domněnka vzbuzovala v ní odpor k domovu.

Po návratu z jihu plakávala Xena matce v náručí a štkala, že své „zlaté srdéčko“ do smrti neopustí. Tušila, že nebohá matka má života namále, protože se podobala vetchému uzlíčku strastí, a předsevzala si, že podřídí svůj život zájmům rodiny. Uvedla domácnost opět do pořádku a neopouštěla matku, dokud tato nepovstala z lože.

Tichý mír rodinné shody snesl se nad hereckou domácností Karemových.

II

*„Nepatrné náhody způsobují
velké změny v životě.“*

Lála seznámil Xenu v pivovarské zahradě „U černocho“ s Alfrédem Hautenem, kterého pozval ke stolu, když Xena projevila o toho „podivného“ člověka zájem jako o lidskou raritu. Vyjádřila se o něm ve smíchu.

„Míšenec velkoměšťáka a indiána.“

Hauten nerad opustil kruh bohémů, povykujících a dráždicích vyzývavými poznámkami a Gellnerovými písničkami vlastenecké pijáky, kteří nad holbami černého piva hulákali národní písně a lásku k vlasti.

Právě se vynořil na obzoru divočiny Jaroslav Hašek a prokázal svou radost z veršů básníka Gellnera tím, že rozbil sklenici piva o zeď; upoutal tím pozornost národa U černocho, zaujal bojovnou pozici a chystal se k přednášce na poutavé téma:

Básník v zajetí pivních štamgastů, trpící vlast a zrazená sklepnice.

Hauten zůstal nerozhodně stát před Haškem, ale básník Opočno vyjel, aby si Hauten kecl na zadek, neboť vyhlíží na svých dlouhých hubených nohou jako vykřičník, před kterým se ústa Haškova zavírají. Opočnův neomalený rozkaz vznítil Hautenův odpor. Hauten rád dával najevo nezdrotnost své povahy, i obrátil se k bohémské společnosti zády. Rozmrzele prodíral se mezi stoly na druhý konec zahrady, domnívaje se, že se chce Lála Karem vydat na noční toulky. Překvapen spatřil po boku svého kamaráda děvče zvláštního typu s velkýma zářícíma očima. Představuje se Xeně, popíllil si s úsudkem:

Citově založená dívka. Snad až přecitlivělá. Jakási zauzlená spleť nervů se zraky nebezpečnými pro klid muže.

A umínil si, že se bude vždy vyhýbat té bytosti s „mluvícíma očima“, neboť dospíval k přesvědčení, že láska je duševní choroba, a považoval poměry s ženami za škodlivé vývoji muže, jenž usiluje o světový názor. V podvědomí tušil, že by mohl podlehnout vlivu „mluvících očí“. I hovořil se Xenou chladně, jakoby z donucení.

Xenu rozhodně Hauten zaujal a jeho odmítavý chlad vydráždil touhu, aby přiměla toho „výstředníka“ k sdílnosti. Snažila se ovládnout rozhovor a rozpovíдалa se o cestování, aby upozornila Hautena, že se už dostala dále než za humna.

Hauten naslouchal ledabyle, neskrývaje na rtech pošklebek nad dívčí výmluvností prosycenou obdivem k cizokrajnosti. Vypouštěl z úst svoje „ano, tak, prosím, ano“ jako nechutný kouř.

Pozorujíc neúspěch v získání Hautena k poutavé rozmluvě, Xena otočila na obrátce. Vyprskla uličnickým smíchem jako nevázaný gamin.

„Nechť se pan Hauten nezlobí, ale je strašně komický s těmi odholenými vlasy na čele, jako by nosil ulízanou paruku, aby vyhlížel důstojně. A při tom se tváří, jako by žvýkal pelyněk. Nebo je opravdu tak blazeován? Odpusťte, pane Hautene, ale mně připadají všichni lidé nápadného zevnějšku a chování jako směšní paňáci.“

Hauten klidně poučil Xenu, že se neohlíží pranic na úsudky lidí a že podřizuje svůj zevnějšek pouze potřebám jeviště; nedávno vystupoval v cizině v kabaretu, kde představoval na jevišti půl tuctu různých osob, a proto si oholil na čele a skráních vlasy, aby mu rychle nasazené vlásenky dobře přiléhaly. A zasykl úsměšně:

„Naivní lidé smějí se i kominíkovi, že je začerněn sazemi.“

Xena se nevzdala. Podruhé napjala svůj luk, aby vyslala ránu, ale ztvářila se soucitně.

„Váš chrapot působí vám asi na jevišti nesmírné potíže, ubohý pane Hautene. Doporučuji vám, abyste denně inhaloval páru slané vody a cucal mentolová cukrátko. A přestaňte kouřit a pít pivo.“

Hauten se poškleboval, že nehledá žádné pomoci, protože chrapí od mládí, když prodělal záškrt, že je však se svým stavem úplně spokojen, protože nikdy netoužil, aby se stal slavným zpěvákem nebo jevištním milovníkem, jenž okouzluje obecnost nasládlým orgánem. A měl se k odchodu, poukazuje na své kamarády, které opustil.

Xena zdržovala Hautena, aby setrval. Změnila se v kající děvče litující své prostořekosti; nemůže prý za sebe, nedovede zadržet slova, která ji pálí na jazyku. Sama sobě prý se diví, jak je nevychovaná. A tisknouc Hautenovu kostnatou ruku, pronikla Xena svými zraky matnými očima „dlouhána“, jenž nevydržel toto střetnutí.

A jí neunikl jeho zmatek. S vítězným úsměvem provázela „dlouhána“, dokud se neztratil ve shluku pijáků. Přece na něho zapůsobila, ačkoliv se tvářil, jako by vylezl z ledu. Pouhým pohledem ho zmátla. Uspokojena tím, vyzvídala Xena na bratrovi, jaký je ten „výstředník“ člověk.

Lála náležel k lidem, kterým praská bránice, když líčí hříchy a poklesky jiných, a jako komik rozvíral ústa zeširoka, vypodobňuje Hautena jako výstřední monstrum, tropící v životě směšné kousky. Člověk záhadné minulosti, ale pochází prý ze „slušné“ rodiny; před rokem objevil se v hlavním městě na prknech kabaretu Světlo, odkud po nějaké době zmizel zase do ciziny; a nedávno se opět vynořil, aby filmoval; bohém každým nervem, nespolehlivý v povinnosti, vrtkavý jako komár na vodě a pověstný nočními toulkami a pitkami ve společnosti bohémů i pochybných lidí; tak trochu dobrodruh, který se protlouká všelijak světem a nemyslí to s ničím vážně, ani s uměním, jež mu asi slouží za plášť, aby se prodral dále. Dovede být dobrým kamarádem, ale „slušní“ lidé by se mu jistě vyhnuli jako člověku –

Takové vylíčení by bývalo nahnalo každé jiné devatenáctileté dívce hrůzu před podobným individuem, ale Xena se zasmála.

„Originální chlapík. Nepředstírá před ženou žádného dvorného rytíře a vzbuzuje dojem, že získal ve světě životní školu.“

Xenu lákali muži, kteří se odlišovali od ostatních nebo vynikali nad své okolí. I přiznala se, že jí ten „výstředník“ zajímá. A podivovala se, že často na Hautena vzpomíná, přemýšlejíc o jeho bouřlivém životě. Vždy se sama sobě vysmála, že její dohady o něm kulhají, neboť Hauten zdál se jí býti hádankou. Muži, které v životě poznala, většinou otvírali svá nitra jako při větrání, usilující o její lásku. Avšak Hautenovo chování nevěštilo, že by se objevil před Xenou jako skleněný panáček. Uznala, že bude pro ni tvrdým oříškem, zachce-li se jí poznat jeho jádro.

Tou dobou zhoršil se opět Xenin zdravotní stav. Musila ustat ve zpěvu a její duševní rovnováha bývala často porušena záchvaty podrážděnosti a omrzelosti. Protivily se jí projevy lásky, kterými se její nejbližší snažili zdolat její „rozmary“, a skryté zuřila, když všichni její výbuchy trpělivě snášeli. V takových chvílích si přála, aby ji donutili nějakým způsobem ke sdílnosti, ale otec Karem neměl pražádného zájmu o duševní rozpory své dcery, matka chtěla vychutnat zbytek života v míru a Lála nepohlížel na nic v životě vážně. Tu se Xena přistihla, že sleduje počínání těch „dobráčků“

s nenávistí a opovržením. Prchala z domu, nemohouc se ubránit takovým pocitům. A zatoužila po rozptýlení a zábavě. Zabrousila do kavárny navštěvované „divadelním světem“ a prožvatlala celé hodiny se známými herci. Mnohdy tam zastihla Hautena, který stále zachovával „ledovou tvář“ a zřejmě si vymýšlel záminky, aby se Xeně vyhnul. A musil-li uvážnouti v její společnosti, přetvařoval se v „nudného patrona“, který mlčel nebo uhýbal Xeninu zkoumavému útočení. Často se vzdálil bez omluvy. Xena zakrývala své zklamání výsměchem.

„Hauten se bojí ženy jako dítě strašidla.“

Nemohouc dosáhnout hračky, které neústupně žádala, stávala se ještě podrážděnější a v jejím duševním neklidu vzrůstal odpor k domovu. Pojednou svěřila se své jediné přítelkyni.

„Nesnesu ten hrozný život. Uprchnu.“

Helena, zakřiknutá a skromná bytost bojící se života, sevřela svou zbožňovanou přítelkyni v objetí, jako by jí chtěla zabránit v nerozvážném činu.

Xena se rázně vyprostila.

„Odjela bych s Hautenem do světa, kdyby mne vzal s sebou –“

Helena záúpěla.

„Vždyť toho člověka téměř ani neznáte!“

„Ale můžeme se později poznat.“

„Bála bych se Hautena jako moru a utekla bych před ním na kraj světa.“

„A já bych utekla s ním.“

Xena podivila se důvěře, kterou pojala k Hautenovi. Pomyslí si, že žena důvěřuje muži, kterého miluje. Její bytost se zachvěla.

„Snad bych mohla mít Hautena ráda.“

I vyhledávala Hautena, jenž mařil všechny její snahy, aby ho zajala o samotě. Až jednou v bohémské krčmě, kam Lála uvedl v noci po divadle svou sestru, podařilo se Xeně zaujmout Hautena. Vyřkla své vyzvání k lásce tak horoucně, jako by na rozhodnutí závisela celým životem.

„Mějte mne rád –“

Hautenova odpověď vyjádřila jeho názor na ženy.

„Bestie.“

„Proč mi tak říkáte, Hautene?“

Hauten žádostivě sevřel Xeninu ruku ve své horké dlani, ale mlčel.

Poprvé spojili se zraky v hlubokém pohledu, jako by se zkoumali.

Hudba v krčmě připomněla skutečnost.

Pohroužili se v tanec. Dotýkajíce se chtivě v těsném objetí, vzplanuli žhavou touhou. Proklouzli na chodbu a unikli ven do noci. Na špinavém dvorku bohémské krčmy slili se v jednu bytost divokým polibkem.

III

*„Prvním spojením muže s ženou
počíná boj pohlaví.“*

Xena prožívala nejšťastnější chvíle. Věřila, že je Hautenovou první láskou a přezírala, že Hauten žil v minulosti životem smyslného požitkáře, jak se musil sám doznat. Oddávajíc se mu jako smyslů zbavena, podněcovala jeho lásku. Žila výhradně jeho milostným citům, hýčkajíc a rozněcujíc je ve velký oheň.

Opojen projevy lásky své milenky, uvěřil Hauten ve svých dvaceti šesti letech, že je Xenou milován jako nikdo nikým na světě. Opětoval lásku, přeháněje city jako rozený extremist. Poddával se záchvěvům sentimentality jako stará panna, ačkoliv nenáviděl všechno, co čpělo sentimentálním nátěrem, rozdmýchoval své city jako chorobný umělec inspiraci a zmámil se myšlenkou, že může využít svou lásku jako vysokou „hodnotu života“. Opovrhoval svým minulým životem a bil se v prsa.

„Žil jsem jako hnusný cynik.“

Xena se v duchu smála, vidouc „muže ze světa“ na břiše u svých nohou; Hautenova pokora jí lichotila, protože vytryskla z lásky k ní. A hladíc ho, jako by mu odpouštěla, uvazovala mu nenápadně své otěže. Vystihla, že se milenec nebrání jejím domluvám a uvykala myšlence, že se objevila v jeho životní cestě jako spásný anděl, neboť ji v tom utvrzovaly Hauteovy patetické výroky.

„Tvoje láska mě zachránila! Byl bych býval bídne zcípнул tím pustým životem, který jsem vedl.“

Xena vypožadovala, že má Hauten jisté sklony k žárlivosti, neboť začal dotírat žárlivými otázkami na její minulost; odrazila rázně jeho vtírání se v její tajemství.

„Není pranic závažného v mé minulosti, čím by ses mohl znepokojovat. A bylo by směšné, kdybych si vymýšlela nějaká zvláštní milostná dobrodružství, abych dráždila tvou zpozdilou žárlivost. Těch několik mých známostí s muži proběhlo tak prostě jako obyčejné příběhy nezkušené žáby, která se zamilovala ze zvědavosti.“

Tato slova upokojila Hautena. Věřil, že je prvním milencem, jenž Xenu uchvátil svou láskou, a domníval se, že by mu Xena nikdy „nenasadila parohy“.

Xena považovala za důležité, aby se svěřila Hautenovi s „hrůzami svého mládí“, když zoufala nad chorobným stavem, který ji oloupil o hlas ke zpěvu.

„Jsi jediný člověk na světě, Alfréde, kterému jsem se úplně vyznala, neboť věřím, že dovedeš porozumět tomu příšernému stavu, kdy chce člověk něco dokázat v životě, ale všechno se mu hatí bez jeho viny hned v zárodku. Víím, že to mělo vliv na mou povahu. Snad proto jsem se vyvinula v podivnou osobu. Sama jsem nedovedla pochopit, proč jsem někdy zatoužila, abych už opustila domov, když mám ráda ty dobráčky, kteří by mi snesli modré s nebe. Ale mnohdy mne zachvátil nepřemožitelný odpor k životu po boku těch hodných lidí. Cítila jsem se šťastnější i spokojenější, když jsem žila v cizím prostředí, a pomýšlela jsem na návrat s nenávistí k domovu. A podivovala jsem se, že mne ponoukaly všechny útěchy rodičů a jejich hovory o mé kariéře světové zpěvačky k uličnickému výsměchu. Musila jsem se přemáhat, abych se rodičům nevysmála do očí, že trpí fixní ideou vycvičit chromou kobylku na závody.“

Hauten vysvětloval Xeně tyto její stavy jako vrozený odpor k šosáckému životu.

„Rodinný život utlouká individualitu člověka a nutí ho, aby se vyvíjel tradičně v šosáka. Nikdy bych nemohl milovat ženu, která je načichlá měšťáctvím a zaostalými názory.“

Xena se snažila ukázat se co nejvíce vnímavou pro Hautenovy „moderní názory“, neboť důvěřovala svému milenci, že si osvojil ve světě správné nazírání na život. Myslíla, že se žije v cizině „moderně“; i libovala si v cizokrajnosti, netajíc se opovržením svého mládí k domácím poměrům v hlavním městě.

„Potrvá dlouho, než vyrazíme okenice, kterými jsme se zabeďnili, aby k nám nemohl čerstvý vzduch.“

Hauten se radoval, že jeho slova padají v úrodnou půdu, i projevoval se své milence jako „nekompromisní člověk“, jenž bojuje proti šosáctví v životě. Chtěl vznítit ještě větší zájem o sebe, strachuje se o svou lásku, pro niž byl schopen i přetvářky nebo lži, když by se byl domníval, že by

to prospělo utužení poměru s Xenou. Psával Xeně denně dopisy, aby se dosyta vymluvil o svých citech, ale i v nočních lokálech vzdychal někde v koutě nad papírem.

Nemohl se zřici styků s bohémou.

Kamarádi nechápali změnu v Hautenově chování a Jaroslav Hašek pronesl podezřívavý úsudek:

„Zdá se, že se Hauten zaučuje v literatuře, aby rozmnožil řady hamižné konkurence.“

Xena vystihla, že Hauten nebývá někdy zcela přirozený, a smála se některým výrokům v Hautenových „listech lásky“.

– Za všech okolností musíme v životě stát proti sobě úplně nazí. –

„Vždyť bych na mrazu zmrzla, nestydo.“

– Neváhal bych pro tebe zemřít, neboť tě miluji víc než svůj vlastní život, na němž mi nezáleží. –

„Pak by ti nebylo zatěžko obětovat život.“

Xena přijímala všechny Hautenovy pošetilosti jako důkazy lásky a smířovala se s různými nesrovnalostmi v jeho názorech a jednání, omlouvajíc Hautena, že přílišnou láskou ztratil hlavu. A promíjela mu to vše, pohlížeje na něho očima shovívavé matky, jež je krajně trpělivá k svému dítěti. Byla šťastna, že získala v Hautenovi originální loutku, která se pohybovala exoticky, žvatlala podivné řeči i nehoráznosti a při každém jejím dotyku křičela o své lásce. Byla přesvědčena, že nalezne svůj životní cíl po Hautenově boku, ale neodvažovala se dlouho vyslovit, že je odhodlána následovat ho jako věrná milenkyně, obávajíc se, že by opakoval výsměšná slova, která se jí při jedné rozmluvě vryla nesmazatelně v mozek.

„V manželství se žena prostituje. Manželství se udržuje lží.“

Později podvědomý strach ze ztráty milencovy lásky vynutil si úzkostlivý dotaz:

„Mohl bys připoutat svůj život k mému?“

Hauten se zarazil, jako by náhle vystřízlivěl z milostného opojení, a jeho rty se sevřely v obavě, aby neunikla slova, kterých by jednou litoval.

Xeně bylo zřejmo, že se jeho mozek vyrovnává s citem, a sklonila hlavu v očekávání milencova rozhodnutí.

Po chvíli Hauten zachrčel šeptem:

„Ty bys měla tu odvalu?“

„Ničeho se nebojím.“

„Vždyť ani dobře nevíš, kdo jsem a co zamýšlím v životě.“

„Na nic se neohlížím a prosím tě, vezmi mne k sobě, máš-li mne rád.“

Hauten přivinul Xenu k sobě.

Xena vykřikla opojením z milencova němého souhlasu.

„Ty mne chceš –?“

„Ano, Xeno.“

Ta slova přijala Xena jako vysvobození.

„Ted' jsi naprosto mým, Alfréde.“

A vzápětí se rozesmála při pohledu na Hautena, jenž se snažil vážnou tvář ukázat, že cítí odpovědnost svého odhodlání.

„Vyhlížíš tak žalostně, jako bys měl ze mne strach. Neboj se, v našem poměru nesmí se nic změnit a ze mne se nikdy nevyklube nějaká měš-
tácká panička.“

A v duchu si umínila:

„Budu držet Alfréda pevnýma rukama.“

Začala zkoušet svou moc. Žádala, aby Hauten přestal s nočními toulkami s bohémou a s pitím. Vždy postřehla v jeho obličejí stopy nevyspání a únavy a hrozila mu, že s ním přeruší styky.

Tu se Hauten plazil před Xenou tak zoufale, že se bavila jako při produkci klauna. Jednou vytryskly Hautenovi slzy z očí a přimknul se ke Xeně, jako by hledal v její náruči záchrany.

„Jsem nešťastný člověk. Stydím se za to, že jsem slaboch. A stydím se, že se k tomu musím doznat. Ale věřím, že se vzmužím, až budu žít s tebou.“

Xenu pohnula milencova lítost, ale zároveň pocítila uspokojení z jeho doznání, neboť poznala, že si může s Hautenem hrát jako kočka s myší.

Jejich poměr se vyvíjel nepozorovaně v ústraní. Navštěvovali kavárny a hospůdky v odlehlých končinách, když se musili sejít mimo Hautenův byt, a Hauten vyprovázel svou milenkou k domovu postranními ulicemi.

Hauten začal nadávat na takové „šosáctví“, že se skrývají před světem, a Xena zaútočila na jeho netečnost k definitivnímu urovnání celého poměru.

„Chci vědět, kdy budeme svoji. Nemohu žít v nejistotě a v stálých oba-
vách, že se rozejdeme.“

Hauten uznal nutnost uvědomit otce Karema, že si chce vzít jeho dceru za ženu, ale varoval Xenu před ukvapeným jednáním, odhaliv jí smutné vyhlídky své existence.

„Je jaro a zakrátko nás vyhodí podnikatel z kabaretu na dlažbu, abychom se šli pást na trávu. Potáhneme bez groše odškodnění nebo úspor; myslím si, že nebude tvému otci vhod ženich, který je bez místa a bude se protloukat vystupováním na večírcích po venkově. Ted' se nemohu vydat do ciziny, tam se uzavírají angažmá vždy delší dobu předem; to jsem zanedbal, neboť jsem nechtěl kvůli tobě opustit tento nehostinný kraj, kde kvete pro umělce bída. Nastává mi krušné období a nejraději bych vyhledal tvého otce až na podzim, kdy budu dobře zaopatřen.“

Xena nepovolila. Její žádost, aby Hauten promluvil s otcem Karemem, vyzněla jako přísné ultimátum.

Otec Karem se polekal, když mu matka ohlásila návštěvu Alfréda Hautena. Poplašeně zamrkal vykulenýma očima, jakoby z lebky vytlačenýma, a sepjál ruce.

„Proboha, snad si nechce ode mne vypůjčit peníze?“

A nedůvěřivě se vsunul do pokoje, kde čekal Hauten jako trestanec před popravou. Nenadálý výbuch pumy býval by ho více neohromil než Hautenovo prosté vyjádření:

„Mám rád Xenu a žádám vás, abyste mi ji dal za ženu.“

Hauten očekával bouři otcovského hněvu, ale otec Karem dovedl zachovat zdvořilost v největším rozčilení i k lidem, které nenáviděl. Spočinul na Hautenovi ostýchavým pohledem.

„A Xena?“

Hauten zabreptal jako přistižený zloděj.

„Myslím, že je mi snad nakloněna –“

Otec Karem nabyl rovnováhy při pomyšlení, že nebude s Xeninými milostnými city tak zle, aby se nedaly vyléčit rozumnými domluvami, i rozhoupal se zvolna k řečnickému výkonu, aby Hautena zdvořile odbyl. Vyličiv Xenu jako chorobné stvoření, jež potřebuje největšího ošetření ve spořádaném životě, prohlásil, že nelze vůbec hovořit o jejím sňatku, dokud nedospěje plnoletosti a nebude zaopatřena pro budoucnost, a zahrotil svoje vývody přesvědčivým dodatkem:

„Xena není pro manželství. A nechci, aby byla svému muži na obtíž.“

Xena vyslechla Hautenovo sdělení o výsledku rozmluvy s otcem Karemem bez valného vzrušení, jako by takové rozluštění odpovídalo jejímu tušení. Ustrnula pohledem v prázdnu a po chvíli proniklo sevřeným hrdlem její odhodlání:

„Necouvnu. Odejdu z domova.“

IV

*„Nikdo neví, když překročí práh domu,
vrátí-li se zpět.“*

Klidný tok života rodiny Karemovy proměnil se v rozběsněnou povodeň. Hádka stíhala hádku a nářky stíhaly hněvivé výbuchy.

Otec Karem se zlobil, že se mu Xena vyhýbá, uzavírá se ve svém pokoji nebo utíká ven, takže jí nemohl domluvit, aby ulehčil svému pobouřenému nitru. Z celého neštěstí obviňoval matku a Lálu, že prý Xenu v každé lehkomyšlnosti podporovali. Ve svém rozčilení chytal se stropu.

„Nezbláznila se ta holka? Co v tom Hautenovi vidí? Nedivil bych se, kdyby to byl krásný muž, ale chlap je vyčouhlý jako bidlo. Flamendr a darmošlap, který musí dělat po šantánech tajtrdlíky, aby se jakž takž uživil.“

Lála pokusil se obrátit vše v žert.

„Xena tvrdí, že je Hauten originální typ, který prý má světový rozhled.“

Otec Karem zabouřil mocným hněvem:

„Vida, čím takový lotr svádí nezkušené holky! Chlap by zasluhoval, abych mu napohlavkoval.“

Matka se utěšovala, že se Xena snad té „exotiky“ brzy nabaží, i omezovala se na to, že Xeně opakovala výroky a lamentace otce Karema. Jen občas utrousila poznámku, že Hauten není člověkem, který by vzbuzoval důvěru počestných lidí a byl hoden lásky nezkaženého děvčete.

Xena vypínala v otcově nepřítomnosti hrdě hlavu, připravena vycenit dravčí zoubky, kdyby toho bylo třeba. Touha po vysvobození posilovala ji ve vzdoru. Stávala se podrážděnou, jakmile se matka nebo Lála vyslovili o Hautenovi nepříznivě. Rozzuřila se jako tygřice, které berou mládě, a byla schopna splatit stejnou měrou urážek. A když matka opětně hájila stanovisko otce Karema, tu Xena vybuchla.

„Jsi bezcitná a sobecká, protože hledíš, abys měla vlastní kůži v suchu. Ale sama ses za mnlada na nic neohlížela a vzala sis prvního nápadníka, který se ti namanul.“

Lála okřikl Xenu, neboť matka se dusila pláčem.

„Přestaň nás týrat svou umíněností! Přece nezničíš pro takového uličníka, jako je ten podařený Hauten, celou rodinu.“

Xena pomstila urážku svého milence hlučným políčkem, který Lálu tak bolestně překvapil, že nechal Xenu uprchnout.

Napětí v rodině Karemů dozrávalo ke katastrofě.

Xena se přičinila o rozuzlení. Za zavřenými dveřmi zřekla se sňatku i známosti s Hautenem za nezměnitelných podmínek.

„Odejdu k divadlu. V tom mi nemůžete bránit, neboť se chci sama živit.“

Otec Karem zalomil nad jejím rozhodnutím tragicky rukama, matka zaplakala, a tím se všem ulevilo.

Xena připravovala se k odchodu z domova s radostí, jako by se chystala k pobytu na zotavenou, přehlížejíc slzy matky a zachmuřené obličeje otce Karema a Lály. Pojednou jí bylo v domově vše lhostejné. Žila jen v touze po volném životě. Rozeslala žádosti o angažmá různým divadelním společnostem a neopominula ve všech zdůraznit, že je herecké dítě, jež mělo již „svou dobu“. V hlavním městě nechtěla působit jako začátečnice.

„Objevím se teprve jako vyspělá herečka.“

První příznivá odpověď ředitele kočující herecké družiny znamenala pro Xenu jistý úspěch, nad kterým se rozjásala přemírou nadějí. A pohněvala se na Hautena pro jeho starostlivou poznámku, že nevalná umělecká úroveň divadelní společnosti může zavinit špatný počátek ve vývoji jejího hereckého nadání.

„Pamatuj si, Hautene, že budu o sobě rozhodovat vždy sama. Jsme si rovni a jsem šťastna, že nepotřebuji tvé pomoci. Čerta na tom záleží, kde se uchytím, byť i u poslední šmíry. Každý nemůže jezdit po velkoměstech. Já se neztratím a věřím, že mám tolik síly, abych pronikla.“

Hauten sledoval úzkostlivě Xeninu proměnu a strachoval se o její lásku. Ve své zamilovanosti nabýval podoby věrného psa, kterého paní opouští. Znervózněl a pak týral sebe výčitkami, že je posedlý láskou.

Xeně neunikly rozpaky, v nichž milenec tonul jako špatný plavec, ani jeho zamlklost, kontrastující s dřívější sdílností. Vysmála se mu, nazvala ho „zasněným trosečníkem“ a pak náhle zvažněla.

„Což neodcházím z domova kvůli tobě?“

Hauten prozradil své tajné obavy:

„Počínáš si, jako bys již na náš společný život ani nepomyslela.“

„Napřed se musím postavit na vlastní nohy. A nezapomínej, že vše závisí na tobě, abys mne neztratil. Tvoje vzdychání a pochyby mne unavují. Teď myslím pouze na své první kroky do života. Víím, co mne očekává, a chci zůstat klidná, abych se mohla rvát jako lvice.“

Xena se rozloučila s Hautenem stejně chvatně jako při odchodu z domu. Lehce zavadila rty o jeho ústa a rychle promluvila, aby zabránila dojmavému objetí.

„Zde bych nezůstala už ani hodinu. Nemohu se ani dočkat, až budu konečně ve svém působišti. Navštiv mne co nejdříve a prosím tě, žij slušně, abych se o tobě nic špatného nedověděla.“

Ve vlaku uvědomila si Xena s bolestí, že by mohla svou lásku k Hautenovi potlačit, a pocítila, že její touha po volném životě je mocnější než láska k Hautenovi. Tu ji zalil příval lítosti. Napětí poslední doby povolilo a její nitro se rozbolestnilo po přestálém rozčilování. Choulíc se v koutku vagonu, ulevila si tichým pláčem. Vzpomněla na svou minulost a zavzlykala tlumeně:

„Opona spadla.“

V

*„Člověka mění prostředí, kterým bývá pohlcen
nebo donucen k změně.“*

Xena vkročila do divadla provinciálního města s jistotou člověka, obeznámeného se zákulisním životem, a s odhodláním, že se nikdy nedá zatlačit na vedlejší koleje. Sama sobě se doznala, že je toho málo, s čím vstupuje na jeviště, ale hned se upokojila.

„Víc nemohu dokázat, než že se ve svém výkonu plně vyžiju.“

Členy hereckého souboru byla přivítána jako herecké dítě, jež má „dědičné právo“ na své místo u divadla. Téměř všechny úsměvy byly přátelské, žádný nevraživý pohled nezranil její citlivost.

Ředitel Pernal, hromada tučného masa na medvědích nohou, podal Xeně masitou ruku a zpěvavě zakňoural ujištění, že se jí není pod jeho ochranou ničeho obávat. Pernal provozoval divadlo jako živnost a chlubil se, že je mistrným obchodníkem. Odsuzoval všechny snahy o zmodernizování divadla.

„Divadlo slouží lidem pro zábavu. Nikdo si nechodí do tyátru pro rozum, a proto se musí hrát pro vkus obecnstva.“

Obsah pokladny byl mu měřítkem úspěchu a jevišti se vyhýbal, jak mohl, neboť byl přesvědčen, že každý zbytečný krok ředitele do zákulisí znamená ztrátu peněz. Od herců nepožadoval mnoho, spokojil se, když odmluvili bez hrubých chyb své úlohy. Vyplácel dosti přesně gáže, a když byla o groš nouze, tu se najedli herci v Pernalově domácnosti, neboť ředitelova žena vařila pro celý soubor. U Pernala se hercům žilo jako v rodině. V řízení jeviště spoléhal Pernal na režiséra Klomzu, který pomocí netajeně přízně ředitelčiny stával se rok od roku mocnějším vládcem celé společnosti. Pernal se podvoloval tomu ponížení z pohodlnosti, ale někdy si po straně stěžoval hercům, hlavně když něco žádali.

„Jsem zde pátým kolem u vozu. Boženka má hlavní slovo, pak Klomza, a já musím poslouchat. I u stolu jsem poslední cifra v řadě, dokud se Boženčin miláček nenažere.“

Paní Boženka rozuměla, jak se zařídit, aby jí bylo snesitelně na světě. Jsouc si vědoma své ceny jako nepostradatelná herečka a zároveň obratná hospodyně, naučila Pernala, aby hleděl na život tak, jak se vytváří, a bez reptání.

Xeny ujala se paní Boženka jako své svěřenkyně.

„Nemysli si, že se z tebe vyklube přes noc veliká umělkyně. U nás musíš hrát všechno a koukej, aby ses otrkala. A ke mně můžeš přijít vždy jako k mámě, kdybys měla nějakou bolest.“

Xena pocítila značné ulehčení, že počáteční kroky v samostatném životě jí nepřipadají těžké. Zapudila starostlivé myšlenky a vrhla se chtivě do víru divadelního života.

Klomza přidělil Xeně nepatrné úložky, které sice bez reptání přijala, ale v herecké šatně se objevila s tragickou tváří a zamávala papíry.

„Ha! Jsem angažována pro obor pohodného! Budu popravovat na jevišti všelijakou psí havěť, odloženou od panstva.“

Herci se rozesmáli, že Xena odbyla svůj „příděl“ vtipem, a Xena pocho-pila, že musí hrát v zákulisí obor „ženského komika“, aby proplula hladce úskalím hereckého života. Šmejdila po divadle s úmyslem, aby provedla něco, čím by vzbudila smích, bystřila uši, aby jí neuniklo ani slovo, na které by mohla vtipně reagovat, a ustavičně vyhledávala nějaký terč, o který brousila ostří svého vtipu. V několika dnech si podmanila své okolí jako enfant terrible. Nikdo z herců se nezlobil, když ho Xena tala pádnou ranou svého jazyka, a málokdo se odvážil čelit její výmluvnosti; rychle poznávala svoji sílu k nadvládě nad méně vtipnými herci. A z nevýbojných a odstr-čených lidiček utvořila si dvůr, jemuž vévodila.

Zpočátku učila se svědomitě i několika slovům, které měla na jevišti pronést, a před každým výstupem byla zachváčena trémou, ale po ně-kolika představeních otrnula. Styděla se před druhými, že se chová jako začátečnice. Chtěla hned při svém vstupu na jeviště dokázat, že vyrostla na jevištních prknech.

Pernalovým hercům stačila pro jeviště běžná herecká rutina. Počínali si o každém představení stejně jako obvykle, ale žádný z nich se nevypjal svým výkonem nad průměr. Poslední spadnutí opony bylo vždy přijato s hlasitým povděkem jako houknutí sirény při vysilující práci. Jen tehdy pronikl na jeviště záblesk živelnosti, když hrála paní Boženka některou

svoji oblíbenou úlohu, realisticky nastudovanou, jakoby odpozorovanou ze života. Tu se herci poněkud vzrušili a odvážili se živějšího projevu.

Xena záhy vypožorovala umělecké slabiny divadelní společnosti, ale domnívala se, že musí setrvat určitou dobu na nižším stupni hereckého vývoje, aby si osvojila potřebnou rutinu. I přizpůsobovala se svému okolí a přejímala herecké obyčeje a zlovyky. Avšak zanedlouho probudil se v ní výsměch a posmívala se poměrům u divadla i své činnosti, aby zaplašila vtírající se nespokojenost.

„Nabyla jsem takové praxe, že je ze mne dokonalá šmírandá. Pěstujeme umění jako pekaři. Všechny naše výkony jsou z jednoho těsta. Zdá se mi, že se nám na jevišti krev mění ve vodu, abychom si neublížili.“

A hledala odškodnění v zábavě zákulisního života. Jen Hautenovy dopisy ji vzrušovaly. Rozehrávala se vědomím, že ji někdo na světě opravdu miluje, a podléhala sentimentálním náladám, které vždy přivodily slzy.

V takovém stavu přistihla Xenu oddaná dušička Mína.

„Proboha, Xeničko, kdo ti ublížil?“

Xena se svěřila Míně, že má poměr s Hautenem.

Téhož dne zvěděli všichni Pernalovi herci Xenino intimní tajemství a začali před ní hovořit v dvojsmyslných narážkách jako před ženou, která poznala styk s mužem.

Xena zakoušela pocit hnusu, ale nechtěla se tvářit ctnostnou a splácela útoky stejnými vtipy choulostivého rázu.

Neočekávaně přijel Hauten.

Xena jej vášnivě objala.

„Nikdy jsem tě tolik nemilovala, Alfréde. Cítím, že nemohu žít bez tvé lásky.“

Hautena ohlušilo štěstí, vzňal se v extázi jako slaměný strašák a horoval o lásce jako o zdroji síly k životu, ale skončil za Xenina bujného smíchu.

„Vidím tě, jak se k ránu vlečeš zmožen z noční toulky a rveš na ulici, že je láska nevyčerpatelným prazdrojem vznešeného života.“

Pak donutila Xena rozesmátého Hautena k zpovědi o jeho životě opuštěného milence.

„Bylo mi stydno, abych se ti zmínil v dopise o své mizérii. Nepochopíš, jak rychle člověk sjíždí po šikmé ploše. Vytloukám klín klínem a zastavil jsem už téměř celý svůj majetek i částečně prodal. Na dlažbě se člověk

ztěžka uchytí. Podnikáme se zpěvákem Maštalem a recitátorem Balvanem občasné výpady do venkovských měst, ale zdá se, že se maloměšťáci bojí kabaretního umění, aby nebyla jejich mravnost dotčena. Téměř všude jsme pohořeli a třeme bídu s nouzí. Dluhuji bytné za činži a nediv se, že vlastně nikde nebydlím. Musím se všelijak protloukat po hospodách a s kamarády, neboť nechci poslouchat nářky kvartýrské, že potřebuje peníze. Nezlob se, že se toulám, ale není vyhnutí. Včera se náš kabaretní večer finančně slušně vydařil, a tu mne máš.“

Xena ustrnula, neboť nevěděla, že její milenec klesl tak hluboko, že se ocitl bez přístřeší. Nikdy před tím nenahlédla zblízka v lidskou bídu. Otřásla se hrůzou při pohledu na Hautena, jehož oči zapadaly v temných stínech a ztrhané rysy brázdily zažloutlý obličej.

Hauten přerušil mlčení.

„Proto se nemusíš rmoutit. Zažil jsem v životě horší situace. Život není tak tragický, jak se zdá.“

I rozhovořil se o příhodách na své pouti s kamarády. „Maštal je nepodařený páter, který vyklouzl z kláštera a zaměnil kutnu za pěveckou slávu. Potměšilý a lstivý jako liška a tak mazaný, že napálí každého divadelního ředitele. Balvan se nepovedl svému otci, který ho chtěl přidržet v obchodě s kartáči. Pobláznil se literaturou a utekl z domu, aby mohl svobodně básnit. Nabídl se nám, že bude účinkovat na kabaretních večerech. Maštal ničeho nenamítal, a tak recituje Balvan Gellnerovy básně a vypravuje anekdoty. Lišák Maštal vždy potřebuje někoho, aby mohl provádět své pletichy proti třetímu, a tak se oba spolčili proti mně. Proto se zakládá naše podnikání na vzájemné nedůvěře a dělba zisku z našich představení bývá spojena s rušnými výjevy. Nedávno nezbylo nám ani na zaplacení sálu. Zpozoroval jsem šuškaní spiklenců a byl jsem jim stále v patách; za dveřmi pokoje v hotelu vyslechl jsem jejich hamižný plán, že zrána odjedou, mne zanechají v hotelu jako zástavu a řeknou hoteliéroví, že mu pošlou peníze na vyrovnání účtu. Nemeškal jsem, sebral jsem kufr a utekl rovnou na nádraží, kde jsem ještě stihl noční vlak. Necítím výčitky svědomí, neboť oba páni nejsou dobrými kamarády. Před týdnem mě nechali o hladu celý den i večer a sami se cpali jako husy na krmníku vepřovou pečínkou, kterou si přivezli s sebou v předtuše finančního neúspěchu.“

Hauten líčil ještě jiné trapné příhody a obracel je v taškařice, jako by se utvářelo na světě vše jen pro žert.

Xena neubránila se smíchu; ovládla ji vřelá účast s Hautenovým osudem. Zavedla svého milence za město do polí, jako by chtěla, aby na svěžím vzduchu rázem ozdravěl.

Hauten se přeměnil v přírodě v jiného člověka. Vykřikoval nadšená slova obdivu, jako by po prvé hleděl na jásavou krásu letního dne, upozorňoval Xenu na různé barevné odstíny a vysvětloval odborně kontrasty barev jako výtvarník.

Xena byla překvapena, že má ten „výstředník“ smysl pro přírodu a pohlíží na krajinu zraky čistokrevného malíře. Cele ji zaujal. Přivinula se k němu a zašeptala, jako by se omlouvala:

„Nejsi zkažený člověk.“

Rozradostněný Hauten udělal na zemi přemet. Pak objal její nohy.

„Xeno, potřebujeme samotu, abychom byli šťastni.“

Ulehli vedle sebe a zmlkli.

Xena přemítala, zdali by ji mohl Hauten učinit šťastnou někde v zákoutí, kam by se nevetřel ani ohlas městského života; zdálo se jí, že by uměl žít jen své lásce. Objala něžně Hautena.

Do města se vraceli spjati jako milenci, kteří se sobě navždy zaslíbili.

Večer cítil se Hauten v hledišti divadla jako v ohni. Chvěl se rozčilením a očekáváje Xenin výstup prožíval všechny stavy trémy. Ani nepostřehl její příchod na jeviště. Nepoznal ji nalíčenou a v úboru koketní paničky. Až ho upoutaly povědomé tóny hlasu, jako by Xena hovořila k němu samému. A pojednou zapadaly všechny hlasy opět v jednotvárný hlahol a jeviště mizelo Hautenovi v mlze.

V zákulisí ulpěla Xena na Hautenovi žádostivým pohledem, chtivá jeho uznání.

„Jak jsem se ti líbila?“

„Přál bych si, aby ses mi vůbec nebyla líbila.“

„Mluvíš v hádankách.“

„Bojím se, že jsi rozená herečka.“

Xeně zasvítilo v očích.

„A to ti nahání strach?“

Hauten zaotálel s odpovědí, jež pak vyzněla, jako by si vypomohl z úzkých.

„Bojím se o tebe, Xeno.“

To bylo pro Xenu příliš. Zasmála se krátce, ale vzápětí vyvřela.

„Nevykládej mi nějaké své pocity a mluv jako zkušený člověk.“

Z Hautena se drala těžce slova kritiky.

„Zdalo se mi na jevišti všechno bezvýrazné, jako když se v bedně hemží mouční červi. Ty jsi mi zmizela dřív, než jsem tě mohl sledovat, ale ta chvíle stačila, abych poznal, že zápolíš s hereckou manýrou. Tvé herecké nadání pronikalo nad šablonu celku, když sis nevěděla na jevišti rady a zůstala jsi svou.“

Toho večera dala Xena pocítit Hautenovi, že byla dotčena jeho „bezohledným“ názorem o jejím herectví. V hostinci, kde herci po představení vysedávali, uchýlila se ke klavíru a zazpívala. Jako zázrakem zněl její hlas zvučně a sytě. Hlučná pochvala ji povzbudila; neustávala ve své hospodské produkci, jako by se chtěla vyzpívat do nemoty.

Herec Sypka zahrnul ji po skončení jedné písně lichotivými slovy obdivu.

Xena bolestně vzdychla a zavadila o Hautena zlým pohledem.

„Předčasné trosky slávy, která nevzešla.“

Sypka ztišil hlas.

„Vsadím svůj krk, že byste u operetní společnosti mnoho znamenala a docílila krásnou gáží.“

Xena se produkovala a bavila, jako by Hauten nebyl přítomen.

Teprve na ulici přidružil se k ní Hauten. Vyrasila sama k útoku, aby uhnula jeho výčitkám.

„Nediv se, že jsem se chtěla nějak zabavit, abych zapomněla na tvoje bezohledná slova. A při zpěvu jsem si vzpomínala na chvíle v mládí, kdy jsem bývala šťastna a netušila, že odejdu kvůli někomu z domova ke šmíře, abych živořila.“

Hautena zabolet hrot její výčitky, ale při rozloučení vřele sevřel Xenu v náruči.

Xeně se zželelo Hautena.

„Nemáš, kde bys hlavu složil. Věř, že tě nikdy neopustím.“

Usmířena s Hautenem odešla z nádraží. V divadle prozradila Hautenovu kritiku představení, aby tala do živého. Když se herci pošklebovali, že kabaretní artista nemůže rozumět divadlu, tu se Xena rozohnila.

„Hauten mnoho procestoval a viděl, má bohaté zkušenosti. Ostatně souhlasím s jeho názory. Na jeviště náleží jen umělci a žádni řemeslníci, kteří hledají u divadla obživu.“

Xena zachránila se před herci útekem, neboť by ji byli ostrými slovy ubodali.

Sypka ji vyhledal.

„Vaše neohrožené mínění mně imponovalo. Řekla jste pravdu. Všichni se honíme za chlebem a umělecky hyneme.“

Xena se usmála nedůvěřivě, protože Sypka byl pověstný jako prospěchář, bažící po penězích, aby si mohl jednou zařídit vlastní podnik.

Sypkovy zraky smyslně zvlhly a vtíravý úsměv zahrál jeho tváří, dolíčkovanou od neštovic.

„Spolehejte na moji pomoc. Ovšem budete-li chtít. Učiním pro vás vše.“

Sypka patřil k lidem, kteří osnují své náběhy k úspěchu, jako by řešili počtářskou úlohu. Dovedl vyčkávat a krotit se, když běželo o prospěch, v němž čul velký užitek. U Pernalovy společnosti fungoval jako agent, který se vyznal v získávání abonentů jako zkušený lovec, a při loučení s městem vždy shrábl tučný bakšiš za donášení divadelních cedulí do domácností. S herečkou Fínou vydržel žít ve společné domácnosti osm roků z úsporných důvodů, zacházel s ní jako se služkou, jež musí snášet rozmary svého pána ze strachu před ztrátou místa. Xena se mu zalíbila, ale zpočátku nevěděl, jak má s ní hrát, aby získal plnou výhru, neboť se obával jejího vtipu. Pak si zvolil úlohu vážného člověka, jenž duševně trpí ve šmíráckých poměrech a smýšlí s uměním poctivě.

Udály se změny, nezvyklé a kruté pro Xenu.

Silný odliv obecenstva, jež nechtělo za parných večerů naslouchat nudným hrám, donutil Pernala, aby náhle přerušil pobyt ve městě, když již dříve naznačoval hercům, že „nemůže loktem do kapsy“.

Herci odjížděli zkrušení.

K dovršení nouze bylo Pernalem určeno hrát po celý týden každý večer v jiném městě, neboť příští působiště bylo velmi vzdáleno a jiná divadelní společnost tam dohrávala svůj pořad představení. Rychlé střídání pobytu vnáší do života herců strádání.

Xena se cítila vysílena, ale přece utěšovala své okolí šibeničním humorem. Tátovi Krouhovi poslala k jeho šedesátinám velkou krabici, ve které se tetelilo několik plátků salámu s přípisem:

Málo, ale od huby. – Spolutrpitek v herecké slávě.

O Pernalovi hovořila jako o plantážníkovi, který vozí své otroky na galeje, aby je spoutal v otroctví nerozvazatelnými okovy v podobě nedobytných pohledávek na gáži. Po dobu překotného cestování bydlila společně s Mínou. Rozmluvy dívek nabývaly sentimentálního zabarvení a Xena vypravovala často o Hautenovi. Krátce před skončováním únavného putování z místa na místo dotkla se Mína v hovoru otázky Hautenovy věrnosti.

Xena se nezarazila ani na okamžik.

„Nemusím se obávat žádného zklamání. Hauten není schopen nevěry.“

Dveře se otevřely a na prahu stanul Hauten. Xena se vrhla svému milenci s jásavým výkřikem do náruče. Ve chvíli si řekli všechno, co ve své odloučenosti zažili.

Hauten se zhrozil, že Xena trpí krajním nedostatkem, a úpěnlivými prosbami ji nutil, aby s ním odjela.

Xena důrazně odmítla.

„Slíbila jsem otci, že přeruším s tebou poměr. Prohřešuji se proti otci, protože udržuji s tebou dále styky. Nemůžeme společně žít, dokud nebudu úplně samostatná, aby můj otec neměl žádné právo zabránit našemu soužití.“

Hauten odjížděl s palčivou bolestí, že musí Xenu ponechat jejímu osudu.

Xena byla zklamána ve své naději, že bude příští „štace“ ostrovem blaženství.

Slunce úporně pražilo jako na výsměch hercům, večery tížilo mrtvé dusno, lidé vycházeli do přírody a divadlo se podobalo prázdné stodole.

Hrálo se pouze obden a herci musili k jednotlivým představením zvát obecenstvo se vstupenkami v ruce. Ponižující způsob pro herce, kterak donutit lidi k návštěvě divadla.

Sypka zpozoroval pokleslou Xeninu náladu a vybídl ji, aby s ním chodila zvát, že Pernal vyplácí hotově čtvrtinu z obnosu za prodané vstupenky, ale polekal se Xenina prudkého odporu.

„Uschnu hladem jako moucha, ale žebrat k obecenstvu nepůjdu.“

Bída prodlužuje chvíle utrpení. Den nemá konce a noc prchne v těžkém spánku z vysílení jako pouhý okamžik.

Několik dnů hladu a starostí o nejnutnější zmučilo Xenu. Podléhala rozkladnému stavu ze zbídačení a žila bez zájmu o svět jako automat. V duševní skleslosti požádala pokorně Sypku, může-li s ním jít zvát.

Sypka souhlasil s radostí a přičiňoval se s neodbytností zkušeného zváče, aby dobrý odbyt vstupenek zvýšil Xeninu lačnost po výdělku.

Výtěžek z prodeje Xenu uspokojil a nezdráhala se již, když ji Sypka za-krátka vyzval, aby mu opět pomáhala „sýcet po domech“. Naslouchala se zájmem Sypkovu hovoru, zvláště když líčil prosperitu operety na venkově. Pojednou se rozhodla, že „přesedlá“ k operetě.

Sypka byl tomu povděčen.

„Zaopatřím vám angažmá u velké operetní společnosti, kde jsem dříve působil. Jen se svěřte mým rukám a nebudete toho litovat.“

Xena přivolila, ale požádala Sypku, aby zachoval vše v tajnosti. Pak už se družila k Sypkovi jako k člověku, s kterým ji pojí tajemství. Všechny volné chvíle trávila v jeho domácnosti.

Náhle přiběhla k Sypkovým Mína.

„Xeno, očekává tě Hauten!“

Xena si připomněla, že v bezradostných dnech zřídka si na Hautena vzpomněla a neodpovídala na jeho dopisy. Zdálo se jí, že přijel nevhod. A přece se přiblížila k Hautenovi s jasným čelem.

Hauten uvítal Xenu, jako by měl hlavní výhru v hrsti.

„Máme po psotě. Za několik týdnů zahájí kabaret Světlo představení, protože budou pořádány v hlavním městě velké tělocvičné slavnosti. Už jsem vyrazil z podnikatele slušnou zálohu.“

Xena se zaradovala a vyzradila milenci svůj úmysl odejít k operetě.

Poprvé Hauten ukázal, že je schopen vydráždění. Vykřikoval hněvivě své důvody, aby zabránil Xeně v uskutečnění toho záměru.

„Komik Max Pallenberg se zřekl operety, prohlásil, že by skončil v blázin-ci jako idiot. Pohrdl skvělými příjmy a nastoupil angažmá u Reinherdtovy činohry. Tento čin slavného komika mluví jasně o zhoubném vlivu operety na umělce. Snad by ses nechtěla umělecky a duševně zmrzačit? Raději bych viděl, kdyby ses dovedla zbavit měšťáckých ohledů k otci a šla se mnou.“

Xenu ovládl zlobný vzdor.

„Už nemluv! Dopracovala jsem to daleko, že jsem kvůli tobě ukázala domovu záda. Musím žebrat po domech, aby mi lidé ze soucitu odkoupili vstupenky do divadla. Připadám si jako nejposlednější mrzák, který má zájem jen o žaludek, a ty mi kážeš o umění. Jsem podle tvého úsudku šmíračka, je tedy lhotejno, kde budu činná. A přestaň mě stále nabádat k takovému zbrklému kousku, abych tě následovala. Zanech podobných návrhů, nebo ti řeknu, že mě tvoje návštěvy obtěžují.“

Hauten užasl nad Xeninou prchlivostí. Než se vzpamatoval, vyběhla Xena na ulici a zaměřila jako střela k divadlu.

Sypka ji zavolal.

Bez váhání svěřila se mu Xena, že měla nedorozumění s milencem.

„Přeruším s Hautenem styky, bude-li mi bránit v mém počínání. Pro-sím vás, urychlete vyjednávání o angažmá. K činohře se mohu vrátit, až se slušně zaopatřím. Takhle vyhlížím jako chudák a divím se Hautenovi, že nevidí můj nedostatek.“

Xenina důvěra znamenala pro Sypku mílový skok k dosažení cíle. Uklid-ňoval ji vřelými slovy a pak stočil řeč na blízkou budoucnost, kterou Xeně kouzlil jako fatu morganu.

Za rohem vyrazil ubledlý Hauten.

Xenou zalomcoval nový výbuch hněvu, že Hauten přerval svým pří-chodem zajímavý rozhovor.

„Proč běháš za mnou jako pinčl? Mohls pozorovat, že mi tvoje přítom-nost není příjemná, když jsem ti utekla.“

Sypka unikl trapné scéně kvapnými kroky, kuckaje se smíchy.

Xena se vzdálila od Hautena, jenž setrval na rohu ulice jako přimražen, a v divadelním ochozu dostihla Sypku.

„Odpusťte, nemohla jsem přemoci svůj vztek, když nás Hauten vyrušil.“

Sypka se zdvořile usmál.

„Neomlouvejte se, prosím. Vážím si vás za každé okolnosti.“

Hauten vyhledal Xenu v zákulisí až v přestávce představení.

„Nemuč mě a věnuj se mi trochu. Rád bych s tebou promluvil o samotě.“

Xena změřila svého milence ostrým pohledem.

„Jsi v hledišti?“

„Ne.“

„Ovšem, ty se nezajímáš, jestli jsem učinila na jevišti pokroky. Posadil ses raději do hospody, abys zapil svůj žal, že jsem nechtěla poslouchat tvé názory.“

Hauten sklopil zraky jako provinilec.

Xena prchla do herecké šatny, ale při odličování se již mrzela na sebe, že hrubě porušila radostné chvíle setkání s milencem. Pospíchala s oblékáním, aby opět napravila, co pokazila. Myšlenka, že Hautena pokořila před Sypkou, bodala ji neúprosnou setrvačností. Její neklid vzrostl; vyrazila z divadla jako šťvaná. Vykřikla jako o pomoc.

„Hautene!“

Táta Krouha se vyhoupl ze tmy a zahihňal se dobrácky.

„Pan Hauten se baví v hospodě. Přivedu ho.“

Xena vytřeštila zraky na zářící okna blízkého nároží a vzlykla.

„Pije.“

Fína k ní přistoupila.

„Co tropíš?“

Xena se vzpamatovala a nutila se do smíchu, neboť herci ji obklopili.

„Udělalo se mi mdlo. Mám tolik síly jako jepice. Plantážník Pernal vysál naši krev a proto se musíme posílit, přátelé. Vizte našeho hosta Alfréda Hautena, kterak dobře rozumí životu. Zatímco jsme na jevišti potili poslední krůpěje krve, hasil svou žízeň. Ale myslím, že se mu nikdy nepodaří, aby uhasil ten žár, který hárá v jeho nitru.“

A rozběhla se k Hautenovi, jenž se blížil nápadně vzpřímen jako voják při parádě. Zmocnila se jeho paže a vlekla ho rychle vzhůru ulicí, šeptajíc rozčileně.

„Vzpamatuj se a nepij před těmi lidmi, kteří by se nám pak vysmáli. Nemysli na to, co se stalo. Můj bože, žiji v hrozném napětí a jsem ustavičně podrážděna.“

Hauten vzhlédl k obloze a z jeho rtů sneslo se opovržení.

„Vybrala sis velmi nechutný objekt, před kterým jsi mě ponížila. A s jakou dojmavou důvěrou jsi hovořila s tím zdrápaným šmírákem!“

Xenou zavířila směs nejružnějších pocitů bolesti, hněvu a studu. Odstrčila prudce Hautena a zrychlila kroky jako by mu chtěla uniknout.

Více si nic nevysvětlili.

V hospodě za žertování s herci sledovala Xena s úzkostí Hautenovo počínání; ztrácel již vůli, aby se mohl vzpamatovat z pijanství, jemuž se oddával se stejnou vášní jako svému hněvu a lítosti, měnil přirozenou tvář v podobu zarputilého pijáka, číhajícího po vhodném okamžiku, aby se vybouřil v hádce. Chtěla ukrýt před herci své vzrušení a uchýlila se ke hře na klavír a k zpěvu.

Hospoda rozezvučela se veselým hlaholem písní.

Xena se uklidnila a přerušila svou hru, odhodlána, že vyzve Hautena k odchodu, ale Hautenova zloba vyvřela s neomaleností pijáka.

„Teď chápu tvou podrážděnost. Když mlátíš po nocích do klavíru a zpíváš, pak nemůžeš mít zdravé nervy.“

Xena prchla.

Sypka považoval za prospěšné, aby Xenu potěšil vlídnými slovy, i vykradl se za ní.

Xena opírala se o chladnou zeď hospody a bloudila zraky ve hvězdách.

„Není na světě štěstí. Všechno je iluze. Jsme šťastni, když si to představujeme. Ale lidé kazí krásné představy. Jediná chvíle rozvrátí všechno. Je po všem.“

Xena se zalekla příchodu Syvky, jenž odhodlaně hodil svou síť k lovu.

„Jste nešťastna, Xeno. Nedám se zmást vaší přetvářkou. Trpíte, jste příliš útlocitná. Myslím, že vám také Hauten ubližuje. Každý se mýlí, když vás považuje za lehomyšlné děvče, jež myslí jen na žerty. Nasazujete si veselou škrabošku.“

Xenu znepokojilo Sypkovo dotírání.

„Máte falešné představy o mně, moje povaha je velmi rozmariná a chtivá zábavy. Zhynula bych, kdybych se ne mohla smát. A ta přetvářka? Přece se nebudu dívat na svět jako husa do flašky.“

Xena upozornila Sytku na Hautena, jenž sestupoval po schodech z hospody, zíraje pátravě do tmy.

Sypka se hned obrátil k odchodu.

Hauten neuznal Sytku za hodna pohledu, přistoupil ke Xeně a zasmál se řezavě.

„Nikdy se nesnížím, abych žárlil na nějakého idiota, ale pamatuj si, že mě svým jednáním doháníš k nejhoršímu. A pak mi bude všechno lhostejno.“

A kvapně se vrátil do hospody.

Xena nevěděla, co si počít. Nejraději by se rozběhla domů, ale náhle u ní převládl pocit strachu. Směřovala za Hautenem jako by pužena neznámou silou. Nikdy předtím neviděla Hautena napilého. Nepoznala ho ještě ve stavu opojení alkoholem. Nevěděla, jak vzrůstá jeho opilství. Domnívala se, že ho přiměje k rozvaze, ukáže-li mu laskavý zrak. Chvějící se paží jej objala, jako by ho chtěla podpořit, aby se vymanil z obludného stavu. Šeptala mu bláhová slova na usmířenou.

Hauten dospěl již stavu sebeopojení, v kterém piják žije v představách vlastního světa, jak je předcházející vnitřní rozpoložení a okolnosti podnítily. Jeho duch plul divoce v oblasti smyšlenek a vzdaloval se skutečnosti rychlostí rostoucího opojení. Zůstával netečný k něžným Xeniným pozornostem. Zlobné kroužil chaotickým vírem myšlenek, rozpaloval se jako krocan a hledal ve svém napětí vhodnou myšlenku jako ventil pro horkou páru. Jeho sluchu doléhaly hovory přítomných jako nicotné blábolení, neboť byl přesvědčen, že vyřkne pravdu, jež zdrtí všechny lidi v hospodě. Chtěl ukázat Xeně, „kdo je“, ale nemohl se soustředit, aby jasně pronikl zmatenou spleť myšlenek, a rozvzteklil se. A neovládaje se již, zařval, jako by chtěl zastavit běh života.

„Smrt buržoazii!“

Hospoda naráz ztichla a Hauten se cítil povzbuzen k novému křiku.

„Myslím, že byla moje slova srozumitelná. Smrt buržoazii!“

Herci se poplašili jako zajíčkové, ale ostatní přítomní považovali Hautenův pokřik za počátek komického výstupu. Nejrozjařenější přijali Hautenův řev jako výzvu k žertovné scéně a rozšklebili tlamy.

„Jaká buržoazie? Proč má zhynout buržoazie? Koho tím myslíte?“

Hautenovo sebeopojení propuklo nezadržitelným spádem nesouvislých vět jakoby v samomluvě.

„Buržoazie představuje zhoubné odrůdy bacilů, které otravují život. Lidstvo trpí tou nákazou a nachází se v pokročilém stavu hniloby. Řeknete, že máme úžasnou moderní techniku a civilizaci. K smíchu. Velkolepý podvod s pokrokem, aby se zakryl vnitřní rozklad. Ano, pokrok rozkladu života. Není zdravého života. Lidský duch chcípá na skrčeninu. Umění bylo degradováno na civilizační prostředek, kterým buržoazie zaslepuje davy a krmí jejich lačnost po zábavě. Umění slouží zájmům buržoazie a většina umělců jsou jejími otroky, tvoří v duchu buržoazní morálky. Poctivý

umělec musí být revolucionářem, jako každý člověk, jenž není nakažen buržoazním morem.“

Z kouta hospody se vymrštil človíček rozdrchaného vzhledu jako lidská kulička, nabitá explozivními silami. Neznámý přerval energickým gestem další výlevy Hautenova opojeného mozku a vypísl:

„Jste anarchista?“

Udeřiv se teatrálně v prsa, zvolal Hauten jako provokatér:

„Ano. Jsem anarchista.“

Mužiček chvatně stiskl Hautenovi ruce a rozjásal se.

„Tak se mi líbíš, ale varuji tě, abys tady před těmi šosáky otvíral svůj zobák a myslil si, že je přesvědčíš. Vysmějou se ti, že jsi ožrala nebo blázen. Mne prohlásili za pomatence a potrhleho šaška, který je dobrý pro švandu. Vidiš, poctivě se živím a pracuji jako knihař, a přece žiju na posměch celé té měšťanské sebrance, protože mám odlišné přesvědčení a názory na svět a nestydím se za ně. Kamaráde, vyrostl jsem mezi horníky v anarchistickém kraji. Čert mě sem odnesl do toho šosáckého hnízda, ale přece jsem nezblblnul, ani jsem se neprodal.“

U několika stolů vybuchl smích a zakničela posměšná zvolání.

„Starý Šolc objevil kamaráda. Teď začne do nás bít hlava nehlava. Šolci, spust' své hromobití! Nic se neboj, jste dva!“

Stařík nadskočil v prudkém obratu, jako by se chtěl vznést do oblak kouře až ke stropu.

„Mlčte, šosáci. Nerozumíte člověku, když musí promluvit od plic, jak smýšlí. Vám je všechno k smíchu, co nemůžete pochopit, a vysmíváte se jako hloupí kluci. A kdyby se vám to zdálo moc silné a nebezpečné, tak byste zavolali četníky. Ztracená zbabělá bando šosácká!“

Hospoda zavyla jedním rykem smíchu jako při podařeném žertu oblíbeného komika.

Xena se nakazila smíchem; postřehla náhlou Hautenovu rozmrzelost nad zesměšněním jeho projevu a vyprskla v nezkrtný řehot. Rázem pozbyla strachu z Hautena, objala ho jako neposedné dítě, jež provedlo hloupost.

„Zeptej se svého nového známého, má-li s sebou pumy, abyste společně vyhodili celou hospodu do povětří dříve, než budete sami vyhozeni.“

Hauten nebyl ještě tak opilý, aby nepochopil ošemetnost situace; neodporoval Xeně, když ho vybídla k odchodu, a pocítil uspokojení na čerstvém vzduchu. Nedal se zdržet Šolcem, jenž posměšně křičel:

„Ty prcháš, zbabělče? Ano, musíš vyprovodit slečinku. Jsi kompromisní chlap, protože by ti to mělo být jako anarchistovi fuk, kdo z mládenců tvou holku dopraví domů. Snad nejsi zamilován jako tetřev? Pak jsi taky jenom obyčejný měšťáček, který si hraje v putyce na revolucionáře. Jestli za něco stojíš, tak pošleš to hezké děvče k čertu a dřepneš si tady, abychom pověděli těm šosákům, zač je toho loket.“

Xenu naplnila teplá letní noc smířlivou něhou. Tisknouc se k Hautenovi, šeptala mu horkým dechem, vybízejícím k lásce.

„Můj bláhový hochu, nepij. Škodíš sobě a jsi lidem směšný, když křičíš svoje extrémní názory, které musí každý považovat za nesmysly. Budu tě mít věčně ráda, ale nesmíš pít.“

Xenina přítulnost vzněcovala Hautenovy milostné touhy, ale bolestná rána v jeho srdci se znovu rozjitřila. V podnapilosti chtěl poskytnout svým drásavým citům zadostiučinění.

„Viděl jsem dost, Xeno. Ten protivný chlap nespustil z tebe zraky a stále za tebou lezl. Jsem přesvědčen, že ti to lahodí, protože jsi mě schválně před ním zesměšnila.“

Xena se bránila neústupně Hautenovu nařčení. Vznikla hádka, v které vzplanula chorobným rozčilením.

„Z tebe mluví opilec! Kvůli tobě nebudu přece žít jako jeptiška a nevypíchám lidem oči, když se na mě kouknou. Ostatně bez Sypkovy pomoci bývala bych chcipla hladý. A někdy jsem mu byla povděčna, když mě pozval ke stolu. Sypka je řádný člověk a u společnosti jediný muž, s kterým si mohu porozumět, chce také něco v životě dokázat.“

Hauten zachrčel zlobným výsměchem a vykřikl: „Nepřeju si, aby ses s ním stýkala!“

„Nemůžeš mi nic zakazovat!“

„Proboha, Xeno, ty bys mi mohla tak ublížit?“

„Nedělej se směšným jako v té hospodě. Nemohu ti přece ublížit, když si chci přivydělat pár grošů, protože náš plantážník ani nevyplácí gáži. A se Sypkou budu dále mluvit a chodit zvát, dokud neodejdu jinam, i kdyby ses třeba postavil na hlavu.“

Hauten se prudce obrátil a vzpurně se vzdaloval.

Xena vykřikla polekaně, aby ho zadržela.

„Prosím tě, neblázni!“

Hauten se však dal na úprk a zmizel ve tmě.

Xena chvíli váhala, má-li pronásledovat milence, aby mu zabránila v pitce, ale její rozvahu přemohl vzdor.

Cestou k domovu živila svůj hněv neodbytnými myšlenkami, že Hauten není mužem, jenž může ženu učinit šťastnou, že je sobec a nepolepšitelný piják, jenž hledá různé záminky, aby měl příčiny k pití. Pojednou se polekala.

U vrat domu, v němž bydlila, stál muž.

Xena ustoupila několik kroků a rozhlížela se, neblíží-li se nějaký chodec, v jehož přítomnosti by se nebála vstoupit do domu.

Tu se hnul muž kupředu a Xena s radostí poznala v něm Hautena.

„Běžel jsi jako závodník, abys mě vystrašil.“

„Nás dělí velké rozpory a bude lépe, když se rozejdeme, dokud nemáme k sobě nějakých závazků. Zde jsou tvoje dopisy, které jsem ustavičně nosil při sobě, a vrať mi moje.“

Xena přijala z Hautenovy ruky balíček milostných listů, ale vzápětí mrštila jím svému milenci pod nohy, jako by pro ni pozbyl ceny, a překročujíc práh domu s pevným odhodláním, že se s Hautenem nikdy již nesmíří. Odstrojujíc se, nabývala neočekávaného klidu ve vybavování růžových představ o úspěšném životě operetní subrety. Prozpěvovala si polohlasitě, kochajíc se čarovnými preludy blahobytného a veselého života. Tělesná únava přivodila brzký spánek, ale ještě nebyla pohroužena v hluboký sen, když zaznělo zabušení na dveře.

Ozval se Hauten, přinášející dopisy, které na ulici sesbíral.

Xena nevěděla, má-li se zlobit nebo smát. Povolila Hautenovi vstup, ale neprojevila o něho žádný zájem, jako by s ním už nechtěla promluvit. Při záblesku dne otevřela oči. Podivila se.

Hauten klečel u postele, opřen hlavou o pelest jako spící žebrák.

Vřelý soucit pohnul Xenu, aby ho objala. Pocítila, že se nemůže na něho hněvat.

Po Hautenově odjezdu zmizelo napětí, jež vybičovalo její nervy. Důvěřujíc v úspěch Sypkova vyjednávání o angažmá, rozkvetla veselou náladou

v bezstarostné stvoření, jež přijímalo strasti bídných dnů hereckého života s posměchem.

Zanedlouho se pochlubil Sypka Xeně dopisem ředitele operetní společnosti z lázeňského města. Dychtivě přelétla sporé řádky a zarazila se, neboť ředitelův souhlas se Sypkovou nabídkou o Xenino angažování se týkal též Sypky.

Sypka postřehl Xenino rozhořčení a nasadil tragický tón.

„Chtěl jsem vás překvapit hotovou věcí. Není mi prostě možno, abych žil déle s Fínou. Rozcházíme se. A vám nemůže být lhostejno, že vás bude do nového působiště provázet dobrý kamarád, který má dlouholetou divadelní praxi a nedopustí, abyste byla v něčem zkrácena.“

Xena se s tím smířila, ale před Fínou se tvářila, jako by nepozorovala její rozčilení a uplakané oči. Považovala Sypku za pouhého zprostředkovatele angažmá a ochotně se s ním přátelila; nevyhýbala se mu, naopak, vyhledávala ho, aby povzbudila „pana impresária“ v dalším vyjednávání s ředitelem operety o výši gáže. Netrvalo dlouho a Sypka pro ni znamenal velmi blízkého a milého člověka, v jehož očích zřela svou krásnou budoucnost. Nepochybovala ani chvíli, že jí Sypka zabezpečí u divadla krásné místo, odkud by již vedla pohodlná cesta k dosažení nejvyššího cíle: vyniknout jako slavná umělkyně! I ponechala často svou drobnou ruku v chvějících se rukou Sypkovych, když hovořil ztlumeným hlasem o její příští činnosti na jevišti operetního divadla, hledě přitom zamilovaně do jejích široce rozevřených zraků.

Sypkova touha po uchvácení Xeny vzrostla v prudkou vášeň, která zžírala jeho mozek a nervy, takže někdy pozbýval rozvahy i opatrnosti. Dokonce zaútočil proti Hautenovi; vychrlil ze sebe spoustu argumentů, jimiž chtěl otrást Xeninou láskou k tomu „pochybnému milenci“.

Xena vyslechla slova hany o Hautenovi jako známé tvrzení, kterým šermovali proti Hautenovi otec Karem, Lála a mnoho známých herců. Rozhněvala se, že se Sypka dotkl nešetrně jejího poměru s Hautenem, a rozkázala mu, aby už nikdy o Hautenovi nehovořil.

Přitom si uvědomila, že na svého milence velmi málo myslela, snad jen když dostala jeho dopisy, které roztržitě přelétla; dozнала si bez lítosti, že pro starosti o existenci zapomněla na Hautena, který se jí stal lhostejným.

Vše minulé zapadlo, jako by neprostupnou mlhou zakryto. Připadalo jí, že žije teprve od té chvíle, kdy ji Sypka podnítil, aby hledala lepší existenci.

K Fíně se chovala jako nejlepší kamarádka. Necítila se vinnou, že Sypka chce zrádně Fínu po devítiletém soužití opustit; byla si vědoma, že nikdy nezavdala nejmenší příčiny, aby se mohl Sypka domýšlet, že ona vítá jeho rozchod s Fínou. Zpozořovala, že je posedlý vášní, ale to ji neodstrašovalo ve stycích s ním. Podvědomě toužila, aby byla milována všemi muži, kteří se s ní setkají. A dokonce jí lichotilo, že dává Sypka svou milenkou všanc pro ni. Zahrávala si se Sypkovou vášní, rozdmýchovala ji, aniž by prozradila, že jsou jí Sypkovy city známy.

Pojednou se Sypka odvážil smělého tahu. Doprovází Xenu domů po představení, zvažněl, sevřel jí ruce a zašeptal rozechvěně:

„Mohla byste mne milovat, když byste poznala, že vás mám šíleně rád a že pro vás všechno obětuji?“

Xena se smyslně zachvěla, vycítila ze Sypkova dotyku, že sálá nejprudší vášní, ale vyprostila rychle svoje ruce a zasmála se nezvyklým smíchem, jako by chtěla ještě více vydráždit Sypkův chtíč.

„Chcete příliš mnoho vědět, co je mimo mne. Což mohu tušit, zda byste mohl vzbudit mou lásku?“

A uprchla –

Brzy zažila nejšťastnější chvíli poslední doby. Sypka doručil jí sdělení ředitele lázeňského operetního divadla o výši gáže, která Xenu udivila. Rozradostnila se, že unikne bídě a strádání. U Pernalovy šmíry se přesvědčila, že nemůže tvořit o hladu, že by krutá nouze udolala její herecké nadání i fyzickou sílu. Často hrála na jevišti se zřejmým přemáháním a jako bez ducha. Stiskla vděčně Sypkovi ruku a pravila vřele:

„Nikdy vám nezapomenu, že jste mi pomohl z této mizerie, která by mne byla utloukla.“

Sypka učinil odmítavé gesto a vybídl Xenu, aby s ním šla následujícího dne do blízkého městečka zvat obecnstvo k návštěvě pohostinského představení, které ředitel Pernal vyjednal.

Svolila, neboť potřebovala výdělek z prodeje vstupenek na cestu do nového působiště. V duchu se utěšovala, že již nebude víckrát v životě žebrat u obecnstva. I strávila pokojnou noc.

Časně zrána dostavila se na schůzku se Sypkou, aby s ním putovala hodinu pěšky za „hereckou hanbou“. Provázejíc Sypku v městečku od domu k domu, sršela vtipy o hereckém životě i obecnstvu.

Sypka se znamenitě bavil a domýšlel se, že se s ním Xena sbližuje. Když skončili ponižující činnost, zavedl Sypka svoji společnici do hostince a po obědě poručil láhev dobrého vína.

„Na oslavu vašeho příštího působení u divadla!“

Při víně prozradil, že oznámil Fíně svůj blízký odjezd a doložil důvěrně:

„Byla to hrozná scéna a nakonec vás Fína obvinila, že mne odvádíte. Prý jsem s vámi udržoval poměr a opouštím ji proto, abych mohl žít s vámi.“

Xena se rozhorlila. Pomyšlení, že herci budou považovat její odchod se Sypkou za důsledek milostného poměru s ním, pobouřilo ji proti Sypkovi. Zahrnula ho ostrými výčitkami, že v celém případě vyjednávání o své angažmá jednal bez jejího vědomí.

Sypka vyplýval mnoho námahy, než Xenu uklidnil. Slíbil, že nastoupí u operetního divadla později, až se zapomene na Xenin odchod. A za vzrušeného hovoru nutil ji stále k pití.

Xeně roztřeštila se v dusném lokálu hlava; vyzvala Sypku k odchodu. Na vzduchu musila se ho zachytit. Nesnesitelná horká vlna zalila její tělo a nohy se jí roztráslly. Oddychovala těžce, stěžl lapajíc dech.

Sypka postřehl její vzrušení a rozechvěl se smyslným rozčilením. Podpíraje Xenu, odvedl ji do budovy, ve které mělo být večer divadelní představení.

A tam, v herecké šatně, kde vše páchlo plísni a prachem, zmocnil se jí surově –

Xena mu podlehla, překvapena jeho brutalitou, ale pak se usedavě rozplakala.

„Nejsprostší ponížení mého ženství –“

A když se k ní opět Sypka přiblížil, chtěje znovu útočit, aby ukojil svůj rozbouřený chtíč, proměnila se v zuřící šelmu. Uchopila klacek, sloužící k podpoře kulis a vyhnala Sypku ven. Uzavřela se v šatně, zhroutila se u špinavé stěny a vzlykala v nezměrném zoufalství. Celou její bytost dep-tala jediná myšlenka:

„Život je hnusné svinstvo – v kterém slabí podléhají a chcípají –“

Připloužila se k oknu, otevřela je prudce, ale zarazila se.

Na dvoře máchaly služky prádlo a překvapeně vzhledly.

Zvědavé pohledy nežádoucích diváků přinesly Xeně rozvahu. Chvatně opustila místnost a kráčela z domu shrbená, jako by vyšla po mnoha letech ze žaláře. Jako ve snách doploužila se na poštu, odkud telegrafovala řediteli operetního divadla, že angažmá nenastoupí. Po odeslání depeše pocítila ulehčení, jako by setřásla ze sebe část tíživé špíny, do které zabředla.

Před začátkem představení vyhledala Fínu, ale byla uvítána nepřítelným křikem.

„Táhni mi z očí, couro! Zasloužíš, aby ti Hauten rozbil palici za to, že lezeš za jinými chlapy, kteří mají povinnost ke svým ženám. Telegrafovala jsem mu, že máš vážný poměr se Sypkou, a také tvému otci jsem to sdělila, aby věděl, jakou má potvoru.“

Xena zmohla se jen na bázlivou omluvu.

„Za nic nemohu – a nikam se Sypkou nepojedu –“

Avšak Fína vyvolala hlučnou hádku, během které Xena klesla k zemi.

Fína zasyčela výsměšně.

„Nehraj žádný tyátr, komediantko!“

A odkvapila s vítězným smíchem. Xena se namáhavě zvedla. V hlavě jí hučelo.

„Fína telegrafovala otci! I Hauten to už ví –“

Vzdorná myšlenka vzpružila její bytost.

„Na nikom a na ničem mi nezáleží –!“

A se vztyčenou hlavou přestoupila práh šatny, kde byla Sypkou tak ponížena. Hrdě pohlédla každému herci do očí, ačkoliv ihned vystihla, že herci o ní cosi šuškájí. Chvíli myslila na Hautena, neboť ji znepokojovala obava, že po obdržení Fíniny depeše přijede a ztropí ošklivou scénu, ale i takovou myšlenku zapudila. Toho večera hrála větší úlohu a umínila si, že se ve svém výkonu cele soustředí, aby nikdo z herců na jevišti nepostřehl její zemdlenost po přestálém rozrušení. Představovala prosté venkovské děvče, jež se ocitne v prostředí bohatých velkoměšťáků, u kterých vyvolává hrůzu svým chováním. Již za scénou měla způsobit povyk, aby se „panstvo“ na jevišti poděsilo.

Inspiciient pokynul mrzutě k nástupu té scény a Xena se rozkřikla s veškerou silou svého orgánu, takže inspicient polekaně uskočil. A chtěla sama sebe ohlušit, křičela z plných plic a vběhla na jeviště jako proměněna.

Vypjala svou vůli, aby zapomněla na všechno, i na skutečnost; vmyslíla se v nevázanou bytost, která nezná společenské výchovy a předsudků a vyžívá se zcela pudově, počínajíc si a hovoříc, jak jí srdce káže.

Zakrátko se „blazeované panstvo“ na jevišti doopravdy poplašilo, neboť Xenina hra byla tak živelná, bez přetvářky a herecké manýry, že uvedla herce do rozpaků.

Vedle loutek strojených pohybů a mluvy žila toho večera na jevišti venkovského městečka skutečná bytost z masa a krve.

Xena dohrála jako v opojení a vystřízlivěla až v šatně, když spatřila kyselé herecké tváře, zbavené líčidel. Přemohla ji těžká únava, děsila se dlouhé cesty domů.

Tu se nad ní sklonil režisér Klomza a pravil přitlumeně svým nasládlým barytonem:

„Příliš jste přeháněla a vybočila z uměleckého rámce. Tak se nesmí divadlo hrát.“

Xena se vzpřímila a chvějíc se na celém těle rozčilením, způsobeným pokořujícími slovy toho herce, kterému se vysmívala za kulisami, když „tragedil“ na jevišti, usmála se shovívavě a odsekla jízlivě:

„Bohudíky, vidím, že nepřísluším do vaší společnosti.“

A kvapně se vzdálila, aby žádný z herců nespatrił stékat po její ubledlé tváři slzy.

Druhého dne očekávala Hautena a divila se, že v ní pomyšlení na shledání s ním nevzbuzuje žádnou úzkost. Avšak Hauten nepřijel. Za několik dnů Xena zneklidnila.

Hauten se neobjevil a nenapsal Xeně ani pár slov.

Xena upjala k němu cele svou mysl, důvěřujíc v něho jako ve svou spásu.

„Ten člověk není žádný šosák. On jediný může pomoci.“

I napsala mu krátký dopis.

„– Zoufale vás prosím, přijďte a odvezte mne! Víím, že je konec všemu, co bylo mezi námi – po tom, co se tady stalo – ale jsem tak zubožena, že nemám sil, abych se sama vyprostila –“

Pevně věřila, že se Hauten dostaví jako na zavalanou. A ta víra v člověka, který projevil k ní tolik lásky, zocelila její duševní rovnováhu. Vtipem odrazila každou narážku herců na její odchod k operetě a docházela se zářící tváří do divadla, jako by v tom prostředí byla šťastna. Doma připra-

vila si všechna zavazadla k odjezdu. Po několika dnech odehrála v divadle krátkou epizodní úlohu a po odlícení setrvala úmyslně v šatně, aby si herci nemyslili, že před nimi prchá ze strachu z bodavých žertů. V jedné chvíli osaměla.

Sypka vsunul se tiše dovnitř a rozpačitě zakoktal:

„Odpusťte mi. Nevím co se tehdy se mnou dělo. Vášen k vám přemohla moje smysly. Xeno, miluji vás. Prosím vás, odejděte se mnou –“

Klesl na židli, jako by vysílen mocným vzrušením.

Xenu pobouřil Sypkův příchod a jeho dotěrná slova, takže nebyla schopna odpovědi. Nehybně stála, bezradná a bezmocná před drzým pohledem toho muže, který ji chtěl získat surovým násilím.

Sypka pokusil se uchopit její ruku, ale ve dveřích se mihla vyjevená Mína a poděšeně zakvičela.

„Hauten je tu! Čeká před divadlem –“

Xeně rozbušilo se srdce divokými údery. Nikoli z bázně, ale radostným rozčilením, že Hauten nezklamal její očekávání. A již kolem sebe nic neviděla. Prchala ze zákulisí, zajíkajíc se jásavými vzlyky jako pomatena nezkontrolovatelnou touhou, aby klesla v náruč muže, který ji v její těžké krizi neopustil. Ve východu z divadla stanula, aby nabrala dechu.

Na konci liduprázdné ulice rýsovala se ve světle lucerny tmavá vysoká postava muže.

Pojednou zmocnil se Xeny zmatek. Podklesávajíc v kolenou, přiblížila se zvolna k Hautenovi, který se ani nepohnul.

Mlčky si pohlédli do očí, ale svých rukou se nedotkli.

Xena sklonila pokorně hlavu.

Až po chvíli zahovořil Hauten sípavým hlasem, jehož se Xena ulekla, neboť hned poznala, že Hauten hýřil několik nocí.

„Pojďme spolu za město. Máme si mnoho co říci a je nádherná noc.“

Zvolna se ubírali cestou k lesu a mlčeli.

Xena prožívala tiché štěstí a přála si, aby se jejich pout' letní nocí prodloužila do nekonečna.

Na pokraji lesa Hauten usedl a hovořil.

„Je přirozené, že jsem ti po obdržení Fínina telegramu nemohl už psát. Chtěl jsem ti poslat všechny tvoje dopisy a fotografie, ale spálil jsem to všechno, abys to snad nemohla ukládat na památku do prádelníku, jak

je obyčejem všech buržoazně založených žen. Žádám tě důrazně, abys učinila totéž s mými citovými plácanicemi na papíře.“

Xenu ta řeč ranila.

„Ani památku po mě nechtěl sis ponechat?“

„Ne. Považuji náš poměr za skončený. Je zbytečné, abych líčil svou náladu, když jsem přečetl depeši té mstivé ženštiny, ale přiznávám se, že jsem od té chvíle nespál a vybral si u ředitelství kabaretu Světlo tolik zálohy, kolik se dalo z těch lichvářů vyrazit, abych propil několik nocí.“

Xena se nezdržela, aby neřela Hautena výčitkou.

„Ovšem, měl jste důvod k hýření –“

„Možná, třebaže jsem sám učinil chybu, milá Xeno. Nezapřel jsem vám své dřívější názory o ženách a vzpomeňte si, že jsem se vám velmi dlouho vyhýbal, než jsem spáchal tu pošetlost, abych se zamiloval tak bláznivě jako nezkušený zajíc. Vy jste mojí první láskou, Xeno –“

Xena by byla nejraději Hautena objala, neboť jí bylo zřejmo, že velmi trpí, byť se i přetvařoval v chladnokrevného muže, který vyrovnává staré účty, ale Hauten rychle pokračoval.

„Hleďte, povolil jsem vašemu nátlaku, abych žádal vašeho otce o svolení k sňatku s vámi jako kterýkoli průměrný měšťáček, jehož jediným cílem je založení rodiny a její blahobyt. Má milá, jednal jsem proti svému přesvědčení a věřte, že toto sebezapření připravilo mi mnoho těžkých chvil. Až tam mne dohnala moje láska k vám, že jsem zradil sám sebe. Nikdy jsem se nesnažil, abych se vám zdál lepším, než jak jste o mě slýchávala, můžete mi však věřit aspoň teď – kdy už je to pro vás lhostejno, že se neflákám životem jen tak bez cíle a bez jasného názoru na svět. Vždy jsem usiloval, abych žil tak, jak smýšlím. Již dávno jsem vám vysvětlil své názory na manželství a rodinu; opakuji, že nenávídím tyto hanebné útvary lidské společnosti. Rodina udržuje stát, jehož je základem, a proto udržuje také otroctví. V šestnáctém roku svého věku ukázal jsem domovu záda.“

Xena musela zadržet smích, že jí Hauten vykládá jakési problematické názory, když očekávala prudký výbuch jeho o citu.

Hauten vyrazil ze sebe, jako by ho její zamlklost popudila.

„Nechme toho. Tomu asi nikdy neporozumíte. Chci vám říci pár slov k obsahu vašeho dopisu. Byl bych odjel za vámi ihned, jakmile jsem dostal

váš dopis, ale měli jsme první zkoušky v kabaretu Světlo, neboť zanedlouho zahájíme krátkou letní sezónu.“

Xena stiskla mu ruku, kterou Hauten ušklubl jako před ohněm, a vděčně zašpitla:

„Jste hodný, Hautene.“

„Nuže, z vašeho dopisu jsem vytušil, že chcete, abych vás dopravil domů.“

Xena vzdorovitě vykřikla.

„Nikdy se nevrátím domů!“

„Přece jste však psala, abych vás odsud odvezl.“

„Prosím vás, Hautene, kamkoli – jenom domů nechci.“

„Nebojte se –“

„Ne, ani hodinu bych doma nevydržela.“

„Už jsem vše zařídil. Promluvil jsem s vaším bratrem Lálou, nemusíte se obávat žádných výčitek. –“

„To jste neměl dělat.“

„Odpusťte, Xeno, cítil jsem však jistou povinnost k vám. Byl jsem viněn, že jste odešla z domova přímo do života, v němž jste se ukázala tak slaboučkou – i chtěl jsem svou vinu napravit.“

„Nejste ničím vinen, Hautene. Sama jsem všechno způsobila. Vždyť jste mi to před chvílí velmi jadrně připomněl. Musím si tedy pomoci sama.“

Xena vykročila k odchodu.

Hauten ji zvolna následoval a teprve při vstupu do města promluvil.

„Poradte mi nějaký hotel. Jsem strašlivě unaven, musím ihned ulehnout, abych mohl časně zrána vstát k rychlíku. Můžete jet se mnou, chcete-li.“

Xena zajásala.

„Opravdu?“

„Dovezu vás do hlavního města a uvidíme, co se dá podniknout. V našem kabaretu chybí herečka pro mladistvý obor, promluvil jsem o vás již dříve s ředitelem, který by s radostí dceru herce Karema angažoval.“

Xena sevřela Hautenovi vší silou ruce tak, že tomu nemohl zabránit.

„Proč jste mi to hned nenapsal?“

Hauten zašeptal smutně.

„Poněvadž jsem právě dostal od Fíny onu depeši.“

„Pojedu s vámi třeba do horoucích pekel, Hautene!“

Pokrčil rameny a usmál se ironicky.

„Musíte si tedy složit své věci, abyste ráno nezmeškala.“

„Už mám po několik dnů vše připraveno k odjezdu. Jen pošlete pro mne z hotelu sluhu, aby mi to odvezl.“

A ukázala mu cestu k hotelu.

Hauten se podívil.

„A proč jste byla pohotová k odjezdu?“

„Jelikož jsem pevně věřila, že pro mne přijedete –“

A Xena prchala do tmy s radostným smíchem. Doma se rozloučila s bytnou, požádala ji, aby vydala její věci sluhovi z hotelu a ubíhala kvapně za Hautenem do hotelu.

Vkročila do osvětleného pokoje k Hautenovi s bázlivou úzkostí, jako by se tam měl rozhodnout její osud.

Hauten rozevřel udiveně zarudlé oči a zabreptal:

„Vy jste přišla? Domníval jsem se, že se sejdeme až ráno na nádraží.“

Xeně se zachvěla ostýchavě na rtech jedva slyšitelná slova.

„Odpusťte, ale chtěla jsem vám něco říci –“

Hauten pohnul sebou odmítavě.

„K tomu by snad bylo až zítra dost času.“

Xena se již neovládla. Z očí vyhrkly jí proudem slzy, svezla se na kolena a tichounce štkala.

„Odpusťte mi, Hautene. Víím, že jsem vám ublížila – ale nezlobte se už – a odpusťte mi –“

Hauten užasl, pozoruje dojímavou pokoru té bytosti, chvějící se a vzlykající, a naslouchaje prazvláštnímu zabarvení jejího jímavého hlasu.

– Živoucí prosba –

Rychle pozvedl klečící a nucené se zasmál.

„Není vás hodno, abyste mne žádala za odpuštění. Není nic, co bych vám měl odpustit. Nebuďme tak malicherní. Vzchopte se, Xeno. Mezi námi je konec, hovořme spolu rozumně jako dva přátelé, kteří se chtějí v dobrém rozejít.“

„Máte mne ještě trochu rád?“

„To není rozumná otázka.“

„Hautene, máte mne rád?“

„Nemučte mne, Xeno.“

Poprvé zahořelo v Xenině srdci opravdovou láskou k Hautenovi, i vykřikla rychle, jako by se obávala, aby onen pocit zase neztratila.

„Mám vás ráda –“

Hauten zmámen odevzdaným výrazem jejích usazených zraku nebyl s to přemoci se, aby nepohladil tu zmučenou bytost něžnými slovy.

„I já vás mám rád, Xeno –“

Xena přitiskla svoji hlavu na jeho prsa a šeptala přerývaně, obávajíc se Hautenova odmítnutí.

„Vezmi mne k sobě – neopouštěj mne – nemohu bez tebe žít – neopouštěj mne – prosím tě zoufale –“

Hauten vyvinul se šetrně z jejího objetí, odstoupil za stůl a pronesl vážně.

„Ne, Xeno, netrapte mne. Učiním pro vás vše, co bude možno, ale nežádejte, abych připoutal svůj život k vašemu. Ne, Xeno. Už jsem se smířil s tou myšlenkou, že jsem vás ztratil.“

„Proč, Hautene, proč? Vždyť tě mám ráda jako nikdy dříve –“

Hauten těžce vzdychl a jeho zraky se zakalily slzami.

„Zdá se mi – že jsem ti přestal věřit –“

Xena klesla na židli a promlouvala zvolna.

„Snad máš teď právo k tomu, abys mi nedůvěřoval, ale považ, že jsem také již kvůli tobě trpěla. Těžce jsem snášela tvoje pitky a noční toulky, to mi věř. A tys pil, i když jsi přijel za mnou – jako posledně. To snad otrásl mou láskou i důvěrou v tebe – sama nevím. – Ostatní posud' sám.“

I vypověděla vše o svém životě u Pernalovy společnosti i o Sypkovi.

Hauten neodvážil se ji přerušit a když Xena utichla, sklonil hlavu v zarytém mlčení.

Xena přiblížila se k němu a celá její bytost zachvěla se v prosté otázce.

„Vid', že mne vezmeš k sobě?“

Hauten se prudce vzpřímil a zvolal:

„Nežádejte toho. Nemohu. Chci žít sám –“

Xeně bodlo v srdci a do mozku se ostře zaťalo strohé slovo.

„Konec.“

Podlehla okamžité skleslosti mysli; jako by jí to bylo cizí vůlí přikázáno, vymrštila se bez váhání na okno, prudce rozevřela okenice a vychýlila tělo k pádu do dvora.

V poslední chvílce zachytil ji Hauten a strhl ji mocně zpět, takže se svalil na podlahu, křečovitěji svíraje v náruči.

Slastný mír obestřel jejich smysly.

Nikdy ještě neslyšela Xena podivnější útěchy, když Hauten šeptal v těžkém oddychování:

„Ty za nic nemůžeš – chudinko – za nic nemůžeš. Lidská slabost není hříchem ani proviněním – to je prokleté dědictví výchovy zbahnělé lidské společnosti, jejíž otrocké řády hanobí lidský život a ponižují člověka v spoutaného slabocha –“

Za svítání vyšli Hauten a Xena z hotelu těsně k sobě přivinuti, aby nastoupili společnou životní dráhu.

V rychlíku spočívala Xena celou cestu Hautenovi na prsou a snila o krásném životě po boku toho muže, jemuž věnovala vzácný dar své zrodilší se lásky: naprostou důvěru.

VI

„Chudým překážejí v životě jen poměry kapitalistického řádu.“

Příjezd do hlavního města rozčaroval Xenu ze snů o kouzelném zámku blaženství.

Ukázalo se, že je Hauten bezpřístřešník, neboť dlužil své bytné, která mu zakázala přístup do bytu, dokud nezaplatí. Když se k tomu Hauten před nádražím přiznal a potřásl v hrsti několika groši jako celým svým kapitálem, sevřelo se Xeně hrdlo úzkostí.

„Na dlažbě.“

Zachmuřené nebe, sesílající drobný déšť do ulic, aby proměnil prach v odporné bláto, ještě zhoršilo její roztrpčenou náladu, jako by tkvěla v mračnech nelítočná věštba o těžkých zápasech v budoucnosti. Velkoměstský ruch a hluk doléhal na Xenu nepřátelsky. Zdálo se jí, že spěje s Hautenem k záhubě. A byla překvapena, že Hauten kráčí po jejím boku tak bezstarostně, jako by měl někde za rohem ulice ukrytý poklad. Tím větší bylo její překvapení, když si Hauten vyzvedl u vrátného kabaretu Světlo svůj frakový oděv a zastavil jej s takovou ležérností, jako by byl majitelem ohromného skladu oděvů. Objev několika stříbrných penízků na Hautenově dlani zapůsobil na Xenu jako neočekávaný „zázrak“ kouzelníkovy produkce. Zdětinštěla radostí a zcela nic nebránila Hautenovi, aby ji častoval v „lepší“ restauraci a pak v kavárně jako majetný člověk, jemuž na groši nezáleží. Zmatena jeho jistotou v počínání i vystupování před lidmi, neodvážila se ho ani zeptat, co si počnou večer. Svěřila svůj osud do jeho rukou. Hauten ji neznepokojoval starostlivými úvahami o příštích chvílích. Byla mu povděčna, že může s ním žít skutečnosti. Pudově tíhla k tomu, aby vyžila plně každý svůj pocit a hnutí i prožila vše, jak to okamžik utvořil.

Pozdě uznala, že učinila velkou chybu, když neodkázala ředitele kabaretu Světlo na Hautena, aby s ním projednal otázku jejího angažování. Litovala svých rozpaků „začátečnice v životě“, že ukvapeně souhlasila s ředitelovou

nabídkou gáže, rovnající se svou výší gáži, vyjednané Sypkou u operetního divadla.

Hauten se tloukl do hlavy jako nepřítel, že prodala své síly těm vydřiduchům příliš levně, že podnik, sloužící za drahé vstupné zábavě bohatých buržoazních vrstev, musí platit své herce mnohem lépe než kočovné divadelní společnosti. A křičel, že je mravní povinností každého zaměstnance, aby vytloukl z měšce podnikatele co nejvíce peněz a nenechal se nikdy okrást.

I nezbylo Xeně, než aby ve všem spoléhala na Hautena. Hned zpočátku se o tom přesvědčila, když jí při první zkoušce Hauten rozpačitě sdělil, že mu ředitel nechce více dát ani halíř zálohy, dokud nebudou zahájena představení, a prosil ji, aby sama požádala o zálohu. Učinila tak s velkým ostychem, hanbíc se před bohatým ředitelem za svoji nuzotu, a byla odbyta několika stříbrňáky, za které nebylo možno najmout pokojík v podnájmu, aby měli střechu nad hlavou. Poznala, že by sama ničeho s otrlými lidmi nesvedla.

První noc v hlavním městě spali v pokoutním hotelu posledního řádu.

Xena nereptala ani slovem, že se usadili v „abštajgu“, a přijímala každé nepříjemné překvapení i rány příštích dnů s naprostým klidem, důvěřujíc Hautenovi, že vykouzlí nějaký prostředek k obratu v lepší. A slepě věřila jeho slovům, že ten, kdo shromažďuje peníze, pranic se neohlíží, jakým nemravným způsobem tak činí na úkor těch, kteří mu k bohatství dopomáhají, a že každý kapitalista raději věnuje svému zaměstnanci, který zemřel vysílením a podvýživou, laciný věnec na rakev, než by mu přidal na mzdě pár grošů k zlepšení životní úrovně. Záhy se přesvědčila o pravdivosti toho na vlastní kůži.

Kabaretu se zkoušelo denně až do večera, ale ředitelství podniku neplatilo za ty dny žádnou gáži hercům, kteří byli téměř všichni bez prostředků. Jejich plat počínal až od prvního představení a výplata byla stanovena teprve po čtrnácti odbytých představeních. Tak byli herci odkázáni na milost a nemilost ředitele, jak byl naložen k poskytnutí zálohy. Herci potřebovali pro jeviště rozmanité obleky, prádlo, obuv a jiné předměty; musili si to vzít na dluh na splátky u obchodníků, kterým bylo ředitelstvím kabaretu zaručeno, že povinné obnosy budou členům podniku zadrženy z gáže.

Splátky byly dosti vysoké, neboť každý obchodník chtěl mít co nejdřív zapláceno, a o to hubly gáže herců.

Hauten zatížil značně gáží svou i Xeninu zálohami a kupou splátek obchodníkům, u kterých odebral potřebné věci pro sebe a Xenu hned v prvních dnech po příjezdu, neboť sám neměl už nic, vyprodal vše v nezaměstnanosti, a Xena honosila se chudičkou výbavou. Ředitelství kabaretu vyžadovalo, aby byli herci na jevišti prvotřídně vybaveni, aby „neuráželi vkus“ bohatých diváků.

Xena se nehrozila, že budou dobírat při výplatě pár grošů, takže se jejich existenční poměry o nic nezmění, ba smála se upřímně, když Hauten nazval vyrážení klínu klínem „uměním žít na dluh“. Byla odhodlána přenést se přes každou nesnáz s klidnou myslí jako akrobat při krkolomné produkci. Snažila se všemožně, aby se přizpůsobila Hautenovi a stala se mu oddanou družkou, jež nebrzdí úsilí svého druha zbytečnými strachy a rozmary. Naslouchala ochotně jeho radám a pokynům jak v životě, tak i na jevišti. Režisérem Vondráčkem byly jí přiděleny dvě úlohy do jednoaktových her, mladé dcery bohatého měšťáka a prodavačky v kořalně. Netajila se svým zklamáním, litujíc, že nemůže nic zvláštního vytvořit, ale Hauten ji dovedl povzbudit a přesvědčil ji, že nejvšednější epizodní úložka skýtá tvořivému herci možnost, aby zpodobil na jevišti zajímavý typ, vyjádřený nevšední hrou. A nezlobila se, když jí Hauten vytýkal různé zlozvyky herecké manýry a opravoval její hru, ačkoliv byla krajně nedůtklivá jako každý, kdo se cele vydává, chtěje stvořit to nejdokonalejší. Ani mu nezazlívala, že vydržel dlouhé hodiny vykládat o divadelnictví a herectví, naopak zajímala se živě o jeho zkušenosti a vědomosti v tom odvětví umění, jsouc vždy pohotová uznat jeho nejpodivnější názory za nejsprávnější, přijmout je za vlastní a porozumět jeho nejnesrozumitelnějším idejím o moderním divadle. A jsouc vrcholně šťastna, že její život s Hautenem se rozvíjí netušeně bohatou směsicí nejrozmanitějších příhod, svědomité práce, nejpestřejších zážitků a vždy nových překvapení, nepocitovala nikdy prázdnotu žaludku tak nesnesitelně jako u Pernalovy divadelní společnosti. A s veselou náladou vypila šálek kávy náhradou za oběd a hladověla pak při zkoušce až do večera, kdy mohl Hauten spáchat nějaký „kouzelnický kousek“, že buď „vymáčkal“ z ředitele zálohu nebo někoho „zbodnul“, vymámiv na něm půjčku. A následovala trpělivě svého druha na večerní

výpravě po kavárnách a hospodách, když Hauten „lovil křeny“, aby mu půjčili pár grošů. Pak zalezli do laciné hospůdky, kde hodovali do sytosti v nejživějším hovoru a rozmarne náladě. Byli nejšťastnější o samotě, ale někdy musili s Hautenovými kamarády setrvat dlouho do noci. Ani proti těm nočním toulkám s bohémou Xena nic nenamítala, považovala je za nutné zlo v jejich životě. Družně založena, ráda se přátelila s bohémou, nazírajíc na tu originální chásku volných mravů bez předsudků a bázň. Záhy pochopila, že i ona jako Hautenova družka přísluší k bohémскому národu. Její štěstí kalila jedině obava, že otec Karem zakročí proti jejímu soužití s Hautenem; a ta úzkostiplná předtucha se splnila.

Ještě před zahájením představení v kabaretu byla Xena při jedné zkoušce vyvolána sluhou ze zákulisí na chodbu, kde ji očekával Lála; tvářil se co nejzachmuřeněji a žalnou výčitku v pohledu bez přivítání vyjádřil:

„Můžeš se stydět, že žiješ na divoko s Hautenem jako lehká holka a děláš ostudu celé naší rodině.“

Xenu zachvátil strašlivý hněv; div že na bratra nevztáhla ruku jako před svým odchodem z domova.

„Sama rozhoduji o svém životě a nikdo nemá práva mi něco zakazovat, zejména když od vás nic nechci.“

„Zapomínáš, že nejsi ještě plnoletá a podléháš stále moci otce, který je pevně rozhodnut, že dá Hautena zavřít pro únos a pro tebe pošle detektivy, aby tě přivedli domů.“

Xena se tak polekala, jako by už Hauten seděl v kriminále a jí se chtěli chopit detektivové. Z rozčilení se rozplakala.

Lála obrátil, když zpozoroval účinek svých výhrůžných slov, a jal se sestře domlouvat, aby se vrátila domů, že matka z toho všeho onemocněla, o otce Karema že se pokoušel záchvat mrtvice a že Hauten není tím mužem, který by jí mohl připravit spokojený život a učinit ji šťastnou. A svoje domluvy zahrotil.

„Nezapomínej, že otec má tvrdou hlavu a že je přísný. Nepřijdeš-li dnes večer domů, bude zítra Hauten zatčen.“

„Co takovému násilí říká maminka?“

„Úplně souhlasí s otcem, poněvadž to není žádné násilí, ale zákonité opatření, abys byla zbavena toho lumpa, který ti popletl hlavu.“

Xena se vzpurně rozkřikla.

„Na vás na všechny se vykašlu, protože nikdo z vás nemůže se Haute-novi postavit ani k patě. Považuji Hautena za nejlepšího člověka, s jakým jsem se kdy v životě setkala.“

Odkvapila a zanechala Lálu v ustrnutí. Při zkoušce se přemáhala, aby nikdo nezapozoroval její rozrušení. Při odchodu z divadélka ji objal Hauten, obával se, že snad onemocněla. I sdělila mu v prudkém vzrušení o návštěvě Lály a záměrech otce Karema. Marně ji Hauten těšil a prosil, aby se uklidnila, že vše dobře dopadne. Ubíhala ulicí jako šílená, vrážela do chodců a rozčilovala se víc a víc, jako by jí to působilo rozkoš.

Hauten užasl.

– Tolik energie a síly v projevu rozhořčení –!

Pojednou se mu zavěsila na šíji, jako by ho chtěla bránit svým tělem.

„Jsi jediný člověk, kterého mám na světě ráda, a chtěli by tě zavřít jako vraha. Neboj se, budu s nimi krátce hotova!“

V kavárně napsala dopis svému otci:

– – Nemohu žít bez Hautena a proto jsem za ním odešla. Provedete-li něco Hautenovi nebo se pokusíte nás rozdvojit, volím smrt! Znáte mne dobře, že provedu vždy, co chci, že jsem schopna toho nejhoršího – a tím bych vás navždy zbavila starostí o moji maličkost! – –

Zakrátko třímala vítězně ve svých rukách odpověď svého otce:

– – Kde láska tak mocná, tu těžko bránit. Tímto Vám dávám své povolení k sňatku s panem Hautenem a podotýkám, že naše styky navždy přestávají.

Alois Karem
režisér Lidového divadla
otec.

Pak výraz jejího obličeje zvážněl a její oči se přísně zahleděly do neurčita.

„Nikdy neodpustím matce, že se postavila proti mně. Nu, a tímto jsem se svým domovem definitivně vyřízena.“

Horečné vzrušení stravovalo Xenu v den zahájení představení. Poprvé třásla se před svým vystoupením hereckou trémou, kterou u Pernalovy

společnosti nikdy netrpěla. Myšlenka, že bude hrát poprvé na jevišti noblesního podniku před blazeovaným obecenstvem a divadelními referenty denních žurnálů hlavního města a poprvé po boku Hautena, kterého po všech těch početných zkouškách její hra ještě zcela neuspokojovala, zvyšovala její neklid. Každá maličkost ji podráždila a stará Macková, pomáhající herečkám při oblékání, zažívala s ní opravdové peklo; Hauten se namáhal zlomit její trému žertováním, dodával jí odvahy tvrzením, že zastíní každou herečku v kabaretu jako slunce hvězdy. Tu se zasmála:

„Nepovídej takové báchoroky. Můžeš mluvit o slunci, které ještě nezasvítilo.“

„Avšak vzplane, Xeno. Jsem o tom přesvědčen.“

Když zadrnčel zvonek v její šatně, klesla jako bez ducha na židli a pokřižovala se.

„Kéž se stane nějaký zázrak.“

Vyběhla po schodech k jevišti tak ztřeštěně, jako by vznikl požár.

Hra z ovzduší kořalny začala, Hauten byl již na jevišti.

Xena se musila přidržet kulisy; upírala vykulené oči na inspicienta jako odsouzenec na kata. Nebyla si vědoma, co se v jejím okolí odehrává a chvěla se jako vadnoucí list, opakujíc si stále v duchu první slova svého výstupu, v němž měla rozhořčeně vniknout do kořalny, od plic vyčinit jako zdravá žena z lidu všem přítomným ochmelkům, ztraceným existencím velkoměstské spodiny, vyhnat svého muže, kterého zpodobňoval Hauten, ven z kořalny, aby šel po své práci. Na povel inspicienta vtrhla na scénu se zoufalým odhodláním, jako by chtěla podniknout boj proti všem na život a na smrt. Při pohledu na láhve s různě barvenou vodou jako rozmanité kořalky vehnala se jí krev do hlavy; rozpomněla se na Hautenovo pijanství a její opravdové rozhořčení učinilo z ní rozkaccnou fúrii, neznající žádné omluvy pro vášeň k alkoholu. Pozbyla trému a ovládla ji neznámá síla, jež podnítila její tvůrčí schopnosti k dravému rozpoutání; podlehla sugesci umělecké představy, že žije na jevišti jako prostá žena, trpící v bídě opilstvím svého muže a mstící se rozhorlenými výlevy proti pijákům, jakoby za všechny postižené ženy. V tom zvláštním stavu tvůrčího opojení unikla sama sobě, jako by do její bytosti sestoupil cizí duch, který si vynutil nejpriléhavější projevy rozmanitých hnutí nitra gesty i hlasem v nejbarvitějších a nejjemnějších odstínech. Vyžila svůj

výkon v nejvyšší umělecké extázi a obohatila jej vhodnými extempory, jak ji za vniklé situace napadly. Vyhánějíc Hautena z kořalny, uchopila ho znenadání za krk a zadek.

Hauten okamžitě pochopil její úmysl a složil mrštně tělo ke skoku, aby při výhazovu vyletěl za scénu akrobatickým přemetem. Za kulisami objal Xenu s nadšením herce, kterému způsobil jeho partner na jevišti nejkrásnější chvíle.

„Překvapilas mne, holčičko! Při tvém vstupu na scénu zůstal jsem úplně paf. To jsem při zkouškách ani netušil, že provedeš o představení takovou ohromnou věc.“

Hautenova pochvala zněla Xeně jako andělský zpěv, ale než se mohla ze svého uměleckého vzrušení probrat, musila již vyslechnout houf Hautenových kritických úvah a názorů o své hře i různých rad a pokynů, takže se jí hlava zatočila. Rozmrzela se, že Hauten rozpitval její výkon jako přísný kritik a nespokojil se celkovým jeho pojetím i vyjádřením. Připadala si jako školačka, jež zazpívala píseň v nejvroucnejším zanícení a je pak učitelem až k omrzení poučována o technice zpěvu. Dotčena ve své citlivosti, přerušila Hautenovu přednášku.

„Prosím tě, přestaň. Tím mi nedodáš chuti k další práci a mohl bys mne tak ztrémovat, že bych se neodvážila vystoupit na jeviště.“

Zato byla odměněna pochvalou režiséra a ředitele, který hlučel jako spuštený motor.

„Byla jste znamenitá! Výtečná! Sám pan inženýr se vyslovil o vaší hře s uznáním.“

Pan inženýr byl podnikatelem kabaretu Světlo a zároveň majitelem toho obrovského domu s pasáží, v němž byl ještě biograf a velkokavárna. Vystavěl ten velkoměstský palác podle svých plánů a zamýšlel ještě mnoho jiných velkorysých staveb. Začal svou stavitelskou činnost bez kapitálu a byl odkázán na financování bankou, která zatěžovala jeho projekty vysokými úroky. Proto vedl ve vlastní režii kabaret, biograf a kavárnu, aby co nejvíce vytěžil a vymanil se z područí banky. Šrouboval z těch důvodů platy svých zaměstnanců na minimum a nenáviděl vybírání záloh; přikazoval ustavičně řediteli, aby poskytl žadatelům před dnem výplaty pár grošů jen v nejkrajnější potřebě. Pyšnil se, že založením kabaretu vykonal mnoho pro kulturu, a přisvojoval si tudíž právo rozhodovat v uměleckých záleži-

tostech, ačkoli mu bylo umění nezbadatelným rébusem. Před jeho úsudky třásli se herci i režisér jako před soudním ortelem. Proto znamenalo jeho „vyslovení se s uznáním“ o Xenině hře veliké vyznamenání, z něhož by se byli někteří herci radovali až k nepřičetnosti.

Avšak Hauten pošeptal Xeně, aby nedbala planých slov a raději požádala o zálohu, které jim bylo třeba jako chlebu soli, neboť bydlení po „abštajgách“ pohltilo velké množství peněz a v Xeně vzbuzovalo nepřekonatelný odpor; chtěli si najmout laciný pokoj v podnájmu.

Výsledek žádosti zarmoutil Xenu, poněvadž výše poskytnuté zálohy byla praubohá v poměru k velkohubé pochvalě ředitele a uznalosti pana inženýra, a souhlasila s Hautenovými slovy jako s vlastním přesvědčením.

„Ti upíři by zasloužili ránu přes hubu, když lichotí, a pak, když smlouvají a utrhují na mzdě.“

Druhou svou úlohu odehrála Xena s lehkostí člověka, který vzpíral těžká břemena a poté si pohrává s balónkem. Počínala si v té frašce jako dcera bohatého měšťáka s humorem, jako by se sama bavila tou hrou, v které měl hlavní úlohu Hauten. Když skončila své výstupy, setrvala za kulisami a pozorovala Hautena na jevišti. Hned jí bylo patrné, že její druh hraje naprosto odlišně od ostatních herců; usoudila, že tak činí asi zúmyslně, chtěje snad usilovat o nový jevištní výraz, ale nenadchla se tím. Myslíla si, že je zbytečno přepínat síly ve snaze o zvláštní hru, když je možno provést totéž prostým způsobem; Hautenovi však neřekla ničeho, obávajíc se, že by ji vyplísnil pro staromódní názory.

Po představení povolilo její vypětí nervů v podivné rozechvění a byla ráda, že Hauten tihnul do hospody, neboť potřebovala jisté rozptýlení, aby se zcela uklidnila. Do bohémské krčmy provázel je Balvan, kterého Hauten doporučil do kabaretu k angažování, a komik Artur Poprovský, drobný mužiček těkavých pohybů a směšného výrazu tváře.

Balvan byl hoden svého jména; vyhlížel jako mamutí obr, z jeho útrobu vycházel hluboký bas. Jsa literárně založen, využíval svého talentu k páčání kabaretních písniček. Byl nadmíru ctižádostivý a snažil se upevnit svou pozici v kabaretu Světlo nadbíháním a pochlebováním ředitelovi a režisérovi, což mu však nevadilo, aby udržoval kamarádské styky s kolegy a zejména s Hautenem, který nežil v dobrém poměru s představenými, ačkoliv zastával v kabaretu čelné místo. Jako začátečník musil se Balvan

držet ve všem zpátky, což ho hnětlo, neboť snil o rychlém vzestupu. Vypozoroval, že Hauten vládne zkušenostmi i znalostmi jevištního umění a zaváděl vždy hovory s Hautenem na toto pole, aby se od něho hodně dověděl, zejména praktické věci herecké techniky, neboť tu byl Hauten ve svém živlu, když někdo naslouchal trpělivě jeho rozsáhlým výkladům.

Xena byla spokojena, že si Hauten obstaral toho večera v Balvanovi vděčného posluchače. Cítila, že by nebyla po nervovém vyčerpání snesla Hautenovy sáhodlouhé kritické rozborů. Toužila po lehké zábavě, po nenáročném žvatlání a žertovala rozmarně s Poprovským, jehož duševní obzor se omezoval na dotyk povrchu nejbližšího okolí. Pozdě v noci vracela se s Hautenem do hotelu již značně unavena, takže stěží přemáhala spánek. Byla nemile překvapena, když Hauten v pokojíku „abštajgu“ vyslovil se s nápadným podrážděním:

„Divím se, že tě nezajímají moje řeči, z nichž bys mohla leccos užitečného pochytit pro svoje herectví a také pro život. A mrzelo mne, že jsi se rozplývala v pitomém plácání bez hlavy a paty s tím trulantem Poprovským. Tu a tam jsem něco z vašeho hloupého žvanění zaslechl, ale bylo mi úzko, že máš takové sklony k maloměstáckým tlachům.“

Tato výtku ji silně zabořila; vytušila, že Hauten je naložen k dlouhé rozpravě, neboť se neodstrojoval a procházel se nervózně po místnosti, a pokusila se tomu bránit zvláštním obratem ženské logiky.

„Snad bys na Poprovského nežárlil –?“

Tím zapálila v Hautenovi oheň, který vyrazil velkou záplavou slov, že nikdy neklesne tak hluboko, aby propadl takové neřestně chorobě, a že se mohou spolu rozejít vždy bez duševních efektů, když by ona volila jiného; nikdy by nechtěl v životě hrát komickou úlohu paroháče. Rozčilil se, že ho Xena považuje za tuctového šosáka, schopného každé nízkosti a vyřkl rozezleně:

„Můžeš mi říci do očí, že jsem žárlil na Sypku? Toliko jsem tě před ním varoval, protože jsem ihned poznal, že usiluje, aby se s tebou vyválel jako s kteroukoliv jinou děvkou.“

V Xeně se zatajil pohnutím dech, že Hauten tak hrubě připomněl její ponížení. Uvěřila mu při odjezdu do hlavního města, že nikdy ani slůvkem nezavádí o to, čím se snad provinila. Zklamána těžce ve své důvěřivosti

i uražena neomaleností jeho slov, dala se unést prudkou bolestí až k hněvivému rozhorlení.

„Smířil ses s tím faktem, odešel jsi se mnou a nemáš žádného práva, abys mi sprostě vyčítal můj poklesek, který snáším hůř, než si myslíš. Ostatně sám nejsi čist, a kdo žil jako zhýralec, nesmí soudit druhé –“

Poprvé postavili se proti sobě v nepřítčetné zlobě, aby vybili nízké pudy v prudké hádce.

Tu bylo zabušeno na dveře.

„Policie!“

Xena ustrnula a rychle se přimkla k Hautenovi, úpíc hrůzou, že bude odvedena jako prostitutka, když spí na pokoji „abštajgu“ s mužem jako svobodné děvče.

Naštěstí znal policejní úředník Hautena z kabaretu a odešel bez prohlídky dokumentů, poznamenav s úsměvem, aby Hauten netrávil líbánky s nevěstou po nevalně pověstných hotelích, které jsou pod policejním dozorem.

Xena se rozplakala lítostí nad svým životem, který se od odchodu z domova tak neblaze pro ni utváří.

Hauten se styděl, že Xeně ublížil a že ji zavlekl z deště pod okap. Poklekl u její postele a líbaje její nohy, prosil zoufale, aby mu odpustila a omlouval svoji nejapnost neporozuměním Xeně.

Xena se rozesmála, když Hauten srdcelomně vykřikoval, že je bídny surovec, hrubec, který nemůže rozumět tak něžňoučké duši, jakou se honosí Xena; pohladila jeho hlavu a smířlivě pronesla:

„Mám tě ráda, zlý surovče, ale mlč už a lehni si, abychom mohli brzy vstát, protože si musíme opatřit nějaký pokojík, kde bych byla jista před policií.“

Kapelník z kabaretu doporučil Hautena své známé, vdově po obchodníkovi dřívím, která měla malý domek na předměstí u řeky a projevila ochotu, že mohou mladí lidé platit nájem a stravu jak jim bude možno, neboť ctíla herce jako bývalá ochotnice. Tak byla Xena zbavena nepříjemného stavu, nepřekonatelného odporu k pobytu v „abštajgu“.

Stará Procházková byla dobrosrdečná žena, která se ráda vadila se svými četnými dětmi, z nichž nejmladšímu bylo dvacet roků.

Často s ní hovořila, zpovídala se ze svého utrpení a zklamání v životě a těšila ji, aby snášela všechno, co osud přinese, s důvěrou, že bude jednou lépe.

Xena se cítila v podnájmu u povídavé Procházkové jako doma. Neustále však toužila po vlastním bytě, byt' i nejskromnějším, aby nemohli cizí lidé nahlížet do jejího intimního života s Hautenem. Vypočítala, kdy konečně vybřednou ze zátopy dluhů, splátek a záloh, aby si zařídili vlastní domácnost. A líčila Hautenovi v krásných barvách budoucnost ve čtyřech stěnách, které by jim byly stálým domovem a zárukou klidného života. Často se zlobila na otce Karema, že se jí zřekl tak lehce; obviňovala ho, že tak učinil z lakoty, aby ji nemusil v soužití s Hautenem pomoci nutnou výbavou domácnosti. Neprozradila však Hautenovi své hněvivé myšlenky o otci Karemovi, neboť se za jednání svého otce hluboce styděla. Nechávala zpočátku, že se Hauten jejím snům o vlastním spořádaném domově vysmívá jako „dědičnému zatížení po šosáckých předcích“. Ráda však naslouchala, když Hauten poukazoval na to, že musí s ním ještě hodně provandrovat svět, aby poznala život i vyšší úroveň divadelnictví. Ochotně se zaklínala, že s ním půjde kamkoli. Nehnula se na krok od Hautena, vyžadovala, aby ji také nikdy neopouštěl, a žárlivě střežila každé jeho hnutí, jakmile přišel do blízkosti nějaké ženy. Varovala se společnosti svých kolegyní a nepřátelila se s nimi jen proto, aby se nestýkaly s Hautenem. Sama sobě slibovala, že neučiní nikdy nic, čím by mohla ohrozit obapolnou lásku. Byla schopna každého skutku pro Hautena. Nebránila se, když ji žádal, aby vystoupila z církve, že on jako bezvěrec nesnese, aby jeho družka náležela k nemyslícímu davu, který ohlupuje svůj rozum náboženským opiem. Věřila v boha i církevní dogma, třebaže považovala kněze za pokrytce, kteří hrají před lidmi divadlo; do té doby nikdy nepochybovala o jsoucnosti boha ani o pravdivosti slov církve. S třesoucí se rukou podepsala své prohlášení o vystoupení z církve, znepokojena vnitřně, jako by se dopouštěla hříchu proti bohu. Vzápětí se utišila, že má v srdci svou lásku a pokřičovala se potají.

Letní sezóna v kabaretu kvapně šla ke konci.

Xena se radovala, že nastane změna, neboť ji unavovalo každodenní vystupování a opakování stejného programu, ale zároveň se obávala dnů bez stálého příjmu, neboť příští sezóna měla býti zahájena až za šest týdnů.

nů po ukončení letní. Ustrnula, když Hauten přinesl z kanceláře kabaretu zbytek gáže, který dobírali.

„Za těch pár grošů nemůžeme být tak dlouhou dobu živi!“

Hauten se lehkomyšlně zasmál.

„Nějak bylo, nějak bude.“

A uchlácholil Xenu, že budou mít po podepsání nové smlouvy s ředitelstvím kabaretu nárok na nové zálohy. K uzavření smlouvy došlo v nejbližších dnech, když už nebylo žádných peněz. Hauten sliboval Xeně, že docílí zlepšení gáže, takže jejich příjmy budou v příští sezóně velmi značné, ale ředitel kategoricky prohlásil, že pan inženýr nepovolil žádné zvýšení platů.

Hauten zuřil, když se radil s Xenou na chodbě, mají-li přistoupit na ty hanebné podmínky, nazval podnikatele kapitalistickými hyenami, které kořistí z nemohoucnosti zaměstnanců, ale musil smlouvu podepsat, neboť nebylo žádné vyhlídky na jiné angažmá. Pak požádal Hauten o zálohu.

Ředitel spráskl ruce v podivení.

„Vy jste dobrý! Už teď chcete zálohu? A což kdybyste do té doby oba zemřeli?“

Xena sebou pohnula, jako by se s největším přemáháním zdržela, aby mu nevyškřábala oči.

Ředitel postřehl její rozlícený pohled a dodal úředním tónem:

„Věřím vám, že potřebujete peníze, nemohu však pro vás nic udělat, neboť pan inženýr zakázal vyplácet po dobu zavření kabaretu nějaké zálohy. Když není žádný příjem v pokladně, z čeho tedy brát?“

Hauten zrudl vzteky a připomněl vyprodaná představení po dobu tělocvičných slavností, a to při nízké režii.

Ředitel se ušklíbl.

„Kdyby kabaret neprosperoval, tedy by jej pan inženýr zavřel a přeměnil v taneční lokál. O vaši žádosti o zálohu napíšu panu inženýrovi do lázní, aby se rozhodl, učiní-li ve vašem případě nějakou výjimku.“

Toho dne prodal Hauten oblek, který si vzal před měsícem u krejčího na splátky.

Nastala zlá doba, protože pan inženýr z lázní neodpovídal. Paní Procházková odjela na venkov k dceři, a tak byli milenci zbaveni možnosti, aby se stravovali na dluh.

Hauten zastavil a prodal všechno, co nutně nepotřeboval, ale těch pár grošů nestačilo k uhájení živobytí dvou lidí, když Xena nemohla doma ani vařit, neboť paní Procházková uzamkla svoji kuchyňku a museli chodit do hostinců.

Tu se Xena nerozpakovala a vybrala některé své šaty, aby je Hauten zpeněžil.

Hauten se dlouho zdráhal, pokřikoval, že půjde raději krást, než by ji připravil o její věci, ale Xena nepovolila, dokud neopustil domek. Pozorujíc ho z okna, kterak utíká s balíkem pod paždím, pocítila, že by již nemohla bez něho žít.

Dni zvolna mýjely ve střídavém strádání a starostech, kde opatřit nové groše, ale Xena byla šťastna láskou svého druha.

Konečně pan inženýr povolil zálohu, ovšem mnohem menší, než Hauten očekával.

Ihned vzrostlo jejich sebevědomí a také požadavky.

Hauten vodil Xenu večer do nejbližších hospod, kam chodili plavci z vorů a nákladních lodí a dělníci; ospravedlňoval své sklony k družnému životu tím, že musí studovat zajímavé typy lidí. A v zakouřeně putyce vykládal Xeně, že je jeho místo po boku dělníků, kteří jediné jsou schopni revoluce a zasvěcoval ji do idejí anarchismu a svých životních poznatků.

Xena naslouchala dychtivě jeho řečem, jsouc šťastna, že se její druh nepřetržitě s ní obírá a nevyhledává kamarády, a mimoděk zarývala se jí mnohá jeho slova víc a víc do mozku, dosud ničím nedotčeného. Věřila slepě v pravdu jeho tvrzení, neboť ji Hauten dovedl vždy přesvědčit. Uznávala, že je krutá nespravedlnost na světě, zaviněná kapitalistickým řádem a mocenským zařízením lidské společnosti, a že je nutno postavit se do revolučních řad. A s radostí přijímala jeho ujišťování, že věří v její veliké herecké nadání a že bude všemožně nápomocen, aby se vyvinula ve vynikající umělkyni; promíjela mu pak příval rad i pokynů, následující bezprostředně po krásné chvále. Smávala se, když končil své hovory o herectví vždy stejným závěrem:

„Musíš se stát moderní herečkou, a k tomu je třeba mnoho píle a znalostí.“

Někdy ji též nutil, aby cvičila mimiku obličeje. Tu se jeho přání vzepřela:

„Tohle už ode mne nežádej. Připadala bych si jako opice, která se šklebí na sebe do zrcadla. To si osvojím při studování rolí. Pak mne můžeš na chyby upozornit a poradit mi.“

Hauten připravoval si také program pro sólové výstupy v kabaretu, což obvykle provázel křikem, že musí smolit takové blbosti, poněvadž ředitel chce, aby bavil buržousty v kabaretu nemastnou neslanou omáčkou, kterou by obecnstvo při dobrém pití a jídle lehce strávilo. Stěžoval si:

„Ředitel mi vždycky dobré věci zakázal, jako by v nich čuchal čertovo kopýtko. Ničeho se nesmím dotknout, abych nikde nenarazil. O umění se nedá vůbec s podnikateli hovořit. Čím větší pitomost nebo sentimentalita, tím jsou spokojenější.“

Pojednou přišel s nápadem, aby Xena také vystupovala v sólových výstupech. Xena se polekala a bránila se, že nemá k tomu potřebné nadání.

Hauten neustával tak dlouho dorážet, že musí projít kabaretní školou, aby si zvykla stát před obecnstvem sama a osvojila si rychlé docílení nejvyššího kontaktu s obecnstvem, až Xena svolila s podmínkou, že vystoupí zpočátku společně s Hautenem, aby nabyla větší jistoty.

Hauten napsal k tomu účelu parodii Pouliční zpěváci různých národů a řadu causerií pro Xenu i rozmanitých výstupů pro sebe.

Nová sezóna v kabaretu začala za stejných příznaků shonu po groši jako uplynulá v létě.

Xena pocítila jedinou změnu; neostýchala se už ničeho, jsouc obeznámena s poměry v kabaretu a spřátelena s herci. Ustala ve výpočtech, kdy vybědnu z dluhů, aby si zajistili klidný život, bylo jí lhostejno, probudila-li se s vědomím, že jsou bez groše. Uvykla tomu, že Hauten vždy opatřil aspoň na kávu s chlebem. Spoléhaljíc ve všem na Hautena, žila naprosto bezstarostně a přehlížela strádání a nedostatek. Jejich dluhy, zálohy a splátky přes léto značně vzrostly a Hauten musil vždy podstoupit tuhý řečnický zápas o pár grošů zálohy. Náleželi k nejlepším členům kabaretu a jejich výstup pouličních zpěváků došel v kabaretu největšího úspěchu, ale pan inženýr zůstával i nadále hluchý k četným Hautenovým žádostem o zvýšení gáže a upravení finančních poměrů. A tak se tísnivá situace horšila den ode dne. Musili opět navštěvovat bohémské hostince, kde Hauten opatřil nějakou půjčku nebo pohnul známého číšníka k úvěru, aby se najedli.

Xena se přizpůsobila bohémským mravům a zvykům tak, že všichni bohémové považovali ji za dobrého kamaráda, který rozumí každému žertu a dovede se s ostatními rozdělit o poslední. Nikdy nezkazila zábavu a často se toulala s Hautenem v bohémské společnosti dlouho do noci, ačkoliv byla unavena.

Jaroslav Hašek rád žertoval s Xenou, neboť byla vždy pohotová s vtipem, a hned se hnál ke stolu, jakmile ji zmerčil v nějakém lokále. A jednou by se byl málem s Hautenem serval, protože se chtěl posadit těsně vedle Xeny, a toho Hauten nesnesl, aby se k ní někdo z kamarádů důvěrně choval. Hašek obrátil nedorozumění ve smích.

„Lidi, Hauten se zbláznil a vyvádí jako žárlivý Othello! A víte, přátelé, že mi Xena ani nepřipadá jako ženská? Mně se zdá, že to je vtipný kluk, a proto ji mám rád.“

Poměry dospěly k nejhoršímu.

V den premiéry nového programu, v kterém Xena poprvé vystupovala v sólovém výstupu, nepožila se svým druhem až do večere téměř ničeho. Hlad Xenu zeslabil, podlehla bezmocně trémě a vzrušení před samostatným výstupem. V Kabaretu opatřil konečně Hauten něco k snědku, ale bylo již pozdě. Xena musila na jeviště, provázena rozčileným Hautenem, který jí slíbil, že zůstane za scénou. Srdce jí nepokojně bušilo a před očima kroužila tmavá kola.

Udeřil gong.

Rychle se napila vody, pokřižovala se a vstoupila na jeviště. Světla lamp a reflektorů ji oslepila. Upírajíc vytřeštěné zraky do černé díry hlediště, pokusila se o veselý úsměv, který však ustrnul trpce v její tváři. Zachvátila ji úzkost, že nevypraví ze sebe ani hlásky. Uklánějíc se obecenstvu, hlučícímu dosud vlastní zábavou, obávala se, že klesne. Blesklo jí hlavou, aby utekla ze scény a ohlédla se do kulis na Hautena, jako by prosila o pomoc.

Hauten zachytil její zoufalý pohled a sepal v němé prosbě ruce, v nichž držel několik vuřtů. Skýtal groteskní podívanou.

Xenou zalomcoval nezadržitelný smích, ale neměla sil, aby jej přemohla. A zajíkájc se smíchem, začala vypravovat humoristickou historku o záchráně tonoucího ve vodě.

Obecenstvo zvedlo udiveně hlavy. Nikdo nechápal, proč se Xena na jevišti směje.

Xena se ovládla, ale odmluvila svůj výstup hlasem, v němž se chvěl smích. Za scénou se rozesmála v Hautenově náručí jako smyslů zbavená.

Ředitel a režisér přiběhli, lomili rukama a bědovali, že je něco neslýchaného, aby herec provokoval obecenstvo na jevišti smíchem.

Xena se smála ještě nevázaněji.

Ředitel se rozzlobil a křičel, že ji musí přísně pokutovat pro výstrahu všem, aby zamezil podobné nepřístojnosti na scéně před obecenstvem.

Hauten rozkřikl se divoce, šermuje rukama s vuřty před nosem svého představeného:

„Napřed nám dejte nažrat a pak můžete mluvit o pokutě. A ostatně, Xena měla úspěch.“

Pohled na rozzuřeného Hautena, pohazujícího vuřty, podnítil nový výbuch smíchu Xeny, která sevřela křečovitě rukama svá prsa.

Hauten pochopil, že běží o jistý záchvat, a odvedl Xenu do šatny, aby ji ošetřil.

Teprve za dlouhou dobu se Xena ztišila, a když odcházela s Hautenem po představení domů, klesla na ulici v bezvědomí –

Následujícího dne vypravil se Hauten k panu inženýrovi, kterého žádal důrazně o větší zálohu k definitivnímu urovnání poměrů, a prosil, aby byla záloha odpočítávána při výplatách z gáže v menších částkách pro celou sezónu, takže by jim zůstalo dosti peněz k živobytí.

Pan inženýr vysvětlil rozhořčeně Hautenovi, že není žádným bankéřem, aby půjčoval peníze lidem, kteří jsou dnes tu a zítra jinde, a zakázal si pro příště podobné obtěžování, poněvadž prý nestrpí žádný nepořádek ve svém účetnictví.

Hauten se otočil na podpatku a odešel bez pozdravu, bouchnuv za sebou dveřmi. Xeně, očekávající ho s dychtivostí, řekl lakonicky:

„Sebereme si své nádobíčko a jdeme!“

Herci sledovali s rozpačitými pohledy odchod Hautenův a Xenin. Poprovský zašeptal, že by také utekl, kdyby měl lepší angažmá. Balvan se zaradoval, že mu Hauten uvolňuje pole k větší činnosti. A většina kabaretního členstva hlasitě odsuzovala Hautenovo jednání, že nedodržením závazků k ředitelství kabaretu „vrhá ošklivé světlo“ na herecký stav.

Hauten se dlouho nerozmýšlel kam jít s Xenou. Jeho kamarád Hvězdoslav Jadran založil před měsícem v jedné městské čtvrti nový kabaret

Plamen, aby dokázal svému bohatému otci, že vynikne spíše na jevišti než v obchodě.

Kabaret byl umístěn ve vinárně a financován vinárníkem, který očekával, že kabaretní umění přiláká hosty a přiměje je k útratě. Pak Wiesner nešetřil peněz, aby získal nejlepší umělecké síly, a bez smlouvání dal každému herci gáži, kterou žádal. Když podnik nevzkvétal a hosté se nescházeli, vinil z neúspěchu herce, že „netáhnou“, a byl by je vyházel na hodinu z podniku, kdyby nebyl býval vázán smlouvami. I ohlížel se po „magnetu“, který by rázem obecnost přivábil jako zázračnou silou; byl přesvědčen, že lidé běží kamkoliv za někým, koho si oblíbí. Proto přivítal Hautena a Xenu s nadšením, že mu jako přední členové nejlepšího kabaretu Světlo dopomohou k návštěvě jeho zastrčeného podniku, a ochotně podepsal s nimi smlouvu za podmínek, stanovených Hautenem, který se snažil co nejvíce vyzískat.

Xena jásala.

„Konec strastiplnému protloukání se životem!“

A vešla do kabaretu s pocitem, jako by se ocitla v zaslíbeném ráji. Potěšila se, že se tam setkala s Karlem a Olgou Kernovými, s kterými se seznámila, když jezdila k Lálovi. Kern býval komikem u téhož divadla jako Lála a ke kabaretu se dostal přičiněním ředitele Jadrana po svízelné pouti u kočujících divadelních společností. Xena se zarazila, když spatřila téměř prázdný sál, v kterém se kupilo více číšníků než hostů. Kern se zasmál jejímu údivu.

„Na to si zvykneš, děvečko, dřív, než to tady zhasne.“

Avšak Hauten a Jadran ubezpečili Xenu, že spolu sestaví takový senzační program, že se lidé pohnou do kabaretu jako vosy na med. Xena zpočátku těm slibům věřila, ale zakrátko se již posmívala, že jedinými návštěvníky kabaretu jsou jeho herci a obsluhující personál. Když se jednoho večera vyskytlo v hledišti u několika stolů více osob, tu se Xena blažila novými nadějemi, že se kabaret přece vžije.

Pan Wiesner běhal do zákulisí a jeho odulá tvář svítila spokojeností, že četnější hosté jeví sklony k utrácení. Pak dlouho šuškal s Hvězdoslavem Jadranem, který na jevišti nezadržitelně řádil, přidává stále písně ze svého starého repertoáru. Když pan Wiesner odkvapil, zaujal Hvězdoslav vážnou pózu ředitele a poučoval herce o těžké situaci podniku, že je však

pan Wiesner přesto odhodlán k dalším finančním obětem, aby kabaret udržel, že však členstvo musí také projevit jistou obětavost a podpořit snahy podnikatele, který investoval do kabaretu mnoho tisícovek; skončil výzvou:

„Myslím, že nikdo z panstva nebude proti přání pana Wiesnera, aby se všichni členové zdrželi po představení ve vinárně až do uzavření podniku. Těch pár hodin může každý z vás obětovat v zájmu pana Wiesnera, který je přesvědčen, že hosté zůstanou v podniku třeba až do rána, když se budou dobře bavit ve společnosti kabaretních umělců.“

Xena vyskočila zachvácená hněvem.

„A vy jste neodmítl takové nestydaté požadavky, abychom dělali po představení animírky ve vinárně?“

Hvězdoslav se polekal a hledal nějakou omluvu, ale tu vběhl do herecké šatny číšník a křičel překotně.

„Pan šéf vzkazuje panu Hautenovi a jeho dámě, že jsou pozváni jedním pánem, který sedí u třetího stolu od jeviště.“

Nedokončil, neboť Xena ho rázně přerušila:

„Vyřid'te panu vinárníkovi, aby pro toho pána sehnal nějakou holku z ulice jako vhodnou společnost. My konáme vzorně svou povinnost na jevišti a více nemáme s pánem vinárníkem a jeho hosty nic společného.“

Tím bylo o vyzvání páně Wiesnerově rozhodnuto. Všichni herci opustili hned po představení podnik. Vznikl napjatý poměr členstva k podnikateli, který zuřil vzteky, neboť návštěvy kabaretu byly stále slabé, jakoby se obecenstvo podniku zámyslně vyhýbalo. Po několika týdnech oznámil pan Wiesner hercům, že příštího dne kabaret uzavírá; vyplatil každému z nich jisté odškodnění podle výše gáže, aby ušetřil výplatu celého obnosu za čtrnáctidenní výpovědní lhůtu. Kern vyřkl tragicky:

„Fajfka zhasla.“

Xena počínala si radostně jako obdarované dítě, přepočítávajíc vždy znovu a znovu bankovky a stříbrňáky.

„Takovou sumu peněz jsme ještě pohromadě neměli.“

Považovala to za základ k spořádanému životu a doufala, že její druh opatří v hlavním městě co nejdřív nějaké angažmá. Ale Hauten určil jiný směr životní dráhy.

„Ukážeme záda drahé vlasti, v které bychom jednoho dne chcípili hlady. Raději budeme živořit v cizině, kde aspoň nabudeš zkušeností. A přál bych si, abychom se nemusili nikdy vrátit.“

Xena složila zavazadla bez nejmenší lítosti, že opouští rodnou zemi, i bez obav o budoucnost v dalekém světě. Svěřila odevzdaně svůj osud do rukou Hautenových.

Rychlík unášel odhodlanou dvojici do neznámého života.

Na zem padal první sněh.

VII

„Často podobá se život štvanici –“

Ve větším městě sousední obrovské říše, velkém jako hlavní město rodné země, vystoupili z vlaku, obtíženi sebedůvěrou a nadějemi.

Xena oddala se cestovatelským požitekům, které se dostavují, když se vkročí do neznámého města. Každá maličkost, nezvyklá pro ni, upoutala její zvědavost, nenasytnou a stále vzrůstající. Vše v cizím městě zdálo se jí zajímavé. I policajti došli jejího uznání, že prý jsou mnohem vlídnější a zdvořilejší než v rodné zemi.

Hauten zasyčel nevraživě.

„Přál bych ti, abys ty bestie poznala při dělnických demonstracích. Pak bys už nikdy nechválila jejich povinnou úslužnost k pokojnému obyvatelstvu.“

Hned se vydal se Xenou na pouť po kabaretech, aby žádal o angažmá.

Xena nepochybovala ani na okamžik, že se Hautenovi brzy podaří uchytit se, věřila neochvějně, že její druh je „světový člověk“, který se může uplatnit na jevišti v každém prostředí. Uznávala jeho kabaretní sólo, v kterém chtěl v cizině vystupovat, za originální a fenomenální. Pozůstávalo z drobných nenáročných mimických žertů: Kterak si starý mládenec přišívá knoflík, Kterak lidé pojídají různé ovoce, Lékárník v noční službě, Pán, který poprvé pojídá při společné tabuli ústřice, Ranní toaleta dámy, Jízda v omnibusu, a podobných parodistických scén, při kterých hrál Hauten za doprovodu hudby toliko mimicky.

Ve všech kabaretech, které navštívili, byl Hauten odbyt, že jsou programy sestaveny pro několik měsíců napřed a artisti pevně angažováni. Hauten nemohl v kabaretních kancelářích zanechat ani stálou adresu a kromě toho nebyl vůbec vybaven jako řádný artista. Neměl fotografie, vlastní plakáty, zevrubný popis svého sóla ani tištěné programy kabaretů, v kterých už vystupoval. Hledal angažmá s holýma rukama, na „svůj obličej“.

Xena pozorovala bedlivě různé ty kabaretní podnikatele, ředitele a tajemníky, s kterými Hauten vyjednával. Zcela jinak si představovala zahraniční vůdčí činitele kabaretního umění a s nelibostí doznávala, že

všichni ti lidé postrádají zjevných rysů umělců, že jednají jako obchodníci, posuzující nabízené zboží podle obalu a reklamy. Nejvíce ji zamrzela všude stejná otázka, který divadelní agent Hautena zastupuje. Postřehla, že by byli s jejím druhem jinak hovořili, kdyby byl býval doporučen nějakou známou artistickou agenturou. I zlobila se na ty kramáře, kteří se ani tak dalece nezajímají o artistu, jakým byl Hauten, aby ho nechali vystoupit na zkoušku. Zato se rozesmála, když navštívili omylem kancelář jistého podniku, o němž se domnívali, že má kabaretní nátěr, a kulatoučký ředitel zženštilých pohybů nedůvěřivě si prohlédl hubeného Hautena i zavrtěl vyholenou lebkou v údivu dříve, než mu mohl Hauten vysvětlit svůj obor.

„Vy přece nemůžete imitovat dámy, zpíváte soprán nebo mezzosoprán?“

V tom podniku hráli podivné operety, v kterých vystupovali muži jako ženy. Ředitel hledal novou „hvězdu“ v podobě imitátora žen a myslel, že Hauten přišel nabídnout své síly pro obor „mužské subrety“.

Ještě na ulici smála se Xena k neutišení. Hauten, zadržuje násilně smích, hýkal jako osel a vyražel nesouvisle:

„Tak daleko dospěla měšťácká kultura! Hloupí měšťáci, zpitomnělí svým šosáctvím, musí vidět na jevišti zrůdné rarity, aby se mohli vyrušit ze své netečnosti.“

Nejbližší dny poskytly Xeně bohatství nových dojmů a překvapení. Opojena šíleným tempem života milionového říšského města cítila, že jí jinak proudí krev a mozek vnímá, a utvrzovala se v mínění, že náleží výhradně do velkoměstského prostředí, které žije v zběsilém varu pohybu a práce. Bystřila své smysly, jsouc stále na pozoru jako kočka slídící hladově po nějaké kořisti, a zakrátko zdomácněla, jako by byla v tom moři domů a ohlušujícím ruchu vyrostla.

Hauten vyhledal nejlepší artistickou agenturu, mající dobré styky se všemi domácími zábavními podniky a s mnohými ve světě. Majitel zprostředkovací kanceláře Weininger usmál se shovívavě, když Hauten nervózními slovy vylíčil „své číslo“ a absolvovaná angažmá, nemaje věcných dokladů po ruce.

„I kdybyste sjezdil celý svět a vynikal jako prvotřídní artista, zůstáváte pro mne pouhým začátečníkem, který se musí napřed uplatnit zde v některém druhořadém kabaretu. Sám se musím přesvědčit, co dovedete.“

Přislíbil, že opatří Hautenovi programové angažmá nebo aspoň vystoupení a obrátil se k zaražené dvojici zády.

Xena se zlobila, že mohou do té doby padnout hlady, neboť zásoby peněz z rodné země rychle ubývaly. Naštěstí sídlili v penziónu, v kterém se na dva týdny předplatili. Sama dbala, aby se zbytečně nerozhazovalo, a šetřila dokonce na pouliční dráze a autobusech, omlouvajíc náhlý záchvat spořivosti, že chce raději brousit městem pěšky, aby je poznala zevrubně. I chodili dlouhé hodiny pěšky, poněvadž Hauten vyhledával v nejrůznějších čtvrtích velkoměsta všechny kabarety, aby se obeznámili s poměry. Vždy přemluvil Xenu, aby zůstali přítomni představení. Také do divadel vodil Xenu a nebylo večera, který by byli strávili doma. Pak se vraceli znaveni v noci domů a Xeně bylo úzko u srdce, neboť každá návštěva divadla způsobila jí muka, že neovládá dobře cizí jazyk, aby mohla v tom úžasném velkoměstě působit jako herečka. Vzpomínajíc na hlavní město své vlasti, viděla je pojednou maličké a zamlklé jako provinciální město. Co by znamenalo být tam umělkyní, když by její hra náležela toliko několika desetitisícům lidí? Zalétla vzpomínkami do svého mládí, kdy se domýšlela, že vyroste jako světová herečka, a krutá bolest sevřela jí hrdlo, které navždy pozbylo vynikajícího hlasu ke zpěvu. Nezadržela slzy.

Hauten nechápal tyto její stavy a domýšleje se, že Xena pláče snad z úzkostlivých obav o příští dny, prosil ji, aby zapudila „sentimentální výlevy“, protože se nemusí po jeho boku ničeho strachovat. A opájel se živými sny o úspěšném proniknutí na jeviště zahraničních podniků.

Xena neztrácela v jeho podnikání důvěru. Obdivovala jeho optimismus, že doufal po největším zklamání zase v nový úspěch stejně jako dřív a věřil vytrvale v šťastný obrat, a sdílela neochvějně tu víru s ním.

Už žili v cizím velkoměstě bez peněz, dluhující v penziónu za stravu, ale Xena nezoufala. Klidně přihlížela, když Hauten prodával nebo zastavoval kus po kuse z jejich majetku. Již otrnula a nedostatek peněz jí ani nezačhvěl. Zbavovala se svých věcí s pevným vědomím, že si opatří dříve nebo později jiné. Očekávala spásu tak důvěřivě jako Hauten, který podnikal opět křížovou cestu po kabaretních kancelářích, neboť agent Weininger nehnul pro něho dosud ani prstem.

Konečně si vynutil vystoupení na zkoušku v nejlepším kabaretu říšského města. Docílil značného úspěchu u obecnstva, byl však ředitelem

odkázán na letní sezónu a s projednáním podmínek na agenta Weininger, s kterým byl ředitel v obchodním spojení; ale Weininger odmítl uzavřít smlouvu, že prý prvotřídní artista nesmí v létě pracovat ve velkoměstě, nýbrž v luxusních lázních. Pak se začal poněkud o Hautena starat, posílaje ho jako náhradní sílu do různých kabaretů, když některý artista odřekl. To byl jediný výdělek Hautenův a Xena pohlížela s velikou úctou na ty peníze vyzískané v cizině a litovala, že těch Hautenových záskoků bylo příliš málo pro dlouhou dobu jejich pobytu v říšském městě. Pak Weininger poslal Hautena na ředitelství jedné filmové společnosti, že ho tam vřele doporučil.

Tu ztropila Xena povyk, že se jí odcizí v tom prostředí, ve kterém se bude stýkat s tolika lidmi a nevyhnutelně také s herečkami. Hrozila, že ujede do vlasti, jestliže Hauten překročí práh filmového ateliéru. Příliš zvykla, že jej provázela na každém kroku, dlíc i za kulisami, když vystupoval na jevišti, a byla šťastna, že jeho povolání není jejich lásce na překážku, že mohou být ustavičně spolu. Marně Hauten přísahal, že nepromluví s nikým při filmování. Nepomohly ani jeho hrozby, že se spolu rozejdou, když mu brání v existenci. Xena ukázala se tvrdošíjně neústupnou a Hauten kapituloval, líbaje jí vděčně ruce, že ho má tak ráda.

Weininger se rozzlobil, že Hauten odmítl hrát pro film.

„Nevěděl jsem, že jste kapitalista, který může žít ze svého kapitálu. Nejbližší angažmá mohu pro vás uzavřít až za tři měsíce, ale s tím můžete počítat.“

Slovo agenta Weiningerova vyvážilo všechny smlouvy. Hauten skákal po pokoji šílenou radostí, ale Xena připomněla tísnivou situaci. Nemohli se déle bez stálého příjmu v městě udržet. Majitelka penzionu nechtěla už jim poskytnout žádného úvěru, vyžadujíc od nich denní placení. Shodli se, že nelze tři měsíce v říšském městě za těch poměrů přečkat a rozhodli se pro odjezd, který se podobal útěku, neboť ještě před svítáním opustili dům jako zloději. S sebou vzali to nejpotřebnější; v bytě zanechali velké zavazadlo a dopis, v němž slibovali vyplatit si věci později.

Xena se nerada loučila s velkoměstem, které jí dalo tolik různých zážitků a obohatilo její zkušenosti, ale již v nejbližší stanici zaplašila všechny vzpomínky a přimkla se k Hautenovi.

„Na ničem mi nezáleží, co se s námi v životě děje, jen když mne máš rád.“

Hauten zamířil hledat angažmá v jiném městě velké říše, proslulém jako umění milovné, obdařené nesčetnými zábavními podniky i bohémskými hospodami, ve kterých vystupovali herci bez angažmá. Opakovalo se totéž, co v druhých městech, a největší nouze přinutila Hautena, aby vystupoval v krčmě posledního řádu, což Xena těžce nesla. I podnikla svého druha k odjezdu do hlavního města rodné země, jakmile Hauten opatřil peníze. Doufala, že se poměry tam změnily, ale vše bylo při starém. Hauten vyhledal režiséra Vondráčka a Xena žádala svého bratra Lálu, aby poprosil otce Karema pro ni o finanční pomoc.

Vondráček pochopil, že Hauten doufá v jeho přímluvu u pana inženýra, aby byl přijat opět do angažmá; aby ho ušetřil toho ponížení, přivítal ho příkře.

„Varujte se přijít panu inženýrovi do cesty. Pan inženýr není z těch, kteří zapomínají, a říká, že na vás učiní trestní udání pro podvod, jakmile se tady objevíte. Vždyť jste utekl z angažmá, ačkoliv jste byl podniku dlužen peníze, a pan inženýr musil za vás také zaplatit splátky u některých obchodníků.“

Lála dal Xeně čtyřicet stříbrňáků, které prý otec Karem půjčil na velké prosby toliko jemu, neboť trvá neodvratně na tom, co jednou napsal černé na bílém, že nezná svou dceru.

Nejbližším vlakem ujížděli ze své vlasti, aby se pokusili o štěstí v sídelním městě sousední země. Byli rozhodnutí, že vydrží toulání z místa na místo tak dlouho, dokud Hauten nenastoupí angažmá v říšském městě.

Hauten dopsal Weiningerovi, aby uzavřel za něho smlouvu, že se dostaví určitě, a lhal v dopise, že se mu daří skvěle. Zatím putoval bezvýsledně z podniku do podniku, aby získal angažmá, a vystupoval za pár grošů při zábavních večírcích, pořádaných krajany v menších sálech. Zápasili s krajním nedostatkem. Bydlili zadarmo v privatě, neboť jistý Hautenův kamarád odjel na dovolenou do vlasti a přepustil jim svůj pokoj, a uskrovněovali se, žijíce o kávě a chlebě.

Dolehlo několik krutých dnů hladu. Tu dohnalo zoufalství Hautena ke krádeži. Vypáčil skříň a odcizil kožich svého kamaráda a zastavil jej u vetešníka.

Xenu vyděsil tento případ, ale již za několik dní nabyla opět myslí, neboť Hauten dostal angažmá pro čtrnáct dnů v nočním kabaretu druhého

řádu a hned nastoupil. Plat nebyl valný, ale bylo tu něco jistého. Hauten vystupoval až v jednu hodinu v noci, i navštěvovali večer na volné lístky kabarety a divadla, aby poznali uměleckou úroveň velkých i malých jevišť sídelního města. Xena stále počítala peníze, kdy jich bude tolik pohromadě, aby Hauten vyplatil kožich a vrátil jej. Nejbližšího dne v podvečer byli přivítáni bytnou se strašným křikem, aby pan Hauten dal ukradený kožich zpět, nebo jinak že bude zavolána policie.

Hauten namluvil poděšené ženě, že vypáčil skříň, protože ona nebyla doma, aby mu kožich půjčila, neboť jej nutně potřeboval k produkci na jevišti a rychle odešel, poznamenav, že přiveze kožich z kabaretu.

Xeně se podařilo uklidnit bytnou, ale po jejím odchodu klesla na podlahu, vysílena rozčilením. Věděla, že zbývá k vyplacení kožichu téměř ještě polovina potřebného obnosu a vzpomněla si, že Hauten zastavil kožich na krátkou lhůtu, takže tato snad již prošla a vetešník kožich prodal. Ustrnula hrůzou, že strážníci Hautena zatknou a odvedou ho do žaláře. V šíleném strachu poklekla i začala se modlit, vzlykajíc usedavě a dlouho opakovala.

„Svatá Maria, matko boží, pros za nás, hříšné, nyní i v hodinu smrti naší –“

Pak vlétala vlastní slova úpěnlivé prosby o záchranu svého druha a šeptala ve vroucím zanícení svoji modlitbu k Panně Marii.

Hauten stanul ve dveřích, svíraje v rukou kožich, a připoután tím podivným výjevem v pokoji, naslouchal v úžasu modlitbě Xeny. Dojat prostými slovy, pronášenými v dojmavé tklivosti, objal svou družku, která se modlila za jeho záchranu.

Dlouho setrvali v němém objetí, až Xena přerušila mlčení dychtivou otázkou, kterak Hauten sehnal peníze.

Hauten vylíčil, že odjel přímo do kabaretu, kde zastavil u vrchního číšníka svůj frakový oděv a přiběhl k vetešníkovu v poslední chvíli, když už obchodník zavřel svůj krámk a chystal se odejít.

„A v čem budeš vystupovat?“

„Pro tu chvíli mi číšník oblek vždy půjčí.“

Vyprskli ve společný smích.

Bytná přijala kožich, ale hněvivě žádala, aby se okamžitě vystěhovali.

Té noci spali v „abštajgu“, kde musili čekat, až některý párek uvolní pokoj.

Od té doby znelíbilo se Xeně v sídelním městě a byla radostně překvapena náhlým rozhodnutím Hautenovým, že se vrátí do vlasti, aby se protloukli po různých větších městech pořádáním kabaretních večerů, dokud neodjedou do říšského města.

Zakoupiv na nádraží lístky do druhého velkého města v rodné zemi, Hauten zvolal vztekle:

„Zatracené peníze. Zbývá nám pár grošů, takže nebudeme mít ani na nocleh, až tam v noci přijedem. Čím déle tím více nenávidím kapitalistický řád, který už ubil tolik dobrých lidí, aby pomohl největším blbcům.“

Ve vlaku hovořil o kabaretním umění, jak je poznal v nejlepších zahraničních kabaretech, jako o umění v úpadku a vyslovoval se rozhořčeně.

„Kapitalističtí snobové zmocnili se kabaretního umění a udělali z kabaretu pustý obchod, spojený s výnosným chlastem, a podle toho přizpůsobují se asi umělci. Nedovedu si vysvětlit, proč se vynikající umělci s obrovskými příjmy propůjčí k plochým prostřednostem, ale snad už rezignovali. Zdá se, že každý zapírá v sobě na jevišti člověka a přikrývá se některou měšťáckou vlastností. Žádný ostrý šleh proti stávajícímu zlořádu, žádný výsměch z falešné buržoazní morálky. Žádná vyšší myšlenka. Očekával jsem aspoň něco, ale jsem zklamán. V těch kabaretech bylo mrtvo. Blbosti. Pochybná erotika. Bonhomní vtipy. Měšťácký humor. Sentimentalita. A nabubřelý patos vlastenectví, za kterým cení zuby militarismus. Heinrich Heine by zněl v tom prostředí revolučně, kdyby tam recitovali jeho básně. Kapitál má silné pracky a dovede přemoci i umělce. A má své věrné po ruce. Frank Wedekind byl jim nepochopitelný a básně Franty Gellnera nazval režisér Vondráček nestoudnými. Zato pikantní dvojsmysly Ralpa Benatzkého vychvaloval a Balvan je musil překládat do mateřštiny. Kdybych si nebyl umínil, že u kabaretu nějakou dobu setrvám, abych si osvojil dokonalou jevištní techniku artisty, byl bych s tím už dávno praštil. Člověk musí na kabaretním jevišti slevit ze svých ideálů, nechce-li vyletět na dlažbu, a koneckonců dělá řemeslo pro peníze, aby nechcípł hladý.“

Xena ohnivě souhlasila s Hautenem. Od počátku, kdy vkročila samostatně do života, poznávala jen stinnou stránku života: krutý zápas o existenci v bídě a nedostatku. Naučila se nenávidět ty, kteří shromažďují peníze, ubírají druhým a tlačí je k zemi. Nevěřila, že je pro chudé na světě jiný úděl. A po posledních událostech v sídelním městě doufala už toliko v šťast-

nou náhodu, která by jim snad dopomohla k zajištěnější existenci, aby se nemusili toulát z místa na místo jako dva štvanci, které vyhání neznámá moc z tepla, jedva se trochu ohřáli. Zvykala si žít pro chvíli a neodvážila se ani pomyslit na klidný domov. Opírajíc se o Hautena, cítila, že má svůj domov po jeho boku kdekoli, i ve vlaku nebo v čekárně na nádraží. Kabaretům dobře neporozuměla, pokud se obsahu týkalo, neovládala cizí řeči a byla odkázána na Hautenovo tlumočení a vysvětlování, ale pozorovala vždy napjatě techniku artistů stejně jako tvůrčí prostředky herců v zahradních divadlech. Poznala, že nemusí ani rozumět řeči cizího herce, aby vytušila v každé chvíli z jeho zabarvení hlasu, mimiky a gest určité vnitřní pohnutí, které vyjadřoval. A právě v cizím jazyku byly jí nápadny všechny rozdíly hereckých hodnot, příliš zjevný falešně přízvuk patosu a herecké přetvářky. Sledujíc intenzívně při výkonech artistů a herců výhradně jejich lidské vlastnosti, pronikala až k jádru jejich bytostí. Často udivila Hautena správnými úsudky o podstatě herectví toho nebo onoho vystupujícího dramatického umělce. A v chaosu všech těch bohatých poznatků, nabytých v kabaretech vyrůstal přesvědčivý dojem, že všichni ti kabaretní umělci se usilovně snažili zalíbit se obecenstvu, které usedalo za stoly kabaretů s požadavkem, aby bylo pobaveno podle své chuti a nálady. Žádný z těch umělců neobjevil se na jevišti jako nespoutaný člověk, který by byl vzrušil obecenstvo živelnou silou své bytosti. Vždy to byla dokonalá technika a rafinovaně vypěstovaná forma, kterou se požívačné obyvatelstvo bavilo jako překvapujícími nápady způsobného a dobře vychovaného děcka.

Xena nechápala dobře Hautena, proč se již dříve nevrátil k divadlu, když nemohl za daných poměrů v kabaretech tvořit, jak by chtěl; ale nikdy na něho neútočila, aby se jí zpovídal ze svých záměrů. To bylo zbytečno, neboť Hauten byl otevřený člověk, který své myšlenky a názory nikdy nezamlčel. A býval tak obšírný ve své sdílnosti, že ji to někdy unavovalo. Jedině o své minulosti nehovořil, ačkoliv by se byla Xena ráda leccos dověděla. Tu uhýbal rychle na jiné pole hovoru, jako by se styděl za minulý život. A když si stěžovala, že není k ní dosti upřímný, že jí neřekl ještě všechno o sobě, tu ji vždy Hauten objal a líbaje ji vroucně, šeptal:

„Jsem šťasten, že mne máš ráda a nechci ničím zkalit naše štěstí. Proč bych tě měl znepokojoval tím, čím jsem v životě trpěl? To by nemělo žádného smyslu a věř, že bychom se pak trápili oba. Buďme šťastni, že

žijeme své lásce a kašleme na všechno ostatní, co považují lidé v životě za čert ví jak důležité.“

Svého cíle dostihli v noci a Hauten zavedl znavenou Xenu do luxusního hotelu proti nádraží, že prý nebudou tam požadovat napřed zaplacení nocležného, zejména když vrátný spatří, že přišli se zavazadlem. To zavazadlo pozůstávalo z chatrného koše, ale Xena si již osvojila naprostou jistotu ve vystupování jako Hauten. I ubírali se v hotelu do pokoje provázení rozespalým sluhou, jako by reprezentovali milionáře.

Ráno Hauten odběhl z hotelu, aby sehnal někde peníze. Xena byla ve velkých pochybách, zdali se mu to v neznámém městě podaří; smířila se již s myšlenkou, že budou musit v hotelu zastavit svůj jediný majetek, když Hauten přiběhl rozjařen a podal jí bankovku.

„Těch peněz si važ, jsou od Franty Gellnera, který se teď živí tady v jedné redakci, kam jsem zašel, abych se informoval o známých redaktorech, kde bydlí.“

Po poledni poznala se Xena s básníkem Gellnerem a s obdivem pohlížela na jeho ironicky usměvavé tváře. Hauten vypravoval jí o něm jako o největším básníkovi, žijícím v rodné zemi, často recitoval jeho verše, jež ji udivovaly, a líčil Gellnera jako nejlepšího člověka, který je revoluční až do morku. Gellner se potutelně šklebil, ale v jeho klidném hlase pocítila Xena záchvěv kamarádské srdečnosti, když k ní promluvil.

„Vybrala jste si podivného druha na cestu životem.“ Xena pozvedla polekaně oči, ale usmála se.

„Proč mne litujete? Jsem s Hautenem šťastna.“

Gellner se tiše zasmál.

„Inu, ovšem. Hauten je mistrem v přetvářce, běží-li o tak půvabné děvče jako jste vy, ale mějte se na pozoru!“

Xena neporozuměla, proč se Gellner vysmívá, pohněvala se, ale Hauten obratně zakročil, aby se nepustila s Gellnerem v hádku.

„To je Gellnerův zvyk, že se všemu posmívá, vidí-li pohromadě dva šťastné lidi. A o tobě myslí, že jsi jako každá jiná žena, která jde za mužem, aby se měla dobře.“

Hauten obrátil se ke Gellnerovi.

„Kamaráde, nezlob Xenu, nezaslouží si toho. Xena je statečná holka, která se ničeho nelekne.“

Gellner se znovu rozšklebil.

„Věřím, protože k tomu náleží velká odvaha, aby žila s tebou.“

A kamarádsky potřásl Xeně rukou. Pak poradil Hautenovi, kde by mohl všude vystupovat, běží-li mu toliko o přechodnou dobu. Jmenoval různé hospody, kde se scházejí veselí lidé k společenským zábavám, a zmínil se také o pokusném kabaretu, který byl nedávno otevřen. A doložil:

„Myslím si, že ti jde jen o prachy, a tak bude houby na tom záležen, v jakém prostředí pár grošů vyděláš.“

A již večer vystupovali Hauten a Xena v novém kabaretu provinciálního města rodné země.

Ředitel, nadšený ochotník, a podnikatel, majitel restaurace, uvítali je jako spásné hvězdy, neboť členstvo kabaretu sestávalo ze tří členů, kteří musili obstarávat celý program.

I na gážovní podmínky přistoupili, ačkoliv vyvalovali oči nad Hautenovými neslýchanými požadavky.

Xena najala pokoj v privátě, kde směla vařit, a bylo po bídě. Hauten staral se též o výdělek mimo kabaret a často účinkoval s Xenou po kabaretním představení v některé hospodě.

Obyvatelé města byli lačni zábavy. Lidé scházeli se houfně v hostincích a každá nepatrná zábavička přivábila četné obecenstvo, které neskrblilo ani penězi, ani pochvalou.

Xena se smávala s Hautenem.

„Panenská půda pro kabaret.“

Těžili ze zábavy chtivosti obyvatelstva, jak bylo nejvíc možno. Peníze se jim hrnuly jako zázrakem a Xena opět nakupovala vše potřebné, čeho se v bídě zbavili. Také poslala majitelce penzionu do říšského města dlužný obnos se sdělením, že si vyzvednou věci, až tam zanedlouho přijedou. Slibovala si mnoho od Hautenova angažmá v říšském městě, doufajíc, že pak neupadnou již nikdy v nezaměstnanost a procestují celý svět. V domnění, že se již nevyšinou z kolejí blahobytu, napsala svému bratrovi Lálovi chlubný dopis o skvělých poměrech, v kterých žije s Hautenem, o záviděníhodné budoucnosti a končila důrazně, aby vyřídil otci Karemovi, že co živa bude, ničeho od něho nepřijme – a že těch zapůjčených čtyřicet stříbrných vrátí z říšského města v cizí zlaté měně. Byla spokojena, že se život vyvíjí v jejich prospěch a ochotně zpívala při účinkování všechny

písničky, které jí Hauten opatřil, ačkoliv zakoušela při svých sólových produkcích trapný pocit, jehož se nemohla zhostit.

Z ničeho nic začal Hauten pojednou láteřit, že klesl už tak hluboko, že působí v prostředí posledního řádu a stal se hospodským šaškem, který baví maloměšťáky v přestávkách při koncertech.

Zpočátku se Xena jeho podrážděnosti lekala a utěšovala ho, jak mohla. Pozorujíc však, že se Hauten poddává mrzutým náladám, jako by si v sebe-roztrpčování liboval, postavila se mu na odpor, aby ho zakřikla. Vznikaly drobné hádky, končící Xeniným pláčem a Hautenovými prosbami, aby mu jeho pošetilé chování odpustila.

Tu sdělil Weininger, že Hauten může nastoupit za týden měsíční angažmá v říšském městě. Rázem byl Hauten vyléčen ze své „umělecké deprese“; prohlásil, že nepáchne už do toho „obskurního kabaretu“. Xena nic nenamítala, neboť trpěla v ovzduší dvojsmyslnosti a hloupé komiky stejně jako Hauten. Vypravili se večer do kabaretu, aby tam hrdě oznámili svůj odchod do ciziny a rozloučili se v posledním vystoupení s obecnstvem. Za představení vyhledal Hautena hoteliér Semka z blízkého města a pozval ho, aby v nejbližších dnech uspořádal se Xenou v jeho hotelu kabaretní večírek. Hauten radostně svolil, že si přivydělají peníze na dalekou cestu do říšského města.

Příštího večera oslavovali rozloučení s Gellnerem a po návratu v noci nalezla Xena doma depeši.

Matka téžce nemocna. Přijed'!

Lála.

Hauten zachytil Xenu ve své náruči –

Xena počínala si jako šílená. Její hněv a nenávist k domovu zmizely a s bolestí hýčkala svou lásku k matce jako milující dcera, které matka umírá. Pojednou se vzpamatovala.

„Jedeme!“

A vyrazila z domu, následována Hautenem, který zbytečně hovořil slova útěchy. Xena byla hluchá k svému okolí.

V té chvíli pro ni neexistoval ani Hauten. Utíkala ulicemi neohlížeje se na svého druha, poháněna ve svém bolu jedinou myšlenkou, aby zastihla

matku naživu. Doběhla na nádraží uštvána a určena, právě včas, neboť noční rychlík v několika minutách odjížděl. Ve vlaku klesla Hautenovi na prsa a rozplakala se.

Ráno stanuli opět na dlažbě hlavního města. Pak zbývala už jen cesta k obydlí otce Karema. Před domem se Xena zarazila, vidouc Hautena, že se zdráhá překročit práh.

I objala ho prudce.

„Můj ubožáčku. Ani k mé matce nesmíš, aby ti stiskla ruku za to, že mne máš tolik rád.“

Hauten se nervózně zasmál a slíbil jí, že bude sedět naproti ve výčepu, kde na ni čekával, když s ní mívál před rokem schůzky. Z oken bytu Karemových byl do té hospůdky pohled jako do studny.

Xeně otevřel Lála.

„Dobře, že jdeš. Matce se značně přitížilo a po několik dnů volá jen tebe.“

Paní Karemová už nikoho nepoznávala. Xena klesla u matčina lože jako v bezvědomí. Pak se rychle vzbudila, aby ošetřovala matku, jako by ji mohla svou pomocí zachránit. Na otce Karema ani nepohlédla, dávajíc mu najevo, že přijela výhradně ke své matce. Rozzlobila se, že zavolal k nemocné kněze.

Otec jí připadal bezohledný, že se ve své zaostalosti neohlíží na matčin stav, přece se jí mohlo z návštěvy kněze rozčilením přitížit. Pocítila k němu nenávist. Vyhlédla z okna, aby pokynula Hautenovi, který pohlížel za okny hospody vzhůru. Okřála, když se setkala s jeho usměvavým pohledem. Po celý den neopustila matčin pokoj; ošetřovala matku a odbíhala k oknu, aby potěšila svým pohledem Hautena.

Před soumrakem se paní Karemová probrala z mrákot; poznala svou dceru, usmála se něžně a slabounce opětovala její stisk ruky.

Přišel lékař a po prohlídce nemocné prohlásil, že nastal v nemoci jistý obrat k lepšímu.

Xena jen stěží přemohla výkřik radosti. Zlíbala matku, zadržujíc pláč a odkvapila bez rozloučení z domova; nerozloučila se s otcem, který při každém střetnutí s dceřiným pohledem rozpačitě odvracel zraky. Uklidněna, že se matce ulevilo, vběhla do výčepu s dychtivostí, aby Hautena vysvobodila ze zajetí.

Hauten nakreslil za tu dobu tuší spoustu obrovských karikatur pro reklamu příštího kabaretního večírku.

Vydali se na cestu přímo do města k hoteliérovi Semkovi.

V předvečer vystoupení připravila Xena oděvy pro jeviště a žehlila různé součástky šatstva, vzpomínajíc na matku. Věřila pevně, že se uzdraví, a myslila na ni s poklidnou láskou; litovala ji, že tolik vytrpěla v posledních letech, kdy nemohla už téměř ani vycházet. Pak ulehla a pozorovala Hautena, který psal u stolu nový kabaretní výstup. Upozornila ho, že je už dost pozdě, aby si šel raději odpočinout před kabaretní zábavou, při které bude musit až do půlnoci poskakovat na jevišti.

Hauten tiše řekl:

„Už jdu, Xeničko.“

Tu spatřila Xena u dveří bílou postavu, která kráčela zvolna k Hautenovi. Xena se vztyčila na posteli, aby se přesvědčila, nejsou-li dveře snad otevřeny, ale rychlým pohledem postřehla, že je zavřeno. Pohlédla k Hautenovi.

Bílá postava zmizela.

Xenu zachvátil příšerný strach i vzkřikla.

„Hautene, tady někdo byl!“

A zhroutila se na lůžko třesouc se hrůzou.

Dlouho ji Hauten nemohl uklidnit; vypravoval jí směšné historky o zjeveních, aby se rozveselila.

Ráno ji zanechal Hauten o samotě, seběhl dolů pro cigarety a Xena si vyčítala, že podlehla večer nějaké představě. Po chvíli zaslechla veselé pískání Hautenovo na chodbě, ale to pískání znělo tak příšerně, že ji zamrazilo. Když Hauten vstoupil, vyčetla z výrazu jeho tváře, že chce cosi zamlčet. Uchopila ho za ruce a zvolala:

„Maminka umřela –!?“

Hauten jí odevzdal Lálovu depeši a omluvil své počínání, že jí chtěl sdělit zprávu o matčině smrti až po představení. Toho dne byla Xena pro Hautena jako mrtva. Zaryta ve svém bolu, zahryznuta v sebe, ponořena ve vzpomínky nejevila známky života a ležela na svém lůžku jako socha. Večer jí připomněl Hauten povinnost. Musila se v zakouřeném sále na prostém pódiu ze sudů a prken přetvařovat, aby rozesmála maloměstské obecnstvo, které sedělo tupě při pivě. Po odzpívání svých veselých písniček se svíjela za scénou v pláči.

Na pohřbu se objala s otcem, v kterém se před shromážděným davem probudil otcovský cit. Otec ji podpíral na cestě za rakví s matkou k hrobu. Nebránila se. Bolest, které se poddávala, činila z ní bezmocnou loutku, netečnou ke všemu, co se odehrávalo. Vzpamatovala se až při rozloučení s otcem, který zaplakal pateticky nad svou dcerou.

„Nešťastné dítě, už nemáš domova, a teď se musíš ubírat do toho strašlivého života – plného bídy –.“

Xena ho odstrčila, jako by tato otcova slova navždy rozhodla o jejím poměru k němu, a již pádila ze hřbitova, hledajíc svého druhu, který ji očekával na silnici. Přivinula se k němu, pohlédla do jeho pátravých zraků a zašpitala vyhaslým hlasem:

„Ještě nedávno, když jsme se spolu hádali, jsem tušila, že bych se snad mohla vrátit domů, ale teď už je navždy všemu konec. Ne, neboj se, že chci být sentimentální. Jsem šťastná, protože mám tebe.“

Požádala Hautena, aby ji odvezl do hotelu, neboť se cítila k smrti znavena. A tam zjistil Hauten, že je stížena prudkou horečkou. A téhož večera měl poprvé vystupovat v říšském městě.

Xena ochuravěla silným zánětem průdušek. Po několika denním pobytu v hotelu musili se po vyčerpání zbytku peněz odstěhovat ke Kernovým, kteří jim ochotně nabídli své pohostinství, ačkoliv sami živořili nejstrasťiplnějším životem.

Od zániku kabaretu Plamen zůstal Kern bez angažmá, odkázán na občasně účinkování při zábavách, pořádaných různými spolky. Žili v podnájmu u chudé rodiny, v kuchyňce činžáku na předměstí, čtyři lidé v bídě, a dělili se o každé sousto, urvané v tvrdém životě za těžkých podmínek.

Kořistníci trpělivě čekají jako masožravé rostliny, až vpadnou do jejich nenasytných tlam chudáci, aby prodali za babku buď své síly, nebo poslední trosky majetku. Hauten a Kern přicházivali domů s několika groši, získanými prodejem šatstva, nebo vystupovali v nějaké hospodě a vybrali něco peněz do talíře.

Po několik týdnů neopustila Xena kuchyňku a trápila se, že Hauten pozbyl angažmá, vydobytého svízelně v říšském městě. Trpěla bídou a přáním, aby Hauten proslul jako světový artista, na kterého by se pohlíželo v rodné zemi s obdivem. Jakmile se pozdravila, hned si Hauten usmyslil, že uspořádají společně s Karlem a Olgou ve venkovských městech umělecké

turné, a líčil ve svém nevyčísitelném optimismu, že se umělecký čtyřlístek vrátí do hlavního města se žoky peněz. Na stálé angažmá nebylo ani pomyslení, i pustili se ti čtyři druhové v širý kraj své vlasti jako ptáci, které nepříznivé poměry vyhánějí v nesitelné podnebí.

Karel Kern byl oddán jevištnímu umění se zápalem prostého člověka, který nemůže mít pro nic jiného smysl, když už jednou vstoupil na divadelní prkna. Kabaretní pódium považoval za méněcenné a toliko z nouze dobré k tomu, aby si zajistil obživu, když nemohl nikde u divadla dostat angažmá. A nikterak se nemořil svou kabaretní produkcí. Staré kuplety a anekdoty mu úplně postačily, aby rozesmál obecenstvo jako komik, jehož přednes, mimika, tváře a gesta byla originální a velmi působivé. Zdeptán dlouhotrvajícím zápasem o existenci a zeslaben bídou, počínal si v životě nerozhodně a ostýchavě, jakoby zakřiknut. Spoléhal v praktických záležitostech na svou ženu Olgu, jež byla výbojně povahy a nedala se nikdy umlčet. Důvěřoval slepě Hautenovi, stejně jako Olga, že je povede na svízelné cestě při pořádání kabaretních večerů k úspěchům jako zkušený vojevůdce.

Někdy se několik kabaretních představení finančně vydařilo a získané peníze vzpružily naděje čtyřlístku v úrodný rozkvět společného podnikání, ale tu hned začal Hauten láteřit, že je umělecká úroveň kabaretních programů pod psa a nazýval společnou produkci przněním drobného umění. Když se vybouřil ze svého hněvu, vykládal temperamentně, že se všichni musí obrodit, naučit se opovrhovat prostředností a usilovat o nekompromisní uměleckou tvorbu. Kern se děsil Hautenových slov, neboť kabaretní umění bylo jeho duchu naprosto vzdáleno jako cizí oblast, a vyhýbal se Hautenovi jak mohl. Avšak při prvních nezdarech kabaretních zábav Hauten zmlkl jako by mu v urputné tísní a starostech o nejbližší chvíli došel dech.

Xena se smávala potají s Olgou Hautenovým výbuchům rozhořčení nad uměleckou kvalitou kabaretních produkcí, neboť sympatizovala s Kernem a dřela se o večerech do úmoru, obstarávajíc i klavírní doprovody. Když však byla s Hautenem o samotě, vyčítala mu, že žádá nemožnosti v těžkých poměrech, kdy žijí bez stálého domova v ustavičných obavách, že někde v cizím místě uvíznou bez peněz. Hauten jí odporoval, že ani nejkrutější bída nemůže omluvit umělce, když se projevuje jako kýčař, provozující

umění ze řemesla. Tyto časté debaty končily ostrými hádkami. Rozčílenu a podrážděnou Hautenovou neústupností, utíkala vždy Xena ulicemi, jako by se už nechtěla nikdy vrátit ke svému druhovi, který ji pronásledoval a pak prosil za odpuštění. Xena se trápila, že dochází k nedorozumění pro „takové hlouposti“. Nikdy si nezamilovala kabaretní umění tak vášnivě, aby v něm viděla svůj jediný cíl, a mnohdy prožívala drásavé chvíle nespokojenosti, že bylo její působení na kabaretním pódiu tak draze vykoupeno. Netrvalo ani půl roku a umělecký čtyřlístek se rozpadl. Za letních dnů stíhal jeho kabaretní činnost nezdar za nez darem. V jednom městě zůstali Kernovi u svých příbuzných a Hauten se Xenou putovali dále sami.

Tou dobou psal Hauten drobné scény a satirické črty; domníval se, že jimi povznese uměleckou úroveň své kabaretní činnosti, ale několik představení s naprostým deficitem znemožnilo jeho plány. Musili zastavit věci a jejich odjezd do hlavního města se podobal útěku vojáků z prohrané bitvy. Hauten vypočítával ve vlaku Xeně peněžní obnosy, které strží prodejem svých dramatických spisů. Xena věřila jeho slovům jako náboženský fanatik písmu svatému. S dětinskou radostí složila do své kabelky několik bankovek, které pak Hauten obdržel za své dramatické drobotiny v ústřední kanceláři ochotnických spolků.

Najali si pokojík v podnájmu, ale již za pár dnů přemýšlel Hauten, jak by opatřil nejnutnější peníze pro živobytí, neboť žádné nakladatelství nechtělo již jeho kabaretní hry zakoupit. Pohodil tyto výplody do koše a obcházel redakce žurnálů a humoristických listů, aby uplatnil své satirické črty a groteskní humoresky. A Xena jákala, když jí odevzdal několik grošů, jako by našla poklad. Cítila se šťastná, že ji Hauten nezklamal, neukázal se před ní jako slaboch, který v trudné chvíli boje se životem pozbývá mysl a neví, kudy kam. Honoráře za Hautenovy příspěvky do novin znamenaly příliš málo pro existenci dvou lidí. Bylo nutno zúčastnit se také sobotních kabaretních zábav v bohémské hospodě Formanka, kde se soustřeďovali literáti, herci a artisté bez angažmá, aby bavili obecenstvo, které vyhledávalo rádo bohému. Většinou to byli svobodní lidé středních vrstev, kteří nelitovali ztráty několika stříbrňáčků, aby se pak mohli v kancelářích svým známým chlubit, že mají styky s pověstnými literáty a herci. Náleželi k určitému druhu snobů, kteří hledají přímý styk s umělci v hospodách

a domýšlejí se, že činí své kulturní činnosti zadost, když někdy zaplatí za bohémskou společnost útratu nebo vypomohou půjčkou.

Jaroslav Hašek prohlédl duše těch lidí, navštěvující sídlo bohémy hlavně ze sobeckých důvodů a nešetřil žádného z nich, když mu padl v rozjaření požitým alkoholem do rukou. Dobře věděl, že by ve střízlivém stavu nepomohli ani grošem chudákovi, který by je v zoufalství žádal o pomoc. A chechtal se ďábelsky, když se někteří „potrestaní“ měšťáckové po vystřízlivění na něho vrhli jako misionáři na barbara a vyčítali mu, že je lump, který kořistí z přátelství kamarádů, a zvrhlý chlap, jemuž budiž za živa na tělo vypáleno.

„Moral insanity –“

Hašek se pokrytecky šklebil a výsměšně řval.

„Ano, jsem lump a bezcitná bestie, jež je schopna vycucat krev každému kamarádovi, který je tak blbý, že ve mně vidí nevinného kašpárka pro svou zábavu v nudných nocích na flám. Varujte se mne jako prašivého psa a nelezte tam, kde se vyskytuji. Přátelé, navrhuji vám, abyste vybrali vespolek větší obnos peněz pro odměnu tomu, kdo mne odpraví jako hnusnou hyenu. Vím, že si lepšího osudu nezasluhuji, a jsem vám k dispozici.“

Nejintimnější Haškovi přátelé uvítali jeho slova jako povel k útoku na kapsy přítomných měšťáků. Sebraný obnos rozdělili sobě a ostatním bohémům, vzhledem k tomu, že prý jeden člověk se nemůže na Haška odvážit. Hašek se tomu bránil a pokřikoval, že „čestná cena náleží výhradně jemu samému, protože dokazuje zřejmě svým životem, že se odpraví sám, takže není třeba, aby si některý z bližních zatížil své svědomí sprostou vraždou.“

Hosté se musili smířit s Haškem a divokými zvyky bohémy a tvářit se přátelsky, třebaže kamarádství s bohémou značně zatěžovalo jejich rozpočty. Zato bývali vždy odměněni produkcemi všech přítomných literátů a herců a zejména Haškem, který improvizoval své humoresky, z nichž mnohé později napsal a uveřejnil.

Sobotní zábavy ve Formance bývaly velmi hlučné a nevázané a protáhly se obyčejně až do časných hodin, hlavně přičiněním Jaroslava Haška, jehož nezkrotný temperament a neúporný duch podněcoval přítomné k bouřlivému ohlasu. Haškovo působení v bohémském kabaretu bylo jako neutuchající činnost sopky, explodující vždy novými a neočekávanými výbuchy.

Xena vnímala volný život bohémské krčmy s pocitem tajného odporu a s nechutí vystupovala na bednu u piana, aby zpestřila kabaretní program svou produkcí. Často prosila Hautena, aby ji omluvil, že churaví, a účinkoval za ni. Bylo jí úzko z té pijácké atmosféry i z těsné blízkosti diváků. Zdálo se jí, že ji ti rozjaření lidé ohmatávají svými pohledy a pozorují útrpně její bídu, která ji donutila k návštěvě Formanky. Přemáhala se, nutila se do veselí, aby nepůsobila rušivě v rozběsněném prostředí svou zamlklostí, ale rozradostnila se cele ve chvílích, kdy Hašek inscenoval nějaký výjev nebo vypravoval své humoresky. Záhy vystihla, že je obdivuhodný znatel lidí i života, který si pohrává s lidmi jako žonglér. Obdivovala jeho osobitost, kontrastující příkře s pózerstvím a chtěnou originalitou jiných literátů a herců, zkrášlujících tak svou prostřednost. A se zadostiučiněním unikala z té krčmy, když Hauten přijal z pořadatelovy ruky díl společného zisku. Tyto dojmy ji odpuzovaly od kabaretního umění. Toužila, aby se dostala opět na divadelní prkna, na kterých se herec vyžívá vzdálen styku s obecenstvem, jakoby na zapřenou. Přála si, aby obecenstvo, před nímž by vystupovala, nikdy nemohlo nahlédnout do jejího života. Chtěla zůstat divákům cizí osobou, která žije v ústraní svým vlastním životem. A v prostředí těch krčem a hospod s kabaretními programy, povýšených na „umělecké kabarety“, mohl každý divák čenichat její bídu. Zdálo se jí almužnou, když padaly kovové mince do talíře jakoby s posměšným zvukem.

Ovšem v kruté tísní nebylo vyhnutí takovému způsobu výdělku, který na pár dnů zažehnal hlad. Ale někdy býval výdělek pohlcen celovečerní útratou, když nebyla návštěva valná. Nedostatek vzrůstal a Xena se děsila, že bude nucena s Hautenem přijmout angažmá v některém šantánu posledního řádu, aby se zachránili. Věděla, že je pak těžko přejít na lepší jeviště, hodnocené veřejností jako umělecké, neboť slychala od Hautena, že činitelé v každém odvětví umění jsou na stráži, aby se nevetřel třeba do reprezentačního divadla chudák, který příliš smrdí bídou venkovských šmír nebo šantánních prken.

Nadešel pozdní podzim a Hauten s Xenou stále tonuli v bídě. Marně usiloval Hauten, aby opatřil stálé angažmá. Sháněl peníze, jak se dalo. Mnohdy prochodili několik hodin po ulicích, než Hauten shlédl některého známého, kterého přepadl se žádostí o půjčku. Zadlužili se v okolí svého

bydliště u hokynářů a neodvážili se do mnoha známých hospod a kaváren ani vkročit, obávající se upomínání pro dluhy.

Nastalé plískanice znemožňovaly Xeně, aby provázela všude svého druha na jeho cestách za grošem. Zdržel-li se někde déle, než předpokládala, přivítala ho doma žárlivou scénou. Žárlila veřejně a doznávala se k tomu. Připadala si ve vetším oděvu ubohá a myslela, že jsou její nedostatky Hautenovi zřejmy, když po ulicích běhá tolik mladých žen s bezstarostným úsměvem a v krásných šatech. Její hádky s Hautenem nabývaly divokého rázu, jako by oba v prudkém rozčilení pozbyli naprosté rozvahy. Hauten také žárlil, ale snažil se to zakrývat, obávaje se, že by se zdál směšný, ale Xena vytušila jeho pravý stav z výčitek, kterými ji v hádkách častoval. Způsobovali si navzájem mučivé chvíle o hladu a nejúpornějších starostech o příští večer nebo jitra.

Jednou vpodvečer vykročila Xena z hokynářského krámků, kde koupila za poslední groše chléb a spatřila Hautena, že pohlíží směrem k dvěma dívkám, které se hlasitě bavily a ohlížely. Přiskočila k němu, obdařila ho několika políčky, odhodivši chléb k jeho nohám a utekla rychle domů.

Hauten zvedl nezbytnou potravinu za hlučného smíchu obou děvčat a pustil se za Xenou. Dostihl ji v chodbě před bytem, zkroutil jí rozlíceně ruku, až s bolestným výkřikem klekla na dlaždice a vyřkl hrubými slovy, že ona nemá nejmenšího práva, aby ho sužovala žárlivostí a podezřívala z nevěry, když se sama zachovala v případě se Sypkou jako nevěstka.

Xena zavyla bolestí nad tou urážkou. Vyskočila a při pohledu do Hautenova vztekem zkřiveného obličeje, pocítila k němu takový odpor, že mu plivla do očí.

Hauten se jí chopil a dovlékl ji do pokojíku, kde jí mrštil na postel.

„Mizerná bestie!“

Xenou zabouřil šílený hněv. Vztyčila se na posteli s nepřičetně divokým výrazem v očích, s pěnou na zbledlých rtech a zatátými pěstmi, jakoby odhodlána k vraždě.

Tu bylo zaklepano na dveře.

Xena se rychle otočila k zrcadlu a polekavši se svého vzezření, zmateně se upravovala.

Vstoupil starší muž robustní postavy, markantního hereckého obličeje pod bujnou šedivou kšticí a představil se zvučícím hlasem jako kabaretní podnikatel, který chce angažovat Hautena a „jeho dámu“.

Xena hned zapředla s panem Maškem rozhovor s největší roztomilostí, jako by byla v nejlepší náladě, a zakrátko rozloučil se podnikatel s dvojicí jako se svými předními členy, zanechav na stole větší peněžní obnos jako zálohu.

Po Maškově odchodu Hauten zmačkal bankovky, a vyhazuje je až ke stropu, chytal je opět v divošském tanci s posměšným pokřikem.

„Ach, peníze, peníze! Ach, peníze, kdyby vás nebylo –!“

Neustal, dokud se Xena nerozesmála. A pak zaháněla usmířená dvojice hlad kávou a chlebem, objímala se něžně a žvatlala důvěřivě o krásné budoucnosti.

Týdny prchaly v nepřetržitém řetězu večerního vystupování v novém kabaretu a Hauten a Xena zotavili se úplně z následků bídy. Starosti o existenci ustoupily starostem o repertoár. Opět znepokojoval Hauten Xenu svými návaly nespokojenosti s kabaretní produkcí, ale Xena se bránila roztrpčeným debatám a poukazovala vždy na to, že je lépe udržet se za panujících poměrů při síle než skomírat v bídě.

Kabaret udržoval se jakžtakž nad vodou, ale již po nějaké době vyzorovali členové, že by Mašek nemohl dlouho podnik financovat, kdyby se stal absencí obecenstva pasívním. Proto snažili se všichni hovět vkusu bulvárního obecenstva, nezbytného v dostatečném množství k skrovné existenci kabaretu.

Hauten se podřizoval. Čerpal ze svého starého repertoáru, spolehlivě vyzkoušeného před nejrozmanitějším obecenstvem, ale neustal ve svém reptání. Xena se dožadovala, aby se s ní Hauten oženil, neboť ji hnětlo, když ji někdo oslovoval „slečnou“ nebo „dámou“, aby ji urazil, protože žila s Hautenem na „divoko“. Marň dokazoval Hauten výhody „volné lásky“ či „svobodného soužití“, kdy je možno bez průtahů se rozejít, zavdává-li jeden ze dvou vážnou příčinu, a zbytečně poukazoval na nemravnost manželství před zákonem, spoutávající k sobě pevně dvě bytosti, které pak obyčejně ze strachu ze soudů utajují nepřekonatelný odpor k sobě. Xena nepovolila, opakovala vždy důrazně:

„Míníš-li se se mnou snad později rozejít, pak učiňme tak hned. Ale jinak musím nést životem tvoje jméno, aby o mně lidé nesmýšleli jako o tvé konkubíně.“

Svatba Hautena s Xenou skutečně se na radnici, starosta hlavního města, provádějící úřední obřady, tonul v rozpacích při pohledu na dvojici, smějící se mu do očí. Po představení oslavovali „novomanželé“ s několika kamarády onu „historickou událost“ a Hauten se opil. Xena ho odvážela v drožce domů a Hauten vykřikoval do ulic.

„Už jsem ženatý, lidičky, ženatý, jako každý jiný blbý šosák! Zabte mne, jsem ženatý, zabte mne –!“

Až do svítání vařila mu Xena černou kávu, ošetřujíc ho jako milosrdná sestra. Hauten líbal její bílé ruce a blábolil v opilosti.

„Marnost nad marnost – jsem ztracený člověk, který prohrál celý život.“

Předpoklady členstva kabaretu se splnily. V nastalém masopustu byl kabaret postižen tak značným odlivem obecenstva, že Mašek oznámil svému souboru uzavření podniku. Hautenovi odjeli do nejbližšího většího města na venkově, aby tam zahájili další bludnou pouť po své vlasti, provozující kabaretní večery, ale s malými nadějemi v hmotný úspěch. Po nabytých zkušenostech v dřívějším zápolení o uplatnění kabaretního umění na venkově byla Xena připravena na nejhorší. I Hauten slevil se svého optimismu a doufal, že uhájí aspoň skrovné živobytí. A tak se tloukli od města k městu jako psanci, prožívající mnohem více zlých časů než dobrých. A za jarních dnů ztroskotali. Málokdo z obyvatelstva městečka ukázal tolik dobré vůle, aby se posadil pro celý večer do dusného sálu a sledoval produkci dvou lidí, kteří byli tamější širší veřejnosti neznámí a lhostejní. Hauten prodával věci a Xena se tajně modlila, aby vyšší moc přivodila nějakou šťastnou náhodu, která by jim pomohla k zajištěnější existenci. Pojednou rozhodl se Hauten pro odcestování z vlasti, v které bylo jim stále zakoušet nejurputnějšího zápolení o skývu chleba. Xena neodporovala, přesvědčena, že nelze nikde upadnout do strastiplnějších poměrů jako v rodné zemi.

Zastavili poslední majetek a odjeli do sídelního města sousední země, kde poznali, že chudák bývá nejvíce odkopáván, když právě nejnutněji potřebuje práci. Hauten proklínal kapitalismus a sobeckost buržoazie, rozčiloval Xenu i svými přísahami, že toho pekla ponížení a bídy nikdy

nezapomene a že se bude jednou strašně mstít! Pak uprosil hostinského ve větší hospodě v dělnické čtvrti, aby tam směl uspořádat kabaretní zábavu pro krajany. Vyzískaných peněz použila dvojice k jízdě do jižních zemí, neboť Hauten vylíčil Xeně, že tam žije v některých městech dost krajanů, kterým bude kabaretní zábava jistě vítána, a tak ji lákal k dalšímu dobrodružství.

Bez groše v kapse sháněli Hautenovi v hlavním městě jižní země vlivné krajany, aby je přemluvili k uspořádání kabaretní zábavy. Přesvědčili se, že se krajané v cizině chovají k umělcům, kteří nabízejí své síly, stejně odmítavě jako ve vlasti. Všude slyšeli vyhýbavé odpovědi o možném neúspěchu podobné zábavy i ponaučení, že se nemá do ciziny jezdit bez peněz.

A tu zavolal na ulici Hautena nějaký jeho známý z minulosti. Xena užasla, že má Hauten všude známé, a zároveň se zaradovala, pozorujíc, jak kamarádsky její muž s cizincem rozmlouvá. Hautenův známý, který zastupoval ve městě jistou světoznámou firmu s gramofony, postaral se o dvojici jako dobrý kamarád. Uvedl je k majiteli velkého sálu, který je angažoval pro nejbližší zábavu. Hauten se informoval o poměrech v jiných městech na jihu a po zábavě pustili se Hautenovi na cestu cizinou, jako by cestovali ve své vlasti. Nepozorovali valného rozdílu. Někde se radovali z většího výdělku, jinde pohořeli a za poslední groše ujížděli dále. Na své toulce dospěli do přístavního města, kde byl Hauten angažován ředitelem velkého kabaretu, na jehož jevišti vystupovalo množství žen, vítaných temperamentním obecenstvem s ohlušujícím řevem, a toliko několik mužů.

Hned prvního večera prohlédla Xena podstatu toho podniku. Procházejíc ze zákulisí do orchestru, aby doprovodila Hautena hrou na klavír, byla zadržována horkokrevnými diváky, kteří ji nestoudně zvali ke stolu. Jen násilím se prodrala zpět k Hautenovi, jenž se rozzuřil, že zapadl do nejobskurnějšího podniku, v kterém vystavují ženy na jevišti své vnady, aby přivábily hosty a pak popíjely s nimi a prodávaly se. Shrábl honorář a houkl na tajemníka podniku, že nebude již vystupovat. Xena byla povděčná svému muži, že opustil to prostředí, ačkoliv věděla, že budou zanedlouho úplně bez prostředků.

Když Hautenovi nevěděli jednoho rána, budou-li večer spát pod střechou, vzpomněl si Hauten na svého známého Guinu, který býval v přístavním městě úředníkem zámořské paroplavební společnosti. Vydal se tam

bez váhání. Xena zažila neočekávané překvapení. Hauten vyběhl z budovy paroplavební společnosti, mával dvěma fotografiemi a bankovkami a říčel smíchy.

„Guina zde dosud úřaduje a musím mu vymalovat jeho mrtvé rodiče za slušný honorář.“

Zpočátku se Xena obávala, že Hauten chce spáchat nějaký podvod. Tím více žasla, když nakoupil za Guinovy peníze barvy, plátna, štětce a různé malířské potřeby. Nevěřila, že to Hauten myslí s malováním doopravdy, až ji přesvědčil. V několika hodinách namaloval podle fotografie portrét Guinova otce se zručností, jako by nebyl předtím ustal v malování. Udivil Xenu, která nevěděla, že je Hauten malíř, neboť se jí nikdy o tom nezmínil. Odeslal portréty Guinových rodičů a brzy obdržel další objednávky, poněvadž se spokojil s menší odměnou za svou práci. Portrétoval Guinu a jeho přátele. Potom maloval v přírodě rozmanité motivy podle Xenina přání a obrazy rozprodal vrátným čelných hotelů. Bylo po nuzotě. Po „vyčerpání zakázek“ v přístavním městě zamířili Hautenovi do několika lázeňských míst, kde však nebyl valný odbyt obrázků, a proto odpluli do válečného přístavu. Tam hned najal Hauten divadlo pro kabaretní zábavu, neboť právě připlula do přístaviště eskadra válečných lodí a námořníci zaplavili celé město, aby utrátili lehkomyšlně svůj žold, nastrádaný za dlouhé plavby na moři. V námořnictvu sloužilo množství krajanů, kteří pak naplnili o kabaretním večeru hlediště do posledního místa, takže Hautenovi musili uvažovat, co počít s tak značným ziskem. Pustit se dále na jih, nebo vrátit se do rodné země? Náhoda rozhodla.

V nedalekém městě na jihu byl zavražděn následník trůnu.

V tamějším obyvatelstvu vzniklo děsivé napětí v očekávání následků této vraždy.

Hautenovi odjeli do vlasti a vyhledali město, kde znal Hauten několik lidí, kteří měli bližší vztah k malířství. Ti dobráci doporučovali svým známým Hautenovy obrazy ke koupi, takže Hauten prodal vše, co vymaloval.

Tu byla vyhlášena všeobecná mobilizace a podáno ultimatum cizí zemi, odkud prý vzešel popud k zavraždění následníka.

Život se rázem změnil, jakoby přes noc vykojen z klidného běhu. Nastal shon po potravinách a životních potřebách, aby byly domácnosti

opatřeny dostatečnými zásobami. V lidských hlavách strašil přízrak války. Zájem každého soustředil se k sobě samému a k nejbližším.

Hauten odešel z mnoha míst s nepořízenou, provázen zlobným výsměchem, že v takových hrůzných chvílích obtěžuje nabízením obrazů. Pochopil, že jsou v malém městě v koncích. Zabalil obrázky.

„Musíme do hlavního města, kde snad přece najdu někoho, kdo bude z toho zmatku tak zpitoměn, že koupí obraz.“

Xeně zůstávalo vše lhostejno, co se dálo, neboť byla ovládnuta jedinou myšlenkou: aby nemusil Hauten do války, kdyby vypukla.

Pojednou byla válka vypovězena.

Hautenovi ujížděli z města jako před nepřítelem. Ve vlaku léčil Hauten Xenino zoufalství žertováním.

„Neboj se, mne by z vojny brzy pustili, abych jim tam nepobláznil celou armádu.“

Cestou potkávali dlouhé vlaky přeplněné vojáky nebo záložníky, kteří rukovali k svým plukům. A všichni zpívali, jako by opojeni myšlenkou, že se stali důležitými činiteli velkých událostí.

Xena ustrnula nad omezeností těch lidí a popudila se.

„Tolik otroků a žádný z nich se neodváží vzepřít se. Což jim nemůže být lhostejno, zemřou-li tady nebo v bitvě?“

Hauten se opovržlivě ušklíbl.

„Tradice výchovy. Čestno je umírat na poli válečném. A možno tam i vyváznout. A tady by vzbouřence očekávala potupná smrt jako vlastizrádce.“

Xena si připomněla, že Hauten ji odvážel před dvěma roky z toho místa, kde byla poprvé nešťastnou. Objala svého muže s láskyplnou důvěrou jako dítě otce a zašeptala ve vroucím vznícení:

„Zabila bych se, kdybych tě ztratila –“

VIII

*„Dva lidi rozlučují vždy
jejich vlastní zájmy.“*

Světová válka se rozběhla.

Chaotický vír překotných a neočekávaných událostí rozleptal svým strašidelným ohlasem veškeren život. Obyvatelé země slili se v jednu masu, zmítanou horečným očekáváním hrůzných ran války a zdeptanou tíhou válečných zákonů a nařízení.

Život v hlavním městě přizpůsoboval se válečným potřebám a zájmům. Houfy mužů s dřevěnými kufříky procházely nepřetržitě ulicemi jako stáda poplašeného skotu, vedeného na jatka. Městem valily se dlouhé pluky vojska v polní výzbroji a záplavě květin jako o svatbě. Nádraží žila ve stavu obležení. Předlouhé vlaky odvážely lidský i zbrojní materiál přímo do krvavé a ohnivé tlamy válečné litice. A již přijížděly nekonečné transporty raněných, umísťovaných z nedostatku nemocnic ve všech veřejných budovách i školách. I zdálo se, že nepřehledné řady zdravých a statných mužů, opouštějících za noci město, vracejí se již za bílého dne jako polomrtví ubožáci s těžkými ranami na těle. Celé město páchlo nemocnicí. Lidé obléhali obchody s potravinami a životními potřebami; když uvykli pachu lidské krve, mysleli na žaludek. Lidské hyeny již kořistily, vzrůstal nedostatek všeho nezbytného k živobytí.

Hautenovi sdíleli osud statisíců chudáků, nemajících stálou existenci a peněžní zásoby. Bydlili v podnájmu u matky Xeniny přítelkyně Heleny a rozprodali již vše, co nejnnutněji nepotřebovali. Na prodej Hautenových obrazů nebylo ani pomyšlení; jen tu a tam stržil několik grošů za své povídky a fejetony v novinách, přeplněných válečnými zprávami, úvahami o vítězstvích říšské armády a vládními nařízeními pro civilní obyvatelstvo v zázemí. Xena znervózněla utkvělou myšlenkou, že Hauten půjde také do války. S úzkostí čítala vyhlášky k odvodům, není-li Hautenův ročník již na řadě. Proměnila se v starostlivou ženu, dbající jen skrovníčké domácnosti jako milióny chudých žen. Vymýšlela nejlevnější jídla a sháněla s Helenou chudícké droby potravin.

Tu se dověděla, že se otec Karem na jaře oženil s majitelkou nitářského krámků na předměstí. Vzplanula šílenou zlobou, že zapomněl úplně na ni, jedinou dceru, živořící v nejtrudnějších poměrech. Napsala mu dopis, aby jí pomohl z bídy, ale otec Karem zatvrzele mlčel. Tu si umínila, že se bude dožadovat na otci svých práv soudně. I sešla se se svým otcem po dlouhé době u soudu. Otec Karem se vymlouval, že věnoval značný náklad na její vychování v domnění, že ji tím vybavuje, a že potřebuje své úspory k zabezpečení stáří. Soudce připomněl Karemovi, který se třásl zlostí a lakotou, že je povinen dát své dceři určitou výbavu a věno, když se vdává. Otec Karem lítostivě smlouval, a tak se Xena spokojila s dvěma stovkami. Rozešla se s otcem ve zlém jako s cizím člověkem. Nikterak nelitovala svého činu; omlouvala své neuctivé jednání s otcem slovy, že ve válce musí všechny ohledy stranou.

Zakrátko udivil ji Hauten tím, že opatřil stálé angažmá. Bylo jí teď naprosto lhostejno, že musí působit v šantánním prostředí laciné zábavy pro hokynáře, uzenáře, obchodní agenty a ostatní maloměšťáckou drobnou buržoazii. Otupěla v ustavičném shonu po žvanci. Uspokojila se, že vyvázli z nejhoršího. Denní honorář pro osobu nedosahoval sice ani výše mzdy metaře, neboť ředitel Tichý, pověstný svou lakotou jako otec Karem, využil zoufalé tísně artistů, ale Xena byla šťastna, že mají denně pár grošů jistých. Odbývali svůj úvazek na jevišti šantánu bez uměleckého zanícení a vzrušení jako řemeslo.

Válka pokračovala zběsilým tempem. Lidé se přizpůsobovali válečným poměrům a peníze z kapes chudáků se přesypávaly do pokladnice lidí čachrujících s životními potřebami. Určité vrstvy obyvatelstva bohatly v hodině a chtěly užít radovánek, kterých se byly nuceny dříve odříkat. Vinárny, hospody a tančírny byly přeplněny. I šantán ředitele Tichého záhy pocítil mocný příliv nového obecenstva, ale gáže artistů zůstávaly nezměněny, ačkoliv dražota stoupala úměrně s nedostatkem potřeb, a zdaleka nepostačovaly k uhájení živobytí.

Hauten musil se snažit o vedlejší výdělek. Běhal již zase po městě s obrazy a sháněl kupce. Prodával za babku, jen aby se své přítěže zbavil a mohl dále malovat. A Xena užasla, jaké podivné obrazy tvořil. Nechápala, proč Hauten nemaluje jako zpočátku své malířské činnosti obrázky, které se líbily i přes svoji strakatost a prudkost tahů štětce, proč se moří s ma-

lířskými problémy a páše výtvary, které musily u lidí, nezasvěcených do moderního výtvarnictví, vzbudit smích nebo odpor. Ona počítala s každým grošem, aby se nasýtli a chodili čistě. Hautenovy záchvaty uměleckého nekompromisnictví ji dráždily až k nepřičetnosti. Vyčítala mu v hádkách, že usiluje, aby opět ztroskotali a hcípali hlady. Zdálo se jí, že Hauten vždy žádal „nějaké nemožnosti“, jakmile se jen trochu existenčně upevnili. Hauten si počíнал v hádkách jako šílenec, jenž se domýšlí, že mu berou královskou korunu. Tisíckrát opakoval, že ustal v malování, aby nemusil kýčřit, a že ho Xena nutí, aby vyráběl kýče na prodej, když on musí k tomu ještě provozovat hnusné řemeslo na jevišti šantánu. Rozlícen jako běs, obviňoval ženu, že ho ubíjí jako umělce, který chce tvořit bez ohledu na úsudky buržoazního obecenstva. Xena se zvolna smířovala s Hautenovými „libůstkami“, omlouvajíc ho „výstřednictvím“. Hauten zapíral před buržoazními zbohatlíky svůj odpor, když jim chtěl prodat své obrazy. Nikdy se mu nepodařil výhodný prodej a Xena se zlobívala, že obchoduje od devíti k pěti. Hauten si rval vlasy a řval.

„Jsem bezmocen před tím bohatým dobyt看, který se vymlouvá, že má spousty obrazů za kamny a pod postelí, a nakonec mi hodí za obraz pár grošů jako z útrpnosti. Raději bych ten ksindl postřílel, než mu nabízel svou práci.“

Rozněcoval Xeninu nenávist k buržoazii a panujícím řádům poukazováním na hrůzy války jako důsledek rozpínavosti kapitalismu. Přitom zahrnoval Xenu dlouhými přednáškami o výtvarnictví, seznamoval ji s vývojem malířství až po nejmodernější jeho směry a nabádal ji k četbě dobrých autorů. Xena vnikala do jiné kulturní oblasti dosud jí neznámé. Hltala četbu, kterou zaopatřoval Hauten. Levné a antikvární knihy kupoval, drahé si vypůjčoval u svých známých, poněvčíce u malíře Otokara Marvánka, který jim byl dobrým kamarádem a vypomohl, kdykoli toho bylo nutně třeba. I s jinými moderními malíři se Xena seznámila a seznala, že malíři debatují o výtvarnictví raději než herci o divadelnictví. Snažila se porozumět Hautenově moderní tvorbě. Zanedlouho obdivoval Hauten nadšenými slovy její vytríbený vkus pro modernu. Nicméně působila stále na Hautena, aby maloval také „líbivé obrázky“ na prodej, neboť nouze číhala neúprosně na prahu. Hauten rozdělil si svou práci: kýče na prodej a vlastní nekompromisní tvorbu.

Došlo k jeho prudké srážce s ředitelem Tichým, který se po několika měsících znamenitých návštěv obecnstva zdráhal Hautenovi zvýšit denní mzdu. Hauten nazval Tichého vykořisťovatelem, odplivl si a odešel s Xenou z podniku. Xena již zvykla na náhlé a nepředvídané změny života. Ani si neposteskla, že jsou opět na dlažbě bez jistého výdělku. Bez obav očekávala budoucí chvíle. Čekávala trpělivě před domem, až se Hauten vynoří ze vrat a odevzdal jí výtěžek z prodeje. Pojednou ochuravěla bolestnými záchvaty žlučových kamínků. Musila ulehnout. Ležíc bezmocně na lůžku, trápila se, že je nemohoucí bytost. Tu se v ní zrodila myšlenka, že je Hautenovi na obtíž. Živila v sobě tuto myšlenku, až se jí stala fixní ideou. Plakávala o samotě, že se nemůže živit společně s Hautenem, který se musil plahočit s prodejem obrazů, zhotovených se sebezapřením a špatně honorovaných.

Po uzdravení ji Hauten odvezl na venkov. Tam přihlížela, kterak vyráběl „série kýčů“, aby měl zásobu k prodeji v hlavním městě; mučila se, že je mu na překážku v poctivé tvorbě. Hauten se nezdržel obvyklého rozhořlení, že klesá umělecky jako kýčař a podomní kramář s obrazy. V hádkách upadala Xena v křečovitý pláč jako bezmocný tvor. Hauten plazil se pak v lítosti na zemi, objímal její nohy a přísahal, že se nedotkne už nikdy ničeho, čím by ji znepokojil. Xena však v těch chvílích nabývala přesvědčení, že její poměr s Hautenem je navždy zkalen. Často se přistihla, že se dívá na Hautenovy obrazy s nenávistnou zlobou. Zkoušela umlčet Hautenovy výlevy vtipkováním a zažehnala žertem mnohou hádku, ale při nezdaru tohoto počínání ukazovala se nedůtklivou a podrážděnou.

Toužila po městě, aby byla obklopena veselými lidmi, takže by zapomněla na své trápení. S radostí uvítala Hautenovo rozhodnutí vrátit se do hlavního města, aby tam rozprodal své obrazy.

Při nových odvodech byl Hauten odveden. Xena se snažila před ním ukázat se klidnou, jako by věřila, že se mu podaří uniknout ze spárů militarismu, ale srdce se jí svíralo úzkostí při pomyšlení, že by muže ztratila a ocitla se v zápasu s tvrdým životem sama. Zbývající dobu do odjezdu Hautena na jih k pluku strávila Xena s Hautenem ve společnosti nejrozmanitějších lidí. Sotva Hauten namaloval nějakou skicu nebo obraz a něco prodal, už se hnál do hospody. Xena mu v tom nebránila, vytušila, že chce asi v sobě ohlušit svou nespokojenost a zlobu k vojenské povinnosti. Téměř denně vraceli se z nočních toulek až za svítání. V den Hautenova odjezdu

doprovodila jej ke kasárnám. Domnívala se, že setrvá u něho, dokud se neseřadí transport k pochodu na nádraží, ale pojednou na rohu kasáren ji Hauten prudce objal a políbil se s ní dlouze, vymanil se rychle z jejího objetí a zmizel ve vratech, kde se kupili vojáci.

Xeně se zakymácela země pod nohama. Uvědomila si, že bude poprvé po třech letech nepřetržitého soužití s Hautenem sama a rozplakala se zoufale. Ubíhající v pláči domů, opakovala si ustavičně, že nemůže bez Hautena žít, že ho má ráda, i když ji trýzní svými vrtochy. Oddávala se své bolesti z rozluky, jako by se chtěla umučit k smrti. Teprve Hautenův dopis ji upokojil, neboť Hauten jí sdělil, že se „uleje“ v několika týdnech. Pak vyhledávala Xena rozptýlení v zábavě s Hautenovými známými, s kterými mohla o něm hovořit. Bála se samoty a chmurných myšlenek, že ji snad Hauten svými dopisy jen utěšuje, aby si poznenáhlu uvykla na svou osamělost. A za noci, když nemohla spát, vzpomínala na všechny podrobnosti ze života s ním a potom si v pláči umiňovala, že se vynasnaží, aby v jejich příštím životě nevzniklo žádné nové nedorozumění.

Hauten odbyl si vojnu za čtrnáct dnů. Xena ho uvítala bouřlivě, jako by unikl jistě smrti, ale polekala se jeho vyhublého vzezření a přepadlé tváře. Hauten vylíčil, jak se „ulil“, a zasmál se.

„Musil jsem svou nervózu povzbuzovat nočními flámy a pitkami, a to mne zdrblo.“

Vzápětí vyvolil z kabátu šest stovek, aby Xenu ohromil.

„Jak vidíš, nezaháel jsem. Důstojníci nevědí kam s penězi, kreslil jsem jejich portréty, aby po nich zůstala nějaká památka, kdyby se nevrátili z fronty.“

Xena prožila několik šťastných a bezstarostných dnů, ale zakrátko už začal Hauten bouřit, že musí vyrábět kýče. Xena se děsila jeho záchvatů zuřivosti, po kterých následovaly stavy naprosté ochablosti. Hauten naříkal, že nedospěje v takovém bédném životě nikdy k ryzí umělecké tvorbě. Xena nevěděla, jak čelit jeho rozervanosti, nepomáhala ani dobrá slova, ani žerty. Musila naslouchat krutým výčitkám, jimiž ji Hauten obviňoval ze svého neštěstí. Výčitky se množily a stupňovaly, neboť vzrůstající drahota doháněla Hautena k nadprodukcí obrazů a neúnavnému pachtění se po prodeji. Xena s hrůzou cítila, že se prohlubuje propast, oddělující ji od Hautena. A z té propasti vyrůstal temný přízrak jejího poklesku se Sypkou.

V nepřítčném rozčilení připomínal jej Hauten Xeně častěji. V zoufalství prchala před rozzuřeným mužem z domu, ale Hauten ji vždy dohonil a pak prosil o její lásku a shovívavost.

Xena věřila, že by se Hauten nikdy nevydráždil, kdyby žili v klidných poměrech zajištěné existence. Odpouštěla mu, čím jí ve svém běsnění ublížil. Nabyla názoru, že je Hauten krajně nepokojného ducha, a smířila se s tím jako krotitelka s nectnostmi své šelmy. Avšak na dně její bytosti doutnala touha, aby se osamostatnila a stala se nezávislou na svém muži, kterému by také značně ulehčila v jeho svízelných poměrech, kdyby měla svou pevnou existenci u divadla.

S radostí přečtla nabídku angažmá ředitelství nově zřízeného kabaretu Barok a s tím větším zklamáním vyslechla z úst ředitele Bolmíra, že se nabídka týkala pouze Hautena. Hauten se rozčilil, že nepřijme nikdy angažmá bez účasti své ženy, s kterou tvoří již přes tři roky nerozlučnou uměleckou dvojici.

Bolmír byl tvrdohlavé a nedůtklivé povahy, krajně ješitný jako většina lidí, kteří se propracovali z malých poměrů na význačná místa. Stal se jako herec předním členem divadla, reprezentujícího divadelnictví v rodné zemi a proslul jako populární kabaretní písničkář. Hautenova neústupnost ho podráždila. Řekl Xeně, že musí před ním vystoupit na zkoušku, aby poznal její uměleckou kvalitu. Domníval se, že ji pak pokoří svým odmítnutím. Avšak Xena ho udivila ve svých parodiích některých populárních hereček a zpěvaček strhující živelností i bohatými charakterizačními schopnostmi. Uznal, že by jednal proti zájmu podniku, kdyby ji neangažoval, ale pomstil se Hautenovým za svoji porážku stanovením gážovních podmínek. Dobře věděl, že dvojice žije v neutěšených životních poměrech, tvrdošíjně hájil své stanovisko kabaretního ředitele, že nemůže jim dát víc, než co bylo původně určeno pro Hautena samotného. Hautenovi musili přijmout jeho podmínky, neboť potřebovali každý jistý groš. Bolmír nezapomněl, že byl nucen Xenu angažovat, i mstil se dále, přetvařuje se při tom v přívětivého ředitele i kolegu. Protěžoval zásadně své oblíbence na úkor Xeny i Haute-na. Neohlížel se na jejich schopnosti, takže jim učinil angažmá v kabaretu Barok nesnesitelným. Xena musila hrát podřadné, bezvýznamné úlohy, nepřiléhající jejímu naturelu, a Hautena omezoval Bolmír v jeho činnosti, požadoval od něho výhradně sóla z jeho starého repertoáru. Vždy odpo-

roval Hautenovým uměleckým názorům na kabaretní produkci. Bránil se uvést Haškovy humoresky na jeviště, poškleboval se opovržlivě, že je Hašek „literární hulvát“, jehož humor tkví v neomezené sprostotě. O Gellnerově tvorbě se vyjadřoval, že je snad možno přechíst si některé Gellnerovy dekadentní básničky, že je však nelze přednášet „vybranému obecenstvu“, jakým se tou dobou honosil kabaret Barok.

Hauten zuřil, neboť musil stále malovat a prodávat kýče, aby uhájili s Xenou za úžasné drahoty životních potřeb své živobyti. Večer bavili kabaretní obecenstvo, pozůstávající hlavně z válečných zbohatlíků a důstojníků na dovolené. Xena žila v ustavičných obavách, že Hauten jednoho večera již v kabaretu nevystoupí. Po několika měsících dožadoval se Hauten zvýšení gáže, aby nemusil „vyrábět kýče“.

Bolmír stáhl tvář do ironického úšklebku a rozhorlil se.

„Divím se vám, člověče, že se chcete za války sanovat u kabaretu. Budte rád, že se proflákáte pěkně za větrem v zázemí a nemusíte na frontu. Ostatně nechápu, proč chcete malovat nějaké moderní výstřednosti, když se má umělec hlavně snažit, aby obecenstvo jeho tvorbě rozumělo.“

A odmítl poskytnout přídavek ke gáži.

Hautenovi odnesli své věci z kabaretu. Doma přísahal Hauten, že už nikdy nevystoupí na kabaretní prkna v rodné zemi, i kdyby měl pojít hladu.

Xeně nastal opět život každodenní nejistoty a pochyb o příštím den, trapného očekávání, strží-li Hauten za své obrazy aspoň tolik, kolik nezbytně potřebovali.

K jaru vyzískal Hauten prodejem obrazů neočekávaně větší obnos peněz. Xena hned uhodla, že bude tak dlouho usilovat o nekompromisní tvorbu, dokud nevydají poslední groš. Vytasil se s nápadem, že na podzim uspořádá samostatnou výstavu svých malířských výtvorů, aby pronikl ve veřejnosti jako malíř. Navštívil majitele výstavního sálu, aby s ním ujednal podmínky. Rozvážný obchodník chtěl napřed vidět Hautenovy práce, aby snad nepoškodil „uměleckou pověst“ svého salónu, kdyby vystavil obrazy pochybné ceny. Hauten přivlékl k obchodníkovi dva druhy svých obrazů: kýče a díla, jež namaloval s nadšením a uměleckým přesvědčením.

Xena se musila obrátit, aby skryla svůj smích, když majitel „uměleckého salónu“ zavrtěl v údivu hlavou nad Hautenovou „nekompromisní tvorbou“ a prohlásil:

„Takovou modernu nemohu vystavovati ve svém salónu, protože bych si tím navždy odradil obecenstvo. Nesmíte zapomínat, že žijeme ve válečných poměrech, a můj obchod je závislý výhradně na nejbohatších vrstvách, které pro nějaké excentrické směry v umění nemají prázdného pochopení. Divím se vám, že ztrácíte čas takovým problematickým malováním, když dovedete vytvořit zcela dobré obrazy, které jsou sice také ukázkou moderního malířství, ale pro můj závod přijatelné.“

Hauten slíbil, že dodá k podzimní výstavě asi osmdesát obrazů podle vkusu majitele salonu, a smlouva byla ústně uzavřena.

Avšak již na ulici Hauten křičel zlobně.

„Proklatý osud! Stanu se veřejnosti známým jako kýčař!“

Xena ho utěšovala, že jeho kýče jsou dobrými impresionistickými malbami, modernějšími než průměrná tvorba malířů hlavního města, a dovolávala se úsudku zkušeného obchodníka.

„Pan salón sám ti potvrdil do očí, že tvoje kýče mají uměleckou kvalitu.“

Avšak s Hautenem nebylo rozumné řeči. Běsnil a zuřil proti celému světu, proklínal kapitalismus a jemu sloužící buržoazii, že spoutává do otroctví i lidského ducha a brání mu v poctivé tvorbě. Když se vybouřil do únavy, překvapil Hauten Xenu návrhem, aby se odebrali do nějakého venkovského zátíší, kde by mohl v klidu stvořit své práce pro výstavu. Bez reptání složila zavazadla, ačkoliv se strchovala života někde na vesnici v zapadlém kraji, kde nebude moci s nikým si pohovořit, kromě Hautena, který ji bude mučit svými „uměleckými splíny“.

Odcestovali do pahorkovité krajiny a usadili se na samotě za vsí. Xeně zvolna ubíhaly dny v nečinnosti, neboť se stravovali u svých domácích. Provázela Hautena k malování a přihlížela, kterak zápasí sám se sebou, aby se donutil nazírat na zobrazovaný krajinářský motiv očima impresionisty a maloval „v přijatelném smyslu“. Mnohé jeho obrazy uvedly ji v radostné nadšení a zlobila se pak doopravdy, že Hauten opovržlivě plívl na ta plátna a nazval je pustým kýčem. Hádky neustávaly. Později Hauten začal znovu proklínat, že musí vyrábět kýče pro výstavu jako švec boty na jarmark. Ztrpčoval život sobě i Xeně, která občas hořce litovala, že Hauten není jen prostým člověkem, nemučícím se uměleckými a životními problémy. Všechny jeho výbuchy nespokojenosti, horlení proti existujícímu zřízení lidské společnosti, touhy po nekompromisním životě i tvorbě a nepřemo-

žitelné sklony k moderně připadaly Xeně jako plané květy rozervaného nitra. Plakávala lítostivě při poznání, že by nebyla s Hautenem šla do života, kdyby byla jen zdaleka tušila, jaký je ve své podstatě. Zdálo se jí, že ji nemá už rád, když ji bezcitně mučívá až k vysílení svými „problematickými stav-
vy“, vyplývajícími z jeho neukojené záliby ve „výstřednictví“. A s ubíhající dobou zvolna chladly její city k Hautenovi. Často se přistihla, že pozoruje malujícího druhá jako cizího člověka. Cítla, že nemá žádné zájmy o jeho výtvarnické problémy. Nejšťastnější chvíle prožívala, když odhodil „hrů-
zostrašnou škrabošku“ moderního neurastenického malíře a projevoval se jako v minulosti, kdy se netrápil malířstvím. A pro ty okamžiky čistého štěstí a bezstarostné radosti promíjela Xena znovu a znovu svému „vý-
střednímu manželovi“ všechny jeho ošklivé výčitky i jím zaviněná muka. Vycitovala však, že nemůže Hautena již tak milovat, aby mohla žít po jeho boku odkázána výhradně na jeho starosti o existenci. Předsevzala si, že jej přiměje k tomu, aby jí zaopatřil angažmá u divadla. Vyčerpání peněž-
ní zásoby uvedlo ji do rozmarné nálady. Věděla, že odjedou do hlavního města, aby tam Hauten zpeněžil některé své obrazy. A oddychla si, když usedla ve vlaku, jako by vyvázla ze strastiplného zajetí.

Hauten doufal v pomoc majitele výstavního salónu, že mu poskytne na zástavu obrazů půjčku, aby mohl ještě pár měsíců nerušeně pokračovat v práci pro výstavu. Pozval obchodníka k prohlédnutí hotových obrazů. Xena hned vystihla, že je zle, když „pan salón“ hleděl mlčky z plátna na plátno a mžoural očkama, jako by mu pohled na Hautenovy výtvary způ-
sobil palčivou bolest. Konečně ze sebe nejistě vypravil:

„Byl jste velmi pilný, Mistře, ale radím vám ve vašem zájmu, abyste ještě nevystavoval svou tvorbu. Pracujte trpělivě dále, dokud se úplně nevymaníte z vlivů moderních směrů, které vás brzdí ve vývoji. Jsem jist, že by kritikové i obecnost odsoudilo tyto vaše malby, a tím byste se pro dlouhou dobu znemožnil.“

Xeně nedalo mnoho práce přemluvit Hautena, aby hledal pro ně an-
gažmá u divadla.

„Divadlo bylo vždy cílem mých snah. Chtěl jsem ovšem vstoupit na diva-
delní prkna náležitě připraven a dostatečně vyzbrojen znalostí i zvládnutím
všech složek jevištního umění, ale myslím, že nebudu v našem divadelním
prostředí kulhat daleko za ostatními.“

A zamířil hned k nejvyšší metě herectva rodné země. Nabídl své a Xeniny síly šéfovi Zemského divadla, který dohlížel při utvoření kabaretu Světlo z přátelství k panu inženýrovi na uměleckou úroveň počátečních programů, znal Hautena jako herce a sliboval mu tehdy, že prosadí později jeho angažování k Zemskému divadlu. Šéf, velkomožný pán a básník, který ustal v tvorbě, jakmile se vyšvihl na vůdčí místo v divadelnictví, zasmál se velkomyslně.

„Uznáte přece, že nemůžete skočit s kabaretních prkének přímo na jeviště oficiálního umění. Musíte pobýt nějakou dobu u menšího divadla a pak uvidíme, co ve vás dřímé.“

Napsal Hautenovi doporučení na svého přítele Krásílníka, ředitele Městského divadla v hornickém městě, a pokynul mu na odchod.

Zanedlouho vystoupili Hautenovi na jevišti ředitele Krásílníka na zkoušku a byli angažováni. A hned na uvítanou zakusila Xena velké příkoří při vyjádření ředitele Krásílníka. „Upřímně řečeno, potřebuji pro jeviště výhradně vašeho muže, poněvadž je za války nouze o herce, vás jsem angažoval, jen abych vyhověl přání pana manžela a byl klid v domě. Jste přespočetná v dámském souboru, a proto mne nesmíte trápit stížnostmi a nářky, že málo hrajete.“

Xena pocítila k Hautenovi nenávist, jako by byl vinen špatným umístěním u divadla hornického města. Litovala, že odešla před časem s Hautenem od divadla ke kabaretu. Nepřemohla svou zlobu a vyčítala mu příkře, že s ním zabila plné čtyři roky života, poněvadž má u divadla daleko horší postavení než dříve. Hauten nemlčel, došlo k vášnivě hádce, která skončila rvačkou.

Xena se nedovedla umírnit, předhazovala druhovi, že ji zúmyslně srazil z divadelní dráhy, aby z ní učinil bezmocnou ženu, která musí snášet jeho „umělecké rozmary“, spravovat prádlo a obstarávat domácnost. A neustala v povykování.

„Natýral ses mne strašlivě svou nespokojeností, že nemůžeš tvořit tak, jak bys chtěl. Pochop tedy, že také trpím, když mi není ani dopřáno, abych si aspoň jednou za čas zahrála s chutí nějakou úlohu, která by nebyla naprosto bezvýznamná.“

Hauten prosil ředitele, aby Xenu zaměstnal, ale Krásílník zakousl se vztekle do cigára a vychrlil druhým koutkem úst.

„Se ženskými u divadla je největší potíž. Nestačím před nimi zavírat dveře, aby mne nechaly v klidu. Žádná není spokojena a každá žádá něco jiného. Ostatně jsem vaši ženu upozornil, že je angažována jako přebytná síla, a proto si zakazuji, abyste i vy dělal z divadla bláze. To bychom se spolu brzy rozešli!“

Xena velmi zřídka vystoupila na jevišti, a to ještě v nepatrných epizodkách. Před herci se tvářila vesele, vtipkovala neúnavně o každé maličkosti, jež se udála, ale jejím nitrem zmítala prudká bouře. Propukala každým okamžikem, když se jí Hauten dotkl nějakým slovem, které jí připadalo nešetrné. Zdálo se jí, že se Hauten proměnil v jejího nepřitele a že ji donucuje, aby mu otročila v domácnosti. Utvrzovala se zarytě v této představě za Hautenovy nepřítomnosti. Ten trávil dlouhé hodiny na zkouškách v divadle nebo někde venku maloval, obstarával prodej obrázků a sháněl mouku a tuky pro domácnost. Její roztrpčení k Hautenovi vyvrcholilo, takže nemohla s ním ani zůstat o samotě. Sama podporovala jeho sklony ke kamarádství a vysedávání v hospodách. Obratně nastrojila, aby se obklopil herci, kteří jí byli zábavnými společníky. Bavila se rozmarně a nebyla ve svém žertování pranic vybíravá. Ráda činila v herecké společnosti terčem svých vtipů Hautena. Posmívala se mu pro jeho různé vlastnosti, překreslujíc vše zúmyslně, aby Hauten dopadl co nejsměšněji. Lichotilo jí, že její společníci litovali, že se její božský dar humoru nemůže na jevišti uplatnit. Pozorovala, že Vojtěch Sabat, vytáhlý mladík se srdeční vadou, hledí na ni zamilovaně, a dráždila ho vyzývavými pohledy, aby povzbudila jeho vášeň, ačkoliv nemohl její city vůbec vzrušit.

Jednoho dne ji požádal Sabatův bratr Eman vroucími slovy, aby byla k Vojtěchovi milosrdnější, neboť nešťastník prý celé noci nespí a skomírá láskou. Xena se zahleděla do černých Emanových očí a zahořela touhou, aby vznítla v jeho srdci lásku. Usilovala, aby Eman získala. Byla jako hypnotizována myšlenkou, že by jím mohla být milována, a ztratila rozvahu. Pojednou se jevil Hauten po jejím boku jako cizí člověk, lhostejný jí i odporný svými výstředními zájmy o moderní směry v umění. Myslí jen na Emanu, kterému nadbíhala a psala dlouhé dopisy o svém nešťastném životě s Hautenem, kterého prý nikdy neměla ráda, jak se přesvědčila. Zašla ve své hře s láskou tak daleko, až sama uvěřila, že je do Emanu zamilována nejmocnější vášní. Vyznala se Emanovi ze svých citů. Eman se

zpěchoval kořistit z její zamilovanosti, neboť měl poměr s jednou herečkou a obával se skandálu, ale přece s ní udržoval tajné styky, přetvařoval se jako šlechetný přítel, který se brání své lásce k ní, aby nepozbyl v Hautenovi kamaráda. Tím rozdráždil její vášeň.

Nesmírně se polekal, když mu Xena navrhla, aby spolu uprchli. Od té chvíle se před ní skrýval. Xena mu psala zamilované dopisy, že „nemůže být bez jeho lásky živa“, že „Hautena nenávidí a odpírá mu něžnosti“ a že „bude mu věčně náležet“ – – –

Emanovi bylo z celého případu se Xenou horko. Tu zakročil Vojtěch, který nemohl Xeně zapomenout, že pohrdla jeho láskou. Zakázal Emanovi veškeré styky s Xenou. Zastrčil si několik jejích milostných dopisů do kapsy a vyhrožoval jí, že je odevzdá Hautenovi jako corpus delicti její nevěry, nepřestane-li blouznit po Emanovi. Xenu zachvátilo zoufalství a strach z Hautena. Znovu vybídla Emana k společnému útěku.

Tu zakročil sám Hauten, který dobře zpozoroval její náhlou změnu a stále na ni dorážel podezříváním, že ho podvádí s některým z bratrů Sabatů. Po hádce s Xenou, jenž mu řekla chladně do očí, že už ho nemá ráda, navštívil bratry Sabaty a žádal vysvětlení. Vojtěch mu vydal Xeniny dopisy a svedl celou aféru na ni.

Jakmile se Hauten vrátil, Xena hned vytušila, že je vše prozrazeno. Pohlédla do jeho ubledlého obličeje, aby vyčtla svůj ortel, a ustrnula hrůzou, jak je Hauten vychrtlý a strhaných rysů, jako by prodělával těžkou chorobu. Hauten ji vyzval k procházce a mlčky krácel po jejím boku.

Xena se chvěla úzkostí a cesta do lesa zdála se jí nekonečnou. V lese pocítila takový strach, že sepjala ruce a vykřikla jako šílená.

„Mluv nebo mne zab –!“

Hautenův hlas se chvěl těžce potlačovaným pohnutím, když promlouval.

„Zasadila jsi mi druhou ránu. Stydím se, že ti musím právě teď připomenout, že jsem tehdy nepřijel za tebou, abych si tě vzal za ženu, nýbrž abych tě dopravil domů. Avšak podlehl jsem tam v hotelu své lásce k tobě a uvěřil ti, že budeš se mnou tak žít, abys nekomplikovala můj život. Dnes je všemu konec, Xeno. Musíme se rozejít, neboť náš život by se proměnil v peklo, kdybych ti měl odpustit tvůj hanebný skutek –“

Xeně proletělo hlavou celé její trpění s Hautenem a tupá bolest sevřela jí mozek i srdce při pomyslení, že je zavržený, nešťastný a bezmocný tvor,

který nemá nikoho na světě. Prchala od Hautena jako štvaná, vykřikujíc se zoufalým vzdorem:

„Nechci žádné slitování. Nic nechci. Nikdo nemá práva mne soudit. Jen sama se mohu odsoudit –“

Ubíhala lesem, klouzala po mokré půdě a zrychlovala svůj běh, jako by se chtěla uštvat. Pojednou klesla a narazila hlavou o kmen. Procitla z bezvědomí a utkvěla nechápavým pohledem v zaslzených zracích na Hautena, který ji držel v náručí. Rozpomněla se na všechno, co se před několika minutami sběhlo, a pravila odevzdána svému osudu:

„Nemůžeš-li mi odpustit moje poblouznění, tedy mne zastřel. Nechci být živa na světě, když bys mne opustil –“

Hauten zakryl si tvář a mlčel. Po chvíli pomohl Xeně vstát a podpíraje ji, ubíral se s ní domů. Xena nemyslí na nic, vnímala jen dotek Hautenovy paže a nový slastný pocit z jeho těsné blízkosti.

Doma spálil Hauten její milostné dopisy a vzdychl zhluboka.

„Vyřízeno –“

Xena stále nevěděla, na čem je, neboť Hauten ulehl na pohovku a utkvěl pohledem do prázdna. Nepromluvil ani slova. Xena dlouho pozorovala s lítostí, že trpí. Chtěla mu říci něco krásného, čím by ho v jeho zármutku potěšila.

„Jsi hodný, žes ty dopisy spálil. Představ si, že mi Vojtěch vyhrožoval, že ti je dá přečíst –“

Hauten se vymrštil jako uštknut a vyběhl z domu.

Xena se pustila za ním do divadla a přiběhla právě včas, aby mu zabránila v násilí proti oběma Sabatům. Hauten oznámil řediteli Krásílníkovi, že vystupuje ze svazku divadla a doložil pobouřeně:

„Přece nedopustím, aby moje žena hrála u vaší šmíry všelijaké psí role vedle hereček, kterým bych jako režisér zakázal vstup na jeviště.“

Uchopil Xenu pod paží a odešel s ní z divadla.

IX

*„Člověk touží vždy po novém životě,
ale žije stejně.“*

Odjezd z hornického města neposkytl Xeně toužebný pocit ulehčení. Očekávala, že bude vše, co se tam odehrálo, zahaleno clonou zapomenutí, jakmile unikne se svým druhem do jiného prostředí. Hauten se sice tvářil, jako by ničeho nevzpomínal, ale Xena vytušila, že se změnil, jako by žil po jejím boku z donucení. A polekala se jeho zpola chladné a zpola posměšné odpovědi na její vroucí prosbu, aby ji měl zase tak rád jako dříve.

„Budu ti dobrým mužem, buď klidná, ale nechtěj, abych hrál při tom směšnou úlohu zamilovaného milence. Spokojím se s úlohou manžela, který se smířil se svým osudem.“

A čím více se zdálo Xeně, že je Hauten odmítavější, tím více se cítila zamilovaná. Hořce litovala svého poblouznění, které pro ni tak neblaze skončilo. Uvědomovala si znenáhla, že nemůže od Hautena žádat víc, než čeho je po svém pokoření schopen.

Přijali angažmá v Novém divadle na předměstí hlavního města. V každodenní činnosti v divadle, za překotného studování repertoáru, pozůstávajícího ze staré dramatické tvorby rodné země a lehkého cizího zboží, zbývalo jim pro vlastní život málo volných chvil. A v nich musili zase shánět po všech končinách města nejnutnější potraviny. Hauten vyprodával zvolna zásobu svých obrazů, neboť gáže z divadla ani zdaleka nekryla spotřebu domácnosti. Ustal však v dalším malování, jako by byl zachvácen nepřekonatelným odporem k tvorbě. Xena se skrytě radovala, že její druh ponechává malířské potřeby netknuty v koutě pokojíku. Byla tak jista, že nepovstanou jeho výbuchy nespokojenosti s malováním kýčů, ale zároveň se obávala jeho duševní skleslosti. Domnívala se, že Hauten prodělává těžkou duševní krizi a snažila se ukázat se co nejvíce živou a zábavnou, aby Hautena vydráždila z jeho netečnosti a zamlklosti. Neúnavně žertovala i v zákulisí divadla, ale často ji zabolet Hautenův zlý pohled, kterým bývala opovržlivě změřena, když si vedla ve společnosti herců příliš živě. Postřehla, že ji podezřívá z úsilí získat si oblibu u lidí nebo

lásky některého herce. Objev této Hautenovy vlastnosti působil jí opravdová muka; hrozila se, že nebude moci se žádným mužem ve společnosti ani promluvit, aby ji Hauten nepodezříval, že chce navázat nový milostný poměr. Připadalo jí, že žije pod ustavičným dohledem jeho podezřívavého zraku. Toto ponížení jí ztrpčovalo život, třebaže se Hauten vyvaroval všech hádek. Pojednou překvapil ji Hauten návrhem, aby se vzdali po dobu války divadelní dráhy a žili v ústraní, neboť Hautenovi bylo nabídnuto místo velké životní pojišťovny.

Hauten ani Xena nebyli nikterak spokojeni s činností v Novém divadle. Ředitel se pachtil za ziskem jako každý jiný obchodník. Využíval válečné konjunktury pro divadlo a z nedostatku herců, kterým by byl býval nucen platit značné gáže, doplňoval svůj malý herecký soubor ochotníky, hrajícími z ješitnosti zadarmo, když se mohli ukázat před obecenstvem ve větší úloze.

Xena se nemohla na jevišti vůbec uplatnit, poněvadž jí byly soustavně přidělovány epizodní úlohy i role komických starých, ale přece zaváhala, má-li opět opustit divadlo, aby byla odkázána jen na svého druha. Rozhodla naděje, že unikne Hautenovu podezřívání a vydobude si znovu jeho důvěry, bude-li s ním žít o samotě, vzdálena blízkého styku s lidmi, jak je tomu nutno u divadla.

Po týdenním zaučovacím kursu u prokuristy pojišťovny měl Hauten nastoupit své místo v nové existenci. Řekl Xeně se smíchem:

„Už jsem tam, kam přicházejí lidé, kteří ve svém povolání ztroskotali a nemohou se v životě ničeho jiného uchytit. Avšak je mi milejší žít jako pojišťovací agent, než malovat kýče nebo působit za šmíráckých poměrů na jevišti. Jen mě mrzí, že musím napomáhat k hromadění kapitálu.“

Pak sdělil Xeně, že je mu vykázáno působíště ve venkovských městech, aby tam nabyl praxe, a že přijede vždy na sklonku týdne domů.

Xenu přemohl lítostivý pláč nad Hautenovým záměrem.

„Ty chceš tedy žít sám, abychom se nadobro odcizili?“

Hauten rozpačitě pronesl:

„Nevěděl jsem, že bys ještě chtěla jít všude se mnou.“

Xena jej objala.

„Nemuč mne už. Což jsem se nevzdala divadla, když to bylo tvým přáním? Zapomeneš-li na všechno a přestaneš-li mne soužit, budu tvou nejoddanější ženou jako dříve, když jsme bývali šťastni.“

Hauten ji přivinul k sobě.

„Chtěl jsem tě jen zkoušet, máš-li mne opravdu ještě ráda.“

Xena důvěřovala, že je možno na světě všechno zapomenout a překlenout největší propast, dělící dva lidi. Spokojena, že ustaly starosti o živobytí, usilovala o to, aby se zdála Hautenovi taková, jaká bývala v počátcích soužití s ním. Opět jej nerozlučně provázela, čekávala na něho trpělivě na ulici, až vyjde z domu, kde meškal za obchodem, povzbuzovala ho žertováním v jeho novém zaměstnání, aby se mu neznechutilo. Avšak záhy se sama přistihla při přetvářce; jinak se tvářila a hovořila, smýšlela a cítila opačně.

Hnětla se, že hraje samu sebe v „předloňském vydání“, ale před Hautenem hrála dále svoji „komedii“. Zakrývala pravý duševní stav, aby svého muže ničím neznepokojovala. Vyhověla mu ve všem. Večer toužila po odpočinku, unavena vystáváním „na čekané“, provázela ho však bez reptání do hostinců, když se chtěl Hauten vzpružit po celodenním „mlácení pantem“ při přemlouvání válečných zbohatlíků, aby uložili své nahrabané zisky do životní pojistky. A v hospodě chovala se k Hautenovi co nejroztomileji, trnouc přitom hrůzou, aby se neopil. Hauten opět pil a Xena se děsila, že si zvykne a už neustane. Žila v neutuchajícím napětí. Měla svého druhu stále na mušce jako dravce, který se může pojednou stát nebezpečným. Dobře vypožorovala, že Hauten tají v sobě a přemáhá mnoho, co musilo později nezbytně vyrazit do prostoru jako nahromaděné výbušné látky.

Válka zuřila v nejběsilejším rozpětí. Zdálo se, že šílené vraždění neutuchne, dokud nebudou vybiti všichni muži jedné neb druhé z válčících stran. Již odcházeli na frontu osmnáctiletí mladíci i muži, kteří překročili Abrahámovův věk. A odvody opakovaly se v několikaměsíčních intervalech, aby byli ze zbývajících mužů vybráni ti nejzdatnější.

Hauten se připravoval k vojenské prohlídce, že si ničil zdraví jako většina mužů, kteří nechťeli jít na vojnu. Velmi málo jedl, vypil spousty černé kávy a několik nocí před odvodem vůbec nespál.

Xena se hrozila jeho vychrtlého zjevu. Třásl se jako v těžké nervové chorobě. Byla šťastna, když Hauten opustil odvodní místnost s blaženým úsměvem ve strhané tváři.

„Nemohou mne potřebovat. Vyhnali mě jako těžkého neurastenika.“

Pak o něho dbala s mateřskou péčí, aby se zotavil, ale jeho nervy byly otřeseny. Záhy zakusila Xena útrapy, způsobené Hautenovou nervózou. Rozdráždila jej každá maličkost a nemohl se ovládnout. Zpočátku snášela Xena mlčky jeho nervózní výbuchy. Zanedlouho však pozbyla posledních sil, aby přemáhala své rozčilení. Stávali pak proti sobě v hádkách jako dva šílenci. Hauten „léčil“ svou nervózu alkoholem, nalézal v opojení dočasné uklidnění nervů. Xena se vzdala úsilí, aby ho odvrátila od pití. Byla šťastna, když byl klidný a nerozrušoval ji svým nervózním křikem.

Žili střídavě v různých městech a dojížděli často do hlavního města, kde Hauten referoval řediteli pojišťovny o své činnosti. Jejich život vyžadoval za stále stoupající drahoty značných peněžních obnosů. Již po půl roce nepostačovaly Hautenovy příjmy z pojišťování ke krytí výloh za živobyty po hotelích a restauracích. Po několika hádkách se Xenou na téma „kde brát a nekrást“ svěřil Hauten hlavu se žalostným povzdechem.

„Musím se pustit do velkovýroby kýčů, které budu při pojišťování nabízet válečným zbohatlíkům.“

A pak prožívala Xena opět scény, kdy Hauten upadal v zuřivost, že byl „šosáckými poměry“ donucen k práci, kterou nenávidí. Jednou ho rázně okřikla.

„Bud' rád, že se ulejš v zázemí a nemusíš do zákopů. A ostatně, co chceš? Žiješ si jako milostpán v nejlepších restauracích a utrácíš peníze za nesmyslné pitky. Jen se rozhlédni kolem sebe, a nejsi-li slepý, uvidíš, že teď skomírají statisíce chudáků nedostatkem a hladu.“

Hauten umlkl, jako by se zastyděl, a Xena se zaradovala, že neztratil snad ještě poslední špetku jemnocitu.

Hautena neobyčejně vzrušovaly zprávy o vypuknutí revoluce ve východní říši. Nedočkavě očekával další zprávy a jásal, když byl panovnický rod smeten s trůnu.

„Ted' zachvátí revoluce celý svět a bude po válce!“

Vzápětí se hryzl, že občanská vláda na východě pokračuje ve válce, a trápil ustavičně Xenu výklady, že se lidstvu nikdy nevyplatí, když se dělá revoluce polovičatě a kompromisně, neboť revoluce prý má být jako divoká bouře, která všechno zpráchnivělé a staré vyvrátí a smete, aby pak nastal nový život. Zvěst o nové revoluci i dezerci vojsk ve východní říši uvedla

ho do extáze a Xena musila ho krotit v hospodě, aby nekřičel nadšeně o vítězství komunismu, poněvadž měšťáci druhou revoluci odsuzovali. Byl všecek proměněn, jako by věřil, že se vzbouří také obyvatelstvo rodné země proti tyranům a vypukne poslední boj za svobodu člověka. Brousil z hospody do hospody a zapřádal s každým rozhovory o událostech na východě, aby objevil někoho, kdo by smýšlel stejně.

Xena prožívala horké dny, střežila Hautena na každém kroku. K tomu musila poslouchat jeho rozhořčené řeči, že se narodil v zemi tichošlápků a opatrných šosáků, kteří raději otročí, než by riskovali krev. Pak pil zase na zlost a zejména když noviny přinášely výhradně válečné zprávy a nebylo v nich ani zmínky o naději na revoluci. Ve dne býval mrzutý a popudlivý, vykonával své „válečné zaměstnání“ s krajním přemáháním a večer při pití horlil, že nenalézá člověka, s kterým by si rozuměl. Vyčítal podrážděně Xeně, že je buržoazně založena a inklinuje k maloměšťáctví, protože má zájem toliko o sebe. Trápil ji podrobnými rozborů „buržoazního života“, dokud neusnula.

Xeně se značně ulevilo, že musil Hauten na pokyn ředitele pojišťovny přeložit své působíště do hlavního města.

Toužila po divadle a doufala, že se jí podaří ve velkoměstě opatřit si angažmá. Nečinnost ji ubíjela. Ani četba nepřispěla k povzbuzení její pokleslé nálady. Často se rozplakala nad knihou, zoufala, že jí není dopřáno, aby uplatnila své schopnosti. Přemítala o nespravedlnosti na světě a dospívala k názoru, že není boha. Vysmívala se sama sobě, že byla někdy tak pošetilou a vzývala boha v modlitbách o pomoc. Později přemohla v sobě zatvrzele každý záchvěv touhy, aby si ulevila modlitbou. O samotě bývala schvácena náhlými návaly strachu, takže musila utéci z domu na ulici mezi lidi. Sama pobízela Hautena k návštěvám hostince, kde se scházela menší společnost herců a malířů, a zapomínala v zábavě na svou rozháranost. Hautenovi neunikly stavy jeho ženy a přiměl ji k vysvětlení příčin. Xena ho prosila v pláči, aby jí dopomohl k divadlu.

„Nemohu žít jako neužitečný tvor. Chci také něco dokázat v životě, abych nežila zbytečně na světě.“

Hauten slíbil, že promluví s ředitelem předměstského Činoherního divadla, s kterým se dobře znal. Když však po několika dnech Xena podepsala smlouvu pro celoroční angažmá, tu se Hauten večer opil a ztropil

v hospodě povyk a výtržnost. Obviňoval přítomné kamarády, že štváli Xenu proti němu a pobláznili ji stálým pochlebováním jejímu nadání, takže trpí fixní ideou, že nemůže být bez jeviště živa, jako by mělo divadlo spasit svět.

Nikdy ještě neviděla Xena žádného člověka tak běsnit jako Hautena. S vypětím všech sil podařilo se jí vytlačit ho z hospody, kterou se chystal demolovat. Na ulici neustával nadávat jí nejhorších jmen a proklínat svou slabost, že podlehl své lásce k ní. Doma se znovu rozzuřil.

„Nenávidím tě, protože jsi mne donutila k manželství a pak jsi ze mne udělala paroháče, který je dobrý jenom k tomu, aby ti pomáhal v tvé kariéře umělkyně.“

Vychrlil spoustu výčitek, že musí hrbít hřbet před keťasy a válečnými zbohatlíky jako pojišťovací agent a podomní obchodník s kýči a zapírat sebe i své touhy po umělecké tvorbě. Připomněl neomaleně Xeně její nevěru se Sabatem, odplivl si před ní a vyrazil ze dveří jako pominuté zvíře.

Xena choulila se v koutku a stále jí hlučela hlavou Hautenova slova a urážky. Nebyla schopna myšlenky, nemohla o ničem uvažovat, prudká bolest ji otupovala.

– Ztratila jediného člověka, kterého měla opravdu ráda –

Až za svítání přivrávorál Hauten domů a klesl zmožen na lůžko.

Xena musila ho svléci a již nezamhouřila oka. Ležela jako zbítá a chvílemi zalomcovala jí krutá lítost, že nemá síly, aby odešla od muže, který ji uráží jako prostitutku. – Otrásla se hrůzou, když se Hauten probudil a upřel na ni kalný zrak. Obávajíc se hádky, zašeptala vzrušeně:

„Odpusť mi, že jsem ti nešla z cesty již tehdy –“

Tu Hauten padl k jejím nohám, prosil ji zoufale za odpuštění a vyznával, že nemůže bez ní žít. – Rozplakala se silným pohnutím, že ji nepřestal mít rád, ačkoliv jí tolik ubližoval. Ale cítila, že mu nemůže už věřit, že jí dá klidný život. Rozesmála se tiše, když Hauten přísahal při památce své matky, že nevezme alkohol do úst a přestane také kouřit. Připadal jí jako malý uličník, který slibuje, že nevyvede už nikdy nic darebného.

Divadlu se věnovala cele, odhodlána vydržet za všech okolností, aby již nikdy nezůstala bez angažmá. Na všechny nedostatky předměstského divadla hleděla shovívavě. Repertoár Činoherního divadla přiléhal vkusu předměstského obecnstva, jež se chtělo buď smát, nebo si poplakat. Herci z větší části činili na Xenu dojem, že působí u divadla přechodně,

že byli vehnání na divadelní prkna prapodivným řízením osudu. Režiséři omezovali se na nejnutnější pokyny, aby si herci na jevišti nepřekáželi v pohybech a nemluvili chaoticky. Xena pomáhala si žertováním a vtipkováním, aby plula na povrchu toho mělkého prostředí. Vedla v zákulisí hlavní slovo, posmívajíc se všemu, co snižovalo divadlo na šmíru, ale na jeviště vstupovala vždy s posvátným rozechvěním jako by se tam mělo rozhodnout o jejím bytí. Vžívala se do svých úloh s podivuhodnou lehkostí, která ji samu udivovala.

Dny plynuly rychle jako v radostném snu.

Hauten neporušil svou přísahu, žil výhradně pro ni a jejím zájmům. Doprovázel ji do divadla, byl přítomen každému představení, v němž vystupovala, a čekával pak na ni, aby ji odvezl domů. Smávala se, že se jí Hauten věší na paty jako štěně. Byla šťastna, že se osamostatnila, a úspěch u obecnstva a Hautenova pochvala byly jí nejradostnějším zadostiučiněním za její usilovné snahy o poctivý výkon.

Tu jednou o představení udála se pro Xenu nemilá příhoda. Režisér Bouda vrazil rozčileně do šatny hereček a obořil se hrubě na Xenu, že zbytečně dlouho vyhrává svoje scény a tím prodlužuje hru, která prý potřebuje rychlé tempo a spád. Xena klidně odpověděla hulákajícímu režisérovi, že si zakazuje, aby na ni řval. Ať jí sdělí své pokyny, které měl vlastně pronést už ve zkoušce, naprosto slušnou formou.

Bouda zasípal vzteky.

„Od vás se nedám poučovat, jak se mám chovat, vy – ženská ze šantánu!“

Xeně vzkypěla žluč nad hulvátstvím toho omezeného člověka. Pozvedla ruku, aby ho na místě ztrestala, ale Bouda odstrčil ji rychle, až klesla na židli. Vykřikl, že půjde z divadla buď ona, nebo on, a vzdálil se kvapně, aby vyhledal ředitele a zkreslil celý případ ve svůj prospěch. Xena tušila, kolik uškodilo. Ředitel odmítl se vměšovat do herecké záležitosti „rázu čistě privátního“, neboť se obával ztráty režiséra, a Bouda se Xeně vysmál, když se dožadovala satisfakce. Požádala Hautena, aby oznámil řediteli, že nemůže být pohromadě s člověkem, který ji hrubě urazil.

Ředitel se smál Hautenovi do očí.

„Divím se vám jako světem protřelému herci, že nedovedete působit na svou ženu, aby nedělala z komára velblouda. Víte přece ze zkušenosti, že se divadlo neobejde bez kraválů –“

K Hautenově rozlícení, že ředitel nesmí krýt v divadle sprostotu, protože není každý tak otrlým, aby strpěl urážky, pokrčil ředitel rameny a suše řekl:

„Pak bude nejlépe pro jemnocit milostivé paní, když zůstane doma a vzdá se divadelní dráhy, která je sama sebou trnitá.“

Následující dny byly pro Xenu jako ztraceny. Čas se vlekl příliš jednotvárně a večery byly smutné bez oslňujícího světla ramp a reflektorů. A zase ta přetvářka, kterou za krývala před svým druhem dotěravou tesknotu. A jinak jako by bylo v duši pusto. Nějak jí zlhostejněl život po Hautenově boku. Hrála líčený zájem o denní starosti svého muže, který se cele soustředil, aby vyrazil z mešťců boháčů co největší obnosy pro pojišťovnu i pro sebe za obrazy, neboť výdaje vzrůstaly.

Tu ji vzrušil Hauten oznámením, že jsou oba angažováni k Národnímu divadlu v hlavním městě jižní země. Hautenův přítel tenorista Drvota se o to zasadil. Zpráva účinkovala, jako když blesk zapálí. Xena vzplanula radostí a dychtivostí. Jen se zamrzela, že je angažován také její bratr Lála i s druhou ženou Irenou. Nechtěla se stýkat s příbuznými, kteří se k ní tolik roků neznali.

Změna podnebí zapůsobila blahodárně na otřesené nervy dvojice, které se dostalo měsíční průpravy v cizí řeči, příbuzné jejich mateřštině. Xena rozkvetla pod jižním sluncem v radostnou bytost a Hauten se proměnil v klidása, který hovořil o nervóze jako o válečné chorobě, z níž se každý vyléčí, když přestane na ni myslet.

Oba se připravovali s nadšením k své příští práci jako obrození po bouřlivých dobách, jako by se slunná pohoda letních snů snesla i do jejich nitra.

Hauten měl působit u divadla též jako scénický malíř. Xena prohlížela s hrůzou jeho moderní návrhy pro některé hry a smála se s chutí, když Hauten označoval své skici jako kompromisní, aby prý si tatíci zvykali v divadle poznenáhlu na modernu. Uvěřila ve dvě možnosti; buď Hauten pány z divadelního družstva svými návrhy omráčí až do nemoty, nebo jim to hodí pod nohy, namítnou-li něco proti jeho modernímu pojetí. Nepřekvapilo ji, když Hauten přiletěl domů s vlajícími vlasy a křičel už na chodbě:

„Položil jsem to na hodinu!“

Xena se rozesmála, že nebyla k utišení. V divadle se dověděla, že Hauten vynadal pánům z družstva idiotů, protože mu poručili, aby uvedl jím přetvořený jevištní portál do původního stavu namalovaných červených

draperií, složených v nesčetné záhyby se zlatými třásněmi a s třapci jako na loutkovém divadle. Hauten se namáhal vykouzlit neutrální červenou barvu, jako by imitoval těžký plyš, který mu nebyl předtím povolen, aby jím pokryl portál. Xena musila svého druha omluvit v divadle „vrozeným podivínstvím a nervózou“, ale ničeho nepořídila, neboť Hauten prohlásil:

„Nikdy nepřekročím práh divadla, v kterém vládnou všelijací kretění. Raději budu pojišťovat!“

Xenu neuspokojily její jevištní výkony na Národním divadle, ačkoliv obecenstvo obdivovalo cizinku, že se naučila zakrátko „hrát divadlo“ v cizí jí řeči. Žila sice své různé bytosti na jevišti, jako by se v ně proměnila, ale přece si připadala jako papoušek, opakující naučená slova. Stále musila dbát, aby se nepřerekla nebo nepozměnila přízvuk. A tato ustavičná kontrola ji ve hře rušila. Pokračovala ve studiu cizího jazyka s dvojnásobnou pílí, aby jej ovládala jako domorodka. Zaujata cele svými zájmy, pohlížela na Hautena jako na nezbytného průvodčího v životě, kterého bylo nutno přísně zakřiknout, když příliš vyrušoval křikem o svých trampotách nebo se vnucoval uměleckými radami i vzrušujícími zprávami o brzkém konci války.

Xenu rozčilovala každá zmínka o vraždění na frontách. Mrzáci, ploužící se městem, a těžce zranění, které vozili v nepřetržitých transportech do nemocnic, vzbuzovali v ní dokonalou hrůzu z války, takže se děsila za noci a vzbouzela se s křečovitým pláčem. Nad nuzáky a hladovými dětmi plakávala úpěnlivě a obdarovala je, jak mohla. Za šířící se chřipkové epidemie prchala postranními uličkami, aby se vyhnula pohřbům, ubírajícím se městem téměř každou hodinu od rána do večera. Pouhý pohled na povoz s rakví a zdrcené lidi v černých oděvech rozrušil její přecitlivělé nervy. Pak se chvěla v pláči, jako by neúprosná smrt ohrozila její bytost. Neutišily ji Hautenovy teorie o smrti, která prý je konečným ulehčením člověku, jako zrození znamená počátek utrpení. Viděla jen příšeru války, vraždící nevinné lidi olovem, třaskavinami, jedovatými plyny, epidemickými nemocemi a hladem; třásla se hrůzou, že lidský život nemá smyslu. – Zachmuřené a deštivé dny podzimu rozleptávaly chatrnou odolnost jejího nervového organismu. Utíkala se na jeviště jakoby do jiného světa, toužila se vyžít v opojení zpodobněného života, aby zapomněla na skutečnost.

Jednoho dne se cítila znavená, jako by její údy zolověly, a ve spáncích hlodala tupá bolest. Zrána vstala, ale klesla u lože. Polekala se výkřiku svého muže, který jí přiskočil na pomoc.

„Xeno, ty hoříš!“

Ulehla – a pokojík se s ní rozhoupal jako lodní kajuta za bouře. V horečném polospánku upínala svou mysl k jediné myšlence: aby mohla večer hrát na jevišti.

Lékař konstatoval prudkou horečku. Rozkřikl se, když se Xena tázala, může-li večer jít do divadla.

„Neblázněte! Máte chřipku. Nesmíte se hnout z postele, dokud horečky neustanou!“

Xena zakousela trpělivě všechny procedury nařízené lékařem, doufala, že se zbaví horečky a opustí lůžko.

Odpoledne přiběhl Lála s Irenou se zvěstí, že jsou všichni v divadle zoufalí, poněvadž nemohou obsadit důležitou úlohu za Xenu.

Hauten posměšně vykřikl:

„Ať to hraje intendant.“

Xena se rozhorlila, že se Hauten z pomstychtivosti raduje z potíží divadla, a prohlásila:

„Budu hrát, uleví-li se mi trochu.“

Ve dveřích se objevil Josef Drvota a mluvil o překot.

„Pozor, Xeno! Chystá se k tobě intendant, aby tě přemluvil ke hře. Strč si hlavu do peřiny a neposlouchej ho, kdyby sliboval hory doly. To je darebáctví, že chtějí nutit nemocného, aby hrál v nevytopeném divadle, v kterém sedí obecnstvo v pláštích a jektá zuby. Neopovaž se vstát. Já také nezpívám, když nejsem v dobré kůži. Ani nádeník nedělá, když ho bolí hřbet.“

Intendant se dostavil. Snadno přemluvil Xenu k vystoupení zmínkou, že si získá velké zásluhy o divadlo, když nelze narychlo nasadit jinou hru.

Před večerem se Xeně přitížilo, ale přece vstala. Marně ji Hauten prosil, aby zůstala doma, marně hrozil, že zabráni jejímu vystoupení skandálem. Odjela do divadla a odehrála svou úlohu jako v horečném snu. Poslední výstup odmluvila šepem a za kulisami klesla napolo v bezvědomí.

Celou noc se zmítala v horečce. Prožívala těžký sen, že hraje v hořícím divadle a nemůže uniknout šlehajícím plamenům. Ráno se trochu probrala

z horečnaté mdloby a jako v mlze viděla u svého lůžka Hautena a cizího pána, který ji držel lehce za ruku. Hauten představil neznámého.

„Náš krajan, doktor Vecka.“

Hautenův hlas zněl jako ze vzdáleného kouta. Pocítila, že jí byl z podpaždí vyňat hladký předmět. A pak slyšela hlučet podivnou rozmluvu jakoby za zdí domu.

„Devětatřicet, šest. Zápal plic.“ – „Proboha.“ – „Kolik máte vy?“ – „Osmatřicet, pět.“ – „Dám vás oba převézt do nemocnice.“ – „Ne, nikdy! Musím Xenu ošetřovat sám. Čím mohu zabránit, abych také neulehl?“ – „Jste piják?“ – „Ne, ale píval jsem hodně.“ – „Pijte nejsilnější lihoviny.“ „Kouříte?“ – „Ne, ale býval jsem kuřák.“ – „Kuřte. Pozoruji, že máte nadprůměrnou vitalitu – snad to vydržíte. S vaší ženou je to velice vážné. Asi hnisavý zápal plic. Také jsou možné různé komplikace. Zápal pohrudnice – exudát –“

Xeně zavířilo hlavou.

„Proč si povídají, hlupáci, takové nesmysly a o nemocích?“ – Kdosi ji nadzvedl a pocítila chlad. – Tone v mrazivé řece, která hučí. – Otevřela oči. Hauten ji obaluje mokřým prostěradlem. – Což neví ten výstředník, že ona pluje v ledové vodě? – Objevují se tmavé postavy, mumlají tajemně. – Teď vyšlehly plameny. – Horko. Dusné vedro. Tma, tma. – Světlo. Sedí na posteli a Hauten ji krmí jako nemluvně. „To je směšné.“ – Lála a Irena cení zuby. – Tma, horko, palčivé vedro. – Hauten topí v peci, z které šlehají plameny. Irena mu podává uhlí. Šeptají téměř neslyšně, ale jí neunikne ani slůvko. – Kdepak, nikdo ji neošulí! – Hauten zřetelně povídá, že nakradl uhlí. Irena spíná ruce. „A co bude pak?“ – „Zabiju intendanta.“ – Tma. Ohnivá kola. Do úst se jí vlévá odporná tekutina, ale chladí. „Zase ta břecha.“ – Celé tělo v ohni. Dusí se. Černá propast. Padá nezadržitelně. – Střídá se světlo a tma, horko a chlad. Opět světlo. – Na stole se směje budíček. Šašek. – Lahvičky tancují. Baletky. – Cirkus zahájil představení. Šašek honí koníka. Takový excentrik jako Hauten. – Krásně se spí a stále ji budí Hauten. A ten doktor také nemá rozum. – Tma. Hukot. Nepřetržitý hukot. – Vlak za vlakem. – Vidí Hautena. Z tmavých děr v hlavě vytékají potůčky. – Proč mává bílým praporem? – Hudba. Křik. – Doktor a Hauten otvírají a zavírají ústa. Asi se hádají. – Objevují se postavy, ale Irena nikde. Chlap přinesl uhlí. To je ten zloděj. Chodí často. Chce krást. – Postavy přicházejí. Dívají se na ni a kývají hlavami. – Chtějí ji zabít. – Dusí se. – Postavy mizejí ve tmě. – Za

oknem se objevuje stádo koní, klusající smutně ulicí. To bude cirkus. Koníci už přiběhli. – A zase hudba. Zpěv. Hudba. Křik. – Neproniknutelná tma. Pochodně. Táhnou vojáci. Světélko jako špendlíková hlavička. Musí k světlu. – Matná záře. V cirkusu skáče šašek a baletky. – Výheň. Světlo. – Doktor má škrabošku umrlce s vousy. Komický zjev. – Hauten kroutí rukama nad hlavou a pitvoří se. Nepolepšitelný blázen. – Neustálá tma. Leží ve žhoucím písku. Dusno. Plameny. – Nekonečná řada hořících svící. – Padá do černého jezera. Tone. Voda ji unáší. Labuť k ní pluje. Už ohýbá dlouhé bílé hrdlo. – Objímá labuť. –

Xena vytřeštila oči na Hautena, který se nad ní skláněl. Zašeptala.

„Kde je labuť?“

Hauten sňal její vyhublé ruce se své šíje a položil prst na ústa. Usmála se tomu a vzápětí usnula posilujícím spánkem. Ráno se probudila při plném vědomí. Byla oslněna jasným podzimního dne.

Hauten seděl oblečen u postele, svíral její bezvládnou ruku a spal.

Tápala úporně myšlenkami v minulosti.

– Měla horečku. Lékař jí zakázal vstát. Všichni ji varovali, aby nehrála. Intendant ji prosil. Hrála? Už se na nic nepamatuje. –

Pohnula se a pocítila bodavou bolest v zádech. Vstoupil doktor Vecka, usmál se na Xenu a zatřásl Hautenem.

„Hleďte si své ženy, už se na vás směje.“

Pak vyslechla Xena historii své nemoci o několika krizích, kdy byla jedním dechem blízka smrti, a o všech komplikacích choroby. Vážná lékařská rada zněla, že musí odejet k moři, až se trochu zotaví.

Lékař ji pečlivě prohlédl a konstatoval exudát. Xena přijala tu zprávu, jako by měla pouhou bouli na zádech. Živelná chuť k životu přemohla všechny obavy z rekonvalescence. Jen užasla, že ležela přes tři týdny jako v agónii.

Doktor se usmál.

„Už je po válce! Vojáci utekli z fronty. Udělali jsme převrat.“

Hauten se sklonil k její hlavě a zašeptal.

„A nastává nám nový život –“

Xena vzhledla do jeho zažloutlé a vychrtlé tváře, s které kanuly slzy, objala ho něžně a pravila dojatě, jak jí vnukla láska.

„Můj jediný člověče –“

Hejno vyhublých a zubožených koní, puštěných vojáky na pospas bídnému osudu, cválalo unaveně ulicí jako bez cíle.

* * *

Na dalekém jihu u moře žila Xena, jako by se učila prvním krůčkům do života. Opírala se o Hautena jako o svou chůvu. Těšila se z krásné skutečnosti, že se zotavuje za slunných dnů z těžké choroby, a snila o budoucnosti, jak ji Hauten kouzlil nadšenými slovy. Smála se dětinsky, když ji její druh prosil, aby nevzpomínala už nikdy na minulost.

„Vše jsem v nemoci zapomněla. Už nevím o ničem. Jen žít, Hautene, žít krásný život –“

Zdálo se jí všechno nové a krásné. – I špinavé uličky starého města v záři jižního slunce, i osmahlí nuzáci v cárech na nábreží v přístavu. A nikterak ji nezabolel obsah přípisu ředitelství Národního divadla, že „buď nastoupí do týdne svou činnost, nebo přestává být členem divadla.“ Roztrhala dopis a vyřkla odevzdaně:

„Spoléhám jen na tebe, Hautene.“

O vánocích mohla již podniknout se svým druhem delší výlety do okolí města. Vracela se domů s radostným přesvědčením, že „má zdraví jako kočka“. Nestrachovala se z úbytku peněz. Smála se lehkomylně.

„V nejhorším prodáme, co máme, Hautene, a ty už pak zase něco seženeš.“

Žili bezstarostně, jako by vládli nevyčerpatelným pokladem. Prodlužovali svůj pobyt u moře tak dlouho, dokud se Xena necítila úplně zdráva a schopna dalšího putování světem. Z bývalého majetku zbyly pouhé trosky a několik Hautenových obrázků, kterých se nedovedl zbavit ani za pár grošů.

Tu Hauten určil příští cíl na západě:

„Město světla“.

Xena byla hned svolná, jako by běželo o malý výlet.

Pustili se na dalekou cestu s odhodláním, že se nevzdají svého záměru. Bloudili oklikami přes různá města, křižovali jižní země, aby vyzískali nutné peníze pořádáním kabaretních večerů. Doba byla příznivá. Obyvatelstvo jávalo nad ukončením války a vzcházejícími novými poměry, boháči plýtvali penězi. Městské obcenstvo bylo lačno každé zábavy jako

vyhladovělý chleba, takže kabaretní dvojice vytěžila přece jen svůj díl, potřebný k dosažení potřebného cíle.

Xena zapadla do života „Města světla“ jako světoběžník, který neočekává – po trpkých zážitcích i těžkých ranách za bludného toulání se světem – nikde žádné vlídné přijetí a úspěch. Nesdílela s Hautenem jeho optimismus, nabyla již perné zkušenosti, že je nejrozumnější, počítá-li se toliko se šťastnou náhodou. Trpělivě přihlížela v pokojíku studentského hotelu ve staré čtvrti Hautenově malování pohlednic s karikaturami vojáků, policistů, politiků i známých osobností – a naslouchala Hautenovým plánům o uspořádání výstavy jeho nekompromisní tvorby v „Městě světla“. Ani chvíli neuvažovala, jsou-li jeho předsevzetí proveditelná. Spokojovala se s málem a radovala se večer, že byl šťastně přečkáán den. Věřila jen, že ji Hauten ušetří svých hrozných výbuchů nervózy, budou-li se mu zase jeho plány hatit. Vnímala hltavě život toho starého velkoměsta. Navštěvovala s Hautenem divadla, zábavní podniky, staré obrazárny výstavy moderního umění, ale čím rychleji ubíhal čas, tím více se tam cítila osamělejší, jako cizinka. Nemohla srůst s cizím prostředím. Domnívala se, že se tak dálo, poněvadž se pohybovala stále ve společnosti krajanů, které Hauten vyhledával, aby mohl prodat své pohlednice a obrazy. Později dospěla však k názoru, že člověk se cítí cizím všude, kde není spoluúčasten činného života.

Hauten vyvolával již zase prudké hádky, neboť práce pro uhájení holého živobytí vyžadovala všechny jeho síly. Nebylo žádné naděje na příznivý obrat života, aby se mohl věnovat své „nekompromisní tvorbě“. Po takových rozčilujících scénách cítila se Xena ještě osamělejší. Byla šťastna, když trávila s Hautenem volné chvíle ve společnosti známých lidí. Často přemýšlela o návratu do rodné země, přeměněné po válce převratem v samostatnou republiku, ale nemohla se odhodlat, aby vyrušila podobnými myšlenkami svého druha ze snů o proniknutí na veřejnost „Města světla“. Uznávala, že je pro umělce nutno, aby se vrátil do vlasti s „puncem ciziny“, a nikoli jako tulák, hledající útočiště. Uskrovněovala se ve všem, aby nebyla Hautenovi příliš na obtíž. Když Hauten dostal od bohatého krajana, usedlého v „Městě světla“, velkou objednávku obrazů z válečných dějišť, kde bojovali krajané v legiích proti nepřátelům západní říše, nenamítala nic proti tomu, aby

tam odjel Hauten sám, ačkoliv se pak silně trápila, že ji mohl po dlouhé době nepřetržitého soužití opustit a ponechat v městě samotnou.

S hrdostí pohlížela ve svých spravovaných hadříčkách na velkých bulvárech do očí žen nádherně oděných a ošperkovaných, prostituujících se s boháči. Tam vyrůstal její vzdor proti nespravedlivému řádu na světě a nenávisť k těm, kteří uchvátili majetek a srážejí slabé do bída.

První máj ve „Městě světla“ utvrdil její nenávisť. Vláda zakázala dělnictvu, aby vyšlo do ulic a oslavovalo Svátek práce. Vymlouvala se, že není dosud uzavřen definitivní mír, ale v podstatě se obávala, aby demonstrace dělnictva neměly revoluční ráz jako odezvu revoluce na východě.

Hauten zuřil, že vláda potlačuje svobodu a právo na ulici těm, kteří ještě nedávno krváceli a bojovali za vítězství vlasti nebo vyráběli zbraně a zbrojní materiál. Věřil, že dělnictvo odpoví vládě mohutnou účastí a vynutí si tak své právo k oslavě Svátku práce. Xena následovala svého druhu na velké bulváry jako divák, kterého se události ve městě hlouběji nedotýkají.

„Město světla“ bylo jako ve stavu obležení. Všude kordony policistů a pohotovost „černého“ vojska, tábořícího na náměstích. V některých ulicích stály kolony sanitních vozů. Bylo jisto, že je vláda odhodlána připravit dělnictvu na prvního máje „krvavou lázeň“.

Provoz ustal a město tížil vynucený mrtvý klid. Dělnictvo vnikalo z předměstí v hloučcích postranními ulicemi na hlavní bulváry. Ke srážkám s policií docházelo již na rozhraní vnitřního města a okolních chudých čtvrtí. Lidé na bulvárech křičeli, že se tam střílí a bojuje. Proudý dělnictva hrnuly se mocněji po hlavních třídách se zavřenými obchody, kavárnami se spuštěnými závěsy na výkladech a žaluziemi v oknech. Zdátky bouřily výkřiky, hlučel zpěv a pojednou ozval se vzteklý řev podrážděného lidu. Xena a Hauten byli v přilehlé uličce strženi utíkajícím davem, rozvášněným zprávou, že policie útočí v různých částech velkých bulvárů na dělnictvo. Hauten strhl Xenu k sobě a utíkal s ní při zdi domů, aby si mohli v nejhorším „krýt záda“.

Tu vyrazily šiky „modrých“ policistů z pobočných ulic přímo do boku bouřícího se davu na bulváru, aby jej rozrazily a rozprášily.

Xena viděla „práci“ modrých. S vytasenými šavlemi bušili a sekali do rozutíkávajících se lidí. V ohlušujícím řevu a pískotu stála Xena při zdi

nádherného paláce jako zkamenělá, zraky vypouleny. „Modří“ zuřili jako smyslů zbavení, vrhali se na jednotlivce, kteří nemohli rychle uniknout před jejich svištičímí šavlemi.

Hrůzné obrazy střídaly se před Xeninýma očima v chaotickém víru. U stromu opírá se starý muž, krvácí z hlavy a vztahuje ruce k nebi jako o milost, a „modrý“ řeže do něho šavlí, aby ho přinutil „k rozchodu“. Stařec sjíždí zvolna při pni stromu a „modrý“ vrhá se na něho. Sanitáci odnášejí mladíka s rozřazeným obličejem zalitým krví. Dva „modří“ napadají statného dělníka, který se divoce brání pěstmi a kopnutím sráží jednoho z „modrých“. A již je obklopen celou tlupou „modrých“ bušících svorně šavlemi do bezbranného muže. Mihají se vyděšené obličeje. „Modrý“ srazil hoča k zemi a kope do svíjejícího se těla. Třesky výstřely. „Modří“ se rozběsnili a jejich šavle sjíždějí nad hlavami zmítajícího se davu jako blesky. Žena utíká s vytřeštěnýma očima, přidržujíc si potrhany šat na krvácejících řadrech. „Modrý“ seká mladíka šavlí do hlavy a rukou, jimiž se chrání. Jeho milá ječí hrůzou a chce „modrého“ zadržet. Ten ovinul vztekle její vlasy surovou rukou a cloumá jí po chodníku, kopaje zuřivě do zpla obnaženého těla.

Xenu zachvátil divoký vztek a nepřekonatelná touha, aby tu lidskou bestii v uniformě zaškrtila. S ječivým řevem vrhla se bezbranné ženě na pomoc, ale Hauten ji sevřel mocně do náručí a mačkaje její ústa, aby nemohla křičet, odvlékl ji do průjezdu domu, kde se kupili třesoucí se lidé, vyháněni domovníkem, který se pokoušel zavřít vrata.

Xena se vzpamatovala až na břehu řeky. Chladný vítr omýval její rozpálené spánky; hlava třeštila, hrdlo jakoby spáleno a před očima červené kruhy. Uchopila Hautena za rameno a pravila tiše:

„Kdo viděl jednou těci krev bezbranných, musí nenávidět ty, kteří dávají povel k vraždění –“

Nikdy nevymizel z její paměti strašlivý dojem do krve zohavených lidských tváří a vypoulených zraků, šílených úděsem. Připadalo jí, že pojednou vyžrála a prohlédla jasně – Pak opovrhovala povrchním leskem „Města světla“, vysmívala se divadelním hrám líčícím život bohatých vrstev, i herečkám, zpodobňujícím rozmařilé a půvabné ženy se zřejmým úsilím, aby se zalíbily bohatým jedincům mocné kasty. Litovala, že Hauten musí pracovat pro vrtkavý vkus zbohatlých měšťáků. Pocítila v sobě

dravou energii k boji o místo na světě patřící jí a Hautenovi podle jejich schopností a sil. Umínala si, že bude Hautenovi pevnou oporou v životě. Vyčítala mu nedostatek sebevědomí, když bouřil, že maluje kýče. Dokládala své tvrzení příklady špatných malířů, kteří se chlubí svými prostředními výtvary a žijí v blahobytu. Hautenově nespokojenosti s tvorbou čelila chválou a rozbořem jeho obrazů, takže se Hauten zakrátko dotazoval jejího úsudku jako znalce. O nepodařených plátnech říkala Xena, že mají patřičný výraz, aby zdobily pokoje některého buržousta, který zpitoměl z bohatství. A povzbuzovala Hautena:

„Jen s tím napal někoho, aby měl na tebe památku.“

A Hauten maloval. Xena se radovala, že ubývá tísně a přibývá obrazů. Xena obtěžkala.

Hauten se podivně tvářil, když se mu svěřovala s obtížnými stavy těhotenství, jež jí působilo časté bolesti a oslabovalo její organismus. Postřehla z jeho nárazek, že netouží po dítěti. Vzpomněla jeho zásadního odporu k rodině a prohlásila, že si dá odpomoci.

Hauten se chytil za hlavu a křičel:

„Ne, nikdy! Nepřipustím, abys páchala na sobě zločin. Mne bolí, že trpíš, ale vydržíš-li všechno, pak ať to vzal čert – ať je tady dítě!“

Xena pocítila v srdci značnou úlevu, neboť se obávala předčasného lékařského zákroku. Zakoušela však mučivé tělesné utrpení. Myslíla si, že to s ní není v úplném pořádku. Pojednou jí Hauten odhalil svůj nový plán, že by bylo radno, aby jeden z nich odjel do vlasti a rozprodal celou kolekci namalovaných obrazů, které nemohl ve „Městě světla“ umístit. Xena hned pochopila jeho záměr.

„Ten jeden z nás, který má odcestovat, jsem já!“

Rozplakala se nad bezcitností svého druha. Když se uklidnila, přece nahlédla, že jejich situace ve „Městě světla“ vyžaduje, aby jeden maloval – a druhý ve světě prodával.

Odvezla do hlavního města rodné země osmdesát Hautenových obrazů a kreseb a vyhledala bývalého ředitele kabaretu, který stále ještě obchodoval obrazy, aby Hautenovy práce rozprodal. Obchodníkovi se zamlouvala cizokrajnost motivů i obrazy z válečné fronty a navrhl Xeně, že uspořádá výstavu. Xena nadšeně souhlasila, neohlížejíc se pranic na Hautena, že bude nad „výstavou kýčů“ lkát a psát z „Města světla“ sáhodlouhé dopisy o svém

neštěstí. Sama se ujala propagace a reklamy výstavy, projevujíc ve všem podivuhodnou energii. Udivila malíře Marvánka, kterému svěřila výběr obrazů a uspořádání výstavy, jak se bránila neústupně, aby byl některý obraz z výstavy vyrazen. Marvánek vykulil oči přes brejle.

„Vy jste horší než lvice, která hájí své mládě.“

A vrtěl hlavou, kde prý se v té ženě bere takový temperament a energie.

A zatím již hlodala Xenu zákeřná choroba. Podnikala s krajním přemáháním vše, aby výstava docílila hmotného úspěchu. Celý den psala a telefonovala, zvala Hautenovy známé i neznámé jí veličiny. A shromažďovala peníze za prodej. Na sklonku výstavy vyměnila několik tisíc za cizí měnu a poslala ten obnos Hautenovi do „Města světla“ po úředníkovi konzulátu s dopisem, v kterém sdělila, že je těžce nemocna. Pak ulehla v horečce a byla z hotelu převezena do nemocnice. Primář konstatoval nebezpečný zánět ledvin – následkem špatné polohy plodu v matce, ale otálel, aby plod odňal a matku zachránil, doufaje v příznivý obrat nemoci.

Xeně mýjely dny v krutých bolestech a bezútěšném duševním stavu. Při pomyšlení na svou záchranu byla zachvácená lítostí, že musí obětovat dítě, jehož pohyby již cítila. Znepokojovalo ji Hautenovo mlčení. Ještě neodepsal na dopis s penězi a předtím psal každý druhý den. Po dvou týdnech vyvrcholila choroba v krajní nebezpečí pro její život. Primář chtěl přikročit k operaci, ale Xena docílila odkladu prosbou, že chce vyčkat příchodu svého muže, aby rozhodl sám. Celou noc proplakala, že Hauten na ni zapomněl a nechce se k ní vrátit.

Zrána stanul Hauten ve dveřích nemocničního pokoje, ubledlý a vyčerpáný. S pláčem objal Xenu. Vysvětlil, že dopis s penězi nedostal a marně očekával od Xeny další zprávy, takže tušil, že asi těžce onemocněla. Hned sháněl peníze prodejem obrazů, až měl tolik, že mohl odjet z „Města světla“. Xena se domyslíla, že byli konzulátním úředníkem okradeni.

Následujícího dne operoval primář nemocnice Xenu – a odstranil plod jako nebezpečný jejímu životu.

Zvolna se zotavovala, ale v nitru cítila prázdno, jako by byla oloupena o něco krásného, co se už nikdy neuskuteční.

X

*„Touhy ženských snů zůstávají
obyčejně nesplněny.“*

Xena se vzpamatovala v nemocnici ze své duševní ochablosti, jakmile pominulo nebezpečí a nepřidružily se žádné komplikace po těžké operaci. Začala projevovat neobyčejný zájem o své okolí, blízké i vzdálené. Přivykla za dlouhou dobu svého odloučení od Hautena žít v stálém okruhu cizích lidí. Zatoužila po společnosti, zvala do nemocnice všechny své známé, s kterými se předtím stýkala. A tak se proměnil její nemocniční pokojík v přijímací salón „světové dámy“. Již po ranní návštěvě primáře nemocnice a jeho lékařské družiny počaly se trousit návštěvy, neboť Xena dovedla si zařídit, aby lékaři nemohli ničeho namítat proti příchozím mimo povolené hodiny návštěvy nemocných. Cítila se ve svém živlu, když byla obklopena houfem návštěvníků, které rozesmávala svým vypravováním o cestách s Hautenem a o svých zkušenostech. Obracela nejtragičtější případy v žert a Hautena líčila jako „výstřední typ“, který působí komicky. Zrodila se v ní živelná touha po společenském životě, jako by si chtěla vynahradit vše, čeho se musila po boku Hautenově dlouhá léta odříkat. Pozdravujíc se, uvědomovala si, že nabývá dravých sil a choutek jako plnokrevná žena, jež se nemíní v budoucnu ničeho zříci. Vzpomínala si, že vyžrála plně v ženu v „Městě světla“, ale netoužila po návratu do toho velkoměsta, kam stále ještě tíhnul Hauten. Vinila svého druha, že chce táhnout světem, aby ji ubil jako ženu i herečku. V bílém pokojíku nemocnice se rozléhaly prudké hádky, neboť Hauten naprosto nemohl pochopit nápadnou změnu, jež se udála s jeho družkou. Vyčítal jí, že vyvádí v životě po svém jen proto, aby mu podrážděla nohy.

Xena se stala umíněnou ve svém odhodlání.

„Zůstanu ve vlasti a musím se tady uplatnit. A s tebou už nikam nepojedu, abych třela bídu s nouzí a louskala cvrčky. V republice jsou nové poměry a věřím, že se tady uchytím u některého divadla.“

Hauten zapomínal ve svém hněvu, že leží nemocna a křičel, až jeho slova hlučela po dlouhé chodbě nemocnice.

„Pak jsi neměla nikdy jít se mnou a je to bídné od tebe, žes mne donutila, abych se s tebou oženil a trpěl tvými maloměšťáckými pošetilostmi. Musím poznat svět, ještě mnoho a mnoho prostudovat a potom mohu teprve začít něco definitivního.“

A rozružen Xeninou neústupností utíkal z nemocnice.

Xena se uklidnila hned po jeho bouřlivém odchodu a ulehčila si úsměškem.

„Tebe už dávno neberu vážně, blázne.“

A vzápětí se bavila a smála ve společnosti nových hostů nebo lékařů, kteří navštěvovali nejraději z celé nemocnice její pokoj. Jakoby hádka s Hautenem byla pouhou hrou pro ukrácení dlouhé chvíle. Avšak někdy se nezdržela, aby nepronesla o Hautenovi před svou společností posměšnou poznámku:

„Náš rek potřebuje nějakou záminku, aby mohl pít bez výčitek svědomí!“

Usilovala, aby cizí lidé nabyli mínění, že pohlíží na svého druha z rozumového hlediska shovívavě jako na velké dítě. Přemýšlejíc o svém vztahu k Hautenovi, přiznávala si, že by ho nemohla už nikdy milovat jako milenka, toužící po prudké vášni. Pozvolna ho považovala za kamaráda, s kterým ji pojí společný život a dlouhá doba uměleckého zápasu. –

* * *

V nemocničním pokojíku se cítila bezpečnou, jako by žila mimo svět; nebylo tísnivých starostí o zítřek.

Hauten nastoupil angažmá v kabaretu Akademického sdružení jako herec a malíř satirických stínoher. Dobře prodával své malířské výtvary, poněvadž tou dobou bohatí měšťáci kupovali o překot obrazy, jako by si zakládali soukromé obrazárny. Xeně i Hautenovi se zdálo, že poválečné poměry v mladé republice spějí k všeobecnému blahobytu, kterého bude každý občan účasten jako boháč.

Tak byla Xena lehké mysli a starala se toliko, aby se nenudila. Před večerem, když už ji všechny návštěvy opustily, dostavoval se pravidelně k přátelské besedě doktor Varno, mladý muž jiskrného zraku, který od Xenina příchodu do nemocnice projevoval o ni živý zájem jako o umělkyni prošlou světem. Jemu vděčila za kromobyčejnou péči v nemocnici

a jisté výsady v domácím řádu, neboť mladý lékař dovedl svým kolegům a nemocničnímu personálu vštípit názor, že světová žena potřebuje jiné ohledy než obyčejný smrtelník.

Temperamentní Varno rád hovořil o dalekém světě a již proto vyhledával Xenu, že procestovala různé země a dovedla spojit přiléhavý úsudek s vtipem. Sedával u ní často až do noci, když mívával noční službu v nemocnici. Rozprávěl s ní chtivě jako se zkušenou osobou, s kterou možno promluvit i o nejvážnějších nebo nejožehavějších problémech, a přitom se zasmát.

Xeně staly se brzy tyto večerní zábavy s Varnou, kdy se hovořilo v ztichlé nemocnici téměř šeptem, nezbytnou potřebou a určitým vzrušením, neboť s vracejícím se zdravím vzbouzela se též její touha, aby byla obdivována muži, kteří by ji zajímali. Přestala vidět ve Varnovi pouhého lékaře, sledujícího postup její choroby k uzdravení, a vítala ho jako muže majícího všechny vlastnosti, aby mohl být milován mladou ženou, v jejímž srdci rodila se dravá touha po lásce.

Varno upozoroval, že Xena smýšlí jinak s jeho přátelstvím, a střehl se podnitit její vášně. Za jiných okolností by jistě nebyl stáhl ruce zpátky před tak vášnivým dobrodružstvím, neboť Xena ho zaujala, ale jako lékař věděl, že Xena potřebuje ještě dlouho největšího klidu, aby se zcela uzdravila. Počínal si ve styku s ní co nejopatrněji.

Krátce před odchodem z nemocnice umínila si Xena, že pohne Varnu k vyjádření, mohl-li by ji mít rád jako svou milenkou. Při jeho příchodu tvářila se vzrušeně a smutně, zoufale, a chvěla se zvědavostí, jak se Varno projeví. Neodpovídala na jeho dotazy po příčině jejího smutku a pojednou vyhrkla prudce:

„Hrajete se mnou směšnou komedii, doktore!“

Varno užasl. Nesetkal se ještě v životě se žádnou ženou komplikované povahy. Vykoktal pouhou omluvu, že si počínal v jejím případě vždy svědomitě jako lékař.

„Dobře víte, že vás považuji ze mnohem bližšího člověka než lékaře. A proto napínáte moje nervy, abyste pozoroval účinek svého vypočítavého jednání se mnou.“

Varno vykulil své černé zraky a oněměl.

„Ano, mlčíte, protože jsem vás překvapila pravdou svých slov. Proč jste mne vyhledával o samotě, když jste byl jist, že se tady nikdo neobjeví?“

Nehrajte si na hluchoněmého, doktore, a řekněte mi, proč jste běhal ke mně, jakmile jste měl volno, abyste se mne aspoň zeptal, nepotřebuji-li ničeho? Proč jste se tak nechoval k jiným pacientkám?“

Nevyčkavši Varnovy odpovědi sevřela žádostivě jeho ruce a šeptala v roztoužení:

„Vy jste dobře věděl, že vás strašně ráda vidím, vy jste zpozoroval, že jste ve mně vzbudil jisté city, které jsem nemohla před vámi skrývat. Proč jste tedy prodlužoval tuto hru? Proč jste chtěl, abych odešla z nemocnice vážněji churava, než jsem sem přišla? Proč?“

Varnovi zdála se situace krajně nebezpečná. Vyhnul se přímé odpovědi.

„Ctil jsem vás jako ženu, která v životě mnoho prožila i vytrpěla. A věřte, paní Xeno, že si vás vážím stejně jako pana Hautena.“

Xena zabořila hlavu do podušek, jako by chtěla ztlumit své vzlyky.

Varno se vzpamatoval. Položil lehce ruku na její hlavu a domlouval jí jako lékař, který chce povzbudit nemocného:

„Prosím vás, uklidněte se. Hled'te, paní Xeno, vy musíte hlavně dbát o své zdraví, které je dosud velmi chatrné. Prosím vás, varujte se každého rozčilování, ať jakékoli podstaty, a myslíte jen na sebe, abyste se úplně zotavila.“

Xena usedla, pohlédla zaslzeným zrakem Varnovi přímo do očí a pronášela zvolna své slova, jakoby se rozmyšlela, nemá-li ustat v řeči.

„Nemluvte se mnou jako s pacientkou, která se bojí, že má smrt na jazyku. Teď je mi lhostejno moje zdraví, když –“

Nedomluvila větu a svěsila hlavu.

Varno byl vznětlivý člověk měkkého srdce. Pocítil k ní lítost, uchopil její ruce, tiskl je a hladil a promlouval jako dobrý přítel, který nechce pozbyt přátelství.

„Mám vás rád, paní Xeno, ale cítím, že moje city k vám jsou rázu čistě přátelského.“

Xena sklonila hlavu na jeho prsa.

„Řekněte mi, Varno, úplnou pravdu. Byl byste býval schopen mne milovat, kdybyste se byl se mnou setkal někde mimo nemocnici?“

Varno ji objal něžně jako choré dítě.

„Myslím, paní Xeno, že – ano.“

Xena přísála se na jeho ústa dlouhým polibkem.

Varno se zvolna vyprostil, políbil jí ruce a pravil starostlivě:

„Dbejte zatím jen a jen svého zdraví.“

Xena prohrábla jeho hustou kštici a zasmála se zvonivým smíchem:

„Ano, drahý Varno, budu se teď léčit výhradně u vás. Ale prosím vás snažně, abyste vysvětlil Hautenovi, že je mi zapotřebí svrchovaného klidu; domluvte mu, aby pustil z hlavy své bláznivé úmysly odvléci mne zpět do ‚Města světla‘. Napřed se chci uzdravit.“

Varno zajiskřil očima a odešel na inspekci nemocnicí.

Xena zvrátila se na lůžko v slastném opojení a šeptala vznícené:

„Chci a musím být milována. V tom je smysl života –“

* * *

Hauten dával Xeně příliš najevo, že nevidí rád návštěvy, které zastihl pokaždé, kdykoli se objevil v nemocnici. Xena dlouho zkoušela odzbrojit jej mírnými slovy, aby se radoval z toho, že ji lidé mají rádi, ale v poslední den pobytu v nemocnici sama zaútočila:

„Nemysli si, že mne budeš příště nějak omezovat v mém počínání. Vyhnals mě těhotnou z ‚Města světla‘, abych jela prodávat tvoje kýče, a dokázala jsem, že umím být samostatnou. Chci žít svobodně, a buď jist, že neučiním nic špatného, co by tě bolelo.“

Hauten zrudl a jeho rysy se stáhly v opovržlivý výraz.

Xena ohrnula posměšně rty.

„Netvař se jako rozvzteklý apač ve filmu. Dobře víš, že se tě neleknu. A zakazuji si, abys mě nějak rozčiloval. Lékaři tě poučí, jak máš se mnou zacházet.“

Hauten chytil prudce Xenu do náruče a sípěl jí do obličeje, přemáhaje se, aby nepropukl v řev:

„Mne nebude nikdo poučovat, jak mám s tebou jednat, a nejméně nějaký pan doktor, kterému jsi asi nahučela, co má mluvit. Ty se budeš tak chovat, abys mne nedráždila, a já ti nemusil připomínat, že nemohu věřit takové děvce, jako jsi ty.“

Xena zaťala nehty do Hautenova krku a rozječela se.

Vběhly ošetřovatelky i doktor Varno.

Xena pronesla, vzlykajíc:

„Ted' jste se přesvědčil, milý doktore, jak zachází pan manžel se svou nemocnou ženou –“

* * *

Z ovzduší nemocnice vpadla Xena do rušného života.

Hauten ji uvedl do zákulisní společnosti kabaretu Akademického sdružení. Oddala se zábavám a nočním toulkám stejně náruživě jako Hauten, jako by chtěli společně v hýřivém víru života zapomenout strastí minulých dnů.

Kabaretní Akademické sdružení zdůrazňovalo ve svém programu literární úroveň na rozdíl od jiných kabaretů, které vznikly v hlavním městě po převratu. Vůdčí úlohu strhl na sebe Balvan, ačkoliv zakladatelem Akademického sdružení byl původně doktor Karol, který však postrádal výbojnosti širokých ramen jako Balvan. Kabaretní vůdce měl znamenitý vkus měšťáckého obecnstva, zpitého vlasteneckým nadšením nad samostatností své vlasti a oslavujícího už přes rok v zábavních podnikcích a barech národní svobodu. Chytře políčil kabaretní programy jako dráždivě vnadidlo pro „nejinteligentnější vrstvy“, zastoupené vysokými hodnostáři, politiky ze řemesla, kořistníky, tlačíci se vždy k vlivným činitelům vládní moci, pracující inteligencí a studentem.

Balvan podílel spravedlivě satirickými šlehy všechny politické strany, vyhýbaje se tnout do živého, uplatňoval v programech vždy písně, jež vznítily nadšenecké nadšení pro zájmy mladé republiky, a doplňoval večery dramatickými hříčkami, tanci, aktuálními pamflety, pikantními šansony i ukázkami moderní poezie. Tato všehochuť hověla znamenitě měšťáckému obecnstvu, které se dralo do kabaretu jako učarované. Akademičtí podnikatelé byli opojeni zisky, o něž se dělili stejnými díly. Podlehli podnikatelské horečce a najali ještě druhou místnost, kde založili „kabaretní filiálku pro střední vrstvy obecnstva a noční tabarin pro bohaté hýřily.“ Obchodní vedení podniku Akademického sdružení měl továrník Maryn, který toužil proniknout ve veřejnosti a snil o plánu vybudovat velké „kulturní podniky“ všech odvětví, opovrhuje výrobou knoflíků jako „nevhodným zaměstnáním pro gentlemana“. Na popud doktora Karola pomohl radou a penězi založit kabaret Akademického sdružení, doufaje,

že přiměje své spolčníky, aby rozšířili svou činnost na divadlo, koncertní agenturu, nakladatelství a knihkupectví. Pozbyl smyslu pro rodinný život, neboť jeho žena byla prostá osoba, a žil nejraději ve společnosti umělců, které soustředil v klubu „Červená komnata“, jemuž poskytl útulek ve svém bytě. Činným členem klubu mohl se stát toliko ten, kdo se při přijímací zkoušce dovedl zpít kořalkou až do němoty, takže zůstal v Červené komnatě ležet jako mrtvola. V Marynově klubu rozhodovalo se při pitkách o činnosti Akademického sdružení a o všech otázkách týkajících se dalšího podnikání. Tam se hlasovalo též o angažování Hautena, kterého se Maryn vřele zastal jako artisty „světového rozhledu“.

Xena sprátelila se s Marynem, který působil dojmem umělce romantických sklonů a nikoli podnikatele střizlivých názorů. Zaujala ho pohotovostí bystrých úsudků a vtipů a snažila se udržet si jeho přátelství proječováním nejživějšího zájmu o jeho plány a uplatněním všech originálních vlastností svého ducha. Za nejživějšího rozbourání celé kabaretní společnosti hovořili mnohdy spolu, jako by nebyli účastni všeobecné zábavy. Maryn se obdivoval, že Xena dovedla být zábavná, i když nebylo žádné zvláštní látky k hovoru, a vážil si jí pro její čin, že se sama pustila z „Města světla“ domů a uplatnila výstavou Hautenovy obrazy. Litoval, že jeho žena postrádá takové energie. Srovnáváje příliš často Xeniny vlastnosti s ženinými, pocítil pojednou, že podléhá také smyslně jejímu půvabu podivuhodné ženy. Ale přemáhal svou zamilovanost, obávaje se Xenina výsměchu. Soudil, že je slepě oddána svému druhu. Xena vytyčila Marynovy city, neodvažovala se však přímo je povzbuzovat, neboť jeho žena přimkla se k ní jako k dobré kamarádce. A pak tu byl také Varno, který se přidružil k umělecké společnosti a žárlivými pohledy dával Xeně svou lásku najevo. Xenina vášeň k Varnovi pozbyla na své žárlivosti hned po změně prostředí. Rozdivočelý život v uměleckém světě příliš Xenu upoutal. A Varno činil trapný dojem svou zamlklostí vedle rozjařených umělců, honosících se okázale svým duchem. Xeně se zdálo, že je Varno stále ospalý a unavený. Zlobila ho tím před celou společností, která besedovala neúnavně až do svítání.

Varno nemohl zatajit zklamání, které mu Xena svým životem způsobila. Vyhledal ji o představení v kabaretu samotnou v loži a propukl v lítostivé výčitky, že se ničím nočním životem, že zapomněla na svůj slib dbát toliko

o své zdraví a že si s ním vůbec jen zahrála jako zkušená herečka, která nepozbyla své rafinovanosti ani na nemocničním lůžku.

Xena překvapeně naslouchala zamilovanému muži, na němž pojednou shledala různé tělesné vady – velkou hlavu, vysedlé zuby a krátké nohy. Chladně odsekla:

„Žiju tak, jak se mi zlíbí. A čerta se starám o své zdraví, když mě nic nebolí. Jste malicherný, Varno, a protivíte se mi svou starostlivostí. Příliš mi připomínáte lékaře a myslím si, že neumíte mít rád, když se snažíte bránit mi v něčem, co mě baví. Nenáležím k tomu hloupému druhu počestných žen, které se přetvařují na ctnostné, aby své milence připoutaly.“

Varno se cítil uražen. Loučil se s lítostí s představou o Xeně, jak si ji vykouzlil v nemocnici, když tam ležela bezmocně na lůžku a žvatlala a smála se srdečně jako prostinké stvoření. Mrzutě zabručel:

„Představoval jsem si, že budete žít krásným životem.“

Xena se zasmála.

„Pak vás lituji, že jste se spletl. Život je jenom tenkrát krásný, když se to člověku zdá.“

A pokynula Marynovi do ředitelské lože, aby ji navštívil.

Varno se rychle vytratil a Xeně připadalo, že to byl již zcela jiný člověk, který by ji nemohl vzrušit. Vyhýbala se pak hovoru s ním, když se ještě někdy objevil v kabaretní společnosti, nebo si tropila před ním posměch z lékařů, že léčí tak dlouho pacienta na nejrůznější choroby všemi možnými metodami, až se buď uzdraví, nebo zemře. Chválila pouze chirurgy, kteří prý dovedou vykuchat a ořezat člověka, až z něho zůstanou jen součástky organismu nejnnutnější k životu.

Málokdy šla Xena s Hautenem z představení přímo domů, a to jen, když byli unaveni bděním za minulých nocí. Xena byla spokojena, že Hauten zachovává „domácí mír“; vybíjel se v dlouhých a temperamentních debatách se svými kamarády. Šťastna, že je obdivována ve společnosti, nemyslíla na budoucnost. S rozkoší pozorovala žádostivé pohledy mužů, kterými ji pohlcovali, i přála si v takových chvílích, aby prožila nějaké milostné dobrodružství, jež by roznítilo celou její bytost a dalo prožít největší slasti lásky. Zdálo se jí, že byl její minulý život ubohý a příliš chudý na milostná vzrušení, že dosud nepoznala pravé lásky, kterou by se opojila jako nejvzácnějším zážitkem života.

Pohlížeje na Hautena, myslila si, že poměr s ním vznikl z její dívčí nezralosti, že to však nebyla ta mocná láska, která zbavuje ženu smyslů a rozpoutává její vášeň. Noříc se chtivým pohledem v tmavý zrak Marynův uvažovala, zda by byl schopen nejohavnější lásky a opustil pro ni svou rodinu. Od jeho přátel slýchala, že je zarytý puritán, který zachovává přísně manželskou věrnost, příslibenou před oltářem. To ji často dráždilo, aby se přesvědčila, není-li Maryn tichá voda, která břehy mele. Ale krotila svou vášeň, vyčkávala, až Maryn sám vzplane. Radovala se, když jeho bledý obličej zahořel v její blízkosti prudkou červení a jeho oči se leskly skrytým žářem. Byla si jista, že je Marynovo nitro stravováno ohnivými city, které musí jednou propuknout. Oddalovala však tu chvíli, obrátila vždy hovor na literaturu nebo divadlo, jakmile vycítila, že se Maryn stává příliš vznětlivým. Tvářila se, že má k němu vztah pouze jako k dobrému společníkovi, zajímajícímu se o umělecké otázky. Živě odporovala jeho názorům, které se jí zdály šosáckými, jako by si ho chtěla znepřátelit.

Kabaretní společnost mívala někdy své mecenáše. Tu se objevil nějaký továrník, který dobře prodal své zboží a hostil celou družinu, šťasten, že sedí ve středu „uměleckého světa“, jindy to byl některý obchodník, a ani o poválečné zbohatlíky nebyla nouze. Nejpodivnějším mecenášem ukázal se pan Zubr. Rozhazoval tisícovky jako smetí a vymýšlel si všemožné zábavy, aby hodně utratil. Nikdo nevěděl, čím je a odkud bere ty spousty peněz. Vždy se vynořil na několik dnů a pak zase zmizel. Jednou přišel do zákulisí kabaretu s návrhem, aby celá společnost navštívila nejelegantnější nevěstinec, který byl té noci naposledy otevřen, neboť tou dobou zavírala vláda na popud poslankyň všechny veřejné domy.

Balvan, který zpíval o tomto činu vlády satirický pamflet, nadšeně souhlasil, ale s výhradou, že se ženy nesmějí té oslavy zúčastnit. Hauten namítl, že ho Xena provázela do všech putyk navštěvovaných prostitutkami a nikdy nebyla tam žádnou pouliční holkou uražena. A když se Zubr zaručil, že zařídí, aby se nevěstky chovaly k dámám s „povinnou úctou“, odtáhla společnost do nevěstince.

Cestou přemlouval Maryn Xenu, aby pohnula Hautena k návratu domů, ale Xena se mu vysmála, že je asi také jedním z těch, kteří zavírají umravňené oči před špinou života, ale přitom tajně vyhledávají pochybnou zábavu v obskurních lokálech. Maryn zašeptal vzrušen:

„Čestné slovo, paní Xeno, že jdu poprvé do takového hnusného brlohu. Nikdy v životě jsem nevskočil –“

Xena ho přerušila.

„Nemluvte tak, Maryne, když navštěvujete přece bary a vinárny, které se hemží animírkami a lehkými holkami. Libovský mi vypravoval, co jste nedávno tropili v šambru, když jsme byli s Hautenem doma. Ovšem namítnete jako dokonalý gentleman, že se tak dalo skrytě, ale já neznám rozdíl mezi přepychovým barem a veřejným domem –“

Maryn zčervenal studem a vykotal tísňivě:

„Přísahám vám, že jsem se zúčastnil těch orgií, při kterých mi bylo špatně. Setrval jsem tam, abych zamezil nějakému veřejnému škandálu, neboť kamarádi byli zpiti –“

„To se ví, vám běželo o zabránění veřejné ostudě, ale co se odehrávalo za zavřenými dveřmi, to jste kryl jako gentleman. Proč jste hned neodešel?“

Maryn už neodpověděl, neboť společnost vstupovala do vrat nevěstince. Zubr dostál svému slovu. Najal pro svou družinu velký salón, do kterého nesměl nikdo z cizích vstoupit. Nacpal několika nevěstkám do rukou hrst bankovek a poručil jim, aby se chovaly slušně jako „vychované dámy“.

Nálada byla dosti stísněná.

Xena postřehla, že se muži neodvažují hovořit s děvčaty tak, jak byli již dávno uvyklí, a že se holky přetvařují, chovají se přepjatě. Přitom se požduchovaly, když vypravovaly o „krutém osudu“, který je srazil do bahna a zahnal až do „domu neřesti“. Smála se tiše, když lehké ženštiny žadonily s vybranou zdvořilostí:

„Směla bych prosit pána o cigaretu? Byl by pán tak laskav a dovolil mi, abych si nalila ještě skleničku šampaňského? Neuráží snad milostivé dámy naše přítomnost?“

Xena dobře věděla, že by mluvily neostýchavě, kdyby byly s muži samy, a že by je lákaly nestoudně k pohlavnímu styku. Vysmála se Marynovi, který obdivoval, že se holky drží statečně jako počestné ženy, a litoval je, že si s nimi „osud hrůzně zahrál“.

Zubr dbal, aby se zábava rozproudila. Poroučel nepřetržitě nápoje a donutil Adu Konvalinu, bratra komika Moderny, aby hrál na klavír známé šansony z programů kabaretu Akademického sdružení. Nálada se uvolnila. Libovský zpíval Gellnerovy písně, Hauten přednášel Leppinovy

básně a také Balvan se rozbouřil a hlučel svým mohutným basem pamflet o zavírání nevěstinců. Opilé holky zapomněly na slušné chování a nadávaly sprostě poslankyním, že je vyhánějí z tepla veřejných domů do ulic, protože nerozumějí srdci prostitutky. Samy nikdy nezkusily, co to znamená „lovit frajery na ulici“.

Pak přišel majitel nevěstince s pamětní knihou a žádal pány umělce, aby se „zvěčnili nějakými veršičky na památku“. Šeptem sdělil, že slavný Bolmír je vedle v šambru a že napsal do knihy posměšné čtyřverší o socialistických poslankyních.

Xena se smála prohlížeje památník nevěstince.

Skvěla se tam zvučná jména hodnostářů, politiků, silných jedinců a známých umělců.

Vznikla nevázaná pitka – a lehké ženštiny počínaly si nenuceně, jako by byly samy. Zubr je okřikoval, aby byly pamětlivy svého slibu, že nevybočí před dámami z mezí slušnosti, ale nezabránil škandálu.

Rozpustilá Helenka, droboučká a vychrtlá holka, vyhrnula si šaty, vystřívši na přítomné holý zadek, zapištěla posměšně:

„Ať nám vaše dámy vylížou prdel, když lezou mezi nás –“

Zubr ji udeřil vztekle do hlavy, až padla. Helenka řvala hystericky a mlátila sebou o parkety. V nastalém shluku opustila Xena s větší částí společnosti veřejný dům. Venku si pochvalovali někteří muži prohýřenou noc v nevěstinci.

„To byla zábava pro bohy –“

Xena pošeptala Marynovi:

„Slyšíte, jak málo jim stačí, a třeba hnusná špína, aby ukojili svoje vášně. Dobře jsem viděla, jak mnozí z našich společníků hltali chlípnými pohledy zchátralé ženštiny.“

* * *

Několik měsíců ztratilo se v minulosti.

Xena se chvěla radostí, že Maryn potlačuje násilně svoje city k ní. Odvážila se rozhodného úderu na jeho srdce. Seděla s ním opodál společnosti, v které se Hauten přel s Libovským o nový útvar kabaretu. Vystihla, že se Maryn poddává svým citům a pronesla náhle:

„Věříte v lásku muže a ženy?“

Maryn byl překvapen. Nikdy za tu dlouhou dobu nedotkla se Xena v hovorech s ním podobného tématu. Přemohl svůj údiv a klidně zahovořil jako zkušený debatér:

„Myslíte lásku v manželství? Rozumné manželství, v kterém běží o pokojné soužití muže a ženy, nemůže spočívat výhradně na lásce. Přiznávám se vám, paní Xeno, že jsem nebyl nijak vášnivě zamilován do své ženy, než jsem si ji vzal. Líbila se mi jako zdravé a sličné děvče a teď ji ctím jako matku mých dětí a věrnou družku v životě.“

„Vy jste ještě nikdy nemiloval?“

„Nevím, jak to myslíte. Žil jsem vždy velmi střízlivě, takže jsem nikdy neztratil rozvahu a nevyváděl žádné pošetilosti se ženami, jak činí valná většina mužů.“

„A mohl byste se ještě zamilovat?“

Maryn vzhlédl zkoumavě. Zdálo se mu, že ho její usměvavý pohled vybízí k upřímné sdílnosti.

„Snad, paní Xeno. Snad bych byl schopen lásky –“

„Nu – a kdy?“

„Kdybych byl také milován.“

„A mohl byste obětovat vše pro svou lásku?“

Maryn se polekal a opáčil otázkou:

„Vy byste byla schopna oběti?“

„Když bych poznala, že miluji některého muže takovou láskou, že nemohu bez něho žít, šla bych za ním bez rozmýšlení, i kdyby mne očekával horší život než po Hautenově boku –“

„Já bych nikdy neopustil svou rodinu, paní Xeno. Nemohl bych se později podívat dětem do očí. A proč by měla moje žena trpět, že jsem pro svou vášeň rozbil manželství? Ne, paní Xeno, člověk si musí počínat rozumně, i kdyby byl zžírán nejprudší vášní –“

„Vy byste tedy svou lásku naprosto potlačil?“

Maryn vnořil se pohledem do Xeniných očí svítících milostnou touhou, uchopil ji za ruku a zašeptal horoucně:

„Nevím, Xeno. To by záviselo od té ženy.“

„Jak to?“

„Jestli by byla svolná –“

Xena se tiše zasmála a opětovala stisk jeho horké ruky.

„Jestli by vás milovala? To byste přece musil poznat.“

„Totiž, Xeno, rozumějte mi dobře. Buďme rozumní. Kdybych vám řekl, že vás miluji, jako jsem dosud žádnou ženu nemiloval –“

„A já vám odpověděla, že opětuji vaši lásku –“

Maryn políbil jí dlouze ruku, jež se chvěla rozčilením.

Xena přerušila mlčení.

„Mluvte, Maryne, mluvte –“

„Zavolal bych svou ženu a řekl jí vše.“

„Proboha!“

„Nelekejte se. Moje žena je dosti rozumná, aby pochopila, že se život utváří někdy proti slabé vůli člověka.“

„Proč byste se svěřoval své ženě?“

„Protože bych ji nechtěl klamat. A věřte, že by souhlasila s tím, aby žila po mém boku dále před veřejností jako žena, ale v mém soukromém životě byla pouhou mojí kamarádkou, když by její místo nastoupila moje milenka.“

Xena se zasmála.

„Vy byste se tedy se ženou o svém poměru dorozuměl?“

„Tak jest. Často jsme se ženou o tom hovořili. Jsem jist, že by proti tomu ničeho nenamítala, aby moje milenka sdílela s ní společně domácnost jako její kamarádka a před veřejností moje sekretářka –“

Xena odtáhla ruku. Marynovo líčení milostného poměru jako soužití ve třech pobouřilo ji tou měrou, že vybuchla rozhorleně:

„Jste pokrytec!“

„Nikdy! Slyšela jste, jak bych jednal ve svém soukromém životě. Miluji pravdu, kde je na místě.“

„Ale před veřejností byste se přetvařoval.“

„Ano, veřejnost musí býti klamána, aby moje žena i rodina netrpěly společensky. Nikdy bych neučinil nic, aby se veřejnost dozvěděla něco o mém soukromém životě.“

„Zapomněl jste na jednu důležitou okolnost: jestli by totiž vaše vyvolená přistoupila na vaše podmínky.“

„To jsem již prve řekl, že by to záviselo –“

Maryn se zarazil a pátral dlouhým pohledem v Xeniných zracích, než pronesl s vážným důrazem:

„A co kdyby moje žena sama mou vyvolenou požádala, aby tak učinila –?“

Xena otočila se k společnosti a zvolala:

„Pojďme domů, Hautene, jsem unavena.“

* * *

Zanedlouho dožila se Xena neočekávaného překvapení. Hauten přivedl domů komika Modernu a oznámil hlučně:

„Založíme společně s několika kamarády vlastní kabaret. Jsme přesyceni služby u všelijakého panstva.“

Xena vybuchla ve smích.

„Neblázněte! Kde si opatříte nutný kapitál do podniku?“

Moderna se ujal rozšafně slova a vysvětlil jí, že kabaret bude financovat bohatý obchodník Reuter, který je kamarád komika Míly Dolana, a doložil s okázalou pýchou:

„Já a Dolan jsme nejpopulárnější komikové hlavního města i republiky, a tak je pevně zaručeno, že se za námi potáhne obecenstvo jako mouchy na med. A jde s námi taky komik Trudov z kabaretu Barok, Krakovec a můj brácha Ada, takže náš soubor bude nejlepší ze všech podniků. A já jako ředitel našeho družstva a podniku se postarám, abychom měli programy, o jakých se tady nikomu ani nezdálo. Odjedeme na pár týdnů s Hautenem do ‚Města světa‘, abych se tam podíval, co bychom mohli použít pro naše poměry.“

Xena se rozradostnila, že bude konečně zase vystupovat na jevišti, ale Maryn ochladil její nadšení:

„Rozmluvte to Hautenovi, prostředí těch lidí jako jsou Dolan a Moderna není pro něho. Jsou to znamenití komikové, ale víc už nic. Nemají dostatek inteligence, aby udrželi uměleckou úroveň. A pak, paní Xeno, musili bychom se rozejít, neboť běží o konkurenční podnik. Zaručuji se Hautenovi, že mu bude u nás zvýšena gáze a dopřána volnost, aby se mohl lépe umělecky rozvinout, a ujišťuji vás, Xeno, že docílím, abyste byla k našemu kabaretu angažována.“

Xena pochopila, že by se pak nemohla s Marynem stýkat, kdyby změnila s Hautenem společnost. Zabolelo ji, že by ztratila člověka, který dovedl svou lásku k ní tak podivuhodně potlačovat, aby neklamal svou ženu. Stále

ještě věřila, že zviklá jeho názory na manželství a volnou lásku a získá ho pro sebe, a proto domlouvala Hautenovi, aby upustil od svého záměru.

Hauten se rozlítl.

„Už do mne hučel Maryn jako do hluchého a sliboval mi hory doly. Myslíš, že nevím, co to všechno znamená? Potřebujete oba, abyste se mohli dále spolu slézat. Už dávno vidím ti na očích, co se s tebou děje, a obávám se nějakého tvého nového dobrodružství, které by dopadlo asi stejně jako dřív.“

Xena se rozplakala, že ji nevině obviňuje, ale Hauten křičel, že věří tomu, co vidí, a že od svého neustoupí. Vykřičev se, až ochraptěl, objal Xenu a pravil dojatě:

„Ty hloupoučká, což jsi raněna slepotou, že nevidíš, jaká možnost k svobodné práci na jevišti se nám oběma naskýtá? Budu dřít jako mezek až do roztrhání těla, abychom to někam přivedli. Ani jsem ti teď nikdy neřekl, jak mne ten život od příjezdu z ‚Města světla‘ otravoval, ale už nevezmu alkohol do úst.“

Xena sdělila na chodbě v zákulisí kabaretu Marynovi výsledek své rozmluvy s Hautenem. Pojednou se k němu přivinula.

Maryn ji náruživě objal a zlíbal.

Xena se mu vyrvala z náruče a prchla. Následujícího jitra vyskočila z lůžka, ale zvrátila se prudkou bolestí v boku nazad jako podťatá.

Přivolaný lékař zjistil zánět nervů.

Xena se svíjela bolestí a naříkala pro ztrátu své existence v novém kabaretu. Pak prohlásila, že nemá ke každému lékaři důvěru a prosila svého druha, aby zavolal z nemocnice doktora Varnu.

Varno vyhověl jejímu přání, ale souhlasil s úsudkem předchozího lékaře. Když na chvíli se Xenou osaměl, zašeptal vyčítavě:

„Sama jste si svou bolestivou chorobu zavinila. Varoval jsem vás před tím hrozným životem, který jste vedla ve společnosti pánů umělců z kabaretu. Jistě by bylo bývalo pro vás výhodnější, kdybyste byla s Hautenem odjela do ‚Města světla‘, kde byste žila v ústraní.“

Xena mu zakryla ústa a usmála se trpce:

„Kvůli vám jsem zůstala.“

Hauten se vrátil a vypravoval nadšeně o směru nového kabaretu.

Na odchodu usmál se Varno skepticky:

„A myslíte, Hautene, že se vám vaše plány podaří?“

„Jsem o tom přesvědčen, neboť nepiju žádný alkohol a chci pracovat! Pamatujte si, doktore. Z ovzduší artistiky a klaunů k divadlu.“

Hauten odjel s Modernou do „Města světla“, když už Xena mohla vstát s lůžka a belhala se zvolna pokojem. Za krásných májových nocí ji zachvátil zoufalý smutek. Sedávala dlouho do noci u okna, přemýšlela o svém životě a nalézala stejný závěr:

„Vše se mi nakonec vždy zhatí –“

Pak cítila, že jí přece jen chybí Hauten, i s jeho křikem a věčným povídáním. Zlobívala se na něho, že ji už podruhé opustil, když byla nemocna.

Pojednou zatoužila po rozmluvě s Marynem. Jakmile jen trochu bolest popustila, napsala mu dopis, aby ji navštívil. Roztrhala jej však, neboť se obávala sousedky, která by mohla Marynovu návštěvu Hautenovi prozradit. Když poprvé vyšla z domu, zamířila hned do kavárny, kterou Maryn pravidelně navštěvoval. Na prahu ztrnula jako přimražená.

V koutě kavárny seděl Maryn se světlovlasou dámou, která se postavou podobala jeho ženě a také Xeně.

Chtěla se vrátit, ale tu se přihnal Libovský a pozval ji do své společnosti, aby vypravovala, co píše Hauten z „Města světla“ a jaké má nové plány. Zpozoroval její pohled k Marynovi a prohodil zběžně:

„Marynova sekretářka. Maryn si libuje v ženách, které se podobají jeho ženě – a tak jí zůstává věrný.“

* * *

Xenu připoutaly bolesti opět na lůžko.

Tu se vrátil Hauten z „Města světla“ a polekal se jejího zdravotního stavu.

„Proč jsi mi nenapsala pravdu? Hned bych byl přijel. Beztoho jsem se později s Modernou nudil, jakmile jsem ho seznámil s čelnými zábavními podniky a s povrchním životem toho velkoměsta. Posílal jsem ho samotného na zvědy a za poznatky a maloval jsem, abych nepřijel domů s prázdnou.“

A vybalil asi půl tuctu pláten s motivy z „Města světla“. Pak objal Xenu a smál se v slzách.

„Ted' nesmíš churavět, můj chudáčku. Zakrátko zahájíme náš vlastní podnik, musíš stát pevně na nohou. Přísahám ti, že udivíš celý svět!“

Xena se podívovala Hautenově pílí. Maloval kulisy v kabaretu, pomáhal v zařizování jeviště nebo celé noci psal. Moderna sestavil podle dojmů z podniků „Města světla“ kostru první kabaretní revue a Hauten to musil sepsat.

Xena vkročila o holi do kabaretu v hotelu Riva, když už byly hlavní práce hotovy a zkoušky v plném proudu. Při vstupu na jeviště pomyslila si bezděčně:

„Kéž bych tady vynikla.“

A pokřižovala se z pověřivosti.

V prvním programu parodovala známé subrety a zpěvačky hlavního města a hrála v jednoaktové hře s Hautenem úlohu prostitutky, kterou lupič hledaný policií vylákal na hotel a pak ji zaškrtil, když ho chce prozradit. Od svého sólového čísla si neslibovala mnoho, neboť nerada už působila jako kabaretiéra, ale těšila se na svůj herecký výkon v dramoletu. Byla překvapena, když při její kabaretní produkci burácel potlesk a nakonec musila parodii jedné populární subrety opakovat. A pak v pauze zaslechla finančníka Reutersa křičet na Modernu:

„Ta Xena je znamenitá ženská! Vyhráli jste terno, že jste ji angažovali.“

Vstoupila ve hře s Hautenem na jeviště s jistotou, jako by tu úlohu pouliční holky již mnohokrát hrála. Ani nepostřehla okamžik, kdy se vžila do své úlohy, zdálo se jí, jako by tak přišla na jeviště přímo z ulice. Vybavovala svou lehkou holku nejjemnějšími odstíny řemeslných návyků, předstírané lásky a zájmu o „hosta“, vznikající nedůvěry i strachu před policií, až vypjala své síly v závěrečném zápasu na život a na smrt, kdy se proměnila v pominuté zvíře, bojující s hrůzou o své bytí.

Opona spadla, a v hledišti se nehnula ruka.

Hauten vzbudil Xenin smích svým vzteklým zasípěním:

„Hovada a blbci! Kdybys jim byla zahrála roztomilou slečinku, jak si namlouvá svého starého strejdu a udělala nakonec kotrmeleček, tak by se byli uplácali.“

Po představení řekla žena komika Dolana Xeně:

„Obdivovala jsem vás, že hrajete na jevišti tak doopravdy, ale všichni jsme byli v lóži zajedno, že je škoda vaší hry pro takové hrozné drama. Proč nehrajete raději něco veselejšího? Domluvte panu Hautenovi, aby příště nevybíral pro vás taková dramata.“

Xena vytyšila, že Hautena očekává velký boj, aby uskutečnil své umělecké plány v prostředí ovládnutém několika oblíbenými komiky, za kterými přicházelo obecnstvo, aby se bezmyšlenkovitě bavilo a pustě smálo.

Hauten potvrdil její názor.

„Tady nám nepokvete pšenice, ale myslím si, že se náš podnik neudrží dlouho pohromadě v tom složení, jak jsme. Moderna už žárlí na Dolana, který se zase zle mračil, když Reuter vyplácel nám všem stejný díl zisku jako jemu.“

A záhy objevovaly se v „družstvu“ zjevné rozpory.

Po několika dnech prohlásil Moderna, že nebude po Dolanovi vystupovat, poněvadž prý mu Dolan jeho nejlepší vtipy sprostě sebere a „obdělá“ před obecnstvem, které se pak už nesměje, když totéž opakuje on sám. A vpadl na jeviště jako puma před Dolanem, který se třásl zlostí, že Moderna unaví obecnstvo.

Xena se bavila jako vděčný divák v zákulisí intrikami svých kamarádů.

Každý z komiků chtěl vyniknout nad všechny a jeden podceňoval druhého. Moderna zdál se být Xeně nejinteligentnější a nejtvůrčivější. Sám sebou byl groteskní zjev, ale na jevišti pitvořil se strašlivě, aby obecnstvo rozesmál. Koulel očima, cenil vysedlé zuby, skřehotal a huhňal jako zrudlý tvor; ve svých vtipcích nebyl pranic vybíravý, vypomáhaje si sprostotou a dvojsmysly. Xena se nejvíce smála Dolanovi, že se na jevišti tvářil tak přirozeně a neodolatelně blbě, že obecnstvo řvalo smíchy, jakmile se objevil. Dolan vynikal nad Modernu tím, že oplýval zdravým hlasovým orgánem, schopným imitace všech zpěvních hlasů od basu až po ženský mezzosoprán, pískal na prsty, imitoval zvířata a hudební nástroje jako světový artista. Měl na jevišti takový klid, že se odvážil vystoupit v novém programu bez zkoušky a nejnutnější přípravy. Postačilo mu několik anekdot a základních vtipů, které musila napovídat jeho žena Lola z kulis, a stmelil na jevišti celý výstup. V Modernovi čul nebezpečnou konkurenci pro svou budoucnost, nenáviděl ho, ale předstíral přátelský vztah k němu, aby si ho nezneprátelel. Zuřil, že měl Moderna v podniku oporu ve svém bratrovi Adovi, který byl kapelníkem orchestru, skvělým doprovázečem u klavíru, talentovaným hudebním skladatelem pro kabaretní drobnosti i výstředním hercem pro epizodní úlohy.

Zato se Dolan dovedl smát, až ztrácel dech a slzel, když někdo z kamarádů pohořel u obecenstva. Nejraději se vysmíval Krakovcovi, který toužil stát se komikem, ačkoli byl talentovaným charakterním hercem. Krakovec byl bodrý mladý muž, ale prudkého temperamentu, krajně nedůtklivý, takže obden křičel v zákulisí své výhrůžky, že uteče, bude-li se Dolan jeho umělecké práci posmívat. Nejrozumnějším členem „družstva“ zdál se Xeně být komik Trudov, věčně se potouchle usmívající, jako by připraven k zlo-myslnému žertu i odrazit vtipem ránu. Trudov neútočil přímo proti svým kamarádům, ale šťval je proti sobě, dávaje každému zapravdu a nabádaje ho, aby si nedal nic líbit. Xeně bylo zřejmo, že si Trudov tropí smích z celého podniku. Smávala se s ním všem bouřím, které burácely zákulisím.

Příčinu k všeobecné roztržce zavdal Dolan, který nastoupil vedlejší angažmá v internacionálním kabaretu, aby vyzískal větší sumy peněz. Moderna navrhl okamžité vyloučení Dolana, neboť domácí řád zněl přísně, že nesmí žádný člen „družstva“ vystupovat v cizím podniku. Dolan musil opustit kabaret jako těžký provinilec. Moderna cítil se jako na koni a donutil k vystoupení z družstva Krakovce i svého bratra Adu, které degradoval na angažované síly kabaretního souboru.

Trudov se chechtal, že bude Moderna zanedlouho jediným pánem celého podniku.

Xena se již ničemu nedivila. Říkala Hautenovi:

„Spíše udržíš pytel blech pohromadě, než několik komiků na jednom smetišti!“

Pojednou byla volána k výslechu na bezpečnostní oddělení policejního ředitelství. Myslíla si, že běží o omyl, a zasmála se.

„Přece jsem nikoho nezabila ani neokradla, že mě volají na ‚čtyřku‘, kde vyšetřují lupiče a vrahy. Možná, že mě chtějí zavřít za moji kabaretní činnost, ale to svedu na tebe, Hautene!“

Na policii byla ohromena, když policejní rada vylovil v hromadách papírů spis, týkající se její osoby, a pravil: „Předně. Máme zde na vás udání pro zločin nedovoleného vyhnání plodu jako matky. Přiznejte se, jak se věci měly.“

Xeně se sevřelo srdce, ale její duchapřítomnost ji neopustila. Vyrázila ze sebe:

„Spojte se telefonicky s nemocnicí, kde jsem byla operována. Pan primář vám vysvětlí můj případ.“

Policejní rada telefonoval a rudnul za své řeči s primářem nemocnice. Domluvil, praštil hněvivě sluchátkem a rozhorlil se:

„Skandál! Odpustte, paní Hautenová, že jste sem byla předvolána. Je mi opravdu líto, že se tak stalo, ale je to strašné, když takové podlé udání mohli spáchat naši krajané v cizině. Udavatelem je náš konzulát v ‚Městě světla‘. I vaše korespondence s vaším manželem byla kontrolována. Prosím, zde jsou výňatky. Například píšete svému muži, že snášíte těhotenství tak těžce, že si budete musit dát odpomoci. A tady, že musíte do nemocnice.“

„To jsem psala v posledním dopise, který vezl jeden konzulátní úředník do ‚Města světla‘, ale neodevzdal jej mému muži, ani peníze. Hauten učinil po svém návratu z ciziny udání u zahraničního úřadu.“

„Ano, peníze. Také vás udávají pro nedovolený vývoz valuty.“

„Zažádala jsem o povolení, přinesu vám je –“

„Věřím vám. Pak se žádá, abychom vyšetřili, jakým způsobem jste si ty peníze tady opatřila, když prý jste žili v ‚Městě světla‘ v bídných poměrech.“

Xena nastínila stručně události té doby.

Policejní rada zabručel přátelsky:

„Zdá se, že tady běží o osobní mstu. Neměl váš muž v ‚Městě světla‘ se žádným úředníkem konzulátu nějaká nedorozumění?“

„Ne, nikdy – ale maloval karikatury správce zahraničního úřadu.“

Policejní rada se usmál, omluvil se úředně Xeně a propustil ji.

Xena se chvěla hněvem, když vypravovala Hautenovi, co se sběhlo na policii.

„Život je hnusný. I v nejintimnějších záležitostech člověka opovází se cizí lidé štárat.“

Hauten byl pobouřen.

„Přitom jsme okradeni, a volají na nás policii. Podlé bestie.“

„Myslíš, že si ten konzulátní úředník ponechal naše peníze?“

„Pochybuji, že by zloděj sám udělal udání.“

Xena pocítila odpor k životu.

„Všechno se zamotává a hatí proti vůli člověka.“

* * *

Bizarní prostředí cirkusové výstřední komiky většinou periferního zabarvení a divokých scén dynamického napětí neposkytovalo Xeně klidného uměleckého vývoje, po jakém prahla. Musila se vypnout celým svým temperamentem, aby mohla soutěžit s brutalitou komiky, vyhnanou až do grotesky syrovým projevem chlapů, kteří usilovali s rozpoutaností zuřivců, aby si podmanili obecenstvo a přivedli je v křeče smíchu. A v dramatických scénách vyžadoval Hauten, aby vybičovala své nervy až do krajnosti, takže upadala do extáze jako náboženský fanatik. Vyžívala se hrou na jevišti. Cítila se značně unavena a vyčerpaná každodenní námahou, ale přemáhala neutuchajícím humorem svou malátnost.

S nadšením uvítala přerušení kabaretní činnosti po dobu léta. A odjíždějíc s Hautenem do zapadlého zákoutí pahorkovité krajiny, radovala se, že si odpočine bezstarostně poprvé za dlouhou dobu, strávenou po boku svého druha.

Tehdy nebyla Xeně samota v pohorském kraji trýzní. Pomýšlela jen na své zdraví. Nebyla v ničem znepokojována Hautenem, který psal s nevyčerpatelným nadšením své hry a připravoval program pro příští sezonu. Lehávala na břehu rybníka u lesa, odkud bylo vidět na okna domku, kde pracoval Hauten, a oddávala se klidu, jako by přestála těžkou chorobu. Občas se objevil Hauten v okně, zamával rukama na pozdrav a Xeně se zdálo, že ten její „výstředník“ myslí jen na ni, aby jí svou prací způsobil radost. Prožívala tiché chvíle míru. Okřávajíc nervově za slunných dnů, pocítovala poklidnou duševní rovnováhu. Vzpomínala svých milostných poblouznění s vyrovnaností člověka, jenž se již probral ze stavu opojení a pohlíží do minulosti s pohrdavým úsměvem nad svými pošetilými kousky. Domnívala se, že nabyla dosti sil, aby se ubránila v budoucím životě všem svodům, které by se vyskytly ve stycích s muži. Ve volné přírodě věřila, že touží jen po „čistém soužití“ s Hautenem a po jevištní tvorbě. Snažila se přesvědčit svého druha o své lásce k němu jako oddaná žena, prošla šťastně nebezpečným varem života s poznáním, že jediné štěstí tkví v klidném soužití s druhem a ve spolupráci s ním. Přimkla se svými city těsně k Hautenovi a domnívala se, že on musí pracovat k tomu, aby ji učinil slavnou jako umělkyni. Často mu připomínala.

„Pomůžeš-li mi, abych se vyvinula v slavnou herečku, budeš si mě tím více vážit a pak zapomeneš na různá ta nedorozumění, ke kterým došlo, protože jsem nemohla nalézt smysl života –“

Hauten horlil, že neustane nikdy v práci, aby učinil Xenu vrcholně spokojenou.

* * *

Od návratu do hlavního města začal se Hauten projevovat „nekompromisně“ k velkému Xeninu úžasu. Obávala se všech Hautenových novot jako problematických pokusů, vedoucích neodvratně k ztroskotání, neboť nevěřila v dostatečné porozumění u obecnstva.

Hauten přemluvil Libovského z akademického sdružení, aby přistoupil za spolčenika k podniku „nového útvaru jevištního umění“, poněvadž Trudov vystoupil z „družstva“, když si v létě vyšlapal v tichosti cestičku do Státního divadla, kde později nastoupil trvalé angažmá.

Nechtěje být v řízení kabaretu sám s Modernou, který hleděl, aby uplatnil toliko sebe, získal Hauten v Libovském spolehlivou oporu v uskutečňování svých ideálů.

Libovský tíhl vždy tam, kde tušil jisté rozvíření veřejnosti, a umělecká práce v Akademickém sdružení připadala mu příliš stereotypní a akademickou jako ve vyježděných kolejkách. Pojal k Hautenovi již dříve důvěru jako k člověku moderních názorů a usilování a souhlasil vždy s Hautenovými návrhy proti Modernovi, který se musil volky nevolky podrobit uměleckému vedení Hautenovu. Spokojil se tím, že vystupoval ve veřejnosti jako „pan ředitel“.

Xena byla udivena Hautenovým energickým počínáním, ale smávala se jeho heslům jako výplodům fantasy, považovala je za neproveditelná.

„Umění musí odpovídat době, a proto musí být revoluční nejen výrazem, ale také obsahem, neboť žijeme na počátku revoluční doby neustálých třídních bojů. Umělec náleží do šiku bojujících proti diktatuře kapitalismu a buržoazie, musí se postavit do avantgardy revolučního živlu. Divadlo přestává být pouhou zábavou měšťáckých a lidových vrstev. Revoluční jeviště je veřejnou tribunou, z které vyšlehnávají revoluční plameny do davu. Revoluční jevištní umění musí se stát naprosto novým útvarem jako základ příštího divadelnictví.“

Začal s přebudováním jeviště.

„Moderní jeviště není omezeným a mrtvým rámcem jevištního dění, nýbrž živým spolučinitelem. Zpodobňující život, nesmíme jej vyjadřovat napodobením skutečnosti. Musíme vyjadřovat holou podstatu života, přetvořenou v určitý jevištní výraz, vyhraněný a typický.“

Sestavil první program z drobných scén a výstupů, střídajících se v překotném kontrastování výstřední komiky, hrůzy a děsu, písni revolučních a sociálních námětů, lidového humoru i satiry na aktuální poměry.

„Usilujeme o moderní divadlo a musíme pěstovat všechny jeho jevištní složky, artistikou cirkusu a kabaretní improvizací počínaje a dramatem konče.“

Xena zpívala apačské písně a hrála v několika hrách, necítila se však nikterak uspokojena ve svém uměleckém chtění. Zdálo se jí, že Hautenovo usilování o „nový útvar revolučního jevištního umění“ utkví na úrovni výstředního kabaretu, s jehož prken ozývá se demonstrační pokřik proti panujícím řádům a směje se pustý výsměch buržoazii, a nepřiblíží se nikdy divadlu. A trpěla bolestně, že Hauten zacházel s ní jako režisér o zkouškách hůř než s jinými herci. S ničím se nezdál spokojen, co na jevišti vytvořila, opravoval ji vytrvale, propukal v zlobný křik, když si nepočínala podle jeho přání. Tu pocitovala k němu nenávist, že ji nerespektuje jako svou ženu a herečku, která již dokázala své nadání. Souhlasila v duchu s reptáním herců v ústraní, že Hauten řádí o zkouškách jako smyslů zbaven a znásilňuje každého jednotlivce uměleckého souboru, donucuje neústupně všechny, aby tvořili otrocky podle jeho vůle. A nejtíže snášela jako všichni herci, že Hauten předehrával všem jejich úlohy a vyžadoval, aby „papouškovali“ jeho mluvu a „opičili se“ po něm v gestech a pohybech, nepovoluje nikomu, aby tvořil na jevišti po svém.

Libovský vytušil hrozivou náladu členstva proti Hautenovi a upozornil ho, aby se ve své režii poněkud mírnil. Ale Hauten se ohradil:

„Nikdy ničeho neslevím ze své režiséřské práce. Poznal jsem, že všechno teoretické vysvětlování o zkouškách není nic platno, neboť herci jsou konzervativní živel, lpící na divadelní tradici a zvyklostech. Jedině terorem vyženu jim z těla jejich jevištní zlozvyky a přeměním je v moderní herce.“

Xena první dala podnět k vzpouře některých herců proti Hautenovi jako režisérovi, když ji uchopil surově za rameno a smýkl jí, aby ji donutil k po-

hybu, kterého si žádal. Utekla z jeviště do hlediště k Modernovi a prosila ho, aby zakročil proti tyranství Hautenově jako ředitel. Moderna ochotně vyhověl její prosbě, jež zanechala u herců hluboký dojem jako zoufalství mučednice, a vznítil doutnající vzdor herců v hněvivé projevy odporu proti Hautenovi, který se pak musil s nimi hádat, aby je přiměl k poslušnosti.

Nejvíce nedůtklivým a popudlivým ukázal se Kern, kterého Hauten hned angažoval i s Olgou, jakmile se dověděl, že jsou bez angažmá. Kern krutě nesl, že je poučován kamarádem, jehož si uvykl považovat za pouhého kabaretního artistu. Přerušil často zkoušky svými rozhořčenými výbuchy.

„Nezapomínej, Hautene, že nemáš před sebou žádné loutky. Jsme zkušení herci, kteří prošli školou různých divadel, a nepotřebujeme pro tahle kabaretní prkýnka žádné tvé dramatické školy.“

Hauten omlouval se Xeně, že pozbývá v překotné práci a jevištním chvatu nutné rozvahy a vidí ve všech lidech na jevišti pouhý lidský materiál, který chce formovat podle své umělecké představy.

Xena mu sice promíjela jeho režisérské přehmaty, omlouvala je prudkostí jeho temperamentu, nemohla se však zprostit pocitu hořkosti, propukávající vždy znovu a znovu při jeho kategorických pokynech na jevišti. Žila ve stálém stavu podrážděnosti, stupňující se Hautenovou nepovoleností v otázkách jevištní tvorby. Zdál se jí krutým a bezohledným tyranem, který musí prosadit svoje; zazlívala mu, že nehledí, aby pro ni našel nebo napsal vděčné úlohy, v nichž by rázem pronikla jako herečka, nýbrž přiděluje jí dokonce úlohy komických starých.

Hauten trávil celé dny v divadélku, kde si ustavičně vynalézal novou práci s jevištním zařízením nebo zkoušel nové hry, psal a studoval.

Přesto docházelo k hádkám, neboť Xena útočila na něho, že ji ničí umělecky. Hauten se bránil, že mu běží hlavně o ovládnutí celku, že nemůže přes noc vykouzlit definitivní útvar nového divadla, v kterém by se Xena skvěla jako hvězda. Vyčítal jí, že je buržoazně založena, že baží po slávě a nespokojuje se obětavou spoluprací v provádění jeho uměleckých plánů, které musí po nějaké době docílit pozitivních výsledků.

Avšak Xena nebyla přístupna jeho domluvám, aby projevila trochu sebezapření v počátcích nového divadla, ani jeho výkladům, že se moderní herečka musí cítit jako bojující proletářka pouhou výkonnou silou kolektivu a nesmí usilovat o individuální tvorbu. Rozčilovala se, když se jí smával:

„Doba hereckých hvězd minula. Jen buržoazní film a oficiální divadla udržují kult silných jedinců, aby vychovávala obecenstvo ve stupidním obdivu k vynikajícím lidem.“

Nevražila na Modernu, že Hauten vyhledává pro něho frašky, v kterých měl ten groteskní komik nejvděčnější úlohy. Odmítala Hautenovo tvrzení, že je divadlu třeba komiky jako chlebu soli. Byla přesvědčena, že Hauten sleduje jediný cíl, aby ji umělecky ubil a srazil na úroveň souboru, který by sloužil poslušně jeho záměrům. Tou dobou vedla sama domácnost a Hauten přicházel často k obědu s hosty, jako by nechtěl ve své volné chvíli být s ní sám pohromadě. Záhy tomu uvykla, byla ráda, že rozmariná zábava vystřídala chvíle tísnivého napětí a hádek s Hautenem. Nejzábavnějším společníkem stal se jí kabaretní zpěvák Maštal, který se právě vrátil ze zámořského turné obohacen penězi i zkušenostmi.

Hauten zamýšlel připoutat ho k novému divadlu, neboť Maštal měl také vlohy jako hudební skladatel. Ale zbohatlý zpěvák nejevil chuti k přijetí angažmá v Hautenově prostředí, které mu připadalo příliš divokým. Tvářil se k Hautenově nabídce lhostejně, jako by mohl žít ze svého jmění.

Maštal věnoval se původně operetě, zběhl však rovnou na kabaretní prkna, jakmile shledal, že mu nekyne u divadla pro jeho malou a tlustou postavu velká kariéra operetního tenora. I výdělky byly u kabaretu vyšší, než docílil u venkovského divadla. A Maštal toužil jen po penězích, nemaje náročných uměleckých aspirací. Bylo mu lhostejno, jakým způsobem si vydělá peníze. Za války sestavil malý orchestr, s kterým hrával v kinech a barech. Po svém návratu ze zámořského turné přemýšlel toliko o způsobu, jak by vyzískaný kapitál rozmnožil a výhodně uložil, aby nesl velké úroky. Byl nepřítelem moderních směrů v umění a všech novot, jako každý, kdo se bojí na světě něco riskovat a tyje v spokojeném životě bez zájmu o sociální a kulturní otázky. Na Hautenovu jevištní činnost pohlížel jako na poblouzněné výstřelky neklidného ducha a vyhýbal se zámyslně všem hovorům s ním o divadelnictví. Trpěl astmatem a rozčilování škodilo jeho zdraví.

Xeně byl vítaným hostem, neboť zábava s ním nesla se v lehkém duchu za žertování a vtipů. Hauten mlčel, přezvykuje „revoluční problémy“ ve své hlavě. Bavila se nenuceně, zejména když se začal Maštal za Hautenovými zády vysmívat jeho snaze o „revoluční umění“.

Maštal oplýval vtipy na „modernu“, aby zvrátil poslední trosky Xeniny důvěry v Hautena. Když Hauten zavedl v „revolučním divadle“ novotu, že prodával dvakrát týdně dělnickým organizacím představení za režijní cenu, aby mohli dělníci navštěvovat divadlo za pár grošů, horlil:

„Hauten se zbláznil a bude nakonec hrát dělníkům zadarmo, aby přivedl podnik na mizinu. To bude jeho největší revoluční čin, protože zničí kapitál. Ovšem jen vlastní a svých společníků. A pak potáhnete zase světem jako dva tuláci bez přístřeší.“

Xena se přiklonila k Maštalovým názorům o zhoubném Hautenově podnikání i jeho smutných koncích, neboť právě při Mackově hře Dáma a vrah, opěvující revoluci na východě a vysmívající se kapitalistickému řádu, buržoazní obecnost hlasitě reptalo a demonstrativně odcházelo z hlediště po závěrečných slovech, zvaných Xenou s posvátným nadšením:

„Bud' zdrávo, slunečko ty rudé –!“

Xeně připadalo, že Hauten chce vyhnat z divadla všechny lidi, kteří nelutují peněz pro svou zábavu. Sdílela názory Maštala a většiny herců nového divadla, že „politika nepřísluší na jeviště“.

Hauten požádal Maštala, aby zhudebnil pro Xenu Písně k ženám. Maštal se rozradostnil, že bude moci dlít s Xenou celé hodiny o samotě, aby jí pomohl písně nastudovat a vyhověl přání svého kamaráda.

Xena pocítovala již dříve v Maštalově blízkosti vzrušující neklid; dotkla-li se její ruky, projelo smyslné chvění celou její bytostí. Pohlížeje do jeho zraků, shledávala je krásnými, jako by stvořenými, aby byly milovány –

Maštal dovedl být ženám příjemný jako galantní tenorista. Dobýváje zvolna přízeň Xeninu, projevoval jí svoje city s půvabnou zamilovaností, s rafinovaností svůdce, který zženštil ve styku se ženami. Postřehнул, že Xena přijímá jeho erotické dvornosti s roztoužením, a byl uchvácen prudkou vášní, jakou k žádné jiné ženě ještě nepocítil.

Xena vrhla se do jeho náruče s chtivostí, jež ji samu udivila. –

Přislíbili si v opojení, že si budou věčně náležet. –

Xeně zlhosejňelo celé okolí. Hauten zdál se jí směšný, když ji chtěl svými nadšenými výlevy „o příštích činech“ nadchnout k jevištní práci. Objímajíc Maštala, smála se.

„Hauten je jako falešný prorok, který chce sytit hladového pohádkami a přeludy. A já hladovým po lásce –“

Milovala Maštala se vzrůstající vášní, a radovala se, že dovede Hautena tak lehce klamat, jako by jí byl odedávna cizím člověkem, s kterým ji osud náhodně sdružil. Působilo jí rozkoš, když Hauten žárlil na Maštala, že mu Xena věnuje víc pozornosti, než je třeba. Vysmívala se v duchu Hautenovi, že nevidí pro samé problémy ani na špičku nosu, odrážela však jeho podezřívání s rozhorleností počestné ženy.

„Zakazuji si, abys mne týral svými pochybami o mé věrnosti. Kdybych ti chtěla být nevěrná, ani bys o tom nevěděl, protože bych to dovedla před tebou skrýt a nepodváděla bych tě s muži, s kterými se stýkáme. Nemáš důvodu k žárlivosti a nejméně tě může znepokojovat tlustoch Maštal, s kterým se bavím ráda jako s veselým společníkem.“

Avšak obojaká hra s Hautenem stávala se jí nesnesitelnou, neboť Hauten vyvolával časté hádky, obviňuje ji přímo z nevěry s Maštalem. Xenou lomcoval bezmocný hněv při pohledu na rozlíceného Hautena, chrlícího urážlivá slova:

„Nevěřím ti. Opakuješ hru se Sabatem. Žena, která už jednou muži lhala, setrvává ve své lži a podlé přetvářce napořád. Proč nemáš v sobě tolik hrdosti a neodejdeš?“

Xena si přávala, aby mu mohla vmetnout pravdu do tváře a ponížit ho, ale musila před ním vystupňovat svou hru uražené ženy až do vrcholné scény, kdy chce podezřívaná žena přivést svého milence, aby dosvědčil „panu manželů“, že není prázdných důvodů k manželské roztržce.

„Ušetři mne toho ponížení, Xeno, a nedělej ze mne pitomého manžela z konveční veselohry. Snad bych provedl něco hrozného, kdybys přivlékla Maštala jako svědka své věrnosti. Snad bych vrazil nůž do toho idiota, který má jen zájem o svůj pupek a laciné choutky.“

V Maštalově náručí věřila Xena, že je milována mužem, který ji učiní šťastnou. Rozdmychovala své city k němu do prudkých výbuchů lásky, jako by ho chtěla přesvědčit, že potlačovala v sobě dosud své milostné vášně, až by je dovedl vznítit „pravý muž“. Považovala Maštala za jediného muže, kterého si zamilovala bouřlivou láskou vyspělé ženy, a nezkoumala jeho povahu ani duševní obzor. Zdál se jí prostým člověkem, usilujícím v životě toliko o ženinu lásku. Prosila u jeho nohou v pláči, aby ji miloval mocnější vášní, které je muž schopen. Přísahala, že ještě nikdy nemilovala a že šla s Hautenem s nerozvážností děvčete, jež chtělo vyváznout z domova. Vy-

znávala se mu, že se jí stal život s Hautenem peklem, jako by měla těžce odpykat svůj omyl. Upozornila svého milence, že Hauten tuší její nevěru, a nabádala ho k společnému útěku do ciziny.

Maštal se neukázal zbrklým mužem, kterého by vášeň strhla k přenáhlelému skutku. Přesvědčil Xenu jako praktický člověk, řešící životní otázky zcela reálně, že je nutno vyvarovat se veřejných skandálů, a nastínil Xeně plán společného odjezdu s Hautenem do zámořských končin, kde by se mohla se svým mužem rozejít bez křiku a vzrušení okolí. Lákal Hautena k odchodu z vlasti, líčil mu výhody života v cizině a strasti bojů o existenci v malicherných poměrech rodné země.

Avšak Hauten odmítl, třebaže mu Xena domlouvala, aby se pokusil znovu uplatnit své síly v cizině.

„Nikdy se nevzdám započaté práce.“

Vinil Xenu, že vnáší do jeho života zmatek. Ani Xenin výsměch, že zpo-
hodlně a pozbyl odvahy pustit se do světa, nezvrátil jeho odhodlání.

Přidělil Xeně úlohu v nové hře, jež líčila v dramatických scénách hmotnou i morální bídu malých úředníků, usilujících náležet k vrstvě „lepších lidí“. Xena hrála ženu úředníčka, kterého představoval Hauten. Když došlo k scéně, odhalující drastickými dramatickými prostředky hluboké rozpor-
y manželství dvou „lepších lidí“, připoutaných k sobě jen manželským svazkem a setrvávajících v soužití jen z ohledu na veřejnost, uvedla Xena obecenstvo i své jevištní okolí v úžas živelností své nenávisti, opovržení a odporu k svému muži, kterého vinila ze své bídy. Tehdy nebyla Xena na jevišti herečkou, cítila se ženou, která nenávidí Hautena a život po jeho boku. A vrhající se k oknu, aby unikla skokem do propasti bědnému životu, pomyslila si, že ji vysvobodí Maštal.

Po několika reprízách této hry pravil Hauten při návratu domů: „Tvá hra mě přesvědčila, že mě opravdu nenávidíš –“

Xena se zachvěla vzrušením, ale odtušila chladně:

„Dlouho jsi pochyboval o mně jako o herečce. Nuže, teď ses přesvědčil, že umím hrát divadlo doopravdy.“

Následujícího dne prosila úpěnlivě Maštala, aby s ní uprchl. Štkala, že jí pukne srdce při hře s Hautenem. Maštal se rozčilil, zachvátil ho prudký astmatický záchvat, takže musil odjet domů autem. Xena se odebrala do divadla a klesla tam v bezvědomí. Vzkřísil ji Kern, který krátce po jejím

příchodu vstoupil do zákulisí. Odehrála svou úlohu jako v horečném snu, v kterém viděla stále před očima zsinanou tvář svého milence a děsila se Hautena. Oblékajíc se, pojala nevzratné odhodlání, že navštíví v noci Maštala. Poslala jevištního dělníka do kavárny, aby zavolal Maštalova kamaráda, kterého si vyvolila jako průvodce, neboť její milenec bydlil v odlehlé čtvrti. Pak pocítila, že musí Hautenovi sdělit, kam odchází. Pojednou si přála, aby zvěděl vše. Ale když předstoupila před něho, musila se opřít o zeď, aby neklesla. V největším rozčilení vykoktala:

„Maštal je těžce nemocen – musím k němu – nesmíš mne zdržovat – pochop, že musím k němu.“

Hauten se otočil zády a Xeně se ulevilo, že nedošlo k hádce. Vyběhla z divadla s dychtivostí, aby už byla u svého milence. Na ulici ji očekával Maštalův kamarád, s kterým nastoupila do tramvaje. Za jízdy se jí tázal, ví-li o její cestě Hauten. Vyrušena ze svých myšlenek o Maštalovi, odpověděla nevrle:

„Hauten nemá co rozhodovat o mém životě.“

Blížíc se k Maštalovu domovu, rozhodla se, že se již nevrátí k Hautenovi. Před domem se zastavila, aby nabrala dechu.

Tu se vyhoupla ze tmy postava muže, který se kvapně blížil.

Xena se polekala, poznala Hautena, zároveň však prudký hněv pohnul ji k výkřiku:

„Co sem lezeš? Chceš mne utýrat k smrti?“

Z Hautena vydrala se stísněná odpověď:

„Měl jsem o tebe strach.“

Tu se jí ho zželelo. Pocítila, že nemůže té noci zůstat u Maštala, a pronesla váhavě, že se vrátí za několik okamžiků. Ukázala na osvětlená okna přízemního bytu svého milence a dodala ustrašeně:

„Snad je u něho lékař.“

Maštal zajásal, když spatřil Xenu ve dveřích.

„Očekával jsem tě!“

A objal ji s útočnou náruživostí, prozrazující, že jeho záchvat pominul.

Xena vyvinula se z jeho horké náruče.

„Hauten mne hlídá. Stojí před domem.“

Maštal se vzchopil a vzkřikl s odvahou:

„Půjdeme k němu. Ať se dozví vše.“

Xena zamítla jeho návrh, vymluvila se, že by nesnesla ve svém rozrušeném stavu žádné rozčilující scény s Hautenem. Uradila se krátce s milencem, že se promluví vážně s Hautenem až druhého dne.

Domů se vracela Xena s Hautenem pěšky. Doufala, že vznikne hádka, v které by nabyla odvahy k rozhodnému vyjádření, ale Hauten mlčel, jako by pozbyl své výmluvnosti. Vydrážděna jeho mlčením, vykřikla Xena do noci: „Nikdo na světě mi nemůže bránit, abych se stala šťastnou. Mám přece právo svobodné volby v životě!“

Hauten pokynul hlavou, jako by rezignoval.

„Uklidni se, Xeno, já ti v ničem nezabráním.“

Xena přestoupila práh domova s pocitem cizinky, jdoucí spát k neznámému muži. Při světle polekal se Hauten jejího vzezření a donutil ji, aby se změřila, nemá-li horečku. Xena nerada uposlechla. Toužila, aby Hauten co nejdřív zmizel ve svém pokoji, ale pak ho musila sama požádat, aby prohlédl teploměr, neboť všechno jí před zraky tonulo v mlze.

Hauten ohlásil dutě:

„Třicet devět dva. Zavolám lékaře!“

„Ne, nech mne, to je z rozčilení. Chci být sama.“

Měla hrůzné sny a ráno se probudila jako z těžké mdloby. Zúmyslně setrvala na lůžku, až uslyšela, že Hauten odešel. Přála si, aby se vše vyřídlilo v několika okamžicích.

Odpoledne se dostavil Maštal, jak si s Xenou umluvil. Sdělil jí, že mu koncertní agent právě dohodil místo kapelníka v prvotřídním hotelu v mořských lázních v zahraničí.

Pak seděli mlčky proti sobě, drželi se za ruce a pohlcovali se pohledy, až se vrátil Hauten domů.

Xena ulpěla zraky v jeho obličej, který zblednul při spatření Maštala, jako by chtěla uhádnout z jeho rysů, co učiní.

K jejímu velkému podivu odbyla se scéna rozchodu s Hautenem velmi krátce.

Hauten dal okamžitě souhlas k rozvodu a požádal Xenu, aby se ihned vystěhovala, poněvadž se s ní již nemůže stýkat. Poté kvapně odešel.

Maštal objal Xenu a ujišťoval ji, že jí život po jeho boku uplyne jako šťastný sen. Pak chtěl, aby se Xena odstěhovala k němu, než spolu odjedou k moři. Xena rázně odmítla:

„Ne, to by Hautena ponížilo, když jsem před veřejností ještě jeho ženou.“

Maštal vykulil v údivu oči a navrhl jí pobyt v hotelu, kam by mohl nepozorovaně docházet. I to Xena zamítla:

„Zůstanu u Hautena až do našeho odjezdu. Nechci, aby se někdo ze známých dozvěděl, že jsem se s ním rozešla. V cizině mi bude lhostejné, co se bude tady o mně vypravovat.“

Podařilo se jí uskutečnit její záměr. Hauten zjhl, když ji spatřil v divadle. Hned s ní odešel do kavárny a svolil k její žádosti o pobyt u něho s ochotou, která Xenu překvapila. Při rozloučení zašeptala Xena, přemožena lítostí, že nemohla být s ním šťastna:

„Odpusť mi, Hautene, že jsem ti ublížila.“

Hauten jí stiskl ruku.

„Vším jsem vinen já sám.“

Pak běžela Xena na schůzku se svým milencem. V noci byla zachváčena zase horečkou a zimnicí, takže se za dne cítila malátnou.

Maštal určil odjezd za týden, neboť měl nastoupit své místo v lázních do určitého termínu.

Xeně se stupňovaly záchvaty horeček, po nichž se dostavovala silná zimnice. Ulehla ze strachu, aby vážně neonemocněla a vstávala jen k večeru, aby promluvila v kavárně s Maštalem. V několika dnech cítila se vysílenou na smrt a zmocnila se jí apatie, takže prodlévala ve svém pokoji jako v dobrovolném vězení.

Nechápala, co se s ní děje, jen nejasná myšlenka na odjezd s Maštalem k moři jí kroužila hlavou. Čtouc dopisy svého milence, který se neodvážil vstoupit do Hautenova bytu, nerozuměla jejich smyslu. Jen zaplakala při výčitkách, že chce asi zůstat s Hautenem. Pak se zmítala v horečce, třásla se zimnicí a upadala v netečný stav. Pojednou se trochu vzpamatovala a podivila se. Seděla oblečena jako k vycházce.

Tu vstoupil Hauten a vzal ji jemně za ruku.

„Půjďme. Dole čeká auto.“

Následovala Hautena jako ve snách.

Dojeli do nemocnice. Primář prohlédl Xenu a nařídil jí, že musí okamžitě ulehnout. Udělala vše, čeho si lidé v nemocnici přáli. Když Hauten odešel za svou povinností, požádala ošetřovatelku, aby vzkázala po poslu Maštalovi.

Maštal přišel večer, když byl jist, že Hauten musí být v divadle. Poděsil se, když spatřil Xenu chvějící se zimnicí.

Xena naslouchala svému milenci, ale nevnímala jeho řeč. Jen jí utkvěla v paměti jeho slova, že se musí vydat na cestu k moři sám, aby nepozbyl svého místa. Odstrkovala ho od sebe, když ji chtěl líbat:

„Jdi už, abys nezmeškal. Musíš pryč, k moři!“

Zmocnila se jí horečka. Zrána se divila, že se nachází v nemocničním pokojíku. Tu si uvědomila, že tam ležela před rokem v beznadějném stavu, než přijel Hauten z „Města světla“.

Pomyslíla si, že se všechno v životě opakuje, dobré i zlé, a odevzdala se osudu. Netečně vyslechla primáře, že se u ní dostavily těžké následky chřipky, kterou prodělala na jihu. Pak si vzpomněla na Varnu, nebyla však překvapena, když jí bylo sděleno, že se doktor Varno usadil kdesi na venkově. Říkala si: „Všichni přicházejí a odcházejí. Teď ujíždí Maštal.“

Před Hautenem se tvářila, že spí. Doba jeho návštěvy zdála se jí věčností. Poprosila ho, aby odešel, že nemůže v jeho přítomnosti spát.

Večer spatřila u svého lůžka plačícího Maštala. Teprve po delší chvíli porozuměla, že se s ní loučí a prosí ji, aby přijela za ním, jakmile se uzdraví. Zašeptala:

„Uzdravím se – a sejdeme se.“

Druhého dne opustil Maštal hlavní město.

Když dostala Xena první jeho dopis z cesty, utkvěla dlouhým pohledem na známce na obálce. Pak roztrhala celý dopis, aniž jej přečetla, a klesla zpět na lůžko jako z vysílení.

XI

*„Práce člověka se daří
jen podle daných poměrů –“*

Xena se probrala ze své choroby, ale zůstala připoutána k nemocničnímu lůžku, aby se zotavila z povšechné ochablosti a vyčerpanosti organismu.

Vzpomínky na Maštala ji nevzrušovaly, ani nedrásaly bolestně její nitro. Zdálo se jí, jako by se jí vášeň přehnala jako bouře. Maštal byl pro ni mrtev jako člověk, který ji opustil ještě v počátcích její lásky a vzdálil se z její blízkosti, když s ní bylo nejhůře. Byla povděčna náhodě, že se vše dalo za její nemoci, která ohlušila její city i ducha. Zpočátku uvažovala, jak se asi utváří její poměr k Hautenovi. Pozorovala však, že se Hauten chová, jako by se nebylo nic přihodilo, a tvářila se, že si není vědoma žádného provinění. Překvapovala Hautena drobnými starostmi o domácnost a dávala mu tak najevo, že se hodlá z nemocnice vrátit k němu. Jakmile nabyla sil, hned v ní vyvřel živý zájem o divadlo. Při zprávě, že byl na jeviště nového divadla uveden Büchnerův Vojcek, dala se strhnout hněvem k hádce s Hautenem. Vyčítala mu, že nesečkal s provedením hry, až by se uzdravila, a přidělil úlohu Marie, kterou již studovala, jiné herečce. Třesouc se rozčilením vykřikla bolestnou pohrůžku:

„Ty si budeš tak dlouho se mnou zahrávat, až ubiješ všechny mé city k tobě!“

Hauten prchl.

Domnívala se, že jí Hauten křivdí. Připomínala si vytrvale všechny chvíle, kdy trpěla jeho jednáním, a byla vždy pohotová, aby mu to vyčtla a obvinila ho, že on zkažil „jejich život“. Nabyla přesvědčení, že je Hautenovou povinností, aby ji odškodnil za její utrpení a postaral se všemožně o její existenci jako herečky. Dorážela na něho jako na svého impresaria, aby jí připravil dráhu k zaručeným úspěchům.

Když jí došlo Maštalovo psaní z místa jeho nového působiště, otevřela je ze zvědavosti.

Maštal ji prosil, aby přijela za ním, že nemůže bez ní žít.

Odpověděla mu krátce, aby na ni zapomněl a neznepokojoval ji, neboť chce žít tak dlouho s Hautenem, až dospěje svého vytouženého cíle jako umělkyně. A připojila doušku:

„– Zdá se mi, že jsem ztratila smysl života jako žena – a tak mi zbývá v životě jen umělecká práce, které věnuji veškerou svou lásku a vášně –“

Za jasného podzimního dne doprovodil Hauten Xenu z nemocnice domů.

S rozkoší sála Xena do sebe ostrý studený vzduch, jako by chtěla očistit své nitro. Vstoupila do svého pokoje a otevřela okno.

„Navrátila jsem se v jasů podzimního slunce. Snad je to znamení štěstí pro můj příští život.“

Změny, s kterými se shledala, ji rázem upoutaly.

Hauten se obklopil za dobu její nemoci širokým okruhem lidí, působících ve veřejnosti. Stýkal se s nimi po představení v kavárně a někdy je zval k sobě, aby se pak debatovalo až do svítání. I do zákulisí divadla vnikali a Hautenova šatna bývala vždy přeplněna jako o tajných schůzích.

Xena usoudila, že zájem veřejnosti o nové divadlo vzrostl. Oddala se jevištní tvorbě s dravostí odpočaté šelmy. O představeních poznávala, že jeviště dociluje užšího kontaktu s hledištěm; jako by se již utvořil kádr stálého obecenstva dychtivého jevištních novot a dramatických divočin. Radovala se, že Hauten vymýtil již z jevištní produkce kabaretní drobnůstky a přibližuje ji sestavením programů z dramatických scén, skečů a frašek divadlu. Hrála bez reptání všechny jí přidělené úlohy i epizody. Doufala, že se vyskytne jednou v repertoáru úloha, v které dobude úspěchu rozhodného pro její další kariéru.

Společenskému životu v ovzduší nového divadla věnovala se z životní potřeby. Byla spokojena, že se její intimní život s Hautenem omezuje na kratičké chvíle oddechu v překotném shonu práce a zábavy. Bránila se důvěrnému sblížení s Hautenem jako s mužem. Snažila se mu vštípit svým chováním, že ho považuje toliko za dobrého kamaráda, společníka v životě a rádce v uměleckých záležitostech. Usilovala o pozici naprosto neodvislé ženy, vůči Hautenovi osvojila si velitelský tón, kterým mu před lidmi rozkazovala nebo odporovala. Činila ho terčem svých vtipů a pocitovala tajnou rozkoš, když ho na jevišti nebo ve společnosti zesměšnila.

Avšak někdy povstaly trapné scény, když se Hauten rozzuřil jejím jednáním a zahrnul ji před lidmi hrubými urážkami. Žili spolu v stálém napětí,

hrozícím co chvíli výbuchem. Xena se domnívala, že ji Hauten týrá na jevišti svými neúprosnými požadavky ze msty za její nevěru, a splácela mu, jak mohla, vysmívajíc se mu po hádce.

„Jsi ubohý a nízký člověk, protože dovedeš jen sprostě nadávat, když tě usadím vtipem.“

Hauten se zmohl na pouhou výmluvu, že považuje její vtipy za zlomyslnost, aby byl před lidmi ponížen.

Xena vyhlédla si ve společnosti různých umělců, žurnalistů i politiků oporu proti Hautenovi v Kabisovi, který proslul ve veřejnosti jako dramatik a přiklonil se k revolučnímu hnutí dělnictva, spoléhaje ve vítězství revoluce jako mnoho intelektuálů té doby.

Kabis hostoval na novém divadle jako režisér, neboť Hauten vyhledával spolupracovníky, aby co nejvíce zpestřil jevištní tvorbu. Jevištní práce se Kabisovi zalíbila a chtěl se stát společníkem „družstva“, doufaje, že se pak zmocní vedení celého podniku. Avšak ve svých názorech na divadelnictví střetl se s Hautenem, který neuznával jeho jevištní program. Kabis zamýšlel oprostít nové divadlo od všech divočin a výstředností Hautenových; hodlal pěstovat výhradně repertoár uznaných autorů a přesvědčoval Hautena v dlouhých debatách, že je nutno vyšínout novou scénou na uměleckou úroveň ostatních divadel. Tím ťal Hautena do živého.

Hauten se bránil.

„Kašlu na divadla, která jsou konvenční měšťácké podstaty a pěstují oficiální umění uznaných směrů jako umělecké zahradnictví. Nechci žádnému divadlu konkurovat, ale hledám pevný základ k novému jevištnímu útvaru, který by odpovídal moderní době a přiblížil se co nejvíce revolučnímu duchu.“

Kabis se posmíval Hautenovi, že některé hry působí svou výstředností a nevázaností, neomaleností a naivností vtipů jako banální kýče, postrádající graciózní duchaplnosti a literární úrovně, která posvěcuje i komedii na nesmrtelné dílo.

Hauten se rozohnil:

„Nezáleží mi na literární úrovni a nejméně na nesmrtelnosti. Divadlo končí spadnutím opony, a co je dnes nové, umírá zítra jako přežilé. Neusiluji o klasickou scénou s nesmrtelným repertoárem, nýbrž chci stvořit živé jeviště, divadlo jako životní projev. Fraška, kterou se vysmíváme nynějším

poměrům, má svou životní hodnotu, která vyváží literární cenu duchaplné komedie, řešící nějaký manželský trojúhelník nebo podobné svinstvo typicky buržoazního podkladu. Výstup klanů je živelnější svou komikou než veselohra měšťáckého autora liberárních ambicí.“

Kabise hnětlo, že nemůže Hautena zdolat. Sblížil se s Xenou, když varoval, že se přichyluje v debatách na jeho stranu a souhlasí s jeho názory. Ctil ji jako nadanou herečku a zamiloval si ji jako rozmarnou společnici, vládnuoucí duchem. Pokoušel se získat důkazy její lásky, že jedná v jejím zájmu. Neustával opakovat:

„Jevištní sféra, kterou vytváří Hauten, nemůže v ničem prospět vašemu nadání, naopak pozoruji, že trpíte umělecky v tom excentrickém prostředí, v němž se vše sází na nejvyšší kartu. Věřte, že celá Hautenova činnost je pro veřejnost bez významu, jako anonymová. Kdyby náhodou vaše divadlo zaniklo, vás v žádném jiném divadle neangažují. Soudili by, že máte velmi špatnou průpravu.“

Ujišťoval Xenu, že by jako vůdce nového divadla přihlížel při volbě her jejímu nadání, aby se rozvinulo celou svou živelnou silou.

„Jste rozená herečka a vaše nadání by mohlo být základnou jevištního programu. Vždy bych se opíral v prvé řadě o herce, aby uplatnili v největším rozsahu své umění. Obecenstvo uchvátí toliko hra herce. Všechny fantastické pokusy jsou bezvýznamné.“

Xeně se zamlouvaly jeho umělecké názory i milostné dvoření a útočila na Hautena ve společnosti i doma, že vede divadlo k uměleckému úpadku.

Tehdy dospělo revoluční vření dělnictva vrcholného bodu: Sociálně demokratická strana se rozštěpila na pravici a levice, hlásící se otevřeně k Třetí internacionále. Třenice mezi oběma stranami skončily pučem levičáků, který vláda lehce potlačila.

I zavanul hned jiný vítr –

Buržoazie pochopila, že je nutno zavčas podlomit expanzivní sílu dělnictva. Vláda, podporovaná pravičáckými socialistickými stranami, dávala tvrdě najevo, že nebude v zemi trpět žádných revolučních rejdů.

Cenzura vystrčila své nůžky jako čert rohy.

Jednoho večera bylo „novému divadlu“ zakázáno představení, protože byla v programu uvedena také fraška zesměšňující policejní režim.

Xeně vynořily se před zrakem hrozná výjevy o prvním máji v „Městě světla“. Obořila se rozhořčeně na Hautena:

„Budeš si tak dlouho zahrávat s revolučními ideami, až nám policie zavře divadlo a tebe zabásnou.“

Získala s Kabisem za spojence proti Hautenovým jevištním „výstřelkům“ Modernu i Libovského, kteří se obávali odlivu zámožnějších vrstev obyvatelstva.

Tu postavil Hauten Xenu před hotovou věc: Dohodl se s Reuterem, že mu zaplatí jeho pohledávky v divadle a stal se vlastníkem celého podniku, neboť Moderna ani Libovský nechtěli podepsat Reuterovi jeho směnky. Kabise se zbavil při zkoušce hry, kterou Kabis režíroval tím, že mu určil nejkratší lhůtu k premiéře.

Kabis odešel, bouchnuv dveřmi.

Moderna přijal angažná v divadle, řízeném doktorem Berberem, který byl veřejností uznáván jako moderní divadelník světového významu. Libovský si zařídil inzertní kancelář.

Tyto události se zběhly v několika dnech a naplnily Xenu úžasem. Odchod Kabisův podnítil její hněv, neboť si byla vědoma, že se nebude moci s ním již stýkat. Vyvolala hádku s Hautenem a vyhrožovala mu, že nev kročí na jeviště, neučiní-li Kabise svým společníkem. Ale pak se polekala Hautenova vzezření, zsinálého obličej, vytřeštěných očí. Hauten sípal v největším rozrušení myslí:

„Trpím tě u sebe, třebaže ses mne ani nezeptala, souhlasím-li s tvým návratem, a nemáš tedy žádného práva, abys mně rozkazovala a vměšovala se do mých záležitostí!“

Doložil, že mu neušlo její flirtování s Kabisem a vyběhl z domova.

Xena jako by se chtěla zoufalou bolestí nad svým životem udolat. Avšak večer po příchodu do zákulisí divadla nabyla ihned klidu a pohlédla na Hautena s úsměvem člověka, který má nad svým protivníkem duševní převahu.

Dny prchaly v rychlém tempu práce.

Xeně se zdálo, že Hauten chce uštvať herecký soubor i sebe, neboť od svého osamostatnění studoval o překot nový repertoár, nevyčká v u b e c, bude-li mít některý program přitažlivost u obecnstva. Premiéra stíhala premiéru. Xena se cítila sice spokojena, že si zahrála úlohy, jimiž získala

značný úspěch u obecnstva, ale přesto radila Hautenovi, aby prodlužoval reprízy divadelních programů tak dlouho, dokud by neochably návštěvy obecnstva.

Hauten se ohradil, aby se mu nepletla do jeho záměrů.

„Moje divadlo není žádný výdělečný podnik, v kterém se cpe obecnstvu tak dlouho zboží, až mu přestane chutnat. Hledám a zkouším vše možné, abych zvládl především herecký materiál a vypěstoval jeho pružnost v tvořivosti.“

I zdvojnásobil své úsilí.

Vidouc, že přilévá oleje do ohně, ustala Xena ve svých radách a spoléhala plně na Hautena, že udrží divadlo na výši prosperity i oblíbenosti u pokrokového obecnstva. Nadměru zaměstnána jevištní prací, měla mnoho svízele s domácností, kterou stále zvelebovala, proto se chtěla ušetřit všech zbytečných starostí a nedorozumění s Hautenem. Pohybujíc se téměř výhradně v mužské společnosti, těšila se zamilovanosti některých mužů, ale varovala se všech milostných pletek. Oplácela láskyplnou přízeň mužů volným kamarádstvím a přátelstvím nejdůvěrnějšího tónu.

Tu našla náhodou na Hautenově psacím stole lístek, psaný ženskou rukou.

„– Zítra nemohu. Přijď pozítří před kavárnu. Tvá M. –“

Xena vzplanula žárlivostí. Když shledala, že je datum lístku z minulého dne, požádala jednoho mladíka, který jí byl oddán jako věrný pes, aby vystopoval Hautena v jeho spádech.

Mladíček referoval Xeně druhého dne o představení v zákulisí, rozjařen svým úspěchem, že šel Hauten s mladičkou brunetkou na předměstí do hotelu a že prý s ní bývá někdy viděn před kavárnou.

Toho večera dohrála Xena svou úlohu s přemáháním, aby neztropila na jevišti Hautenovi povyk.

Doma se rozpoutala divá bouře.

Po delším zapírání musil se Hauten k své nevěře doznat.

Xenu lechtalo smíchy, když Hauten sjel s židle na kolena a zvolal plačky:

„Přísahám, že jsem se ti stal poprvé v našem životě nevěrný. Ale vždyť za to nemohu, když jsem tak nešťastný –“

Musila se kousnout do rtu, aby se nerozesmála. Vybuchla v rozlícené výčitky a skončila:

„Pozbýl jsi u mne veškeré ceny a úcty. To byla tvoje jediná ctnost, pro kterou jsem tě ctila, že sis nezačínal nic za mými zády se ženskými. Ale od této chvíle neopovaž se mne dotknout –!“

Schylovalo se k létu a návštěva obecnstva v divadle poklesla tak značně, že pokladna vykazovala stálý schodek.

Hauten si vypůjčil vysoký peněžní obnos od milionáře Helvicha, s kterým ho seznámil literát Vacák, udržující s paní milionářkou poměr. Vyplatil Reuterovi jeho pohledávku, ale se zbytkem peněz nemohl divadlo zachránit nadlouho v chodu. V hrozivé situaci slevil ze svého programu, uváděl na jeviště toliko frašky a dlužil se u svých bohatších známých, aby kryl režii podniku.

Xena se děsila, že přijdou na mizinu, ale Hauten stále doufal v úspěch.

Karta ve hře s obecnstvem se obrátila v prospěch divadla. Lidové frašky přilákaly diváky i za horkých večerů.

Xena se smála, když Hauten naříkal, že musí udržovat divadlo při životu kompromisní tvorbou.

„Revoluční divočiny už netáhnou, Hautene, revoluční masy utíkají z dusna ulic za městské brány. Počítej toliko s buržousty, kteří se chtějí bavit a smát.“

V nejbližších dnech udivil ji Hauten zprávou, že angažoval – Mílu Dolana, kterého vyhodil Bolmír na hodinu ze svého kabaretu, protože nepřišel bez omluvy do představení. Myslela, že se Hauten zbláznil. Zhrozila se:

„Proč zvyšuješ zbytečně režii podniku, když je Dolan pověstný, že vytlouká z ředitelů vysoké honoráře? Vždyť ho nemůžeš pro žádnou divadelní hru ani potřebovat. Dolan je vyslovený kabaretní komik –“

„Připoutám ho k divadlu. Jsem přesvědčen, že Dolan představuje nejskvělejší herecký materiál pro moderní komiku.“

Zpočátku se Dolan na divadelním jevišti neosvědčil. Nenaučil se a nezvládl text, kazil souhru, vypomáhal si improvizovanými vtipy a uváděl herce ve zmatek, ale obecnstvo se smálo, jako by nevidělo chaos na jevišti způsobený jeho hrou. Dolan hrál sólový výstup, neohlížeje se pranic na smysl hry a na herce, kteří musili zachraňovat situaci.

Xena se svíjela smíchy, neboť Dolan jí připadal na jevišti jako hravý medvěd, který působí paniku při slavnostní mši, ale Hauten jásal.

„Míla má zdravou sílu chlapa z předměstí, který se musí prosadit. Jeho komika je pudová, jakoby zvířecí. Chlap se chce sám smát a ta veselost mu zabraňuje, aby zabředl v akademismus.“

Zanedlouho sehrál se Dolan se souborem, který mu musil ve všem na jevišti vyhovět. Obecenstvo hlavního města se hrnulo do divadla, aby shlédlo oblíbeného kabaretního komika jako herce, takže hlediště bývalo přeplněno.

Xena se spřátelila s Dolanem a jeho ženou, neboť robustní komik skýtal jí zábavu jako mužská rarita, kterou ještě nepoznala. Dolan nebyl nijak vybíravý ve svých vtipech a úsudcích, čpících bezprostředností periferie, Xenu ponoukaly všechny naivní i obhroublé nápady jeho bezuzdného ducha k nehoráznému smíchu, protože Míla zachovával při tom nevinnou grimasu předměstského uličníka, neodpovědného za své skutky a slova. Ochotně tlumočila žádost Mílovy manželky Hautenovi, aby zdvojnásobil Dolanovi gáži. Hauten vyhověl a byl svolný učinit Mílu i svým společníkem. Xena se svému druhu divila, že podléhá Dolanovi a stýká se s ním ve svých volných chvílích jako s nejlepším přítelem. Vytkla mu to.

„Stále si zatahuješ nějaké lidi do života. Dolan nemůže ti být nikdy dobrým přítelem, protože má úplně odlišné zájmy.“

Hauten se zatvářil důležitě.

„Nestojím o žádné přátelství, ale zkusím, mohu-li působit na toho chlapa, aby rozšířil svůj duševní obzor.“

Xena vyprskla smíchy.

„To naučíš spíš vola mluvit, než bys pohnul Dolana, aby měl zájem o něco lepšího. Takový chlapík od houpaček bude vždy jen koukat, aby se mu vedlo dobře. Je sám s sebou spokojen, když se mu obecenstvo směje, jakmile za kulisami hubu otevře.“

Dny probíhaly Xeně v nepřetržité zábavě, za žertování a smíchu. Za to se cítila vděčná Dolanovi, ale zazlívala mu, že svádí Hautena k pijáctví.

„Vám alkohol neuškodí, Dolane, protože máte klidné nervy, ale Hautena pití ubíjí.“

Zlobila se, když pozorovala Hautenovy zkalené oči a strhané rysy v tváři.

„Tady máš výsledky tvého působení na Dolana. A nakonec se ti ten člověk ještě vysměje, že sis hrál na jeho guvernantku, kterou on přiměl k prostopášnosti.“

Jednoho večera nedostavil se Dolan do divadla; zúčastnil se zájezdu fotbalového mužstva, jehož byl členem, do venkovského města. Představení muselo být odřeknuto, neboť nebylo možno narychlo sehrát jinou hru.

Obecenstvo se pobouřeně rozešlo a rozezlený Hauten oznámil souboru divadelní prázdniny.

Xena si oddychla, že skončilo Hautenovo přátelství s Dolanem. Poprvé za dlouhou dobu přivinula se s pocitem čisté lásky k Hautenovi jako kamarádka, hledající ochranu u svého druha.

„V budoucím životě pamatuj ve své práci také na mne, abych po tvém boku něco dokázala.“

Hauten pohlédl Xeně odevzdaně do očí.

„Chci, abys znamenala pro mne na jevišti totéž, co v mém v životě –“

V novém období divadelní činnosti došla Xena netušeného uspokojení.

Hauten zámyslně sestavoval repertoár, aby se mohla projevit herecky v úlohách, vyžadujících největšího rozpětí tvůrčího ducha.

Nezpodobňovala na jevišti toliko lidské zjevy různých povah z duševních oblastí. Neutkvěla na tomto mrtvém bodě hereckého umění. Zmocňujíc se výhradně osudové podstaty představovaných osob a nechávajíc se jí prostoupit jako v autosugesci, vyžívala se Xena živelnou silou své bytosti, jako by žila na jevišti svým vlastním životem. Zdálo se jí, že se její nitro rozestoupilo v bezednou propast, rozezvučenou nejspodnějšími i nejtajnějšími pudy, vášněmi a city člověka v mohutnou symfonii citů. Opájejíc se svou tvůrčí fantazií, vyjadřovala Xena niterné dění bezprostředními projevy svého plnokrevného temperamentu.

Hauten vyhledával dramatické autory, tvořící svá díla jako z příkazu doby. Egon Erwin Kisch napsal hru o prostitutce, která pro svůj čistý lidský cit k odsouzení dojde svého nebe. – A v úloze té pouliční nevěstky, sražené v nejhnusnější bahno života, rozpoutala Xena mocně své tvůrčí schopnosti. Na jevišti zmítaly její bytostí vášně nízkých pudů, nenávistný vzdor zavrženého tvora lidské společnosti, cynický výsměch ženštiny, která hledí na svět kalem svého prostředí, v němž je zašlápnuta osudem, až se zachvěla čistým citem, který vytryskl podvědomě z temných hlubin nitra jako osvobození z té špíny, v které tonula. Xenina hra se vinula jako řetěz nejrůznějších stavů duševních zpodobovaných celou její bytostí a spojených v celek její tvůrčí představou i tajemným kouzlem ženství.

Kisch přiběhl po spadnutí opony na jeviště a objal Xenu.

„Xeno, ty jsi básnířka lidských citů,“ křičel v upřímném nadšení.

Kischova pochvala znamenala pro Xenu víc než všechny kritiky žurnálů, rozcházející se v úsudcích jakoby v bezradnosti.

Divadelní kritik Mandlík, honosící se světovým rozhledem, vyslovil v kavárenské společnosti uznání Xeninu herectví, ale dodal, přeměřiv Kische napoleonským pohledem:

„Škoda, že nemůžete uplatnit své nadání v nějaké hře skutečné literární hodnoty.“

Xena se dusila smíchy, když se Kisch pitvořil po Mandlíkovi a řval bez ostychu přes celou kavárnu:

„No ne, my budeme hrát literární skvosty, které nám pan Mandlík doporučí. To by si Xena do smrti nezahrála s takovou živelnou opravdovostí a Hauten by mohl zavřít divadlo. Vy mi připadáte, pane Mandlíku, jako zázračné dítě, které neumí ještě pořádně chodit a už vykládá lidem své rozumy. Ponechte si rady svého vzácného ducha pro divadla, která se třesou před vaším perem, ale nás ušetřte. My budeme hrát ještě horší věci, že jo, Hautene? A Xena si zahraje, že udiví celý svět.“

Maštal se vrátil do hlavního města a Xena se s ním setkala. Zůstala klidná, ale její bývalý milenec zdál se býti vzrušen. Vyslovil jí svůj obdiv jako herečce, jejíž hra ho nadchla, a pravil lítostivě:

„Mám radost, že jste našla štěstí ve své tvorbě. Jsem hrdý, že jsem miloval ženu, kterou obecnstvo hlavního města zbožňuje jako velkou umělkyni. Jen lituji, že vám není dopřáno, abyste uplatnila své umění na scénách velkých divadel. Myslím, že si Hauten nepočíná rozumně, když vyhledává zúmyslně pro svůj repertoár hry pochybné ceny. Mnoho se o tom mluví –“

Xena se pohněvala.

„Zakazuji vám, abyste mluvil o Hautenovi. Nerozumíte jeho snahám a práci, kterou nedovedete ocenit.“

I opustila ho kvapně, rozhodnuta, že se mu napříště vyhne. Žila nejšťastnějším životem, zakoušela největší požitky ve své tvorbě, radovala se ze svých úspěchů u obecnstva a těšila se z živě projevované obliby všech lidí, s kterými přišla ve styk. Toužila jen po nových hereckých úlohách, v nichž by rozvinula vrcholně své umění.

Hauten střídal rychle repertoár. Uvedl na jeviště Haškovy hry, tepající výsměšně militarismus. Xena v nich hrála komické epizodky. Věnovala se jim s celým svým dravým humorem jako osvěžení po těžkých úlohách, vyčerpávajících její nervy. Těšila se, že bude pak tvořit s novými silami.

Tu bylo divadlo náhle uzavřeno divadelní komisí z bezpečnostních důvodů. Hauten nesplnil všechny požadavky, které mu předtím komise uložila v zájmu bezpečnosti obecnstva. Majitel domu nesvolil k adaptacím a přestavbám v divadelním sále. Komise zakročila proti Hautenovi s největší přísností.

Xena byla krajně vzrušena, jakoby v předtuše neodvratné zkázy. Pochybovala o záchraně podniku jako člověk, který byl již v životě často zklamán.

Pokladna divadla zela prázdnotou, neboť všechny zisky byly pohlceny umořováním dluhů a stálými investicemi. A zakrátko začali reptat herci a jevištní dělníci, protože jim od zavření divadla nemohla být vyplácena gáže.

Hauten marně hledal pomoc u známých a přátel. Přesto pohnul domácího k svolení a provedl nařízené opravy v divadle.

Po měsíci nadešel den, kdy se dostavila divadelní komise do divadla, aby rozhodla o povolení k dalšímu provozu.

Xena očekávala doma Hautena v největším rozčilení. Pojednou poklekla, pokřižovala se pokorně a začala šeptat vroucně slova modlitby, ale vzápětí ji pojal vzdor. Vztyčila se a hrozíc k nebi, křičela nenávistně:

„Není boha! Nevěřím v žádného boha a jeho spravedlnost. Celý život se zakládá na kruté nespravedlnosti!“

A zachechtala se posměšně.

„Existuje toliko spravedlnost, která trestá –“

Pak se uklidnila a přivítala Hautena s jasným čelem, ačkoli uhodla ze zoufalého výrazu jeho přepadlé tváře, že není žádné naděje v záchranu podniku.

„Nuže, co je?“

„Divadelní komise schválila zařízení divadla jako nezávadné, ale na úřadě pro divadelní záležitosti mi odpírají vydat koncesi pro hry, dokud se nevykáží značnou finanční garancí jako jistotou, že dodržím smluvní podmínky k zaměstnancům. Herci si tam už před týdnem na mne stěžo-

vali, že jsem jim po dobu uzavření divadla nevyplatil gáže. Někdo je asi poštvál –“

Xena utkvěla na svém zdrceném druhovi dlouhým pohledem plným důvěry a po chvíli zahovořila:

„Nezoufej, Hautene. Vyvázli jsme již z horších nesnází.“

Usedla po jeho boku a utěšovala ho, aby se vzchopil. Pak zvolala vášnivě:

„Udělám vše, čeho si budeš přát, a půjdu s tebou kamkoli, protože tě mám upřímně ráda –“

Hauten ji objal.

„Tady nezůstaneme, nenávidím ty hnusné poměry. Každý člověk musí požívat ochrany aspoň tuctu vlivných přátel nebo táhnout s klikou, aby se udržel.“

A zakvílel srdcervoucím hlasem:

„Odejdem do ciziny, hledat si štěstí iný –“

Xena se zasmála a zanotovala píseň, kterou zpívala kdysi v jedné kabaretní scéně s Hautenem:

„Ohá, ohá, my světem jdeme dva – a všechno spolu snášíme, jak osud dá –“

Pak rozmlouvali radostně o příštích plánech, jako by s jistotou, že dojdou šťastně v hlavním městě sousední říše svého cíle.

Xena přihlížela s lehkým srdcem, když její muž rozprodával zařízení bytu. Jen s knihovnou se loučila těžce, ale setřela rychle slzy, aby Hauten nepozoroval její lítost.

Část peněz padla na zapravení nejnaléhavějších dluhů a se zbytkem bankovek a skrovnými zavazadly odjížděli Xena a Hauten z rodné země k hraničním sousední říše, jako by prchali před neviditelným nepřítelem – – –

XII

*„Nic neprijde nazmar; ani vyplýtvané sily,
kterými se vykupuje bohatství zkušenosti.“*

Ani zdaleka nepřípadalo Xeně, že je v hlavním městě velké říše cizinkou. Vzpomínajíc živě na všechny události zažité tam s Hautenem před deseti roky, shledávala četné ulice a zákoutí města tak známými, jako by je nedávno opustila. Radovala se, že vládne lepší orientační pamětí než Hauten. Obývala se svým druhem pokojík u staré žehlíčky, čistounké a dobrosrdečné osoby, která si zamilovala Xenu pro její úzkostlivý smysl pro pořádek a pracovitost v domácnosti jako vlastní dceru. Rozmlouvajíc s paní Gallovou jako se starou známou, zdokonalovala se v cizí řeči a srůstala s prostředím. V kavárně se stýkala s Kischem a jeho společností. Večer navštěvovala s Hautenem divadla. Nikterak se nedivila, když její druh přejal řízení kabaretního divadélka Divoké jeviště společně s literátem Hansem, který znal Hautena jako divadelníka a spoléhal, že bude jeho jevištní práce přitažlivá pro obecenstvo jako cizokrajná výstřednost. Považovala to za nutný následek vzestupu jejich společné umělecké práce. Očekávala, že jí Hauten poskytne možnost, aby docílila uznání ciziny jako herečka. Ale její druh sestavil již druhý divadelní program, aniž by ji zaměstnal. Vymlouval se, že studuje zatím obecenstvo. To vydráždilo její netrpělivost k podrážděným výbuchům. Neuznávala jeho „vyčkávací metodu“ a vyčítala Hautenovi:

„Pro samé případy a pokusy zanedbáváš své vlastní dílo a mě donucuješ k nečinnosti. Nezapomínej, že žena stárne mnohem rychleji než muž, protože stárne také pro svět. Nemohu začínat svou hereckou kariéru jako stará baba.“

Hauten poukazoval na její nedokonalé ovládání cizí řeči a nabádal ji k pilnému studiu, ale Xena neslevovala ze svého požadavku, že chce co nejdříve vystupovat na jevišti. Vymyslí si plán zahrát na jevišti úlohu cizinky, hovořící cizím přízvukem s chybami, a přiměla Hautena, aby požádal Kische o sepsání vhodné hry pro její první vystoupení.

Xenin návrh nadchl Kische, který jí slíbil napsat úlohu bývalé milenky krále Eduarda, jež po smrti svého miláčka přichází do panoptika, chce tam zakoupit v dražbě jeho voskovou figuru pro svou ložnici jako reprezentativní ozdobu, kterou by se mohla honosit před svými nahodilými hosty.

Než Kisch doručil Hautenovi a Hansovi svůj hotový skeč, poměry se značně změnily.

Velká říše spěla k peněžnímu bankrotu, peníze pozbývaly každou hodinu své hodnoty. V nastalém zmatku, kdy se lidé stávali přes noc žebráky, ochabl zájem obecnosti o divadlo, které bylo zachváčeno těžkou krizí. Gáže musily být hercům denně zvyšovány, neboť životní potřeby byly od chvíle k chvíli zdražovány. Herci hrozili divadlům všeobecnou stávkou, ale příjem divadelní pokladny nekryl ani zčásti vzrůstající režii podniku.

Hauten nevyčkal úplné katastrofy divadélka Divoké jeviště. První opustil tonoucí koráb, pro který nechtěl majitel obětovat své jmění. Psal články pro noviny rodné země a horlivě kreslil. Nevěnoval se již jevišti, jako by považoval každou námahu v divadle za zbytečné mrhání sil.

Xena prožívala překvapující otřesy doby s těžkým zármutkem. Ztratila možnost k proniknutí v cizině, právě když získala úlohu, v které by byla vypjala celé své nadání. Zdálo se jí, že se vše na světě utváří nepříznivě pro její uměleckou práci. Starala se o skrovnou domácnost s tichou rezignací člověka, kterého život zatlačil v ústraní.

Pozorujíc, že peníze z vlasti mají v cizí říši velkou hodnotu, vydala se z vlastního popudu na cestu do rodné země, aby tam zpeněžila Hautenovy kresby. Ale vrátila se zklamána výsledkem svého „obchodního podnikání“. Mnozí lidé, v jejichž zájem věřila, vrátili jí balík kreseb nedotčený zpět se vzkazem po poslovi, že „se nezajímají o černobílé umění“. Rozprodala sotva třetinu Hautenových prací. Ale v zemi poklesu hodnoty peněz znamenal dovezený obnos značný kapitál, za který bylo možno přečkat delší dobu bez velkých starostí.

I uchýlili se na sever k moři do rybářské vesnice, aby žili co nejlevněji.

Hauten ubezpečoval Xenu, že se hodnota peněz upevní přes léto na určité výši, a maloval nové naděje do budoucna.

Xena se mu smála.

„My žijeme v stálém doufání, jako by se měl přihodit nějaký zázrak, který by nás konečně spasil, abychom se někde trvale uchytili. Nezdá se

ti, Hautene, že doufáme už příliš dlouho a přitom začínáme vždy znovu a znovu?“

Hauten obviňoval často z nezdaru v životě kapitalistické zřízení lidské společnosti a měšťáckou úroveň veřejného života, ale jednou se Xena rozhovořila:

„Myslím, můj milý, že si člověk sám zaviní mnoho zlého v životě. Co bych za to dala, kdybych mohla leccos odčinit, co tobě přineslo zklamání a způsobilo mezi námi hlubokou roztržku. A zdá se mi, že se to stalo proti mé vůli, jako bych byla bezmocná. Ale ty máš také vinu, Hautene. Jak jsi jen týral sebe a mne svými malířskými problémy! A co ti to vyneslo? Nic než neporozumění u lidí. Hleď, jak jiní malíři žijí spokojeně, protože se ničím nemučí a malují podle svých schopností. A svou divadelní činností postavil ses na krajní křídlo, jako bychom žili v předvečer světové revoluce. Pak nereptej, že ti nebylo přáno, když sis počínal jako nepřítel společenského řádu a měšťáctví. Zapomínal jsi, že měšťáci mají dosud moc pevně ve svých rukou, a stál jsi sám. A věřím, že bychom nebyli ztratili divadlo, kdyby sis byl vedl trochu obezřetněji –“

Tento názor popudil Hautena k zlobnému rozhorlení. Osopil se na Xenu, že je měšťácké podstaty a že se neoprostí nikdy dědičného zatížení buržoazních názorů i morálky. Vykřikoval pateticky:

„Proč nevidíš svět takový, jaký je, a proč toužíš po slávě? Uznáváš ne-spravedlnost společenského řádu, protože jsi ji sama pocítila krutě na vlastní kůži. Nenávidíš panující buržoazii a moderní otrokářský systém, ale přitom bažíš po uznání téže chásky, kterou opovrhuješ. A mne bys nejraději dohnala ke kompromisu, abys pronikla jako slavná umělkyně, obdivována i vznešeným světem. Ne, neříkej mi, že umění náleží celému lidstvu bez rozdílu stavu a třídy. Nikdy nepochopí typický buržoa, po-strádající opravdového sociálního cítění, čisté umění, vyvěrající přímo z pravé podstaty lidského života. Buržoa se děsí lidského vzdoru, nenávisti a hrůzných příznaků bídy a utrpení. Buržoa chce vidět vše jen v krásné masce a chce slyšet chválu panujícího zlořádu a proklamaci lásky k vlasti a rodině. A ty lituješ, že jsem se nesnažil zalíbit se těmto lidem, kteří překážejí spravedlivému vývoji lidské společnosti? Pak nemělas setrvávat po mém boku –“

Xenu zbolelo, že došlo k hádce, ale nemohla zapudit strach, že Haute-novy ideály jsou neproveditelné. Pochybujíc někdy, že Hauten uskuteční za panujícího řádu své plány, stávala se zoufalou, že sama také nedosáhne svého cíle.

Musila se krotit, aby neřekla Hautenovi, co tušila jako neodvratný osud a nepřemlouvala ho, aby se vrátili do vlasti a přijali angažmá u některého divadla, třeba na venkově. Avšak uvědomovala si, že poslední katastrofu způsobil peněžní rozvrat velké říše, a varovala se úzkostlivě připomínat něco z minulosti nebo prozrazovat své obavy z budoucna.

Žili osamoceni, nestýkali se s nikým.

Xena se sblížila s Hautenem, jako by se navrátil z dlouhé cesty. Stal se jí opět milým člověkem, pro kterého by obětovala všechny své ideály, ale cítila, že ji nepoutá k němu toliko láska. Byla si vědoma, že dlouholeté soužití v dobrém i v zlém vzbudilo v ní vyšší cit úcty k člověku. Radovala se, že Hauten ten cit opětuje, neboť po všech hádkách a nedorozuměních prozrazoval celým svým chováním, že ji nesmírně ctí.

Léto přešlo v klidném životě jako zdravý sen, který posiluje člověka.

Xena uvítala bouřlivé dny podzimu u moře s nadšením člověka, který podléhá změnám přírody. Za vichru a deště provázela Hautena na procházkách při pobřeží a opájela se divokou hrou moře. Netoužila po návratu do velkoměsta, ani po divadle. Souhlasila s Hautenovým úmyslem, že opustí přímořský kraj, až se hodnota peněz upevní a poměry se ustálí. Žertovala:

„Vidíš, že bych dovedla žít s tebou v zapadlé vesnici jako hodná žena, kdybych se nebyla narodila herečkou –“

Zdálo se, že „zamrznou“ u moře, když tu došel dopis Kischova přítele Jägra, nechce-li se Hauten zúčastnit práce na několika filmech. Xena se rozesmála účinku Jägrovy nabídky. Hauten rázem zavrhl všechny své záměry a v hodině nastínil tolik nových plánů, jako by chtěl opanovat celý filmový svět. A povykoval, pomáhaje Xeně skládat zavazadla:

„Přece neshnijeme tady na vesnici jako ryby na suchu, když se nám náhodou naskytla možnost, abychom se uplatnili v novém oboru. Už mě nudilo psát všelijaké články pro noviny rodné země a čekat trpělivě na honorář. Jsme moderní lidé, Xeno, a nám svědčí toliko boj a práce v hořečném napětí. Vykašleme se na idylu, která nám byla dobrá, abychom si zrestaurovali zdraví a nervy.“

Při setkání s Jägrem v hlavním městě neušlo Xeně, že byl Hauten velmi zklaman. Jäger získal kapitál výhradně pro groteskní veselohry a projevil se ve svých filmových plánech jako obchodník, který míní pracovat pro průměrný vkus kinového obecnstva. Pak se vysmála Hautenovi:

„Zdá se mi, že bychom lépe učinili, kdybychom prodloužili naši idylu v rybářské vesnici. Nevydržíš dlouho spolupracovat s Jägrem, kterému běží jen o peníze. Netvař se jako zklamaný filmový tragéd a hled', abys urval také co nejvíce peněz.“

Hauten přísahal, že se nerozejde s Jägrem, že „spolkne všechny hořkosti banální práce“, aniž by reptal. Ale při třetím filmu vyvolal s ním v kavárně skandální scénu, neboť se domníval, že Jäger potlačuje zúmyslně všechny jeho lepší nápady, aby mu znechutil práci. Vyslovil Xeně své uznání:

„Správně jsi vše předpověděla. Mohu pracovat společně toliko s lidmi, s nimiž mě pojí stejné přesvědčení a názory.“

Xena mu odpověděla ve smíchu:

„Pak by musili žít na světě jen sami Hautenové.“

Nezazlívala mu, že opustil filmovou práci, neboť sama se necítila uspokojena hrou pro film a úlohy komických žen jí naprosto nepřiléhaly.

Hauten psal opět své články pro noviny a kreslil, ale v Xeně se vzrůstala nespokojenost. Hodnota peněz klesala s nezadržitelnou rychlostí, takže se obyvatelstva zmocnil strach před hospodářskou katastrofou. Cizinci přijížděli houfně jako mračna kobylek a přispívali k zvýšení cen životních potřeb a zboží, kupující lačně za pár grošů své měny vše, co by doma musili draze zaplatit.

Xena pozbyla víry, že se podaří Hautenovi za těch nevlídných poměrů realizovat plány s divadlem a trápila se, že ztrácí nejkrásnější dobu svého života v nečinnosti. Zprávy o smrti Jaroslava Haška a tenoristy Drvoty ji rozrušily a zvýšily její neklid. Naříkala:

„Je to hrozné, když umělec zemře v nejlepším věku – a neskončil své dílo. Pak pozbyl celý jeho život smyslu. Zemřel básník Franta Gellner na frontě – a nikdo z lidí o tom ani nevěděl. Příšerný osud!“

Utočila na Hautena, aby opustili cizinu, kde ještě dlouho potrvá zmatek, a pokusili se o vydobytí existence v rodné zemi.

Hauten odporoval:

„Chci vytrvat, i kdybych musil žít v ústraní ještě několik roků. Jsem přesvědčen, že dospěji zde svého cíle.“

Xena pokoušela se marně zlomit jeho odpor k návratu do vlasti. Docházelo k vášnivým hádkám. Představovala si, že je zajata v kleci, v které hyne, zatímco její druh si připravuje zvolna pole pro své působení. Často ji přemohlo zoufalství a prosila Hautena v pláči:

„Pust' mne od sebe. Odjedu sama. Pochop přece, že nemohu dlouho žít takovým způsobem. Uštvala bych se tady, než bys mi jednou zaopatřil vystoupení, abys mne upokojil.“ Krajané domlouvali Hautenovi, aby přesídlil s Xenou do klidných poměrů, v kterých by se dařilo jejich jevištní práci. A hlavně literát Lotar a jeho žena radili mu k „ústupu“. Lotarová zpozorovala, že Xena trpí, a nabádala svého muže, aby „přiměl Hautena k rozumu“. Po dlouhých domluvách Hauten konečně povolil, ale prohlásil, že podniká do vlasti pouhý umělecký zájezd.

Chystal se na cestu s přesvědčením, že se oba vrátí, jakmile se Xena nabaží malicherných poměrů ve vlasti a pozná trpce, že je výhodnější žít v cizině jako neznámé číslo v milionovém moři obyvatel, než se domáhat v rodné zemi uznání hrstky vlivných činitelů, rozhodujících o bytí herce.

Při odjezdu pocítila Xena, že se těžce loučí s velkoměstským prostředím, s kterým těsně srostla. S pláčem objala starou paní Gallovou jako svou matku, děkovala jí za pomoc v domácí práci a ujišťovala ji, že přijedou opět, až vyzískají peníze. Ctila ji jako ženu, která zestárla v práci a shonu velkoměstského života, a vzpomínala později na ni vždy s láskou.

Rychlík projížděl živou částí hlavního města a proplétal se rozlehlými předměstími.

Xena přitiskla tvář na okno, provázela mizející velkoměsto teskným pohledem a litovala hořce, že jí nebylo osudem dopřáno, aby tam navždy zakotvila. Setrvala tak dlouho, dokud nevyprchaly vzpomínky na bohaté zážitky, poskytnuté jí obsažným životem moderního velkoměsta. Obrátila se k Hautenovi a podotkla:

„Nic jsem za ten uplynulý rok neztratila, člověk se zdokonaluje poznáním.“

Když vstoupili do polomrtvých ulic velkého města rodné země, Xena se usmála shovívavě a pravila k Hautenovi:

„Vím, že nám bude život v naší vlasti připadat těsný, ale musíme se vynasnažit, abychom ho pro sebe učinili co nejvolnější.“

Ředitel Městského divadla pronajal Hautenovi druhé divadlo, udržované s velkými oběťmi jako filiálka pro jedno představení i s hereckým souborem, potřebným k obsazení úloh v Kischově hře o prostitutce a v Hautenově frašce.

Po první zkoušce odřekli herci účinkovat a odůvodnili své jednání „uměleckým přesvědčením“; nemohou prý působit ve hře „pochybné literární hodnoty“.

Xena se polekala, že narazila hned zpočátku na úskalí tvrdošíjného konzervativního odporu k neoficiální produkci. „Už nás páni umělci vyřadili na slepou kolej.“

Hauten se posměšně ušklíbl.

„Tím nám jen posloužili. Použijí jejich pitomosti pro reklamu našeho podniku, protože maloměstské obecenstvo letí na divadelní senzace a skandály.“

Herce nahradili ochotníci a představení bylo odehráno před vyprodaným hledištěm. Kritiky mladých literátů oplývaly chválou a uznáním Xenina hereckého umění.

Úspěšné proniknutí podnítilo dvojici, aby požádala ředitele Městského divadla o propůjčení divadla k dalším představením.

Ředitel Žabka přivítal oba s patetickým zvoláním divadelního šibala: „Hle, manželé Hautenovi, pokrytí vavříny a penězi.“

Ochotně pronajal jim opět divadlo na několik večerů v týdenních intervalech za značně vysoké nájemné.

Hauten vyjednal též několik pohostinských vystoupení v menších městech. Doufal, že odjedou po skončení her zpět do ciziny značně obohaceni.

Zatím se Hauten i Xena spřátelili s životem provinciálního města a utvořili si z mladých literátů, žurnalistů a malířů oddanou společnost.

Xena byla zahrnována chválou i něžnými projevy zamilovanosti některých mladých mužů, považujících herečku za rychle vznětlivou ženu pro lehký milostný poměr. A všichni noví přátelé přemlouvali Hautenovy, aby založili v městě své divadlo. Poukazovali na přízeň obecenstva a trvající úspěchy Kischovy hry o prostitutce.

Xena se smávala:

„Ted' chodí obecnstvo do divadla za prostitutkou, ale přesvědčte nás, že bude navštěvovat také jiné hry.“

Sama však uvěřila, že by se jejich podnikání ve městě mohlo dařit. Naléhala na Hautena, aby upustil od svého záměru vrátit se do ciziny a snažil se využít příznivých poměrů. Nemusila se dlouho namáhat, aby svého druha zlákala.

Brzy rozpřádal Hauten ve společnosti dalekosáhlé plány o novém divadle. Nastudoval se Xenou a ochotnickým souborem Büchnerova Vojcka jako první hru „nové činnosti“.

Poprvé zahrála si Xena Marii, ale také naposledy, neboť hlediště bylo poloprázdné a přítomnému obecnstvu se hra nelíbila. Představení skončilo velkým deficitem.

A pak to běželo s Hautenovou „novou činností“ s kopce.

Maloměstské obecnstvo bylo zvědavé na Kischovu zvláštní hru uvedenou na jeviště Městského divadla za mimořádných okolností, naplnilo několikrát při této hře prostorné hlediště, potom však zlhostejnělo a nejevilo pro pokusnou tvorbu Hautena a Xeny valného zájmu.

S úzkostí pozorovala Xena rychle ubývající vyzískaný kapitálek – i to, že se Hauten oddává pijanství. Bydlili v hotelu a žili v kavárnách, hospodách, vinárnách a v divadle.

Žádné představení nevyneslo tolik, aby po úhradě režie zůstal čistý zisk.

A pak zakročila ještě divadelní cenzura, které nebyl Hautenův repertoár pochuti. Škrtala bez milosrdenství celé statě dramat, škrtla i titul Bouhélierovy protimilitaristické hry Otroci a zakázala několik her, které Hauten již nastudoval a plakátoval.

Xena neodvažovala se zůstat s Hautenem o samotě, aby nevznikly hádky. Hauten ji přímo vinil, že ho vyšťvala z ciziny, kde by se byl býval držel zuby nehty tak dlouho, až by byl překonal počáteční krizi. Xeně se zdálo, že se proměnil v ďábla, když vypil více, než snesl, a děsila se jeho řádění. A po každé takové noci, kdy se Hauten přimotal domů opilý, hulákaje po hotelu nadávky a vzteklé výčitky, zbyl v Xeně dojem, že se Hauten objevil teprve po letech ve své pravé podstatě jako surový sobec, který nezná ohledů k své ženě. To mínění v ní vzrůstalo a plnilo její bytost živelným odporem k Hautenovi. I způsobovalo jí rozkoš, když mohla svého druha nějak pokořit nebo zdeptat.

Rychle se odcizovali a vzdalovali druh druhu. Xena rozpínala náruč o samotě, vydychujíc vášnivě:

„Jsem dosti silná, abych mohla sama žít! Chci žít a být milována – a zapomenout toho pekla, kterým jsem prošla.“

* * *

Xena začala odvážnou hru s nenávistí a láskou. Podněcovala v sobě nenávist k Hautenovi, usilovala však při tom o jeho lásku. Rozdmychovala milostné city herce Meizla, který se jí zdál krásnou loutkou, dávala Hautenovi najevo, že se s Meizlem ráda stýká, a vzbuzovala tak žárlivost svého druha. Vysmívala se Hautenovi, když upadal v nepřítelny stav, nebo mu vyhrožovala.

„Opovaž se Meizlovi něco říci nebo udělat. Bude tě mrzet, co se pak stane! S Meizlem se nepřestanu stýkat, protože je to jediný člověk, který mě dovede v této příšerné štvanici uklidnit.“

Xena nemohla potlačit ironický úsměv pozorujíc Hautena, kterak se snaží o zachování klidné rovnováhy a přetvařuje se ve společnosti jako dobrý kamarád Meizlův.

A Meizl se chvěl vášní v očekávání, že mu Xena sama klesne do náruče jako přezrálý květ.

V opilství hrozil Hauten Xeně pěstí:

„Zabiju tě, kurvo –“

Smála se uštěpačně.

„Nebojím se tě, pasáku –“

„Táhni! Táhni pryč –“

„Ty chudáku – a zítra budeš se mi plazit u nohou a prosit!“

Necítila žádných strachů před Hautenem. Uvykla všem jeho grimasám zuřivosti a neposlušnosti již jeho nenávistné výčitky, kterými jí hrubě připomínal její poklesky. Nechávala ho vybouřit se a mrzela se jen, že tropí skandální scény v hotelu. A někdy ji pojala lítost k němu, když viděla, že zkouší neúnavně s ochotníky, nevyspalý a vykřičený, nebo kreslí a shání po městě kupce pro své kresby. Nezatoužila, aby se s ním dorozuměla, a nebylo k tomu také kdy v ustavičném shonu a práci. Myslí na Meizla a prahla po jeho objetí. Zašla ve své hře tak daleko, že chtěla večer odejít do kavárny na schůzku s Meizlem, ačkoliv jí v tom Hauten bránil.

Tu se Hauten rozběsnil:

„Rozbiju tomu klukovi hlavu!“

A vyrazil na ulici.

Xena utíkala za ním, volajíc ho zoufale.

Zastavil se, a když ho doběhla, rozkřikl se:

„Bud' s ním přerušíš styky, nebo –“

Xenu zachvátil vzdor.

„Musím s ním ještě promluvit.“

A ubíhala ke kavárně, neohlížeje se, jestli ji Hauten následuje. V šatně požádala číšníka, aby poslal pana Meizla ven na ulici.

Z jedné strany se objevil usmívající se Meizl – a z druhé rozvzteklý Hauten.

Xena uchopila Meizla za ruku:

„Pojďme –“

Mladičký herec se polekal Hautenova vzezření a vykoktal zmateně:

„Co se děje –?“

Xena vzrušeně zaštkala:

„Ten šílenec vám vyhrožuje –“

Hauten se postavil zády k Meizlovi a odstrčil Xenu. „Marš, domů!“

Meizl prchl zbaběle do kavárny. Xeně se zatajil dech nenávistnou zlobou a udeřila Hautena pěstí do tváře.

„Nenávidím tě, hnusné zvíře –“

A dala se na útěk.

Hauten ji dostihl, sevřel jí surově ruku, až vykřikla bolestí a zařičel v nepřítčném vzrušení:

„Doma mě nečekej!“

A zmizel rychle ve tmě.

Xeny se pojednou zmocnil strach o Hautena, běžela ulicí a volala ho zoufale. Vyčkala chvíli, ale uprchlík se neozval. Vzpomněla si, že se Hauten vrátí jistě až druhého dne opilý, a rázem se rozhodla.

„Odjedu –“

Za hodinu byla se zavazadly na nádraží. Nezanechala v hotelu pro Hautena žádnou zprávu. Usedla ve vlaku ovládána jedinou myšlenkou:

„Nikdy se k Hautenovi nevrátím.“

A pocítila úlevu, jako by se zbavila nesmírné tíhy, když vlak vyjel z nádraží a světla města mizela v neprostupné tmě. Vzdychla v ulehčení:

„Sama –“

* * *

V hlavním městě pídila se Xena, zdali by nemohla v některém divadle nastoupit angažmá, ale musila přitom myslit na Hautena. Stále se obírala myšlenkami, neprovedl-li v opilství něco zlého, a dohadovala se, co asi podnikne. Večer v hotelovém pokoji dlouho neusnula. Vzpomínajíc, že Hauten bude v úzkých, neboť nenalezne herečku, která by převzala narychlo její úlohu. A ze spánku ji děsily hrůzné sny. Viděla Hautena mrtvého s rozbitou hlavou. Probudila se a musila rozsvítit, aby se nebála. I zanaříkala:

„Což mne bude ten uličník stále znepokojovat?“

Ráno chystala se k odchodu. Uvědomila si, že to bude nesnadné, aby nalezla brzy zaměstnání, a zachvěla se úzkostí, že je téměř bez peněz.

Tu bylo zaklepáno ostřehavě na dveře. Xeně se sevřelo hrdlo.

„Hauten mne vypátral!“

Usmířila se s ním po jeho prosbách i slibech, že nebude již pít. Smála se mu v duchu, když krácel na ulici pokorně po jejím boku, pohlížeje na ni ustrašeně jako chlapec, který se bojí, aby ho matka neopustila. Sama si umiňovala, že se vystříhá všech styků s muži, kteří by byli nebezpeční pro vzplanutí její vášně.

Hauten využil návštěvy hlavního města k tomu, aby prodal několik svých kreseb, které přivezl s sebou.

Xena se spokojeně usmála, když jí Hauten odevzal bankovky, a pronesla smířlivě:

„Vím, že mohu v životě na tebe spoléhat, ale nesmíš pít. Pak bys mne jednou ztratil navždy –“

Ještě ve vlaku prosil Hauten:

„Odpusť mi, Xeničko. Ale ztrácím hlavu, když se mi v životě nic nedaří, a stále a stále zápasíme s největšími obtížemi. A pak se opím, abych v sobě všechno utloukl –“

I další představení setkávala se s nevalným finančním úspěchem. Hauten zabředl do dluhů, nechtěl se však vzdát své činnosti v městě, doufaje,

že podchytí některou hrou přece jen zájem obecnstva, které pak naplní víckrát hlediště divadla.

Tu odřekl ředitel Žabka další pronajímání divadla; cítil se dotčen útočnými kritikami mladých literátů, kteří se pohybovali v Hautenově společnosti.

Xena se smála.

„Považuje nás za strůjce útoků proti svému staromódnímu vedení divadla.“

Žabkův čin rozohnil Hautena, který se odstěhoval se svým ochotnickým souborem na sportovní stadión, kde hodlal hrát večer pod širým nebem v záři reflektorů. Tento podnik byl vysoce nákladný, neboť bylo nutno pořídit obrovské reflektory a upravit scénu v hřišti stadiónu, a ke všemu se proměnilo pozdní jaro v nevlídné počasí vytrvalých dešťů jako na podzim.

Xena litovala Hautenovy námahy, ale povzbuzovala svého druhá rozmarnými poznámkami, aby vyvolala jeho náladu:

„Vše se proti nám spiklo, i nebesa! Hautene, jsme velcí lidé, když i pánbíčec chce překazit naši práci. Má asi strach, abychom mu nezblbli lidi, že by potom nikdo nechtěl do nebe.“

Za chladného večera uskutečnil Hauten s Xenou své představení pod širým nebem, ale obrovská režie pohltila příjem pokladny. A pro vytrvalé deště nebylo na reprízy ani pomyslení.

Hauten požádal své známé, kteří byli čelnými funkcionáři ochotnického spolku, aby najali od ředitele Žabky divadlo jakoby pro své představení, a radoval se s Xenou, že vyvrátili na starého divadelního šibala.

Večer o představení Strindbergova Tance smrti dostavil se do herecké šatny policejní úředník a oznámil Hautenovi zákaz všem ochotnickým spolkům hrát s herci z povolání podle jakéhosi výnosu na ochranu zájmů stálých divadel a doložil:

„Zažádejte si o vlastní divadelní koncesi, chcete-li zde v městě dále působit. Ale musíte mít vhodný divadelní sál a vykázat se dostatečným kapitálem k provozu.“

Xena pokrčila rameny a ušklíbala se:

„Inu, Hautene, nezbyvá nám, než se pustit zase na vandr.“

Hrála toho večera s největším uměleckým nadšením; zdálo se jí, že hraje některé scény z vlastního života.

Odjíždějíc s Hautenem a několika ochotníky na turné po venkovských městech, podlehla návalu nezkrotné radosti, že vyvázla z té štvance jako pronásledovaná srna. Po celou dobu svízelného potulování neopustila ji dobrá mysl, ani za parných dnů, když se nevybralo u pokladny ani na režii představení a Hauten musil zastavovat věci, aby mohli odjet na další „štaci“. Žádný nezdar ji nezkormoutil, byla vždy pohotově s radou, když Hauten nevěděl, co dál –

V nejprudším létě uvízli – nebylo možno pokračovat v honbě za pochybným výdělkem. Xena se nepolekala. Vyřkla s klidem, který Hautena udivil: „Pošli herce domů, a my už něco podnikneme. Pustíme se do hlavního města.“

Dorazili tam téměř bez groše. Hauten usedl v hotelu a napsal rychle fejeton pro noviny. Pak odběhl, aby svůj článek udal v některé redakci.

Xena si zpívala, ukládajíc věci ze zavazadel do šatníku. Podivila se sama sobě, že se cítí tak volná a bezstarostná, jako by se dostala do bezpečí. Upravila se k vycházce, ale Hauten nepřicházel. Již pozbývala trpělivosti, když Hauten vpadl do pokoje a křičel:

„Jsme angažováni do kabaretu Barok. Šel jsem z redakce, kde jsem vymámil zálohu – tady máš ty dvě stovky – a na ulici mě chytil majitel kabaretu. A tak jsem to s ním upekl. Zítra podpisujeme smlouvu za obrovskou gáži. Prodal jsem nás draho –“

Objal Xenu a roztancoval se s ní po pokoji.

S Xenou se roztočil svět, náhle pocítila silnou nevolnost. Vyvinula se mu z náruče a usedla. Cítila tíživý tlak v útrokách a zemdlenost. Pojednou se jí rozbřesklo.

„Jako tehdy v ‚Městě světla‘“

Pozvedla své zraky k Hautenovi a zašeptala v úděsu: „Zdá se mi, Hautene, že jsem v jiném stavu.“

XIII

*„Největší úspěch člověka spočívá
v přemožení sebe sama –“*

V kanceláři kabaretu Barok přivítali Xenu rada Rozhuda, majitel podniku, a jeho zástupce Sakula, který býval námořním důstojníkem, ale šel po převratu do civilu, když upozoroval, že je doba vhodná k zbohatnutí. Rada Rozhuda vyjádřil Xeně svůj obdiv jako herečce a rozhovořil se jako podnikatel, který sleduje vyšší umělecké cíle.

„Mohl bych vám sám hned podepsat vaše smlouvy jako majitel podniku, ale musíme počkat na Mílu Dolana, kterého jsem před půl rokem musil jmenovat ředitelem kabaretu, když jsem ho chtěl angažovat jako našeho nejlepšího kabaretního komika. Chlapík provedl různým podnikům strašně kousky. Nepřišel do představení nebo odešel na hodinu bez výpovědi do jiného kabaretu, kde mu dali větší gáži. A tak jsme se všichni podnikatelé sjednotili a uvalili na nespolehlivého komika bojkot. Porušil jsem úmluvu, ale moji kolegové nemohli proti tomu nic namítat, učinil jsem kozla zahradníkem a povýšil Dolana na ředitele. Velmi si na svém úřadu zakládá a zdá se, že míní už dělat dobrotu. Ovšem k vedení prvotřídního kabaretu mu chybí zkušenost. Proto vítáme vaši spolupráci, pane Hautene, a milerádi vám svěříme umělecké řízení kabaretu jako našemu šéfovi. Ovšem Dolan zůstává dále ředitelem, aby se necítil zkrácen, ale jen tak na papíře a před personálem. Doufám, že se s ním shodnete, protože si Dolan dá říct, když se jde na něho po dobrém. Jen hleďte, aby se často střídal program, neboť Dolan by nejraději přednášel jedno kabaretní číslo celý rok a na ostatním mu nezáleží.“

Vstoupil Míla Dolan provázen Lolou a protáhl v údivu svůj dlouhonošý obličej, když zhlédl Hautena a Xenu v ředitelně podniku. K otázce jejich angažování zatvářil se radostně a podepsal smlouvy se slovy:

„To bysme tedy měli.“

Obrátil se k Hautenovi a zamžoural potutelně očima:

„Nepotřebuješ peníze?“

A nečekaje odpovědi, pravil Sakulovi tónem, který nesnesl odporu:

„Pane kormidelníku, vyplatte Hautenovi dva tisíce zálohy.“

Xeně se chvěly ruce radostným rozechvěním, když přepočítávala bankovky.

Rada Rozhuda zatoužil porozprávět si o sestavení programu, ale Dolan ho přerušil:

„Nemějte žádných starostí, pane rado. Já už něco s Hautenem sfouknu, že nepostačíte s panem kapitánem Sakulou počítat peníze, které se pohrnou do naší pokladny proudy. Ted' se podíváme s Hautenem a Xenou na plavecké závody o mistrovství republiky.“

Na chodbě kabaretu Dolan řekl důvěrně:

„Nebud'te blázni, děti, a jen si řekněte, když budete potřebovat prachy. Tady je peněz jako šlupek. To víte, že bych nevlezl do nějakého svrabu. Hlavní věci na světě jsou mergele a ostatní je volovina. To si zapište za uši.“

A zakňoural dětským hláskem, když Hauten začal vysvětlovat své umělecké plány:

„Ať mne nechá, Lolo. Já nechci poslouchat žádné řeči o kšeftě. Ať mi Hauten poví raději nějakou svinskou anekdotu. V kabaretu si může dělat, co bude chtít, jen když to nebude moc divoký, aby se pan rampada nezbláznil.“

Po návratu do hotelu nabádala Xena svého druha k největší ostražitosti před Dolanem.

„Nestarej se příliš o něho. Znáš ho, že chce prosadit jen sebe, a bud' mu v tom směru po vůli. Ale hlavně dbej, prosím tě o to vroucně, abych se mohla uplatnit jako herečka. Snad si po dlouholetém plahočení zasloužím, abych něco znamenala, když jiné ženské bez velké práce a nadání zaujímají u divadel čelná místa.“

Již při sestavení prvního programu seznala Xena, že Hauten zažije ve spolupráci s Dolanem perné chvíle. Dolan nechtěl porozumět Hautenově snaze přiblížit se kabaretní produkci divadelní úrovni, ulpíval houževnatě na staré šabloně kabaretních programů. Ustrnula, když Dolan angažoval tajně, aby Hauten o tom nevěděl, šansoniérku, která zpívala Bolmírovy sentimentální písničky, a několik zpěváků s pochybným repertoárem laciných kupletů a otřepaných písní. Bylo jí líto Hautena, když nařikal, že nemůže pokračovat ve své práci, kde ustal při zavření svého divadla, a naopak musí začínat znovu a prokousávat se pozvolna prostředím šantánu k svému cíli. Byla Hautenovi vděčna, že volil pro kabaretní programy hry,

ve kterých hrála úlohy odpovídající jejímu uměleckému naturelu, a snažila se ulehčit mu jeho nevďěčnou práci. Proto meškávala s Hautenem po představení ve společnosti Dolana a Loly, kteří se chtěli v noci „osvěžit rozmarnou zábavou“. Vypozorovala, že Dolan podléhá cizím vlivům, a obávala se, že by s ním Hauten vůbec nic nesvedl, kdyby se mu věnoval i mimo jeviště. Snášela sice těžce, že se Hauten točil kolem Dolana jako kolem zlatého telete, vysmívala se, že Míla chce představovat božstvo, které terorizuje okolí, ale nereptala. Jen ji mrzelo, že Hauten psal o Dolanovi kritické úvahy do novin, analyzoval a vysvětloval jeho komiku, aby podnítil zájem kritiky, nazírající ještě na jeho produkci jako na umělecky méněcennou, příslušející do šantánového ovzduší. Vyčítala Hautenovi, že dělá pro Dolana víc, než si zaslouží.

„O mně jsi nikdy nepsal.“

Hauten se obhajoval.

„Nemohl jsem ti pomáhat v reklamě jako tvůj muž. Musila sis sama vydobýt uznání kritiky. Avšak s Dolanem je to jiné. Nebude-li oceněn kritikou jako komik velké umělecké hodnoty, bude tím trpět celý podnik.“

Xena poznávala nový Hautenův plán k stvoření divadla jako „životního projevu“.

„Živé jeviště musí zahrnout všechny aktuality i radosti a bolesti soudobého života a musí k sobě připoutat mladé lidi, usilující o nový a živý umělecký projev, aby spolupracovali na všech složkách jevištního umění. A Dolan znamená pro mne robustní pilíř rozpoutané komiky moderního člověka, vychovaného sportem a artistikou.“

Xena byla spokojena, že jí Hauten vyhradil čelné místo v dramatických scénách. Upokojovala se, že oprostil svůj program od „revolučních záchvatů“, ale posmívala se mu:

„Uvidíme, jak Dolan zatočí s tvými plány.“

Hauten zval do divadélka mladé literáty, žurnalisty, kritiky a malíře, a doufal, že Dolan pozná a ocení v debatách o nejožehavějších otázkách jevištní tvorby moderní názory na divadelnictví a bude usilovat o pevný okruh stálých spolupracovníků a rádců. Domlouval nadšeně Mílovi:

„Musíš se obklopit nejlepšími lidmi, abychom stvořili baštu moderního jevištního umění.“

Debatérské večírky zvrhly se v pijáckou zábavu, prosycenou nenáročným vtipkovaním a předstihováním se ve vypravování anekdot a „fórů“, neboť Dolan se snažil, aby se mu všichni smáli jako na jevišti a mrzel se, když se hovořilo o odborných záležitostech.

Ale tu požádala Lola Xenu, aby domluvila Hautenovi, ať nepřivádí žádné hosty.

„Míla nemá rád takové lidi, kteří mají plnou hubu nějakých teorií o divadle. Co mu z nich kouká? Musí je bavit a to se mu nechce, když je po představení unaven. My si přece postačíme sami.“

Xena radila svému druhovi:

„Nestarej se o Dolana, kterého nikdy nepřesvědčíš o svých plánech, a hled', abychom udrželi svou pozici. Více nemůžeš v tomto prostředí docílit.“

Pojednou přepadly ji silné bolesti a s největším sebezapřením hrála každodenně své úlohy na jevišti. Strachovala se, aby neonemocněla jako po svém návratu z „Města světla“. Navštívila primáře nemocnice, aby ji prohlédl. Ustrnula, když primář potvrdil její obavy.

„Vznikají komplikace za stejných příznaků jako tehdy, když jste sem přišla. Operace je krajně nutná, ale musíte zůstat delší dobu ležet u nás v nemocnici.“

Xena sdělila s pláčem Hautenovi své rozhodnutí: „Nikdy neulehnu v nemocnici, protože by mne Dolan vyhodil a angažoval jinou herečku.“

Nutný zákrok provedl jiný lékař a Xena ulehla doma – –

K večeru zachvátila ji silná horečka a lékař zakázal jí opustit lože, konstatovav zánět matky. Po odchodu lékaře prohlásila tvrdošíjně:

„Ať si pan doktor nařizuje, co chce, ale já půjdu přece za svou povinností do divadla.“

Marně ji prosil její druh, aby se nevydávala v nebezpečí života, marně jí také domlouval herec Pepa Louda, který byl angažován v Dolanově kabaretu a poslední dobou se spřátelil s Hautenem a pomáhal mu v různých pracích na jevišti i při malování dekorací.

Xena zůstala neoblomná ve svém úmyslu – a odehrála svou úlohu, sedíc po celou scénu v křesle na jevišti. Nepřítomna duchem, omámena horečnatým stavem, mluvila slova úlohy, jako by jí byly našeptávány cizí osobou, kterou představovala na jevišti. Při návratu domů svěřila se Hautenovi:

„Mohla bych hrát každou svou roli, i kdybych umírala.“

A zasmála se tiše:

„A snad bych pak zemřela jako jiná bytost –“

I v nebezpečné krizi své choroby hrála, rozpálena prudkými horečkami. Hrála bez pohybu jako socha, ale tak živě, že nedala obecenstvu a nejbližšímu okolí ani tušit svůj chorobný stav. A za dne spočívala nehybně na lůžku jako polomrtvá, upínajíc veškerou svou vůli k vykonání své večerní povinnosti. Rozradostnila se, když jí pak lékař řekl, že vyvázla z nebezpečí, a připojil:

„Máte obdivuhodně nezdolný organismus.“

Rozesmála se jako dítě, které provedlo svoje:

„A přece jsem každého večera hrála! Všechno jsem přemohla, protože jsem chtěla dokázat, že obstojím na jevišti, i když se mi zdálo, že mluvím jako ze sna.“

Návštěvy obecenstva v podniku zatím citelně ochably. Xena se podivila, když jí Hauten prozradil Sakulovu žádost, aby slevili ze své gáže, protože je Dolan nešťasten z menších příjmů. Pak vyprskla v posměšný smích.

„Ted' jsi poznal Mílovo přátelství. Tomu chlapovi jsou peníze nade vše! Tys mu musil zvyšovat gáži jako ředitel, a on sám ubírá, ačkoliv sám zavinil krizi podniku. Obecenstvo je už syto přežilé kabaretní produkce, kterou Dolan cpe proti své vůli do programů. A sám opakuje stále své staré kabaretní výstupy, které zná každý návštěvník nazpaměť.“

Hautenovi se podařilo přesvědčit podnikatele o nutnosti změny kabaretu v divadlo. Byli bezradní ze slabých návštěv obecenstva a couvli před Hautenovým úsilím o přeměnu podniku. Dolan začal vystupovat ve fraškách a rozesmával obecenstvo i herce svou drastickou komikou a improvizacemi okamžitých nápadů.

Divadélko Barok bývalo denně vyprodáno. Xena se zlobila, že se Dolan nemá k tomu, aby vrátil, co jim ubral. Podivovala se, že Hauten pozbyl odvahy, aby se ozval, a vysmívala se mu:

„Zdá se, že tě Dolan hypnotizuje. Už se bojíš promluvit, aby se tvůj přítel nepohněl.“

Domnívala se, že Hauten je v Dolanově vleku a že pro něho vyhledává hry, aby v nich rozvinul svou komiku. Cítila se být zkrácena ve svém působení. V tom názoru ji utvrzoval Louda, který nepovažoval Dolana za herce,

nazíral na něho jako na výstředního klauna, provádějícího své drastické nápady na úkor souhry a celkového pojetí hry. Společně s Loudou útočila Xena na Hautena, že se odchýlil od svého původního uměleckého plánu a dělá z divadla pouhý rámec pro Dolanovu komiku.

Hauten křičel, že žije jako v dvojím ohni, když má vyhovět Xeně i Dolanovi, kterého chce přidržet pevně při divadelní tvorbě.

Xena se smála:

„Všeho do času, dokud to Mílu neomrzí.“

Louda dodával:

„A na škodu divadla, z kterého Dolan činí cirkus.“

Kisch přijel z ciziny a Hauten ho přiměl k sepsání dramatické hříčky, působivé anekdoty o divadelním řediteli, který objeví v nevěstinci „zázračného tenoristu“ a angažuje ho za přispění rafinované nevěstky Gízy k velkému divadlu.

Kischova hra měla svým námětem z ovzduší zrušených veřejných domů značnou přitažlivost pro obecnstvo, ale způsobila též velkou změnu v Xenině životě. V úloze Gízy se zamilovala na jevišti do zteplého Loudy, hrajícího tenoristu.

Pohlížeje denně na jevišti do jeho očí, shledávala je překrásnými pro jejich výraz odevzdanosti. Přijímala jeho herecké projevy něžnosti a opětovala je se vzrůstající vášnivostí. Zatoužila po milostném vzrušení a pozbyla vůle k sebeovládání. Louda se polekal její vášně a stranil se jí. Psala mu dlouhé dopisy, v kterých vylíčila svůj rozvrácený život po boku „nemilovaného muže“ a vyznávala se, že je přemožena láskou k němu. A zmocnila se jí radost, že Hauten žárlí na Loudu. Ubezpečovala svého rozčileného druha s předstíraným rozhorlením, že by nikdy na Loudu ani nepomyslel, a vysmívala se mu v duchu, že ho „parohy“ neminou. Nebránila mu, když začal znovu pít. Sama nabádala Hautena k návštěvě hostince po představení, aby mohl dlít v Loudově společnosti. Vymlouvala se, že po přestálé chorobě nemá sil k vedení domácnosti.

Louda dlouho odolával jejím svodům a bránil se, aby nebyl uchvácen vášní. Vyčítal Xeně, že ho přivádí do trapné situace jako „svého vyvoleného“, že míní zůstat Hautenovi dobrým přítelem, kterého by nechtěl ničím ranit.

Xena mu psala:

„ – Nikdy nemohu Hautenovi svou ‚nevěrou‘ ublížit, protože ho již dávno nemám ráda – Jdu s ním životem jako kamarádka a mohu ho v každé chvíli opustit. Ostatně dovedu vše tak zařídit, aby nic nezpozoroval. Neostýchám se klamat ho nejdrzejším způsobem –“

Pojednou Louda onemocněl a byl připoután na lože po několik týdnů.

Úlohu „zázračného tenoristy“ převzal za Loudu herec Otýn, který inklinoval ke komice, a Xena si stěžovala každého večera Hautenovi, že jí nový partner „kazí hru“. Vzpomínala na Loudu s vášnivou touhou po jeho objetí. A při jeho prvním vystoupení schvátla ji na jevišti láska samice. Prodlužovala zámyslně milostnou scénu s Loudou, vymýšlejíc pro něho něžná i směšná jména, líbala ho za každým slovem a vinula se k němu co nejtěsněji jako v pohlavní extázi. A ještě za kulisami tiskla vzrušeně jeho ruce. Louda si připadal jako zpit jejím divokým milostným projevem – a zašeptal jí rozechvěně:

„Ty dovedeš člověka donutit, aby tě miloval –“

Xena prchla do své šatny, jako by chtěla před světem skrýt své štěstí. Odstrojujíc se, chvěla se pocitem vítězství svého ženství.

Dolan zaklepal a vstrčiv hlavu do šatny, poulil oči, olizoval se a chrčel v komickém roztoužení:

„Mordie, Xeno, tys hrála, že jsem zapomněl dýchat. Lola mne musila bouchnout pěstí třikrát do zad, abych přišel k sobě. Ten kluk má štěstí! Proč já nemohu hrát tenoristu?“

Xena ho vystrčila se smíchem za dveře.

„Protože jste komik, pane řediteli.“

A přistrojujíc se do frašky s Dolanem, myslila na svůj herecký výkon v Kischově hře. Pokývla spokojeně hlavou, usoudivši:

„Moje hra se stává tenkrát dokonalou, když je podnícena opravdovým niterným pohnutím.“

Tu vstoupil Hauten, uzavřel dveře a šeptal pohněvaně:

„Naposledy tě varuji, abys mne nedráždila.“

Xena hned uhodla, kam Hauten míří, ale zahrála si na překvapenou:

„Tobě se nelíbila moje hra?“

Hauten vycenil zuby a sípal zuřivě:

„Nejsem žádný blbec, abych neviděl, kdy jsi herečkou a kdy jí přestáváš být.“

„Ty mne umučíš svou žárlivostí.“

„K smíchu. Jsem dalek nějakého pitomého žárlení, ale nesnesu již, začneš-li opět dělat z mého života manželskou komedii.“

„A nemyslíš, že bych tě mohla klamat, aniž bys tušil to nejmenší? Jsi směšný, představuješ-li si ve své šílené fantazii, že bych byla tak zpozdlá a hrála si s ohněm v tvé blízkosti.“

„O tom jsem se již přesvědčil. Jsi schopna všeho. Nevěřím ti, chci mít klid ve svém životě.“

Xena se rozkřikla, až se její hlas rozlehl v zákulisí:

„I já toužím po klidu a proto mne nerozčiluj svými hloupými výmysly. A nezdržuj mne. Pospíchám –“

Xena se kvapnému odchodu svého druha zasmála a pomyslíla si vzdorně:

„Budu taková, jakou mne život dělá, i kdyby ses z toho zbláznil.“

* * *

O Štědrém večeru byla Xena pozvána s Hautenem k Dolanovým. Šťastna, že se tam shledá později s Loudou, který večerel se svou matkou, přivítala radostně Kische, ale byla překvapena objevením se kritika Mandlíka.

Tušila, že Hauten asi vybídl tajně Dolana, aby pozval „mocného muže“ v divadelním světě. Mandlík napsal o Dolanovi již několik nadšených divadelních referátů, v kterých dával najevo, že je „objevitelem“ Dolanovy komiky, „vyvěrající z dravých pudů zdravého chlapa“.

Mandlík vyšplhal se v několika letech vysoko v kariéře rozhodujícího činitele v kulturní veřejnosti. Zaujímal povýšené stanovisko ve všech uměleckých otázkách a snažil se ukázat se ve všem originální a nelítostný. Skryt za svým štítem „ve jménu umění nejvyšších hodnot“, rozdílel kruté rány všady, kde se mu zdálo, že je to v jeho zájmu i zájmu skupiny divadelníků, s kterými plul v stejném proudu k ovládnutí divadelnictví rodné země. Sám uměle rozvířil nenávistné diskuse, aby vyrazil k útoku na nejobávanějšího kritika a umlčel ho jako vítěz. Vyvolal senzaci tím, že „potřel“ svými kritickými články sdružení mladých literátů nejmodernějšího směru, hýčkaných povšechnou kritikou jako „krásné naděje do budoucna“. V zápětí „objevil“ filosofa, který opovrhoval popularitou a živořil bídě v ústraní. Stýkaje se s ním osobně vyzvěděl podstatu jeho filosofického

nazírání a udivil kulturní veřejnost svými kritickými rozbory nové filosofie, jako by se obíral od nejtěplejšího mládí výhradně filosofií. Získal si svými „vítěznými bitvami“ i objevováním nových talentů mocenskou pozici v kulturní veřejnosti. Zajímal se o vše nové, o čem soudil, že by to bylo aspoň k tomu vhodné, aby rozvířil nějak hladinu kulturního života nebo pozlobil odlišným názorem své kolegy v povolání. Vystupoval v soukromí jako člověk živelného temperamentu, který se neostýchá přijít do nejužšího styku s „neoficiálními lidmi“. Nestyděl se za svůj hlasitý smích Dolanově komice. Seznámil se osobně s Dolanem, aby se mu smál i mimo jeviště.

Toho večera se Xeně zdálo, že Hauten usiluje vyvolat v přítomných dojem Dolanova impresária. Stále hovořil o jeho jevištní tvorbě, připomínaje s chechtotem některé Dolanovy komické nápady. Užasla, když Hauten začal neúnavně vybízet Kische, aby napsal nějakou senzační hru, v které by měl Míla hlavní roli. A zabořilo ji při Kischově radostném zvolání:

„Ano, napíšu vám, smradi, senzační hru o vojenském vlastizrádci. A Míla bude v tom mít roli takového blbce, že se nebude musit líčit ani přetvářovat.“

Xena pohlédla vyčítavě na Kische, jemuž důvěřovala jako nejlepšímu příteli, tvořícímu ve všech hrách úlohy pro ni.

Kisch postřehl její pohled.

„Nežárli na Mílu, Xeničko. On je komik a ty jsi herečka! Byl bych sám proti sobě, kdybych ti nenapsal v nové hře úlohu, v které bys vynikla jako ve všech mých hrách.“

Rozhovořil se s nadšením o Xenině herectví a pokoušel se také napodobit některá úryvky její mluvy na jevišti.

Xena zpozorovavši, že se Dolan a Lola při Kischově chvále kaboní, přerušila svého zastávce:

„Dost, Egone! Nebav nás na moje útraty a věř, že bych se šla hned utopit, kdybych mluvila na jevišti tak, jak mne napodobíš.“

Avšak Kisch byl ve svém živlu, jakmile hovořil o Xeně jako o „své herečce“. Vzpomínal různých detailů její hry a rozesmál se:

„Nikdy nezapomenu, jak jsi začala zpívat před nebeským soudem. To byl geniální nápad v tvé charakteristice prostitutky, která se za své řemeslo nestydí ani před bohem.“

I zpíval falešným hlasem, tancuje „šlapák“ po pokoji:

„Já sem malá racajda, racajdička, já sem malá racajda, racaj – racaj – racajda –“

Ani nenadálý výbuch nemohl Xenu více překvapit než Hautenův výpad. Obořil se na Mandlíka, že vynáší sice ve svých referátech Dolana jako geniálního komika, ale více pro něho neučiní.

Všichni vzhledli s podivem, ale Hauten pokračoval:

„Máš velký vliv na veřejné mínění i přímo na samého šéfa činohry Státního divadla. Je známo, že se s tebou radí o nejdůležitějších otázkách, týkajících se jeviště, a stýkáš se s ním jako jeho dobrý přítel. Myslím, že je tvou povinností, abys projevil také skutkem, co hlásáš slovy. Proč bys nemohl uskutečnit, aby Dolan vystupoval na jevišti Státního divadla, když o něm tvrdíš, že je naším nejlepším komikem?“

A ke Xeninu ustrnutí Mandlík odpověděl klidně:

„Nerozčiluj se zbytečně, Hautene, sám jsem již na to pomyslel. A nadhodil jsem letmo otázku Dolanova vystoupení na jevišti Státního divadla doktoru Berberovi, který hned projevil o podobný zajímavý pokus velký zájem, ale řekl, že musí Dolana vidět ještě v jiných úlohách.“

Dolanovi vyhrkly slzy, a Xena se shýbla k zemi, aby skryla svůj smích, když zvolal v okázalém dojetí:

„Ježíšmarjá, děti, tak by se splnil můj nejkrásnější sen z dětství.“

Dolan se přičiňoval, aby se zábava rozproudila v největším veselí. Pak pil rozjařený Hauten s Mandlíkem na „bratrství“ a políbili se jako nejlepší kamarádi.

Mandlík připil Xeně a Hauten srazil jejich hlavy dohromady, aby se setkaly v polibku.

Xena pocítila smyslný záchvěv při dotyku vlhkých rtů toho muže, o němž kolovala pověst jako o „lovci ženských srdcí“. Zachytila smutný pohled Loudův a začala se bavit výhradně s Mandlíkem, v jehož černých zracích zahořelo chtivou vášní –

Přitom sledovala pozorně Loudou, který zarytě mlčel, předstíraje nevolnost. Radovala se, že se trápí, přesvědčena, že ji miluje –

V Kischově nové hře o vojenském velezrádci vynikl Dolan jako představitel paralytického arcivévody. Ale Xena byla zklamána svou rolí zrádcovy soupeřky a připadalo jí, že Kisch vtěsnil násilně tu postavu do hry, aby byla ona zaměstnána.

Rada Rozhuda a Sakula byli nadšeni Kischovou hrou, neboť obecnostvo přeplňovalo každodenně divadélko. Dolan jásal. Kritika jej líčila jako génia komiky a Mandlík připravoval obezřetně půdu k jeho vystoupení na jevišti Státního divadla.

Xena zlobně Hautena vinila:

„Ted' jsem v divadle páté kolo u vozu jako ty a každý jiný. Ovoce tvé práce shrabuje plnýma rukama Dolan, který přišel k své herecké slávě jako slepý k houslím.“

V hádkách s Hautenem pomáhal jí statečně Louda, který se nemohl spřátelit s faktem, že se Dolan stal z kabaretního komika přes noc slavným hercem, o němž se po celém městě hovořilo jako o zázraku komiky.

Hauten se bránil výklady o divadle jako o proměnlivém útvaru: dnes tak, zanedlouho onak; a zastával urputně svůj názor, že je komika v moderní jevištní tvorbě stejně důležitou složkou jako tragika. Když se opil, vyhrožoval Xeně, že praští se vším a uteče za hranice, protože zradil své přesvědčení a vytčené plány. Křičel:

„A to všechno pro peníze, na kterých mi nejméně záleží, a pro takzvaný zabezpečený život. Zabředl jsem tak hluboko, že musím pracovat výhradně pro vkus obecnstva, aby se hrnulo do divadla a plnilo kapsy pánů podnikatelů.“

Xena těšila Hautena, aby vytrval pohromadě s Dolanem tak dlouho, až vybřednou z dluhů a opatří si „dokonalou hereckou výbavu“.

Hauten vždy změkl, jakmile mu Xena projevila trochu lásky.

Návštěvy divadla vzrůstaly. Dolan se radoval, že se Kischova hra udrží na repertoáru až do léta.

„Řídím fabriku na výrobu senzací a frašek. Zdá se mi, Xeno, že zbohatneme, a to bude největší ironie osudu –“

Dolan si koupil auto a hřebce pro klusácké závody.

Xena dorážela na Hautena.

„Dolan rozumí životu a stará se jen o svůj prospěch, ale ty se snažíš jen o provedení svých nemožných plánů, z kterých mají nakonec jiní užitek. A my pak vždycky spláceme nad výdělkem.“

Svěřovala se se svými bolestmi Loudovi, který ji podporoval v mínění, že Hauten naprosto postrádá obchodního ducha. Louda se jí stal nepostradatelným, řídila uspořádání života takovým způsobem, aby jej měla stále

po boku. Jsouc si jista, že ovládá Hautena bezpečně jako matka své dítě, odvažovala se nejsmělejší hry. Vysmívala se mu, že je zatížen žárlivostí, a odporovala vzdorně jeho výhružnému křiku i prosbám, aby přerušila styky s Loudou. Hájila se:

„Nikdy se nezřeknu kamarádství s člověkem, který je ti nejlepším přítelem a v ničem nám neublížil.“

Hauten se styděl dát Loudovi najevo své podezření, neboť Louda se dovedl přetvařovat v přítele, který by se nedopustil žádné podlosti.

Xena dala klid vlastního života všanc, aby neztratila Loudu. Někdy se zhrozila pustého života, který vedla, ale nemohla vybřednout. Každodenní hraní stejné úlohy v Kischově hře umrtvovalo její zájem o divadlo. Nemohla se dočkat, až usedne s Hautenem po představení v hospodě vedle Loudy. Nepobízela Hautena k odchodu a přicházela s ním domů až k ránu. Probouzejíc se k poledni, pociťovala únavu z nočního života i výčitky, že žije jako noční číšnice. Avšak večer znovu podlehla svodům Loudy, který musil za noci vysedávat v hospodě, jako by se bál samoty. Hautenovo rozčilování ji ponechávalo chladnou. Měla dlouholetou zkušenost, že bude skleslý a povolný, až se vyzuří. Tušila, že Hauten provede jednou opět „něco překvapujícího“, a nebyla postrašena, když po jedné z nespočetných hádek uprchl v noci z domu a vykřikl na prahu, že se k ní již nikdy nevrátí.

Vrhla za ním posměšek:

„Ožralo –!“

Usnula s pevným přesvědčením, že se Hauten připlíží k ránu opilý. Probudila se pozdě dopoledne a byla zachvácená strachem, že se Hauten nedostaví večer do divadla. Vzkázala Loudovi, aby ji očekával v známé restauraci, kde obědvávala. A tam se mu v rozrušení vyznala, že nemůže déle se svým mužem žít. – Poděsila se však v zápětí Loudy, který zrudl hněvem a příkře se na ni obořil:

„Nebudu tě podporovat v žádném tvém šíleném počínání. Jsem syt celé tvé komedie, Xeno.“

Xena mu vylíčila průběh hádky s Hautenem a prosila ho úpěnlivě, aby sám rozhodl, co učinit.

Louda nebyl z lidí, kteří hledí na svět tragicky. Obrátil vše v žert.

„Půjdeme hledat našeho drahého Alfréda, který asi utápí někde v puťce svůj žal. Musíme zabránit, aby se neobjevil večer v podniku opilý.“

Cestou za objevením Hautena smířil se Louda s Xenou, ale napomínal ji, aby si nezahrávala se svým mužem.

„Myslím, že by to jednou s vámi oběma špatně skončilo –“

Teprve k večeru nalezla Xena svého „uprchlíka“ v jedné kavárně nablízku divadélka Barok. Polekala se, když se přesvědčila letmým pohledem, že je vyspalý a střízlivý. Přisedla k němu v nejistém očekávání, jak se zachová. A sama přerušila mlčení:

„Kde jsi byl? Hledali jsme tě s Loudou ve všech hospodách.“

Hauten spráskl ruce a zasmál se nuceně:

„To je vrchol drzosti! Ostatně mi nezáleží na tom, co jsi tropila se svým miláčkem, jsem pevně rozhodnut, že skončím tuto manželskou komedii. Slož doma mé věci, dám si je odvézt do hotelu, kde jsem dnes spal.“

Xena jej prosila, aby se umoudřil, že vidí všechno, co se týká jejího života, v špatném světle a křivdí jí.

Hauten promlouval klidně:

„Jsem přesvědčen, že ti běží jen o ostudu, kdybychom se spolu rozešli. Dobrá, povlečeme se spolu životem dál, ale pamatuj na dnešní den! Říkám ti s jasnou myslí, že tě očekává se mnou boj na život a na smrt, jestli nezkrátíš své chtíče a budeš mě dále znepokojoval.“

Xena nepřemohla prudký nával smíchu.

„Netvař se tak strašlivě, milý Alfréde. Máš ošklivou vlastnost, že děláš ze všeho tragické problémy, a zatím se pranic neděje, abys měl důvody k rozčilování.“

Zdálo se jí, že Hauten uvěřil jejím slovům. Následoval ji poslušně do divadla a při setkání s Loudou se vysmál svému útěku:

„Jsem nevyléčitelný flamendr –“

Když hrál Hauten na jevišti, vyhledala Xena v zákulisí Loudu a pronesla k němu šeptem:

„Nemohu Hautena opustit. Chudák mne miluje jako věčný milenec. Je mi ho líto jako pikolíčka, který dostává rány od svého pána a přitom mu věrně slouží. Snad by mi i vraždu odpustil. Neboj se, Pepo, utáhnu ho na vařené nudli –“

* * *

Život se Xeně nezměnil.

Jen se stupňovaly její hádky s Hautenem, znechuceným jevištní prací. Stěžoval si na Dolana, že brzdí umělecký vývoj divadla, upadajícího v úroveň scény konvenčních frašek.

Chýlilo se k létu. Xena si uvědomila s hrůzou, že promarnili všechny obrovské výdělky v nákladném a rozmařilém životě.

Tu ji Hauten polekal náhlým rozhodnutím, že už do divadla nevkróčí. Neběželo jí o existenci, ale hrozila se, že ztratí Loudou.

Hauten vyjednal kvapně pohostinské hry ve větších městech rodné země a sestavil malý herecký soubor. Xeně oznámil, že odjedou v nejkratší době, a doložil s pošklebkem:

„Ovšem bez Loudy, kterého jsem definitivně odstranil ze svého života.“

Pochopila, že Hauten opustil Rozhudovo divadlo, aby mohl přerušit přátelství s Loudou, a vykřikla nenávistně:

„Jsi darebák, který nás pro svou žárlivost zbavil existence.“

Hauten se zachechtal:

„Najdi si jiného, který ponese své parohy s radostí, že budeš jeho ženou!“

Xenu pojalou zoufalství, že se bude musit rozloučit s Loudou. Vymýšlela si spoustu plánů, jak Hautena přinutit, aby se Louda zúčastnil uměleckého zájezdu. Štěstí přálo jejím záměrům.

Dolan dal Loudovi výpověď, protože ho považoval za strůjce roztržky s Hautenem.

Xena přivedla Loudou domů a křičela v rozčilení, obávajíc se, aby Hauten nezhatil její plán:

„Tady máš krásné výsledky svého ukvapeného počínání. Dolan vyhodil Loudu k vůli tobě, protože je tvůj nejlepší přítel, který se tě vždy ve všem zastal. Je tvou mravní povinností, aby ses Loudy ujal. Bud' s námi Pepa pojede na turné, nebo zůstanu doma.“

Hauten musil svolit a Louda ho ujistil, že nikdy nezklame jeho přátelství. Již v nejbližším městě se Xeně zdálo, že Louda míní svá přátelská slova doopravdy. Unikál jí, aby s ní nezůstal o samotě, a ve společnosti druhých ani na ni nepohlédl, ani ji neoslovil. Xena se rozčilila a obořila se na Hautena:

„Louda se bojí se mnou promluvit, aby si tě nepohněval.“

Vznikla strašlivá scéna, po které Xena uprchla za Loudou do hospody. Louda se zděsil, když uslyšel z úst rozrušené Xeny, že se bojí Hautena, který řadí jako šílenec. Prohlásil, v silném pohnutí myslí:

„Chceš-li, Xeno, rozejdi se s Hautenem, ožením se s tebou, když jsem zavalil příčinu –“

Xena se cítila ponížena jeho slovy.

„Jsi podlý, že si hraješ na velkomyslného.“

Louda utekl z hostince a skryl se u blízkého kostela, aby ho Xena nedopadla. Xena slídila v blízkých ulicích a narazila na Hautena, který se hnal divoce jako mstitel. Když shlédl vyděšenou družku, zařval:

„Domluvili jsme spolu!“

Několik dní nepromluvila Xena ani s Loudou, ani se svým druhem, který bydlil v jiném hotelu. S úzkostí očekávala, jak se situace rozřeší; Hauten neskryval před nikým svůj vztek. Katastrofa se udála rychleji, než Xena tušila.

Hauten se pohádal po představení s Loudou pro nepatrné jeho provinění na jevišti. Pokusil se v noci vniknout za Xenou v hotelu do pokoje, aby ji přemluvil k vypovědění Loudy. Když byl Xenou důrazně odmrštěn, ztropil povyk, takže se sběhli hosté hotelu, s kterými se Hauten serval. Když podomek hotelu odběhl pro policajty, Hauten utekl. Druhého dne Hauten prohlásil důvěrníkovi hereckého souboru, že Louda musí zmizet, jinak že odjede sám.

Xena se té zprávě zasmála.

„Ano, pan Hauten pojede domů, protože by naši činnost na venkově znemožnil svými hnusnými skandály.“

Členové souboru souhlasili, neboť byli Hautenovým chováním značně zneklidněni; i Louda, který se cítil být v právu, poněvadž prý ho Hauten napadl bezdůvodně.

Xena oznámila rozhodnutí herců Hautenovi, který se zatvářil jako provinilec a k velkému jejímu podivení pravil klidně: „Dobrá. Půjdu vám z cesty.“

Pojednou jí bylo Hautena líto. Usmířila se s ním a rozloučila se jako milující žena. A odpovídala na jeho dopisy, v kterých líčil svou nepřemožitelnou lásku k ní, něžnými slovy a ujišťováním, že touží po shledání s ním.

Pohostinské hry se nedařily. Souboru hrozilo ustavičně ztroskotání, ale Xena byla vrcholně šťastna, neboť dosáhla svého cíle, že byla pohromadě s Loudou bez Hautenova žárlivého dohledu. V nejpřekérnějších situacích dodávala ostatním odvahy k dalšímu podnikání, aby oddálila svůj návrat domů.

Když krutá tíseň donutila herce k útěku do svých domovů, pocítila při rozloučení s Loudou bolest, jako by jí bylo vyrváno srdce. Vrátila se k Hautenovi zhroucená, s tíživou myšlenkou:

„Jaký to bude život!“

Dala Hautenovi najevo, že nemůže od ní očekávat lásku jako od své ženy. Zabránila jeho objetí a usedla jako na povinné návštěvě. Pronesla chladně a velmi přísně:

„Chci vědět, co bude s mou existencí!“

Hauten položil před ní na stůl balíček stovek.

„Neboj se, Xeničko, kreslil jsem a prodával.“

Shodila peníze na zem a rozkřikla se:

„Co je mně po tvých záležitostech! Chci vědět, co zařídíš, abych získala existenci jako herečka, neboť nic jiného nás spolu nepojí –“

* * *

Zbytek léta strávila Xena s Hautenem ve větším venkovském městě, kde občas vystupovali v pohostinských hrách u divadelní společnosti, která tam meškala. Zpočátku psala Loudovi dopisy prosycené láskou a bolestí, ale ustala, když jí Louda po delším mlčení odpověděl:

„ – Netoužím po sbírce milostných dopisů, které jsou mi lhostejny. Toužím po klidu –“

Tím více zanevřela na Hautena. Naznačovala mu nepokrytě, že s ním žije toliko jako „herečka v umělecké dvojici“. Obklopovala se náhodnou společností nejrozmanitějších lidí, aby držela Hautena od těla.

Na podzim se vrátili do hlavního města a Xena naléhala na svého druhá:

„Musíš mně zaopatřit angažmá.“

Hauten se rozčiloval, že není jejím manažerem, z čehož vznikaly pusté hádky.

Xena vzlykala v zoufalství:

„Ty mě uštveš –“

Hauten chroptěl zlobou:

„Chtěla jsi boj –“

Tu se Xena vzchopila, přeměřila jeho vyzáblé tělo opovržlivým pohledem a zasmála se výsměšně:

„Ty chudáku, podívej se na sebe, jak uboze vypadáš –“

Při zprávě, že Dolan vystoupil na jevišti Státního divadla s velkým úspěchem, propukla Xena v zlobu.

„K tomu jsi mu byl sám nápomocen. A cos udělal pro mne? Nic jiného, než že jsi mi otrávil život –“

Setkala se s Mandlíkem, který se s ní přivítal radostně. Svěřujíc se mu se svými strastmi, pociťovala v jeho blízkosti smyslné vzrušení.

Mandlík hroužil se žádostivými pohledy v její zraky a vypínaje po jejím boku svou drobnou postavu, hovořil přesvědčivě jako muž, který si je vědom své moci:

„Hlavu vzhůru, paní Xeno. Ted' jsme pomohli Dolanovi, aby se zaskvěl v slávě, a pomůžeme také vám. Už si dávno zasloužíte, abyste působila na velké scéně. Nedopustíme, abyste utloukla své kromobyčejné nadání ve všelijakých podnicích jepičího života. Vy jste jako stvořena pro velké jeviště.“

Xena pochopila, že Mandlík promlouvá za vlivnou skupinu lidí, ovládajících divadla hlavního města, a zajásala v duchu, když ji pozval na večerní schůzku k Libovským.

„Setkáte se tam s literátem Labilem, který může pro vás také hodně udělat, i s redaktorem Houdkem, dobrým přítelem doktora Berbera.“

Xeně se nelíbilo ve společnosti, kterou paní Libovská soustřeďovala několikrát týdně ve svém bytě. Zdálo se jí, že ji všichni okukují, jako by přišla z jiného světa. Hovořilo se běžně a společensky v duchaplných narážkách na události poslední doby. Pak hráli páni v karty a Xena se pustila do zábavy s profesorem Rysem, který jí připadal v tom prostředí nejprostším člověkem. Tu teprve rozvázala a vypravovala humorně různé historky ze svého života. Mandlík si přisedl těsně k ní a chechtal se, když líčila podivínství svého muže. Upoutala pozornost celé společnosti a učnila Hautena předmětem rozpravy. Vypravovala o něm jako o muži, který jí dovede připravit za den spoustu překvapení. Kromě jiného povídala:

„Hauten je velmi vynalézavý, zachce-li se mu v noci z domu na toulku. Nedávno jsem slyšela ve spaní jakýsi podezřelý šramot, ale spala jsem klidně dál. Pomyslela jsem si, že se snad vrátil domů některý soused. Pojednou jsem se probudila a pojalo mě tušení, že se něco stalo. Usedla jsem a naslouchala. Mrtvé ticho. Ani jsem neslyšela Hautena oddychovat. Zavolala jsem na něho několikrát, ale neozval se. Vyskočila jsem a rozsvítila. Na Hautenově posteli vyčuhoval zpod kraje peřiny chumáč vlasů a tvar peřiny nasvědčoval, že přikrývá lidské tělo. Vzkřikla jsem, ale nic se nepohnulo. Dostala jsem strach, že Hauten leží v bezvědomí. Strhla jsem peřinu: na posteli leželo stočené šatstvo ve formě těla a na polštáři paruka, vycpaná ručníkem. Uličník zatoužil po nočním životě a zmizel jako zloděj.“

Mandlík doprovodil Xenu domů. Utočil na její city, obdivuje její herectví i lidské vlastnosti.

„A nejvíce si u vás vážím, že se dovedete přenést přes nejtrapnější záležitosti v životě s humorem, který je vlastní toliko člověku vysokého hlediska a širokého duševního obzoru.“

Před domem zazvonila Xena rychle na domovníka, neboť podléhala smyslnému roztoužení. Tu ji Mandlík objal a vášnivě zlíbal.

Vyrvala se mu a prchla do domu. Stoupajíc po schodech, vystřízlivěla ze svého smyslného vzplanutí a otrásla se odporem, že se jí ten člověk chtěl zmocnit jako veřejné děvky.

Hauten byl již doma a vypukl v hněvivý křik:

„Styd' se. Přicházíš domů v noci jako kurva.“

Xena ho okřikla, krátce mu vysvětlila, kde meškala, a dodala uštěpačně:

„Nestaráš-li se ty o mne jako o herečku, musím hledět, aby se o mne postarali jiní, kteří mají opravdový zájem o mé herectví.“

Po několika návštěvách u Libovských pojala odpor k té společnosti, v které ji vítali, jako by se měla před nimi produkovat. S Mandlíkem se tam již nesetkala a usoudila, že se asi stydí před ní za svůj přehmat. Nevěřila slibům redaktora Houdka a literáta Labila, majícího mocné slovo v divadelním družstvu Činoherního divadla, že budou její vystoupení na jevišti Státního divadla podporovat. A když ji vybízeli, aby se naučila nějakou roli z klasického repertoáru, že pozvou do své společnosti doktora Berbera,

před kterým ji přednese, rozhodla se hned, že už k Libovským nepřijde. A podotkla k profesorovi Rysovi:

„Všichni znají z jeviště, i doktor Berber, co umím, nebudu jim hrát tady v pokoji lady Mackbethovou jako začátečnice.“

Profesor se ušklíbl:

„Inu, milá paní Xeno, to jsou akademičtí lidé, kteří si libují v dlouhých průpravách a zkouškách, jako by chtěli z vás udělat doktora herectví!“

„Ale Dolana nechali vystoupit beze všeho, ačkoliv hrál v celém svém životě dohromady asi deset rolí.“

„To byl Berberův tah, aby dokázal kritice, že se Dolanova komika vymyká jevištnímu prostředí Státního divadla.“

Doma unavovaly Xenu hašteřivé výstupy s Hautenem, který láteřil, že se Xena doprošuje milosti „oficiální kliky“, aby se doškrábala na jeviště oficiálních divadel.

„Zradilas svou dobrou minulost a zapomělas, žes pronikla právě na neoficiálním jevišátku. Doufal jsem, že mi zůstaneš věrna aspoň jako herečka. A teď chceš sloužit jako pokusný králík doktora Berbera!“

Xenu bolely jeho výčitky, ale bránila se.

„Musím hrát, ať je to kdekoli. Uznáš, že nebudu nečinně přihlížet, jak píšeš články nebo kreslíš –“

Vracejíc se z posledního večírku u Libovských, těšila se, že svého druhu upokojí sdělením, že už k těm lidem nepůjde. Před domem se srazila s opilým Hautenem. Polekala se, ale pak ji zmohl lítostný soucit. Dovlékla do domů a plačíc usedavě, pomáhala mu vysvléknout se.

Hauten blábolil nesrozumitelně a pojednou ji objal. Byv odstrčen, rozzuřil se. Řval, vyhrožoval a roztrhal na sobě prádlo. Xena se děsila, že vzbouří celý dům. Vzkřikla:

„Jsi nebezpečný šílenec, dám tě zavřít do blázince –!“

Hauten se zarazil, jako by náhle vystřízlivěl. Odplivl si a zahučel:

„Strindbergovská komedie –“

A klesl na lůžko.

Xena dlouho neusnula. Přemítala, jak by vyvázla z toho nesnesitelného života, ale cítila, že nemůže Hautena opustit.

Ráno ohlásila posluhovačka návštěvu nějakého pána, který nechtěl říci své jméno.

Hauten se zasmál.

„Patrně exekutor.“

Xena vyběhla ven a vzkřikla radostně, když spatřila před sebou Sakulu.

„Vás bych se nejméně nadála.“

Hned uhodla, že přichází jako Dolanův vyslanec, aby jim nabídl angažmá v divadélku Barok. A smála se pak, když Sakula líčil potíže podniku. Dolan si neví s vedením divadla rady. Pustil se s Modernou do revue, při které sedává v hledišti každého večera hrstka obecnstva.

V poledne podepsali manželé Hautenovi smlouvu. Dolan Xeně zahrozil:

„Ale teď dávej lepší pozor na Hautena, Xeno, aby mi nevzal zase žulíka.“

* * *

Kisch napsal dramatickou scénu s hlavní rolí pro Xenu a poslal ji v několika dnech z ciziny, jakmile ho Hauten uvědomil, že budou působit u Dolana.

Xena byla zanícena pro roli staré, prací sedřené prادلeny, kterou navštíví po zatčení jejího syna pro podezření z vraždy novinářský reportér, aby s ní sepsal senzační interview. Pradelna vypravuje o svém životě a jako by omládla vzpomínajíc svého mládí, kdy byla svedena a svůdcem opuštěna. V prudkém niterném pohnutí dozrává se žurnalistovi, že nescházelo mnoho a byla by také zabila člověka. Příchod syna, kterého propustili z vazby jako nevinně nařčeného, připomene jí skutečnost. Vrací se k práci jako stroj, uvedený znovu v chod.

Studovala svou roli s horlivostí, která jí nepřipustila ani chvíli oddechu. Očekávala pak s naprostým klidem rozevření opony, kdy měla při krátkém výslechu policejního komisaře plakat nad zkázou svého jediného syna. Propukla v tichý pláč zhroucené ženy tak přirozeně, jako by ji samu postihla krutá rána. A vyjadřujíc nejružnější niterné stavy, nepozbyla ani na okamžik tvůrčího klidu. Zpodobňovala starou matku *v celém jejím životě*, jako by hnětla samu sebe podle své umělecké představy. A rozechvívajíc se svou tvůrčí silou v nejdílnějších niterných pohnutích, obsáhla i svá podvědomí, z kterého vyvěral citový přízvuk jejího uměleckého projevu. Její hra nebyla pouhou jevištní hrou – to bylo živelné a rozpoutané vyžívání ženy-umělkyně, která musí zmnohonásobit svůj život v jevištním projevu, nenacházejíc ve svém vlastním žití žádného ukojení.

Opouštějíc jeviště, pociťovala zvláštní rozkoš zadostiučinění, jako by právě prožila vrcholné dobrodružství. Nadšená slova obdivu jejích známých zdála se jí směšná, jako by jí byla omylem vyslovena. Rozesmál ji Dolanův výrok:

„Budeš-li takhle hrát denně, tedy tě odneseme nakonec na lopatce jako slupku, protože uschneš z vysílení.“

„Což nepozorujete, že náležím k těžší váze? A hrála jsem vždycky takovým způsobem, abych si vypěstovala svaly na nervech.“

Divadelní referáty oplývaly uznáním a chválou její hry. I Mandlík napsal kritickou úvahu o jejím herectví, ale neopominul využít své chvály k tomu, aby pozlobil mladší herečky velkých divadel. Podotkl v poslední větě svého referátu, že by se měly „slečinky a paničky“ z velkých scén učit u Xeny Hautenové, jak se má hrát divadlo –

Tento závěr se Xeně nejvíce zamlouval, neboť se domnívala, že Mandlík promluvil rozhodné slovo, aby byla pozvána k hrám na jeviště Státního divadla. Rozradostnila se pevnou nadějí v uskutečnění svého vystoupení na velké scéně, když divadélko Barok navštívil také doktor Berber, provázen svými přáteli.

Redaktor Houdek vyhledal Xenu v zákulisí a zvěstoval jí se zářící tváří, jako by zachránil člověka před jistou smrtí, že se doktor Berber o ni zajímá jako o herečku, ale chce ji slyšet v některé klasické roli.

„Berber tvrdí, že je podstatný rozdíl mezi hrou lidovou a klasickou. Nastudujte si některou shakespearovskou roli a předneste ji Berberovi v našem kroužku.“

„To jsem již jednou odmítla učinit, pane Houdku, a nezlobte se, že se trávám na mém rozhodnutí. Vyříd'te panu doktorovi, že bych hrála lady Mackbethovou stejně svým způsobem jako Kischovu pradelnu. Myslím, že mi Berber může svěřit jakoukoli roli k vystoupení na velkém jevišti, když mne uznává za herečku.“

Nedověděla se, zda Houdek sdělil tento její názor doktorovi Berberovi, ale byla ráda, že Houdek ji už vícekrát nepobízел k podobným „pokusným výstupům na zkoušku“.

Xena žila jen své tvorbě. Ponechávala svému druhovi dost volnosti, aby si počínal v životě podle své záliby. Spokojena, že Hauten pracuje neúnavně a napomáhá v její práci, domnívala se, že musí strpět jeho občasné sklony

k nočním toulkám. Celkem jí bylo lhostejno, jak si Hauten žije. Zajímala se o něho, pokud souvisel její zájem s jeho jevištní prací, a dbala o něho jako o člověka jen tak dalece, aby zabránila veřejným skandálům. Hrajíc s ním každodenně na jevišti, cítila, že je jí blízký toliko v herectví. Důvěřovala mu v jevištní tvorbě, ačkoliv s ním někdy mívala rozpory v uměleckých otázkách. Hauten nezdál se být s ničím spokojen a ve svých záchvatech uměleckého rozhořčení hanil, co dříve chválil, neušetřil ani její výkony, ani svou činnost. Promíjela mu výbuchy jeho věčně neklidného ducha. Získávala odškodnění jeho přičiňováním, aby rozvíjela na jevišti své herecké nadání v nejzajímavějších úlohách.

Literát Heinrich přeložil báseň Jehana Rictuse Modlitba prostitutky k Panně Marii. Hauten napsal celou hru jako rámec, do kterého umístil báseň, aby ji Xena mohla přednášet.

Modlíc se denně na jevišti Rictusovu báseň s největší pokorou a vroucností, jako by sama věřila vázračnou moc modlitby, umlkávala Xena vždy v tichém pláči, neboť byla mocně dojata tklivými slovy prostitutky jako žena, soucítící s padlým tvorem. A obracejíc se pak po své modlitbě k Hautenovi, který jí byl v té scéně partnerem, dala mu často vycítit vděčným pohledem, že je v tom okamžiku vrcholně šťastna.

Smířila se s životem, který vedl Hauten, tvářila se, jako by zavírala obě oči. Cítila, že vyrostla mezi nimi neviditelná zeď a rozdělila jejich život v dva různé a cizí světy. Nenamáhala se už, aby prorazila zeď hlavou. To považovala za pošetilost. Shledávala s uspokojením, že se Hauten o to také nepokoušel. Ani se nepohněla, když se doslechla o jeho pletkách s nějakými ženštinami. Zasmála se tomu jako rozumná žena, která se cítí příliš povznesená nad svého lehkomyšlného muže, než aby se rozčilovala jeho záletnictvím; neprozradila Hautenovi ani slůvkem, že ví o jeho pochybných dobrodružstvích.

Sešla se neočekávaně o samotě s Mandlíkem a nezdráhala se, když ji Mandlík na procházce vyzval, aby si prohlédla jeho byt. Zdálo se jí, že pozbyla v blízkosti tohoto člověka rozvahy. Podlehla smyslnému opojení. Když se probrala z milostného vzrušení jako rozčarována z omamného snu, umiňovala si, že přeruší své styky s Mandlíkem, ale při nejbližším setkání ukázala se vůči němu stejně slabou jako dříve. I udržovala dále

divoký poměr za zády svého muže. Cítila se bezpečnou ve své milostné hře, věřila, že se Hauten nic nedoví.

* * *

Na jaře se rozešel Hauten opět s Dolanem. Přísahal, že půjde raději zamestat ulice, než by sloužil výdělečným choutkám člověka, který je vzdálen vyšších uměleckých ideálů.

Xena uznala Hautenovy důvody za správné. Opovrhovala repertoárem běžných frašek, vyžadovaných více a více Dolanem, a byla znechucena ve své jevištní práci. Těžce nesla, že Dolana posedlo velikášství „krále komiků“. Domníval se, že stačí, když se objeví před obecnstvem bez přípravy, a požadoval od herců, aby se podřizovali jeho hře a nápadům, jak mu je slina na jazyk přinesla. Souhra vážla, Dolan obracel smysl různých scén a zavinoval trapné situace, když zmizel z jeviště dříve, než měl, nebo tam zůstal, ačkoliv mu napověda ukazoval z boudy, aby odešel. To vše Xenu hnětlo a rozčilovalo – a nejvíce pochvalné divadelní referáty, v kterých bylo často psáno, že „Dolan uvádí svou neodolatelnou komikou i své spoluherce v radostný zmatek, takže se nezdrží na jevišti smíchu“. Znervózněla jako Hauten, který zuřil, že nemůže udržet uměleckou úroveň jeviště, když si Dolan v domýšlivosti geniálního komika počíná, jako by mu bylo divadlo vedlejším zaměstnáním, a zkouší teprve na jevišti před obecnstvem, takže každá hra potřebovala aspoň šest repríz, aby se zcelila v pevné souhře.

Opustila Dolanovo divadlo s přesvědčením, že by se tam již neuplatnila. Pohrdla stálým příjmem. Myslí si, že peníze, které tehdy uspořila, postačí jako základ nové existence.

Odjeli do malých lázní v lesnaté krajině.

Xena se zaradovala, že Hauten ustal v pití a pomýšlí vážně na založení vlastního divadla. Hleděla, aby jejich poměr setrval na mrtvém bodě, obávala se, aby Hauten nezahořel opět láskou jako milenec, vracející se ke své milence. Tato myšlenka ji znepokojovala. Když postřehla, že se Hautenovi krátí dech a planou tváře, vymýšlela si mnoho drobných záminek, aby zmařila jeho důvěrné přiblížení. Přestála raději hádku, když se Hauten rozzlobil, že nechce přivolit, aby „bylo opět jasno“. A přilévala odvážně oleje do ohně:

„Sám jsi vinen. Utloukl jsi ve mně všechnen cit k tobě. A nemysli si, že se teď zblázním láskou, když děláš nějakou dobu dobrotu a koukáš na mne zamilovaně jako kocour, kterého zachvátily jarní touhy.“

Hauten se vybouřil ze svého hněvu a Xena měla několik dní zase klid. Usmívala se „pod kůží“, že si její druh počíná jako provinilý pes, který se lísa k paničce, dokud zase něco neprovede.

V lázních působilo divadelní sdružení mladých herců, ale jejich vážné umělecké snahy se setkávaly s naprostým nepochopením lázeňského obecnstva, které toužilo po operetě nebo fraškách. Divadlo bylo denně prázdné, jako by lidé bojkotovali hodnotný repertoár světové dramatické literatury, a mladí nadaní lidé zápasili s bídou.

Xena navštěvovala s Hautenem představení a zlobila se, vidouc slabé návštěvy obecnstva.

„Čím více se někdo snaží podat lidstvu nejdokonalejší tvorbu, tím hůře pro něho, neboť zůstává nepochopen. Jen tací Dolanové dovedou vyzrát na lidi a těžít z lidské blbosti.“

Katastrofa umělecké družiny byla neodvratná. Tu se dohodl Hauten s těmi mladými lidmi a převzal řízení uměleckého souboru, který přesídlil ihned do většího průmyslového města. Xena vydala s radostí peněžní úspory Hautenovi, aby jich použil k provozu divadla. Nebyla by litovala zastavit nebo prodat veškeren svůj majetek, aby mohla s Hautenem udržet v chodu vlastní divadelní společnost.

Prožívala nejšťastnější dny v horečných přípravách a studiu k zahájení nové činnosti. Pozorovala s uspokojením, že se Hauten proměnil v člověka, jakým býval za doby samostatného podnikání, ale již vystřízlivělý z revoluční horečky a obezřetný ve volbě repertoáru. Věřila v úspěch divadelního podnikání a povzbuzovala Hautena, aby neochaboval v práci, když první představení nevykazovala hmotný zisk.

„Musíme přečkat léto, i kdybychom ztratili všechno, co máme, a vyvázli s holou kůží. Jsem jista, že se na podzim utváří poměry příznivě pro divadlo a že prorazíme.“

Těšila ji spolupráce s mladými herci, kteří studovali neúnavně a hráli na jevišti s mladistvým nadšením průkopníků nových směrů v jevištní tvorbě. Počínala si ve styku s nimi jako dobrá kamarádka, ochotna vždy

pomoci radou i skutkem. A smála se Hautenovi, který jí vyčítal, že si utvořila svou „dvorní družinu“.

„Cítím se ještě tak mladou, že jsem schopna každé pošetilosti. Musíš se vzdát úsilí, abys ze mne udělal jeptišku.“

A když jí Hauten kladl za příklad Lolu, že se vyhýbá stykům s herci i lidmi a žije toliko pro Dolana, vybuchla hněvivě:

„Zato ji Míla odškodňuje blahobytem, o kterém se jí nikdy ani nesnilo. Pak je její povinností, aby se plížila za svým mužem jako jeho stín. Ale já jsem samostatná žena, která si s tebou společně vydělává úmornou prací. Uznáš, že mám svobodné právo, abych se bavila podle své chuti, a buď rád, že nejsem z těch žen, které se lepí na své muže jako pijavice. Myslím, že bych tě brzy omrzela, jak tě znám.“

A neustávala v zábavách se svými mladistvými „vyvolenci“, ke kterým náležel také herec Alíček, mladíček s vysokými uměleckými ideály. Zastávala se svých přátel, když se jí zdálo, že je Hauten při zkouškách příliš moří svými režiséřskými požadavky, a vysmívala se svému druhovi.

„Pamatuj si, že jsem jako kvočna, která nedá ničím ublížit svým kuřatům.“

A „kuřátka“ hrála se Xeninou přízní, zahrnující ji obdivem a pozornostmi, takže se jim Xena posmívala:

„Děti, máte monarchistické sklony. Mohla bych se domýšlet, že jsem nějakou královnou, kdybych se nešťastnou náhodou zbláznila.“

Usilovala, aby ji její družina považovala jen za kamarádku. Žertovala a vyváděla s „kuřaty“ jako dívka, která se dostala ze zajetí klášterního života na svobodu. Z hereček si oblíbila Johanku, sličné děvče, k němuž se chovala jako starší sestra, starala se o ně všemožně, jako by ji chtěla vycepovat v dobrou herečku i „řádného tvora“. Johanka nebyla dost rozumná ve svých citech, vzplanula láskou hned k tomu a hned k jinému muži, a pak bývala nešťastná, že nemůže žádného milence upoutat. Xena ji varovala žertem:

„Proboha, dej pozor, abys neshořela! Uchovej si raději své vášně a síly pro jeviště, na kterém se někdy pohybuješ, jako bys spala únavou.“

Xena hrála v Bouhélierově hře Otroci milenku vojáka, kterého představoval Alíček. V té úloze pouliční holky, zamilované do mladého revoltujícího vojína, ukázala dravou sílu nezkrotného temperamentu a lidské vášně, jež

přivede primitivní bytost až k šílenství, když jí vojáci zastřelí milého na útěku z kasáren jako zběha. Její výkon byl tak živelný, že si podmanila své okolí a strhla spoluherce k nejvyššímu vypětí jejich umělecké tvořivosti. A od toho večera pozorovala, že se Alíček vcítil tak mocně v představu slepě zamilovaného vojáka, že žil svou roli milence i v životě. Alíček nezdál se Xeně být nebezpečným, aby mohl vznítit její vášně. Naslouchala zpočátku jeho nadšeným projevům obdivu k jejímu herectví s posměvnou útrpností ženy, které je líto mladíčкова poblouznění a pohrává si s ním, aby ho vyléčila z jeho nepřičetného stavu. Vysmívala se mu, když se odvážil v rozbouření citů příliš daleko, ale udržovala s ním další styky, neboť ráda hovořila o divadelnictví a herectví s tím „nadšencem dramatického umění“. Cítila se polichocena, že podléhá jejímu vlivu a přejímá její názory za vlastní. Zakrátko uvykla jeho společnosti a Alíček nesměl nikde scházet, kde byla Xena. Doprovázel ji z divadla, sedával po její levici v restauracích a kavárnách, vyřizoval její drobné záležitosti, a když byla o zkouškách na jevišti shánka po Alíčkově, tu se pídil inspicient po Xeně, jsa jist, že nalezne Alíčka v její společnosti. Xena nedbala, jak se tváří okolí k tomu podivnému poměru. Hauten začal Alíčka ignorovat a vyčítal své družce, že ho zesměšňuje svou „veřejnou hrou s tím klukem“. Hájila se s přesvědčením, že nečiní nic zlého.

„Sám se přede mnou zesměšňuješ. Žárlíš bezdůvodně, bavím se s Alíčkem jako jeho dobrá kolegyně. Nedonutíš mne ničím, abych s ním přerušila styky. Tím bych uvrhla před ostatními na sebe nejhorší podezření.“

Nezměnila své počínání v společenském životě. K Alíčkově pociťovala pozvolna více než pouhé přátelství.

Pojednou Hauten promluvil v noci po návratu z divadla:

„Zítřka mi bude plných čtyřicet roků –“

Xena vytušila, že její druh zamýšlí uspořádat manželské kázání. Pokusila se srazit ho s kazatelské výše.

„Co na tom? Zvěstovals mi to s tak důležitou tváří, jako by ses chystal na onen svět. Bud' rád, že jsi živ a zdrav, a nech mne spát. Toužím po odpočinku, protože budu zítra celý den zkoušet a večer hrát namáhavou roli.“

„Musíš mne vyslechnout.“

„Ne. Víím, co zamýšlíš. Upozorňuji tě, že jsem hluchá k veškerým tvým domlouvám ohledně mého kamarádství s Alíčkem.“

Hauten se rozčilil. Vylíčil rozhorleně, že žije v stálém napětí a starostech jako štvanec, pronásledovaný věčným neklidem. Rozburácel se ve svém hněvu tak, že ho Xena musila přerušovat napomínáním, aby nerušil svým křikem sousedy ze spánku.

„Nikdy ses neohlížela v životě na mne, jsem-li spokojen, a nesnažila ses, abys mi porozuměla. Domýšlela ses, že musím všechno spolknout, cos mi nadrobila. Ale spletla ses důkladně. Představuješ si, že budu věčně hrát v životě zamilovaného osla, který shazuje trpělivě parohy a čeká, až mu žena nasadí nové. Tys dosáhla svého cíle. Stala ses vynikající umělkyní, obdivovanou a uznávanou obecenstvem i kritikou. A co já? Nepřej si, abych ti pověděl o výsledcích mého dlouholetého zápolení a práce, jak se mi to jeví vpravdě. Nechci tě unavovat, abych ti vysvětloval, jak mnoho jsem musil ze svých ideálů slevit a kam jsem zabředl. Snad ti postačí, prozradím-li ti, že jsem vzdálen svého cíle stejně jako tehdy, když jsem tě poznal.“

Vyhrkla pobouřeně:

„To byl tvůj osud, žes nemohl dosáhnout všeho, co jsi chtěl. Nesmíš vinit mne –“

Zarazil se a pokračoval tiše:

„Osud? Možná. A snad také poměry. Ne, Xeno, nechci vinit tebe ze svého životního neúspěchu, ale dnes tě žádám, abys mi hleděla usnadnit moji práci, chceš-li žít se mnou dále jako moje žena –“

Cítila se dotčena.

„Což s tebou nepracuji? Sdílela jsem s tebou vždy všechny nesnáze i bídu, dělala jsem všechno, co bylo v mé síle! Nemůžeš si v ničem naříkat, pokud se mé spolupráce týká –“

Zahleděl se ostře do jejích očí a řekl stísněně:

„Xeno, chybí mi vnitřní klid –“

Odvrátila zraky a pronesla nervózně:

„Už zase začínáš? Nech mne, vždyť mne umučíš svým věčným podezříváním.“

Uchopil ji za ruku a pokračoval skleslým hlasem:

„Prosím tě, Xeno, žij tak, abych tě nemusil podezřívát, a věř, že tím dosáhnu žádoucího vnitřního klidu, potřebného k práci –“

Vyšklubla se mu s nevolí a vykřikla:

„To je strašné, jaký mám nesnesitelný život! Nejsem žádná buržoazní panička, abych dřepěla po celý život v kukani jako tvoje matka –“

Rozvzteklil se znovu, ale ovládl se, aby dodal svým slovům vážného důrazu nezvratného přesvědčení:

„Jsem syt těch hnusných hádek s tebou a přál jsem si, abychom dnešním dnem uzavřeli definitivně naši minulost. Dělej, jak chceš, mně na ničem nezáleží, ale říkám ti, že už nestrpím, abys mi přetvářela život v komedii –“

Polekala se jeho hrozivého vzezření, považovala však jeho slova za zařikávací formuli, aby ji zastrašil. Ulehla na lože a pravila konejšivě:

„Nemysli už na nic a netrap se zbytečně. Myslím, že bys získal trvalý klid, kdybys mi důvěřoval –“

Zasmál se posměšně a po chvíli se ozval:

„Dosáhnu svého klidu, i kdybych měl obětovat všechno –“

Byla by ráda zvěděla, v čem by spočívala jeho oběť, ale nepromluvila již z obavy, aby Hauten nezapředl zase rozmluvu. A pomyslně si:

„Nejsi tak tvrdý, jak se děláš, člověče –“

Návštěvy obecenstva nedosahovaly toho stupně, aby mohla být kryta značná režie divadla. Hauten musil si dlužit od svých známých v městě peníze. Již předtím zastavil všechny věci, kterých s Xenou nutně nepotřebovali.

Avšak Xena nepozbývala mysli a střežla pozorně svého druha, jsouc vždy pohotová, aby ho povzbudila, kdyby ztrácel chuti k dalšímu zápasu o přízeň maloměstského obecenstva. Snažila se mu ulehčit v starostech, jak mohla. Radovala se, že jí Hauten již neztrpčuje život žárlivými scénami. Zdálo se jí, že se smířil s poměry života, jak se vytvářely. Neostýchala se před ním kamarádit s Alíčkem, který násilně skrýval svou lásku a neodvažoval se ji Xeně projevit v plném rozsahu.

Až ji Alíček překvapil výbuchem své vášně v zákulisí divadla, kam ji před začátkem představení doprovodil. Bránila se lehce jeho objetí a polibkům, toužíc, aby ji sevřel silněji, když tu zaslechla kroky na chodbě. Odstrčila Alíčka a zamířila rychle do herecké šatny.

Vstoupil Hauten a Xena hned uhodla z výrazu jeho obličeje, že byl jat podezřením. Podivila se, když se opět kvapně ztratil. Očekávala, že ji doma zahrne výčitkami, ale Hauten mlčel. Avšak od toho dne pozorovala, že se k ní chová co nejzdrženlivěji a vyhýbá se, aby s ní zůstal o samotě. Již se

nedotkl ani slovem jejich styků s Alíčkem. Neuvažovala o nápadné změně v jeho chování. Domnívala se, že skrývá před ní své starosti i obavy před zmarem podnikání. Situace divadelní společnosti vytvářela se hrozivě. Hlediště divadla bývalo poloprázdné. Hauten musil prosit své známé o nové peněžní půjčky. Xena navrhla, aby změnili pobyt, ale Hauten prohlásil, že se vzdává své činnosti. Marně ho přemlouvala k dalšímu podnikání. Nakonec ji sám přesvědčil, že nezbývá, než vypovědět hercům smlouvy a poslat je domů. Uznala s lítostí, že nelze dlouho hradit deficit divadla peněžními výpůjčkami.

Za poslední představení zvolil Hauten Strindbergův Tanec smrti. Xena byla překvapena, když v závěrečné scéně Hauten jako setník Edgar neusedl rezignovaně, ale zvolal poslední větu dramatu k své ženě, kterou Xena hrála, jako povzbuzení k dalšímu soužití:

„A jdeme dál –!“

Hauten vyřkl ta slova s vítězným přízvukem, otočil se ke Xeně zády a opustil spěšně jeviště.

Xena ustrnula v překvapení, z kterého se probrala, až když se na potlesk obecenstva rozevřela opona. Uklánějíc se do prázdního se hlediště, zlobila se na Hautena.

„Poslední scénu zkazil ten potřeštěnec nějakým svým rozmarem.“

Teprve doma pochopila, co Hauten zamýšlel tím, že pozměnil na jevišti konec manželského dramatu. Sdělil jí, že odjede sám do hlavního města –

„Rozumím ti, chceš se mne zbavit.“

Hrdost jí zabránila v prosbě, aby ji neopouštěl. Tušila, že se chce s ní navždy rozejít, a nedbala jeho všelijakých výmluv, že potřebuje ke své příští práci samotu a že bude pro ni výhodnější, bude-li žít do podzimu na venkově. Jen ji hnětlo, že nemá Hauten odvahy, aby jí řekl nepokrytě pravdu.

Hauten již spal a Xena ještě přemýšlela. Hledala příčinu Hautenova náhlého rozhodnutí. Vstala tiše ze svého lože a přikradla se k otevřenému oknu. Zahleděla se do letní noci a zahloubala se do vzpomínek na uplynulý život. Vynořovaly se jí v paměti toliko ošklivé scény, kdy jí Hauten ubližoval. Povzdychla si:

„Bude pro nás oba lépe, rozejdeme-li se. Jsem dost silná, abych mohla žít sama.“

Obrátila se a spatřila temné obrysy nehybného Hautena. Vzpomněla si, že s ním hrála nedávno v Molnárově hře Liliom; zde klečíc u zabitého Lilioma – jako jeho žena, prostá bytost, vyznávala se v žalu ze své lásky k němu. Nyní vyhrkly jí slzy a zašeptala slova své role v té scéně:

„Ty surový, zlý člověče –“

Hauten sebou pohnul a Xena vklouzla na lůžko –

Druhého dne vyprovázela svého druha na nádraží. Na cestě se Hauten pojednou zastavil a požádal ji, aby se vrátila, že nechce prožívat žádné sentimentální výjevy při rozloučení. Pojala k němu podezření a pravila s úsměškem:

„Očekává tě snad na nádraží nějaká slečinka, s kterou si míníš zpříjemnit svůj příští život?“

Zamračil se a zabručel:

„Neměj zbytečných starostí. Také se nezajímám o to, bude-li tě na tvých cestách provázet Alíček.“

Bodlo ji u srdce a pronesla smutně:

„Nevím, co se se mnou stane. Prozatím pojedu s Johankou k jejím rodičům.“

„A v témže městě je Alíček domovem.“

Pokřčila rameny a třesoucí se rukou napsala na útržek papíru adresu Johančina otce.

„Kdybys mi chtěl psát, Hautene. A radím ti, nekomplikuj si už život se žádnou ženskou –“

Trhl sebou jakoby uštknut a zasykl zlostně:

„Nezdržuj mne –“

Palčivá lítost stáhla jí hrdlo jako železnými drápy. Otočila se prudce a ubíhala zpět, přemáhajíc se, aby nevypukla na ulici v hlasitý pláč.

Její mladí přátelé ji očekávali v kavárně. Vrazila tam téměř bez dechu, jako by hledala u nich záchrany. Usedla po Alíčkově boku a nabyla duševní rovnováhy. Zakrátko oplývala rozmarnou náladou.

Večer uspořádali si herci zábavu na rozloučenou se svými známými v městě.

Xena se nenuceně bavila. Tu ji upozornil číšník, že jí chce jeden pán venku sdělit něco velmi důležitého.

Na chodbě přešlapoval nervózně mladý muž rozčileného vzezření. Hned popošel ke Xeně, zamumlal své jméno a spustil rozechvěně:

„Odpusťte, milostivá, že jsem vás vyrušil, ale bohužel, moje záležitost týká se také vás, neboť jde o vašeho muže –“

Xena se polekala:

„Co se stalo?“

„Neslýchaný skandál, milostivá! Překvapil jsem před večerem pana Hautena s mou snoubenkou u lesa.“

Xena myslila, že se ten člověk zbláznil. Vykřikla netrpělivě:

„Co to žvaníte? Vždyť Hauten odjel z města po poledni.“ Muž se zasmál.

„Nikoli, milostivá. Střetl jsem se s ním před hodinou. Počínal si jako zuřivec, když jsem mu řekl, že se může stydět jako ženatý muž –“

Xeně se vyjasnilo, proč Hauten nechtěl, aby byla přítomna jeho odjezdu.

Pospíchal na schůzku s dívkou.

Hněv jí zalomcoval i obořila se na zrazeného muže:

„Nezajímám se o pletky pana Hautena s maloměstskými slečinkami. To si vyříd'te přímo s ním –“

A pomyslila si v největším rozhořčení:

„Nikdy se s tím bídačkem nesmírím. Je pro mne mrtev –“

Alíček upozoroval, že se Xena vrátila rozrušena. Prosil ji, aby se mu svěřila, co se jí přihodilo.

Xena se nuceně zasmála.

„Nic, co by tě mohlo znepokojovat.“

Avšak ve vlaku vypověděla Alíčkově i Johance všechno, co se dověděla od zklamaného milence. Líčila vše humorným způsobem, jako by běželo o žert. Necítila žádného hněvu k Hautenovi. Doložila se smíchem:

„Podváděl mě asi již delší dobu, a přitom žárlil na každého, s kým jsem se stýkala, i na tebe, Alíčku.“

A vypravovala o Hautenovi komické historky.

Již druhého dne po příjezdu obdržela Xena dlouhý dopis od Hautena, v kterém ji ujišťoval, že nemůže být bez ní živ a prosil ji, aby mu odpustila jeho počínání –

Xena se vzdorně zasmála:

„Za to komediantství zasloužíš si pořádnou lekci, milý Hautene.“

Odepsala mu chladně a stručně, že nemá tak slabou povahu, aby po všem tom, čím jí ublížil, vletěla mu při prvním jeho záchvatu kajícínosti do náruče. A skončila:

„ – Donutil jsi mne, abych se ubírala sama svou cestou. Nemysli si, že jsem tak nemohoucí, abych se sama neprotloukla životem. A věř, že mi nebude zatěžko, abych žila bez tebe. Aspoň nabudu klidu, po kterém toužím jako ty –“

Domnívala se, že Hauten přijede a bude se svíjet v prosbách, ale dopis advokáta, Hautenova známého, vyvrátil její předpoklady. Četla několikrát, jako by nechápala advokátův návrh na rozvod z viny manželovy. Složila bezmyšlenkovitě dopis a ustrnula pohledem do prázdna. Před očima tanul jí obraz Hautena, žebrajícího o její lásku. Vzchopila se a zašeptala s pevným odhodláním:

„Dost toho komediantství –!“

XIV

*„Člověk žije s lidmi,
a přece je sám –“*

Xena vrhla se do samostatného života s dravou chutí docílit největších úspěchů a dojít svého cíle. Všichni vlivní přátelé jí slibovali svou pomoc, aby se uskutečnilo její vystoupení na jevišti Státního divadla. A nejvíce důvěřovala redaktorovi Houdkovi, který jí sdělil z letního pobytu v horách, kde meškal s doktorem Berberem, že Berber hodlá prosadit její pohostinské hry na angažmá ještě před vánočními svátky. Připadalo jí, že se jí vše daří lehce, když se odloučila od Hautena.

Seznámila se s divadelním podnikatelem, který ji angažoval i s její „družinou“ pro pohostinské hry v různých městech za pevnou gáží. A k podzimu získala angažmá v zábavním podniku druhého velkého města rodné země jako herečka s vlastním souborem a dramatickým repertoárem. Hrála Kischovu hru O matce vražednici, která byla ve varietním programu umístěna po artistické produkci cvičených psů. Šťastna, že dociluje stálých úspěchů, necítila se v artistickém prostředí stísněnou. Smávala se ve společnosti Alíčka a „věrných dušiček“.

„Děti, musíme se učit od artistů. Příští hru sehrajeme na visutých hrazdách u stropu nad obecenstvem a uvidíte, že nás všechny doktor Berber angažuje do Státního divadla jako nejmodernější herce.“

S blížícím se dnem soudního vyřízení jejího rozvodu s Hautenem dotíraly na ni neodbytněji vzpomínky na uprchlý život po Hautenově boku. Zpočátku zapuzovala všechny ty drásavě se vtírající myšlenky, jako by se styděla za to, že se stává sentimentální, a podněcovala svou zlobu k zrádnému druhovi, který ji opustil, ale záhy se přistihla, že hovoří nejraději o své minulosti i o Hautenovi. Když uslyšela překvapující zprávu, že se Hauten chce po rozvodu znovu oženit, rozesmála se upřímně, jako by pozbyla svého hněvu:

„Ten člověk je tak výstřední, že si musí život co nejvíce komplikovat, aby si způsobil nějaké potěšení –“

O samotě neubránila se lítosti. Uvažovala, jaké příčiny asi dohnaly Hautena k tomu, aby se dal znovu spoutat manželskými okovy, a utěšovala se:

„Chce asi zabránit, abych se k němu vrátila.“

Nevěřila, že by Hauten tak činil z lásky, byla přesvědčena, že vzplnul k své „vyvolené“ jen chvilkovou vášní. Zdálo se jí, že zná Hautenovu povahu zevrubně. Ujišťovala se sama, jako by toužila, aby její domněnka byla pravdivá:

„Hauten je z těch mužů, kteří milují jen jednou v životě –“

Začala se o Hautena zajímat. Dotazovala se na něho dopisy u svých známých v hlavním městě a bavila se o něm ve své společnosti. Na jevišti zlobila se na Alíčka, který hrál Hautenovy úlohy, že si počíná jako ochotník. Opravovala ho stále a vyžadovala umíněně, aby se přizpůsobil v rolích jejím představám Hautenových výkonů, jak jí utkvěly nesmazatelně v paměti. Zpráva, že si Dolan zařídil své vlastní divadlo a angažoval Hautena jako vedoucího činitele, pohnula ji k hněvivému rozhořčení:

„Teď bude chudák Hauten otročit Dolanovi, aby mu dopomáhal k slávě a jmění. A pohřbí navždy své umělecké ideály, protože ho ‚král komik‘ donutí jako jeho ‚nejlepší přítel‘, aby sloužil výhradně jeho zájmům.“

Pak slyšela, že se vypravuje v hlavním městě, jak se prý Hauten chytá za hlavu jako „ženich“ a pokřikuje veřejně:

„Lidi, já jsem dokonale blázen. Jedné bestie jsem se zbavil a telátko jsem si uvázal na krk.“

Smála se až k slzám a vyřkla s líčeným soucitem:

„Nešťastná žena ani netuší, co ji očekává, když už Hauten před svou svatbou takhle vyvádí!“

V duchu se radovala, že se Hauten necítí spokojen. Zmáhala ji nepřemohitelná touha, aby se Hauten objevil jednoho dne před ní a prosil za odpuštění. Cítla, že by se mu bez rozmyšlení vrhla do náruče, neboť mu již odpustila. Podléhala vzrůstajícím návalům lítosti při pomyslení, že Dolanovo divadlo uvede na scénu v nejbližších dnech Kischovu hru Pasák holek, zpráva dolehla na ni jako krutá rána. V této hře hrávala s Hautenem na vlastním jevišti úlohu děvčete, které klesá od stupně k stupni, až skončí jako pouliční holka. Připomínala si nejrůznější podrobnosti této úlohy, jako by si ji chystala hrát. Vybavily se jí vzpomínky z té doby, kdy usilovali s Hautenem o největší rozmach jevištní tvorby ve vlastním divadle. Pocítla,

že byla tehdy naprosto šťastná a zhroutila se v prudkém pláči. Zarývajíc zmučenou hlavu do podušky, štkala bezmocně:

„Hautene, ty prchlivý člověče, jak jsi mohl zapomenout –?“

Zakrátko jí byl doručen soudní výnos o rozvodu z viny manželovy. Chvěla se na celém těle, čtouc úřední rozhodnutí o jejím manželství, ale pak složila se zatrpklým úsměvem papír a pomyslíla si:

„Před úřady dohráno, ale pro mne to vůbec nic neznamená –“

Odešla kvapně z domu a vyhledala Alíčka, kterému podala mlčky úřední list.

Alíček pohltil lačným pohledem obsah soudního výnosu a zaječel radostně:

„Volna –!“

Uchopil její ruce a promlouval vášnivě, aby se stala jeho ženou, když jí v tom už nic nebrání.

Xena stáhla své ruce zpět, jako by se ho pojednou štítíla, a vysmála se mu:

„Neblázni, hochu. Zapomínáš, že jsem pro tebe příliš stará. Umřela bych smíchy, kdybys zkoušel imponovat mi jako pan manžel. A pak nás dělí ještě mnoho od sebe –“

Rozpomněla se, že Alíček hrál v roztržce s Hautenem význačnou úlohu a pojala k němu odpor. Doložila přesvědčivě:

„Musíme se rozejít.“

A její bytost se zachvěla slastným úderem myšlenky:

„Protože mám ráda Hautena –“

Ubíhala domů, jakoby zachvácená strachem, aby její láska k Hautenovi nevyrchala. Přemožena dravou silou svých citů, napsala mu nejvroucnější vyznání lásky a smáčela svůj dopis palčivými slzami zoufalství. Pochybovala, že jí Hauten uvěří. Zakoušela trapné chvíle nejistoty a nepotěšila ji ani nabídka rady Rozhudy, že může nastoupit hned v jeho divadle angažmá. Když přijala z rukou poštovního posla Hautenův dopis, nabyla náhle klidu, jako by bylo vše již rozhodnuto. Čtouc Hautenovo psaní, nevěřila svým očím v bezmeznou radost, která jí při čtení zachvátíla.

Hauten lkal jako kající hříšník, kterého zlomilo zoufalství nad spáchaným skutkem. Vyznával Xeně lásku nejtklivějšími a nejněžnějšími projevy a prosil ji úpěnlivě, aby se k němu vrátila –

Zlíbala jeho dopis a rozplakala se šťastným poznáním.

„Jaké bouře musí člověk prodělat, aby poznal, že má někoho opravdu rád –!“

* * *

Šťastné chvíle shledání s Hautenem v hlavním městě zneklidnila Xeně starost o existenci. Dolan ji neangažoval, ačkoliv považovala za samozřejmé, když se vrátila k Hautenovi, že bude působit po boku svého druhu. Ale zakázala Hautenovi, aby přiměl Dolana k povolnosti.

„Nikdy bych nechtěla hrát v divadle, abych tam byla trpěna jako z milosti.“

Dlouho se rozmýšlela, má-li přijmout nabídku rady Rozhudy, ale pak se rozhodla. Nebylo žádné naděje na angažmá v jiném divadle.

„Musím tedy blbnout v Bolmírových revuích. Nezbyvá mi nic jiného, nechci-li zůstat na suchu.“

Nečinnosti se strchovala jako moru. Nastoupila angažmá v Rozhudově divadle, které řídil Bolmír. Doufala v Berberovy sliby, že bude co nejdříve vystupovat pohostinsky na jevišti Státního divadla. Tato víra ji posilovala. V Bolmírově revui hrála komickou úlohu „paní politiky“ s naprostým sebezapřením. Přemáhala svou nespokojenost, aby se „udržela na místě“, dokud by se nesplnily její naděje. Její hra byla omezena na několik výstupů, trvajících vždy několik minut, ale rozložených od začátku představení až k půlnoci. Vyčkávala každodenně v zákulisí dlouhé hodiny, až ji zavolá inspicient ke krátkému výstupu, a připadala si jako trestankyně, která je odsouzena k nejdopornější práci. Zdálo se jí, že bere plat zadarmo, jako by byla placena toliko za svou přítomnost. Nemohla na jevišti vydat ze sebe největší bohatství svého nadání. Pozorujíc Bolmíra a ostatní herce, kterak se radují, že se „politická revue“ líbí obecenstvu, a utěšují se vespolek, že ten „šlágr“ vydrží na repertoáru snad až do konce sezóny, vysmívala se jim v duchu, že zblbli úplně ve shonu po penězích a po popularitě u měšťáckého obecenstva. Prchala nedočkavě po představení do kavárny, kde ji čekával Hauten, který si již odbyl svou nevděčnou práci v Dolanově divadle.

Trpíce společně, Xena jako Hauten, odloučení od umělecké práce a v poměrech, v kterých nemohli tvořit podle svého nadání a uměleckého přesvědčení, začali záhy v novém soužití obviňovat druh druhu, že zavinil

ten nesnesitelný stav. Vyhýbali se samotě, aby unikli hádkám, a učinili si společný útulek v kavárně, podle Xenina rčení „ostrov míru“, v kterém trávili všechny své volné chvíle, jako by se děsili domova. Žádný z nich neusiloval o vyjasnění vzájemných vztahů a těsné sblížení. Spoléhal jeden jako druhý, že čas je nejlepší lékař, který zhojí všechny rány, a doufali, že se poměry samy změní v jejich prospěch.

Xena nalézala v nových dobách jen zhoršení života. Dolan vypověděl na hodinu Hautena z divadla, když odmítl hrát pro ochuravění hlasivek řvavou epizodní úlohu v bezvýznamné frašce, a redaktor Houdek oznámil Xeně truchlibou zvěst, že prý Berberovo úsilí o uskutečnění její hry na jevišti Státního divadla narazilo na nejprudší odpor jedné umělkyně, která při zprávě o Xenině vystoupení div neomdlela a poděsila vedoucí činitele divadla pokřikem:

„To už mne chcete hodit do starého železa a nahradit mne nějakou ženskou ze šantánu –?“

A tak prý byl nucen doktor Berber oddálit Xeniny pohostinské hry na neurčitou dobu, až by se vynikající umělkyně s jejím vystoupením smířila.

Xena musila dále hrát v Bolmírových revuích a Hauten byl nucen nastoupit angažmá znovu u Dolana, který pro něho po několika týdnech vzkázal, ale působil toliko jako dramaturg a autor frašek. Žili v stálé neshodě, vyčítajíce si a obviňujíce se navzájem, a Xeně se zdálo, že se podobají vrakům, které v bouři bijí o sebe.

Hauten se jí vysmíval:

„Tvá víra v cizí lidi se ti báječně vyplatila! Jsi raněna slepotou, že nevidíš, jakou mazanou komedii s tebou hraje doktor Berber, aby se tě zbavil! Dřív se stanu prezidentem republiky, než tě pustí všemocná klika na oficiální jeviště.“

Xena mu oplácela:

„Ty jsi stvořil s Dolanem tak báječné divadlo jako „životní projev“, že tam teď nesmíš ani na jeviště. A až bude mít Dolan dostatek cizích frašek, tak vylítneš nadobro a můžeš si zařídit bramborové divadlo.“

Xeně zlhostejněl život po Hautenově boku. Jako by se opakovala stará komedie. Vyhledávala vzrušení v kavárenské společnosti mladých literátů a studentů, kteří vytvořili nevědomky mezi ní a Hautenem „ochrannou zed“.

Hauten už zase pil a bouřil po nocích nebo zmizel z hlavního města do venkovského zákoutí, aby tam psal frašky pro Dolana. Xeně připadalo, že se stal trosečníkem, který se tluče bez valného zájmu o něco lepšího ze dne na den, ubíjeje své poslední síly v pitkách a nočních toulkách s všelijakými kumpány.

* * *

Život probíhal Xeně setrvačným tempem za stejných poměrů. Na jaře udála se sice jistá změna, když ji Dolan angažoval, aby hrála se svým druhem v jeho hrách, ale Xena přijímala působení s Hautenem v Dolanově divadle jako krátkou epizodu, jako by tušila, že si Dolan najde nějakou záminku, aby se zbavil nepříjemné přítěže. Nermoutila se, když se znovu octli na dlažbě. Nepozbývala naděje, že se naskytne opět náhoda, která jim pomůže, aby se udrželi nad vodou. Obklopena svou kavárenskou družinou mladých kamarádů, zapomínala ve chvilkovém rozptýlení na rozháranost života a utvrzovala se ve svém sebevědomí ženy, která žije naprosto samostatně, neohlížejíc se na své okolí. Hýčkána obdivem a vděčnou pozorností svých přátel z „ostrova míru“, vyplňovala si život kamarádskými vztahy k těm mladým lidem, kteří překypovali nezkrotnou chutí k životu a zájmy o moderní tvorbu. Zdálo se jí „nevyhnutelným případem“, že se jí přichytil po levém boku student Foltík, ve svém mladistvém věku velmi vážný a zamilovaný s vytrvalostí neodbytného mladíka, který hoví odevzdaně všem rozmarům „své paní“ jako salonní pejsek. Hautenovým žárlivým útokům čelila s předstíraným údivem:

„Ty ještě žárlíš? Nechápu, že můžeš být tak pošetilý a podezřívát toho hochu. Jsem šťastna, že je Arnošt tak obětavý a slouží mi jako otrok. Kdo by mě doprovázel v noci domů, když meškáš na venkově nebo flámuješ? Ty se nestydíš?“

A žila dále svým životem, projevujíc nepokrytě své kamarádství všem mužům, o kterých soudila, že si jejího přátelství zasluhují. Nenáviděla prostřednost a hloupost a vyznamenávala svou přízní jen ty, které považovala za bystré nebo „hluboce založené“ lidi. Z žen strpěla vedle sebe toliko paní Lídu, ženu obchodníka Ryndy, bývalého herce, neboť paní Lída přimkla se ke Xeně jako „nešťastná bytost“, toužící po přátelství ženy silného ducha.

Občas hrála Xena s Hautenem pohostinsky v různých venkovských divadlech a ty dny bývaly jejími „nejkrásnějšími svátky“. Pohroužila se ve svou hru celým dravým temperamentem a tvůrčím zápallem a shledávala pak s radostným zadostiučiněním, že její tvůrčí schopnosti vzrostly a prohloubily se.

Již se blížil kvapně podzim. Xena se děsila, že zůstane bez angažmá. Berber stále oddaloval její vystoupení v Státním divadle, takže se tomu již smávala.

„Budu tak dlouho čekat, až mi narostou vousy jako svatému Mikuláši a Hauten mne bude ukazovat o pouti v panoptiku.“

Avšak doufala skrytě v konečný úspěch vyjednávání s Berberem.

Tu se objevil v kavárně Mír neočekávaně Moderna a angažoval Xenu a Hautena pro revui, kterou chystal v Divadle rozmanitostí. Xena se těšila, že si zahraje se svým druhem v některé dramatické scéně, ale Moderna zmařil její naděje. Přidělil jí a Hautenovi podřadné úlohy, které napomáhaly jeho komice. Nepochybovala, že s nimi Moderna zatočí, aby jim dokázal, že nic neznamenají. Po několika týdnech byly jí a Hautenovi doručeny písemné výpovědi. Zasmála se:

„Už to máme! Ale škoda toho papíru, neboť jsem už dávno vyčtla ve vykulených očích Moderny, že nejsme stvořeni pro blbství revuálních slátanin.“

Dohrávala klidně zbývající představení. Ale Hauten upadal v rostoucí rozčilení, že skončí někde u šmíry, aniž dosáhl svého cíle. Opíjel se a rozrušoval Xenu bouřlivými scénami, v kterých jí vyčítal, že mu udělala z domova „průchodní dům s kavárnou a že vytrvale pečuje, aby on byl ozdoben parohy“. Prosil úpěnlivě Xenu, aby se zřekla všeho a žila jen pro něho. Sliboval, že se vzchopí a podnikne „něco ohromného“. Xena odolala všem svodům svého druha, „posedlého novým záchvatem lásky“. Nevěřila jeho slovům a také se nemohla odřící života, který vedla.

„Namáháš se nadarmo a ztrácíš zbytečně energii. Nikdy nepřeruším k vůli tobě své přátelské styky s lidmi, kteří by pro mne skočili do ohně –“

„Až tě všichni omrzí jako ti ostatní, kteří se nám vpletli do života.“

Po posledním představení v Divadle rozmanitostí se Hauten opil, když Xena rázně zamítla jeho návrh, aby spolu odjeli na venek. Vyslovila se rozhodně, že musí zůstat v městě, aby ji Berber nepustil z očí. Hauten

ztropil nejstrašlivější výtržnost v jejím životě. Sousedé vybíhali na chodby a odsuzovali jeho jednání. Xena ho pak omlouvala, že trpí „záchvaty nepřičetnosti“.

Domáci se rozčilovala.

„Tak ho dejte zavřít do blázince. S takovým člověkem nebudu pod jednou střechou.“

Hauten byl přinucen odejít z domu. Xena ho utěšovala a smála se mu v duchu, že vyhlíží ztrápeně jako mučedník.

„Mlč a nenaříkej. Za nějakou dobu se můžeš ke mně zase vrátit, až se v domě zapomene na tvé skandály.“

Hauten se odstěhoval do hotelu. Za pár dnů se Xena doslechla, že se někde v noci opil a způsobil povyk. Serval se s policajtem, který ho vyváděl z nočního lokálu jako nepříjemného hosta, a byl pak zavřen na policejní strážnici. Xena se zasmála a odbyla ve své společnosti celou příhodu slovy:

„Hauten se měl narodit v renesanční době nebo jako mušketýr. Kordisko po boku a péro za kloboukem. Táhl by od hradu k hradu z jednoho dobrodružství do druhého.“

Cítila, že se nemůže na něho hněvat, i kdyby jí provedl to nejhorší. Říkala si s povzdechem:

„Jsem vůči němu slabá a bezmocná, neboť ho mám ráda, lumpa –“

Hovořila o něm často se svými kamarády. Vypravovala nadšeně o jeho vykonané práci a líčila se smíchem jeho výstřední kousky a podivínství, takže Xenini přátelé uvykli považovat Hautena za „nezbytný přívěšek“ v Xenině životě.

Hauten zmizel z města na venkov, kde maloval a psal, Xena trávila rychle ubíhající dny v zábavě s oblíbenými kamarády, kteří se u ní kupili jako kuřata u kvočny. Někdy přijel Hauten, aby jí odevzdal peníze za prodané obrazy, a zlobil se, že se s ní shledává ve společnosti „kluků a leccakých uličníků“. Docházelo k hádkám a Xeně se ulevilo, když Hauten opět „odcestoval do dálav“. Avšak o samotě toužila, aby nadešla doba vyrovnání poměru s Hautenem a trvalé jevištní práce. Mučila se rmutnými myšlenkami, že se její život podobá riskantní hře, v které vždy prohrává. Za noci se děsila a míjel ji pokojný spánek. Musila užívat veronal, aby se uklidnila a usnula. Znervózněla v nečinnosti a utíkala se k svým kamarádům, jako by se obávala sama sebe. Prodlužovala chvíle zábavy ve společnosti, až

se cítila unavena. Jedné noci se vrátila domů, rozloučila se před domem vesele se svým „dvořanstvem“, a bezmyšlenkovitě rozpustila ve sklenici vody celou svou zásobu veronalu. Překvapilo ji to samotnou:

„Co to provádím?“

A tu se jí nepřemožitelnou mocí zachtělo, aby usnula a již se neprobudila. Neváhala ani okamžik, vypila rychle jedovatý nápoj, ulehla a vyslovovala toužebně v konejšivém šepotu myšlenku, která ji cele zaujala:

„Klid – věčný klid.“

Probrala se k vědomí v nemocnici – a nechápala nic, co se s ní stalo. K naříkajícím kamarádům pravila s radostným smíchem:

„Mlčte, blázínkové. Vy nevíte, jak je smrt krásná. Člověk si ani neuvědomí, že umírá –“

Přiběhl vyděšený Hauten. Rozplakal se a nemohl ze sebe vypravit slůvka.

Xena ho nevrle okřikla:

„Co se plašíš? Nu, otrávil jsem se – Ale teď už je po všem –“

A dodala s pevným rozhodnutím:

„Nemohu žít bez divadla. A nepůjdu přece někam za kuchařku nebo chuťu k dětem, když jsem herečkou. A nebudu-li co nejdříve zaměstnána na jevišti, tedy věz, že se mi to podruhé podaří lépe –“

Zaradovala se, když Hauten přísahal, že učiní vše, aby jí dopomohl k jevištní práci. Zakrátko naslouchala s dychtivostí jeho zповědi o výsledcích „pucování klik“ u oficiálních divadel. Napomínala ho, když Hauten obšírně líčil svou návštěvu u Donáta, šéfa Činoherního divadla, aby mluvil věcně.

Hauten se zajíkal spěchem.

„Donát se zaručil svou ctí, že vystoupíš na jeho jevišti, ale musíš s ním promluvit, abyste se dohodli spolu o roli. Pak jsem prosil spisovatele Labila, který je členem družstva Činoherního divadla, aby tě po tvém vystoupení doporučil k angažování. Labil se sice kroutil a nic pevného neslíbil, ale řekl o tobě: – Jedné herečce se děje u nás křivda – a to je paní Xena. – Ty nevíš, jak mi bylo, když jsem musil všechny ty vlivné a mocné panáky prosit. Nejraději bych jim byl dal přes palici, že tě tahají tak dlouho za nohu a nic pro tebe neudělali –“

„Dále, Hautene. A co Berber?“

„Tvářil se dojatě, když uslyšel o tvém hrozném skutku. Slíbil, že se zasadí v divadle o tvé pohostinské hry. A radil, abys šla k té umělkyni, která zabraňuje tvému vystoupení, a požádala ji –“

„Nikdy! Raději se znovu otrávím –“

Výsledek Hautenova jednání ji upokojil. Mazlila se s novými nadějemi na krásnou budoucnost. První její cesta z nemocnice vedla k Donátovi, ke kterému ji doprovodil Hauten, aby byl svědkem její rozmluvy. Donát jí lichotil jako umělkyni, ale Xena se nedala obalamutit a požádala ho přímo, aby mohla vystoupit v některé nové hře, kterou by studovala od počátku společně s celým ansámblem Činoherního divadla. Tu zamžoural Donát očima za cvikem a uhnul.

„To je nemožné, abyste vpadla do divadla jako puma. Herečky by mě zbláznily. Nemáte ponětí, co s nimi zkusím. Napřed musíte vystoupit v starém repertoáru.“

Smluvil s Xenou, že zahraje tři pohostinské hry a pravil při rozloučení:

„Těším se na vás jako na herečku, ale neupínejte na pevné angažování žádné naděje. Raději přijměte, co se vám naskytne –“

Již na schodech se Xena rozčilovala.

„Jak jsou ti lidé hloupí, když se domýšlejí, že neprohlédnu jejich komediantství. Donát mi povolil milostivě tři hry, aby mne navždy odbyl –“

Neuvěřila chlácholení Hautenovu, že bude vše záviset na jejím úspěchu, který jistě docílí, a že se pak dá družstvo pohnout, aby ji angažovalo.

„Povídej své pohádky někomu jinému, ale pro mne jsou to jen samé plané naděje, abys mi nasypal písku do očí a měl ode mne pokoj.“

Dolan angažoval opět Hautena a Xena se rozradostnila:

„Aspoň jeden z nás zachráněn.“

Donát určil Xenino první vystoupení v Činoherním divadle na Nový rok. Tím ji rozhněval:

„Což mne považuje za tak hloupou, že snad nepochopím, že mne chce jedním rázem odpravit? V ten den nemají lidé zájem o divadlo, když se o Silvestra přechlastají.“

Tu prozradil Hauten, že telefonoval Donátovi svou prosbu, aby odložil Xeninu hru na všední den. Jeho náhlé odmlčení Xenu popudilo.

„Mluv rychle. Co ti odpověděl?“

„Prý je to z technických důvodů vyloučeno.“

„Já vím, aby nepřišla kritika.“

Hauten se doznal.

„Ano, řekl mi, že prý by mu mohli kritikové vynadat, že nechá takovou vynikající herečku pobíhat na ulici. Ale neboj se. Mluvil jsem s Mandlíkem, který slíbil, že přijde do divadla a napíše o tobě referát.“

To ji zamrzelo. Přerušila ho:

„Neměl jsi mu nic říkat. Mně už je lhostejno, napíší-li o mně něco. Bude to bez významu, když mám předem zaručeno, že nebudu angažována.“

Na Silvestra měla určenu jedinou zkoušku s herci. Smála se:

„To je dobré znamení. V poslední den roku zkouším a na Nový rok hraju. To budu hrát celý rok –“

Podivila se, když ji vrátný divadla poslal ke zkoušce do prázdné místnosti v podkroví, že prý jsou na jevišti dekorační úpravy a ve zkušebním sále zkouška nové hry. Usmála se opovržlivě, že půjde zkoušet třeba na střechu. Pak se už bavila počínáním „patentovaných umělců oficiálního divadla“.

Hrála ve hře z předměstského života děvče, které dožene bída a nezaměstnanost k prostituci. Nepozbude však lidského citu. Miluje svého milence takovou láskou, že obětuje život, aby její milý došel vykoupení. Režisér se nedostavil a režiséřské pokyny udílel její partner v hlavní úloze. Omezoval se jen na nejnutnější upozornění, aby se zkouška neprotáhla zbytečně dlouho. Xeně bylo zřejmo, že zkouší s odporem, když hrál svoji roli již padesátkrát. Neočekávala, že bude o představení hrát takovým způsobem, aby jí napomáhal v souhře, ale jeho počínání večer na Nový rok ji překvapilo. Herec hrál, jako by přehlížel, že vystoupila na jevišti téměř beze zkoušky. Připadalo jí, že usiluje, aby se ztrémovala. Ovládala však dokonale úlohu, třeba ji hrála poprvé, a ukázala podivuhodný klid na jevišti, které jí bylo naprosto neznámé. Podala pevně scelený výkon citového děvčete, nedotčeného dosud v jádru bytosti jedem prostitute. Její hra docílila u obecenstva velkého úspěchu.

Hauten se přihnal po představení do její šatny a křičel nadšeně:

„Hrála jsi báječně, Xeno! Mé čestné slovo. Neříkám ti to jako tvůj muž, ale sledoval jsem tě jako naprosto kriticky nezaujatý pozorovatel. A chytil mne autor hry, že ti děkuje, že jsi obohatila roli Anči o spoustu nových tónů.“

„Páni umělci zdají se být zklamáni, protože si asi mysleli, že budu hrát nějakou nejhorší prostitutku jako Tonku Šibenici.“

„Mohla bys hrát tisíc takových holek, a přece bys zahrála každou odlišně.“

Upřímná Hautenova slova zněla Xeně jako nejkrásnější chvála v jejím životě. Nad pochvalnými divadelními referáty se pousmála.

„Vida, přece přišli kritikové, ale co naplat. Čtu to jako nekrology, protože cítím v kostech, že jsem pro Činoherní divadlo mrtva.“

Pídila se po Mandlíkově kritice, ale Mandlík se dal zastupovat kolegou redaktorem. Pomyslela si:

„To znamená nějaký tah.“

Po týdnu obdržela poštou honorář za vystoupení a připsal ředitelství divadla, které jí děkovalo za obětavou námahu a přálo jí v další umělecké práci mnoho zdaru i úspěchů. Ani slovem se ředitelství nezmínilo o příštích pohostinských hrách, které jí Donát slíbil. Podala dopis Hautenovi.

„Zahod' to někam –“

Téhož dne četla v novinách zprávu, že byl Mandlík jmenován dramaturgem Činoherního divadla. Porozuměla, proč nebyl účasten jejího vystoupení. Zachvěla se odporem.

„Hnusný kariérista.“

Přála si, aby mu mohla v té chvíli naplít do obličeje. Za několik dnů ji vyhledal v kavárně podnikatel nového kabaretu a přemlouval ji, aby se stala členkou jeho souboru. Svolila ochotně a pak řekla Hautenovi:

„Víš, co mi radil Donát? Přijměte, co se vám naskytne. Jdu tedy do šantánu, protože musím hrát, ať je to kdekoliv.“

Vymyslela si náměty veselých skečů, které Hauten napsal, a pak hrála na malém jevištětku v zakouřeném lokálu své úlohy s tvůrčím nadšením, šťastna, že se může ve svých výkonech vyžít. Brzy postřehla, že v odlehlé čtvrti a zastrčené uličce nedožije kabaret dlouhého trvání a pobídla svého druhu, aby promluvil s Berberem. Po Hautenově návratu uhodla z jeho mrzuté tváře, že je její věc ztracena.

„Berber odmítl?“

Hauten se rozvzteklil:

„Hloupý komediant. Zprvu se na mne obořil, co prý jsme to provedli, že jsi napřed vystoupila u konkurenčního divadla. Ale hned se začal točit,

když jsem mu řekl, že nemůžeš čekat na jeho „uráčení“, až budeš vetchou babičkou. A tu z něho vylítlo, že prý herci Činoherního divadla vypravují, že jsi to tam projela na celé čáře, že prý nebylo mnoho kritik, a kdesi cosi. Zkrátka, vyjádřil se, že teď není příznivá doba k tvému vystoupení na Státním jevišti. Nejlépe až na podzim.“

A připojil hněvivě:

„To máš z toho, že se dereš mezi oficiální umělce, kterým je každý talentovaný herec z nepatrného divadélka solí v očích.“

Xena neodpověděla. Byla přesvědčena, že se jí nedaří její divadelní záležitosti, protože je ženou Alfréda Hautena, který se netěší pražádné oblibě oficiálních kruhů. Zdálo se jí, že by neměla těch potíží, kdyby žila sama.

Zanedlouho přišel Hauten po představení do kabaretu, aby doprovodil Xenu do kavárny. Byl přivítán jejím výsměšným pokřikem:

„Právě jsem dohrála. Moje labutí píseň. Od zítřka už vyrábí náš ředitel dámské klobouky a zastřelí každého, kdo před ním promluví o umění.“

Dny prchaly Xeně v divokém víru, střídaly se radostné chvíle veselí s kamarády, mučivé bolesti z nečinnosti a hrůzná překvapení Hautenova „výstřednictví“. Na jaře onemocněla zánětem trojklanného nervu. Sužována nesnesitelnými bolestmi myslívala si:

„Důsledek toho prašivého života. Platím všechno příliš draze.“

Avšak smála se ve společnosti svých oddaných kamarádů, kteří se od rána až do pozdního večera střídali u jejího lůžka v nemocnici:

„Ten pánbůh už není vševědoucí. Asi ztratil paměť ve svém stáří, když na mne sesílá Jobovy rány jako krupobití, aby ze mne udělal svěťtici.“

Xena opustila nemocnici a Hauten odešel z Dolanova divadla, neboť Dolan mu dal na srozuměnou, že ho už nepotřebuje.

Xena se pošklebovala:

„Teď jsme na tom oba stejně.“

Odjeli do vesnice v rozlehlém údolí Vysočiny, kde byl domovem profesor Rys. Hauten maloval a psal všelijaké články pro noviny, aby vydělal potřebné peníze. Xena trávila celý den u řeky. Radovala se z účinků hřejivého slunce, jako by poprvé žila ve volné přírodě. V prvních dnech letního pobytu se pohádali. Xena psala dlouhé dopisy kamarádům a Hauten se zlobil:

„Pečuj raději o své zdraví a nemož se s takovými hloupostmi. Nakonec sem ta banda ještě přijede a budu mít ze života zase kavárnu s pitomými tlachy.“

Xena se rozplakala silným rozhořčením.

„Ty mi už ani nepřeješ, aby mě měli lidé rádi. A to je poslední, co mi na světě zbývá.“

„Tak si sem pozvi také Arnošta. Já bych kluka nakopl, až by vletěl do řeky.“

„Bud' bez starosti, Hautene. Ten se již neobjeví –“

Pocítila, že se jí Arnošt zprotivil. Pak prožila řadu krásných dnů, které jí připomínaly pobyt u jižního moře. Okřála a nabyla svěžích sil. Hauten hulákal radostně při pohledu na její ruměnné tváře:

„Vyhlížíš jako ožralá Nána.“

Přijela paní Lída a student Váša Foltík, mladší bratr Arnoštův. Xena pozorovala po dobu návštěvy svých přátel Hautena, a domnívající se, že se smířil s „nutným zlem“, zvala své druhy, aby dojížděli za ní častěji.

„Jsem celé dny samotna, když Hauten pracuje nebo odjede do hlavního města, aby udal své články v redakcích. A nemohu se stýkat s venkovskými ženami. Povídají o nejnudnějších věcech a obtěžují mě nejhoupějšími otázkami. Tuhle se mne ptala kupcová, proč nemám s Hautenem děti.“

Paní Lída se zasmála:

„A cos jí řekla?“

„Neurodily se –“

A potom přijížděli Xenini kamarádi častěji. Hauten se posmíval, že putují za Xenou jako „procesí za zázračnou Matkou boží“. Dojížděla paní Lída, Váša, mladičkový literát Mudral, čilý jako rtuťová kulička, podle Xeniny přezdívky „pralinka“, tlustý a ustavičně se pohihňávající Rynda a různí jiní „příslušníci Xenina dvoru“. Někdy musila Xena zabránit Hautenovi, aby nevyvolal zámyslně s některým z nich hádku. Občas však Hauten po jejich odjezdu soptil:

„Ti kluci jsou tak drzí, že zasluhují obdivu. Nikdy jsem nikoho z nich nepozval, a přece k nám jezdí jako domů, ačkoliv mohou vidět, že mě vyrušují z práce. A přitom mě, smradi, považují za blbce, který netuší, že jejich vzácné návštěvy platí toliko tobě. Ale jednou se dopálím doopravdy, popadnu klacek a poženu tu pakáž z vesnice, že poztrácejí nohy.“

„Ale pak mne doma nehledej, protože bych ti hned utekla, kdybys provedl některý ze svých husarských kousků. Opovaž se dát někomu z mých přátel svou nelibost najevo.“

Svou pohružkou odchodem uhasila Hautenův zlobný oheň. Hauten zkrotl a žadonil, aby byla opět jeho Xenou jako v prvních dobách soužití.

V předvečer jeho narozenin přijela paní Lída s Ryndou a Vášou. Hauten pozval profesora Rysa a jeho ženu. Pojednou v nejlepší zábavě Hauten zvolal:

„Hrome, dvaatřicet roků. To už přestává legrace –“

A svlékl se bez ostychu před celou společností a vlezl do postele. Připadal Xeně jako uličník, který si umínil pokazit společnosti náladu. Xena se ho pokusila před dámami omluvit.

„Hauten jde do sebe. Jeho věk mu straší v hlavě, ale budme rádi, že neprovedl něco horšího na důkaz, že už nabyl rozumu při blížících se abrahamovinách –“

Vypravovala pak o některých jeho „výstředních alotřích“. Profesor Rys se chechtal, až se mu třáslо břicho, a nutil Xenu, aby přidala ještě něco z „Hautenova pestrého repertoáru“. Xena se nedala dlouho pobízet.

„Alfrédek se někdy se mnou hrozně rád baví, když se přihrne s opicí k ránu domů. Kolikrát jsem usnula teprve za svítání a on mě probudil a vykládal mi o svých problémech, které ho právě zajímaly. Před naším odjezdem na venkov loučil se se zlatým dítětem Otýnkem a Čeněčkem. Probudila jsem se, když se za bílého dne přištrachal domů. Ve své ostražitosti, aby mě nevzbudil, lomožil, jako by válel sudy. Umínila jsem si, že s lumpem ani slova nepromluví, a tak jsem se přetvařovala, že spím tvrdě jako v mrákotách. Hauten se štrachal k mé posteli a porazil dvě židle, ale já se ani nepohnula. Tu se zakymácel nade mnou a zaúpěl srdcelomně: – Lidičky, Xenoušek mi umřel! – Pak se svalil na kolena a kvílel zoufale, až mi v uších zaléhalo, a jmenoval mne něžnými jmény různého zvířectva: – Má holubičko. Má kočičko. Můj pejsku zlatej. Moje kuřátko jediné. Má perličko. – To mne dopálilo, neboť jsem si představila sebe jako toho protivného ptáka, a vykřikla jsem: – Mlč a lehní si! – A tu začal hned ten darebák na zemi strašlivě chrápat, aby mě oklamal, že už spí ve své posteli, a přitom se zouval a házel boty na dveře. Kuckala jsem se smíchy, ale pak jsem rázně zakročila, abych ho usvědčila z jeho podvodného jednání.“

Hauten přehlušil z postele smích ostatních.

„Ano. Xeno, jen se bav na můj účet, aby ses pochlubila před váženou společností svým vtipem. Mně je všechno –“

A vypustil zlého ducha strašlivým způsobem.

Bylo rázem po náladě.

Po odchodu společnosti pronesla Xena rozhořčené: „Vím, co sleduješ svým sprostým chováním, za které by se styděl každý vandrák. Ale mne nedonutíš ničím, abych žila s tebou jako jeptiška v klášteře. Sděluji ti, že jsem pozvala Vášu, aby tu zůstal několik týdnů, abych nebyla venku sama, když pracuješ doma.“

Hauten zabručel.

„Uvidíme –“

Xeně se zdálo, že usnul, ale po chvíli se ozval prosebným hlasem:

„Odpusť mi, Xeno, ale vypusť už ty všechny kamarádky ze života. Uvidíš, jak budu dřít za dva –“

A vykládal o svých plánech domoci se vlastního divadla, dokud se neunavil.

Váša se stal Xeniným celodenním průvodcem. Po několika dnech vzbouřil Hauten celý dům svým zlobným hulákáním, nadávkami i výhrůžkami:

„Naposledy ti říkám, abys zítra poslala toho protivného kluka domů k jeho mámě. Nesnesu, aby chodil s tebou celý den jako nějaký tvůj mile-nec. Srazím ho se skály, jestli co nejrychleji nezmizí.“

Xena uznala, že je nutno skončit hru s Hautenem. Mocně pohněvána, že ji zostudil veřejně v celém domě, požádala Vášu, aby odjel.

„Slyšels, jak včera Hauten vyváděl jako pomínuté zvíře. Nemohu s ním déle žít. Promluv s Ryndou, že se k nim odstěhuji. Lída bude ráda, že za ni obstarám domácnost –“

Pak skládala své věci, vyčítajíc mužovi, jak hrozný život jí připravil.

Hauten nevěřil, že to Xena míní s odjezdem doopravdy, ale ztišil se a pronesl pojednou měkce:

„Uklidni se, Xeno. Pohleď na sebe do zrcadla. Jen kveteš, a zůstaneš-li do zimy na venkově, budeš mít nervy jako dráty. A já bych tě neopustil, i kdybys byla nevyлéčitelně churava a dosloužil bych ti až k smrti –“

Odešel a vzal s sebou všechny peníze.

Xena vykřikla z okna:

„Přece mne nenecháš bez groše –“

Vrátil se a podal jí bankovky, aby si vzala, kolik chtěla.

„Nezlob se už, Xeno. Musím odjet k redaktorovi Houdkovi a k večeru se vrátím. Prosím tě, neproved žádnou hloupost. Věřím, že se uklidníš –“

Po jeho odchodu se Xena kvapně ustrojila a spěchala na nádraží, odkud si poslala pro zavazadla. Pojednou ji zabolelo při pomýšlení, že se Hauten poděsí, až najde prázdný byt. Nutkalo ji mocně, aby se vrátila, ale stud zadržel její kroky.

„Nemohla bych se těm lidem v domě hanbou podívat ani do očí.“

Odjela s myšlenkou, že Hautena uvidí hned druhého dne zrána –

* * *

Xeně se podařilo přesvědčit Hautena, že bude lépe, zůstane-li nějaký čas sama v hlavním městě, až by se ve vesnici zapomnělo na její manželskou roztržku, a vyjedná-li si tam osobně nějaké angažmá. Několik nových divadel se chystalo k zahájení svých představení. Xena žila v radostném opojení ve středu své družiny a zdálo se jí, že se dny proměňují v rušné zábavy, střídající se spěšně jako rozmarné sny. Opět jí zaplály naděje, že se uchytí u některého divadla. Všichni, kdo v tom rozhodovali, ji ujišťovali svou přízní a pomocí. Mudral křičel, že se musí pro Xenu něco učinit, a Xena pozorovala s rozkoší jeho vzrůstající zamilovanost. Smála se v duchu, že „pralinka“ jednou shoří vášní. A po jejím pravém boku vzdychal láskou Váša. Zahrávala si s oběma a cítila se šťastnou, že je milována těmi hochy. Litovala paní Lídu, která se trápila neukoženými záchvaty lásky. Život míjel Xeně v kavárnách, vinárnách a večerních zábavách u Ryndů. Oddalovala stále svůj návrat k Hautenovi, který odjížděl do hlavního města a neustával v prosbách i hrozbách, aby zanechala tohoto života, který ji vyčerpává, a „zalezla k němu na samotu“.

Pojednou tu byl podzim. Velkoměsto ožívalo novým životem a Xena si uvědomovala s hrůzou, že je tam, kde byla. Bez existence i naděje. Berber ji sice při jedné schůzce ujistil, že jí sdělí, kdy vystoupí na státním jevišti, ale žádná zpráva nedocházela. Xena byla blízka zoufalství, že nadarmo promarnila krásné léto v kouři velkoměsta.

A k tomu se vystupňovaly hádky s Hautenem, který se choval nepřítelně, když nechtěla s ním odjet. Přála si, aby vyběhla z těch poměrů, ale

obávala se zároveň, že by uvízla s Hautenem nadobro na venkově. A také ženský stud před druhem jí zabraňoval, aby poslechla svého rozumu a odešla k němu. Došel jí Berberův dopis, že je „doba pro její pohostinské hry dosud nepříznivá –“

Hauten přijel a pohádal se s ní. Obviňoval ji, že s ním hraje komedii a zneklidňuje jeho život. Křičel:

„Víš, co znamená marně očekávat někoho, koho máme rádi, přes čtvrt roku? Nesčíslněkrát jsem ustal v práci, když dole vrzla vrátka, vybíhal jsem ven, domnívaje se, že ses vrátila. A ty ses zatím miliskovala s některým z těch kluků.“

Xena od něho utekla. Pak obdržela jeho dopis, v kterém rozčileně žádal, aby se navždy rozešli. Na konci dopisu uvedl:

„– Rozvod máme za sebou, neoznámili jsme soudu, že jsme nastoupili opět soužití v manželství, a tak nebrání nic soudní rozluce –“

Souhlasila. Bylo jí lhostejno, co se děje. A pak jí nastaly hádky s paní Lídou, která znervózněla bouřlivým životem a žárlila, že všichni ti mladí kamarádi obletují toliko Xenu a k jejím citům se chovají odmítavě. Xena cítila, že nevydrží již dlouho u Ryndů. Připadala si tam jako vetřelkyně, která proměnila tu domácnost v sopku. S největším sebezapřením čelila zlostným výbuchům nervózní Lídy.

I ve společnosti vznikaly hádky.

Xena se všemu jen vysmívala, sobě i svému žalostnému životu. Rozesmála se, že se nemohla utišit, když ji Mudral žádal, aby se za něho provdala. „Pralinka“ nebyl ještě ani u odvodu.

„Vždyť bych mohla být skoro tvou matkou, hošíčku, a představ si, jak bych tě pohlavkovala, kdybys neposlouchal –“

A děsila se, že zestárla.

„Třicet šest roků! Teď už budou v divadlech poukazovat na to, že jsem příliš stará. Nejlépe – odejít včas –“

Nezáviděla mladé herečce Horákové, že byla angažována k Státnímu divadlu.

„Mládí má své právo. Kdo nezachytí své štěstí v mládí, zestárne v neštěstí –“

Jednou ve vinárně došlo ke rvačce ve společnosti mladých intelektuálů. Redaktor Pirkoš posmíval se mladým Xeniným kamarádům, že jsou za-

tížení velikášstvím a že nemají zdání o skutečném životě. Foltík se kasal na Pirkoše, ale byl jím zbit.

Xena pak domlouvala horkokrevnému redaktorovi, ale zalekla se jeho prudkých slov:

„Je mi vás líto, že se zahazujete s těmi smrady a utrácíte s nimi své zdraví po kavárnách a vinárnách. Hauten sám stěžoval si mi jednou, že neví, jak by proti nim zakročil, když se bojí, že by některého z nich zmrzačil.“

Xena mu vylíčila své zklamání ženy i herečky a omlouvala se, svěřujíc se důvěrně:

„Co mi jiného zbývá? Bavím se v životě, abych zapomněla na svou rozervanost.“

„Ne, paní Xeno, to vás není důstojno.“ Xena překvapeně vzhledla. Pirkošův pohled jí připadal nesmírně milý jako výraz člověka, smýšlejícího poctivě a bez nějakých záلودů.

Pirkoš hovořil přesvědčivě jako prostý člověk, který má již ve svých osmadvaceti letech tuhou školu života za sebou, o tom, že člověk nevítězí svými úspěchy, nýbrž svým vlastním životem. A skončil v radostném vzrušení:

„Život není nikdy rozvrácen. To je klamná představa. Každým dnem je možno začít znovu žít, když člověk napne všechny síly, aby zapomněl, co bylo.“

Xena naslouchala jeho slovům jako názorům zdravého muže, prostého všech problémů. Vyhledávala pak stále jeho společnost a cítila se v jeho přítomnosti jako proměněna, osvěžená a pokojná jako by zaplavoval její zmučené nitro čistý mír. Ani na divadlo nevzpomínala, na nic, co uprchlo nezadržitelně. Cítila, že s rodící se láskou k tomuto prostému muži klíčí pevná naděje v nový život, klidný a neporušený přetvářkou a lží.

Procházeli se spolu za noci v odlehlém předměstí a stanuli v ulici před domem, zbídačelým svým zevnějškem jako většina obyvatelů té čtvrti.

Pirkoš ukázal na okno v druhém poschodí a pronesl nevtíravě, usmívaje se přátelsky:

„Tam bydlím. Nepřijala byste šálek čaje? Je zima.“

Svolila s radostí, nepomyslela v špatném smyslu, že jde v noci k mladému muži. Byla bezpečna v jeho společnosti a důvěřovala mu jako nejlepšímu kamarádovi. Vstoupila do průjezdu s vytrhanými dlaždicemi a starým

harampádím truhlářské dílny. Ovanul ji dusný pach nevětraného domu, kde bydlí pohromadě mnoho chudých lidí, nedbajících v starostech o kůrku chleba úklidu cizího činžáku.

Pirkoš svítil na špinavé schody a řekl:

„Nic si z té špíny nedělejte. To je jenom povrch, ale za dveřmi žijí potivá lidská srdce.“

Vstoupila do Pirkošova pokojíku a byla překvapena, že tam bylo čisto i pořádek. Zasmála se.

„Zklamal jste mne. Představovala jsem si, že bydlíte v nějakém pelechu jako mládenec.“

Pirkoš vařil čaj a obsluhoval Xenu, utkvívaje na ní radostnými pohledy. Vypravoval jí o svém životě. Nezamlčoval nic o své přestálé bídě a počínal si ostýchavě jako člověk, který se poprvé svěruje cizí ženě.

Jeho zraky zářily čistým ohněm prosté duše a Xena se chvěla touhou, aby se ta chvíle prodloužila ve věčnost. Když pojednou zmlkl, ovinula lehounce svými pažemi jeho šíji a sklonila hlavu těsně k jeho tváři.

Ustrnuli jako sochy, neodvažující se promluvit. Mladý muž se pohnul, chtěje ženě pohlédnout do očí, zarosených slzami štěstí.

Zašeptala:

„Tiše, drahý. Vy ani netušíte, jak jsem šťastna –“

A po chvíli vyhledaly její drobné rty jeho ústa –

Ráno se Xena chystala k odchodu. Rozhlížela se těkavě, jako by něco zapoměla. Pojednou zahovořila, neodvažujíc se k němu vzhlednout:

„A co kdybych vás požádala, abych směla u vás zůstat –“

Odpověděl prostě:

„Zůstaňte, jak dlouho chcete –“

Jeho vroucí pohled znamenal jí vše.

Zůstala –

XV

*„Někdy zběhne život člověka
v slepou uličku – “*

Klidné štěstí v soužití s Pirkošem zpočátku zkalila Xeně choroba. Onemocněla prudkým zánětem průdušek. Upoutána na lůžko, vysilována horečkami, mořena bolestným kašlem, sledovala úzkostlivě svého milence, zdali mu není na obtíž. Tato myšlenka ji sžírala a zabavovala duševní rovnováhy, nabyté po boku milence. Prosila ho, aby ji doprovodil do nemocnice a ponechal jejímu osudu.

Avšak Pirkoš se smál, jako by žertovala.

„Co to povídáte za podivně věci? Jen ležte, Xeničko, a buďte naprosto klidná, abyste byla zakrátko zase zdráva jako řípa. Nastudila jste se. Co na tom? Já už dovedu vás ošetřit, jak to doktor nařizuje.“

A Xena žasla v němém údivu, když Pirkoš obstarával všechny domácí práce jako služka, nehnul se od ní jako ostražitý ošetřovatel, zkoumaje každý její pohled, aby mohl vyhovět jejímu přání. Shledávala v jeho počínání a každém němém pohybu tolik lásky, že si více ani nemohla žádat. Prosila ho, aby nezanedbával svou práci v redakci, ale mladý muž se jen usmál.

„To není žádná zvláštní práce, Xeno, a pro nějaký týden mne přece nevyhodí z redakce. Jsem lokálkář a sháním denní zprávy. Tu mne snadno někdo nahradí. Hůř by bylo, kdybych psal politické úvodníky nebo fejetony. Ale zaplať pánbůh, že nejsem žádný intelektuál a nebažím po slávě.“ Xeně se zdálo, že se její choroba dostavila, aby vzrostlo její štěstí jako lavina. V těch dnech, kdy meškali nepřetržitě spolu dny i noci, sblížili se těsně. Xena vypověděla milenci celý svůj život a nezamlčela žádný svůj poklesek. Pocitovala, že se svou zpovědí zbavuje celé minulosti jako nesnesitelné tíhy. Hovořila, jako by se před svým milencem obnažovala a cítila, že chce ospravedlnit svůj první krok k společnému soužití. Pirkoš naslouchal napjatě, hladil ji a Xeně připadalo, že ji provází láskyplným pohledem, jako by mu neodkrývala všechnu tu bídu a špínu svého života, ale líčila jeho krásné stránky. Tak nabyla klidu a pak vypravovala různé příhody o Hautenovi, na které pohlížela s humorem. Pirkoš se smál a říkal:

„Jste obdivuhodná, že se dovedete ohlédnout do minulosti se zdravým smíchem. To je vaše životní síla...“

Xena se uzdravila, ale Pirkoš byl propuštěn na hodinu z redakce pro nedbalost. Xena bědovala a obviňovala se, že pro ni ztratil existenci. Ale Pirkoš ji něžně objal.

„Proč se trápíte? To přece nemá žádný význam, jak si člověk vydělává peníze. Jen buďte šťastna, a nějak se už životem protlučeme.“

Nadešly psí dny –

Pirkoš sháněl různé zprávy pro noviny a dalo mu práci, než opatřil něco peněz.

Xena si vzpomněla na Hautena, že byl odsouzen k placení alimentů, poněvadž manželství bylo rozloučeno z jeho viny. Nabádala svého advokáta:

„Ať se mu chce, nebo nechce, Hauten mi musí platit. Prožeňte ho, jak si zasluhuje.“

Doslechla se, že Hauten občas bouří za noci v hlavním městě. Rozhněvala se, že utrácí, a netajila se před nikým svým hněvem k Hautenovi jako k ničemu, který ji opustil a zanechal bez prostředků. Marně jí Pirkoš domlouval, aby se o Hautena nestarala. Když uslyšela, že Hauten uprchl kamsi do hor a stal se nezvěstným, vzplanula nenávistným hněvem, v kterém pocítila, že by mohla Hautena zabít. Chtějíc být Pirkošovi nápomocna v jeho těžkém úsilí o denní žvanec, začala psát humoristické povídky a grotesky. Uchylovala se do kavárny, aby nepozbyla styků s redaktory a literáty. Tam sedávala a očekávala Pirkoše, až vykoná svou práci. Bavila se se známými, pozorujíc je jinýma očima než dříve, kdy bývala příliš zaujata svým přátelstvím.

Nejraději hovořila s Frantou Habánem, starým kamarádem Jaroslava Haška, člověkem, který se protřel nejošemetnějšími úžinami života a neztratil svůj humor, pohlížeje na celý svět jako na chvilkovou podívanou, skytající mnoho zábavného i směšného. Franta mluvil od plic. Xena byla ráda, že může před ním říci nepokrytě každý svůj názor. Chechtávali se společně životním příhodám i různým lidem, vyskytující se v kavárenském ovzduší. Franta si oblíbil Xenu jako jedinou vtipnou ženu, kterou poznal na světě, a Xeně se zdálo, že by se dal pro ni rozkrájet. Využívala jeho povolnosti, činíc si z něho svého poslíčka. A také mu uložila na starost, aby vypátral Hautena a přiměl ho k placení alimentů.

Zpozorovala, že Pirkoš žárlí na její mladé přátele, ovládal se však a přemáhal svou nectnost. Xeně byl každý jeho niterný záchvěv zřejmý. S hrůzou poznávala, že se její milenec mění, že podléhá skrývané žárlivosti, která pojednou propukla. Xena ho prosila v pláči, aby jí neubližoval, protože žije a dýchá jen pro něho, ale Pirkoš se projevil jako prchlivý člověk, který podléhá svému hněvu.

„Nevěřím vám a vašemu komediantství –“

A utekl z domu.

Tehdy Xena litovala, že se mu svěřila s tajemstvím svého života.

Franta přiběhl a mával dvěma stovkami.

„Hauten přijel a dal mi tohle pro vás. Více zatím nemůže. Nemá to taky valný a shání prachy, jak se dá.“

Xeně se zachtělo s Hautenem promluvit. Doufala, že ho přiměje dobrým slovem, aby ji neopouštěl. Napsala mu a Hauten ji očekával na určené schůzce. Xena se podivila, že se sešli tak klidně a radostně, jako by se před hodinou rozloučili. Radila Hautenovi, aby opustil už jednu vesnici a přesídlil do hlavního města, kde může zakotvit u divadla.

Hauten žádal lhůtu na rozmyšlenou. Xena se zaradovala, že podléhá stále ještě jejímu vlivu. Nezatajila milenci, že hovořila se svým bývalým mužem.

Pirkoš vyzvídal bez hněvu, jak se Hauten tvářil, a zasmál se Xenině odpovědi:

„Jako dobrák, který si neví rady, co si má se mnou počít. Připadal mi jako nějaký můj strýc.“

Od té doby hovořivali často o „strýci Alfrédovi“, Xena vycítila, že ráda na něho vzpomíná, bez hněvu a nenávisti, a že touží po jeho blízkosti.

Hauten nosíval občas peníze pro Xenu k domovnici, která se bála Pirkoše jako nepřístupného člověka. Vylákala vždy Xenu z bytu pod nejrůznějšími záminkami, aby jí sdělila, že přišel ten „dlouhý pán“, a odevzdala peníze.

Xena uvěřila, že by se mohla opět k Hautenovi vrátit, kdyby chtěla. Zajásala, když Hauten přijel a usadil se na předměstí v malém hotelu nedaleko jejího domova. Tou dobou se jí zdálo, že jí Pirkoš ubližuje. Nedorozumění, vznikající Pirkošovou žárlivostí i životním nedostatkem vzrůstalo v hádky.

Xena byla bezbranná vůči rozzlobenému milenci a bědovala, že nechápe, co je rozdvouje.

Z Pirkoše vyvěřelo:

„Vaše minulost.“

A odešel z domu, jako by se zhrozil pohledu na rozrušenou Xenu.

Po jedné hádce uchýlila se k „strýci Alfrédovi“ a vyznala se mu, že se chce k němu vrátit. Když ji pak Hauten neustával při schůzkách v hotelu vybízet, aby s ním co nejdříve odjela, pocítila, že nemůže Pirkoše opustit, protože ho nechtěla zklamat. Ocitla se v dvojím ohni.

Pirkoš ji začal podezřívát, že pomýšlí na návrat k „strýci Alfrédovi“, a Hauten způsoboval jí svými nočními toulkami a pitkami trpké chvíle. Vymlouvaje se pak, že bývá k tomu doháněn, když si uvědomí svůj rozvrácený život v stálém očekávání něčeho, co se neuskutečňuje.

Ulevilo se jí, když Hauten odcestoval opět na venkov.

Dny zapadaly v minulost a Xena shledávala, že se v životě vše opakuje. Radostné vzrušení, utrpení z lidského nedorozumění a hádek, i shon po groši.

Zemřela mladá herečka Horáková. Xena pocítila vřelý soucit s jejím přervaným mládím. Pojednou viděla samu sebe v jiném světle: přezrálou, zestárlou a přežilou. A nespočetné množství rolí vířilo jí hlavou, i ty, které nebyly ještě žádným člověkem napsány. Zachvěla se radostným uspokojením.

„Zahrála jsem si hodně v životě –“

Zapudila každou obavu, že nevstoupí snad ještě dlouho na jeviště.

Zpráva o smrti herce Kerna ji zdtřila. Vypravovalo se, že byl při pitce ubit surovými opilci. Pomyslela na Hautena a byla zachvácená hrůzou, že by mohl skončit také nějak tragicky. Děsila se svých představ a pocítovala, že je k tomu člověku poutána nerozlučitelnými závazky. Napsala mu dopis, v kterém ho nabádala důtklivě, aby nepil a vyznala se:

„– Mám tě ráda – a chci se k tobě vrátit, protože mám o tebe strach –“

Slibovala, že přijede hned, jakmile si Pirkoš opatří stálé místo v nějaké redakci.

„– Odcházím od Pirkoše, který mě má upřímně rád. Víím, že se stěží vzpamatuje ze svého zklamání. Proto nemohu odejít ihned, aby si Pirkoš nemyslel, že ho opouštím v bídě –“

Franta Habán dojížděl k Hautenovi na vesnici a pak vypravoval Xeně o „strýci Alfrédovi“ a jeho bouřlivém životě. Byl velmi překvapen, když

ho pojednou Xena požádala, aby ji příštího dne doprovodil k Hautenovi. Domníval se, že se s ním Xena rozešla pro jeho výstřední sklony k „divočině“, a proto se velmi podivil:

„Vy máte tu odvahu, že byste se vrátila k tomu Tarzanovi?“

„Ano, Františku, protože ho mám stále ještě ráda.“ Druhého dne odložila svůj odjezd na neurčito, neboť pozbyla k tomu rozhodnému kroku potřebné síly. Viděla, že Pirkoš je s ní šťasten.

„Není možno, abych toho hodného člověka zklamala.“

Pojednou byla překvapena Mandlíkovým dopisem, v kterém jí sděloval, že jí zašle v nejbližších dnech role pro pohostinské hry v Činoherním divadle. Dověděla se pak, že Hauten prosil za ni u Mandlíka, a zamrzela se na „strýce Alfréda“.

„Ponižuje se, aby mne ponížil –“

Nevěřila, že Mandlík skuteční její vystoupení v divadle.

„Znám ty tahy. Bude se tvářit, že dělá všechno, co může, ale nehne ani prstem. A pak řekne, že vyšší moc zabránila jeho dobrým úmyslům.“

Přece však navštívila Mandlíka v redakci a odevzdala mu své povídky o Haškovi a Hautenovi. Hovořila s ním o svém pohostinském vystoupení a hryzla se zlobou. Vytušila, že by ji ten člověk viděl nejraději daleko za horami. Při Mandlíkově ujištění, že se může na jeho pomoc spoléhat, pronesla s úsměvem:

„Dám se překvapit –“

Týdny ubíhaly a role nebyly Xeně doručeny. Jiné herečky vystoupily v úlohách, které jí sliboval Mandlík.

„Nezklamal mne, protože provedl, co jsem očekávala.“

Hauten se objevil v hlavním městě a Xena byla poděšena vypravováním Franty Habána o jeho řádění.

Franta vylíčil ztřeštěné kousky strýce Alfréda a podotkl:

„Mně připadá, jako by mu přeskočilo v hlavě kolečko. Kamarádi se na flámech s nejhoršíma vandalama –“

Při shledání s Hautenem domlouvala mu Xena, aby se vzpamatoval, žil klidně a pracoval.

„Musíš dokázat v životě něco aspoň ty, když už já nemohu –“

Hauten se podobal zřícenině, z které se ozývá poslední kvílení pohřbeného člověka. Vysvětloval Xeně přerývanými slovy, že nemá klid ve své

venkovské samoty, že stále očekává její příchod a nemůže ji přimět, aby se vymanila z toho prokletého prostředí, do kterého se zamotala.

„Jsem týrán strašlivými sny o tobě. Víš, že se mi nikdy nic nezdálo. Vidím tě v nejhrůznějších představách před sebou. Nediv se, že pak prchám z domu a chlastám, abych se zbavil toho hrůzného stavu, který by mne dohnal k šílenství.“

Xenu dojala Hautenova zpověď a přiznala se mu:

„I já trpím, Hautene, ale těžko je něco odčinit –“

Připomněl jí, že se znají sedmnáct let.

„To už něco znamená. Sedmnáct let! Xeno!“

Povzdychla a přislíbila Hautenovi, že odjede k němu. Doložila smutně:

„Měj trpělivost, až mi to bude možno. Nemohu s Pirkošem sehrát nějakou pustou komedii. Toho si ten člověk nezaslouží.“

„Ujed' a já mu pak vše vysvětlím. Zakrátko bude květen a v přírodě zapomeneš –“

Rozloučili se spolu s útěchou, že se co nejdříve zase shledají.

Za květnových dnů vycházela někdy Xena s Pirkošem do blízkého okolí města. Tu okřála, pocítila dravou chuť k životu a radovala se, že nabyla určitého duševního klidu, jako by se jí už nic nemohlo dotknout. Přehlížela milencovy chyby a promíjela mu hněvivé výbuchy, když byl s něčím nespokojen. Zaslechla v kavárně, že doktor Berber hodlá angažovat k Státnímu divadlu asi půl tuctu hereček a usklíbala se:

„Inu, nejsem tuctová herečka, a proto mne Berber nemůže potřebovat –“

A pomyslila si:

„Definitivně odkopnuta.“

Vyptávala se profesora Rysa na „strýce Alfréda“ a naslouchala radostně jeho vypravování, že Hauten žije poslední dobou na vesnici jako poustevník, nepije a pracuje. Připomněla se smíchem Rysovi některé události z jejího pobytu s Hautenem na venkově.

Rys upřel vážně na Xenu svůj zrak a pravil ztlumeně:

„Zdá se mi, paní Xeno, že jste neměla loni prchnout –“

Xena sklopila oči a řekla tvrdě, jako by chtěla ohlušit vzpomínky:

„O tom nemluvme. To je odbytá kapitola –“

V duchu se zaradovala, že Hauten nabyl konečně rozumu.

„Snad něco v životě dokáže –“

Dolehly krušné dni.

Pirkoš přicházel domů s několika groši, a ani Xena nevytěžila svými povídkami tolik, aby kryli spotřebu společného života. Hádali se a Pirkoš utíkal z domu, nechávaje Xenu o samotě. Xena přemýšlela o svém odchodu, ale cítila, že nemá žádné odvahy, aby se pustila do nového života.

„Všechno je stejné –“

Pojednou v noci, když Pirkoš po hádce uprchl, vyhoupla se na okno a vyrazila je prudce. Vlahý vzduch májové noci ji ovanul. Vztyčila se na okně, přidržujíc se okenního rámu. Poděšený křik pozdních chodců z ulice pronikl její bytostí. Sklouzla rukama po okenním rámu a přehoupla se po hlavě do propasti –

Zemřela na dlažbě –

Nápověda k reáliím

Město světla – Paříž

hlavní město jižního státu – Lublaň

hlavním městem sousední říše – Berlín

druhé největší město republiky – Brno

přístavní město (kde měli Hautenovi kabaret) – Terst

hornické město – Kladno

Státní divadlo (v Praze) – Národní divadlo

Činoherní divadlo – Vinohradské divadlo

cabaret Světlo – Lucerna

cabaret Baroko – Rokoko

Lidové divadlo – Švandovo divadlo na Smíchově

Akademické sdružení – Červená sedma

Divoké jeviště – Wilde Bühne

Revoluční divadlo – Revoluční scéna (Praha 1920–1921)

sdružení mladých herců – České studio

sdružení mladých literátů – Devětsil

Alfréd Hauten – Emil Artur Longen, vl. jménem E. A. Pitterman

Xena Hautenová – Xena Longenová, roz. Polyxena Marková

Karem – Antonín Marek, Xenin otec

Míla Dolan – Vlasta Burian

cabaretiér Bolmír – Karel Hašler

Moderna – Ferenc Futurista

Ada Konvalina – Eman Fiala

komik Trudov – Saša Rašilov

Balvan – Eduard Bass,

básník Opočno – Gustav R. Opočenský

dr. Karol – dr. Jiří Červený

dr. Maryn – dr. Otakar Štorch-Marien

námorní důstojník Sakula – plukovník Roja

literát Hans – Hans Janowitz

básník Heinrich – Jindřich Hořejší

dr. Berber – K. H. Hilar
manželé Ryndovi – Václav a Marie Mengrovi
Franta Habán – František Sauer
Kernovi – komik Karel Noll s manželkou Ellou
ředitel Žabka – Václav Štech
zapomenutý filosof – Ladislav Klíma
kritik Mandlík – Josef Kodíček
redaktor Houdek – Arne Laurin
pan inženýr – Václav Havel, dědeček prezidenta V. Havla

Emil Artur Longen

Herečka

Edice Klasická česká próza

Obraz použitý na obálce Henri de Toulouse-Lautrec

Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání

Verze 1.0 z 21. 9. 2018

ISBN 978-80-7602-310-9 (epub)

ISBN 978-80-7602-311-6 (pdf)

ISBN 978-80-7602-312-3 (prc)